כי שתי הפעולות האלה יעשו אותם סוחרים קצתם עם קצתם על דרך כבוד ואף על פי שאין שם חכמה כדי [וכדאי, הב"ח] הוא תלמיד חכם להיות כעם הארץ נכבד: וכן הקילה התורה מתלמידי חכמים חקי הארנוניות ואכסניות החיל וחקים המיוחדים בכל איש ואיש והם הנקראים כסף גלגולת יפרעו בעבורם הקהל וכן בנין החומות וכיוצא בהן ואפילו היה התלמיד חכם בעל ממון לא יתחייב רבר מכל זה. וכבר הורה רבינו יוסף הלוי ז"ל לאיש במקום אחד שהיו לו גנות ופרדסים שהיה חייב בעבורם אלפי זהובים ואמר שיפטר מתת בעבורם דבר מכל מה שזכרנו מפני שהיה תלמיד חכם ואף על פי שהיה נותן במס ההוא אפילו עני שבישראל וזהו דין תורה כמו שפטרה התורה מחצית השקל מן הכהנים כמו שבארנו במקומו ומה

מִן הָעוֹלָם. ז. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל הַמְכַבֵּד אֶת

שמתהנה ומשתכר בהן נוטל שכרו בעולם הזה: ו. **כל המכבד את התורה.** שאינו מניחה אלא במקום קדש ולא

רבינו יונה

הַמַּעֲשֶׂה לִהְיוֹת אֲמִתִּי, וּלְפִיכָךְ מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לִלְמֹד וּלְלַמֵּד וְלַעֲשׂוֹת, שֶׁהַכֹּל בִּגְלַל הַמַּעֲשֶׂה: **רַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר: אַל תַּעֲשֵׂם עֲטָרָה לְהִתְגַּדֵּל בָּהֶן.** שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂה דִּבְרֵי־תוֹרָה כַּעֲטָרָה לְהִתְגַּדֵּל וּלְהִתְפָּאֵר בָּהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁזֶּהוּ הֲנָאַת כָּבוֹד; זוּלָתִי אִם יְכַוֵּן לְכַבֵּד הַתּוֹרָה, כִּי כְּשֶׁעוֹשִׂין לוֹ כָּבוֹד, הַתּוֹרָה מִתְכַּבֶּדֶת בָּזֶה, וְאִם כַּוָּנַת הֶחָכָם לִכְבוֹד הַתּוֹרָה וְלֹא לִכְבוֹדוֹ בְּלֵבָב שָׁלֵם, מֻתָּר: **וְלֹא קָרְדֹּם לַחְפֹּר בָּהֶם.** שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בָּהֶם הֲנָאַת מָמוֹן, שֶׁאֵין לֵהָנוֹת בָּהֶם כָּל עִקָּר: **וְכֵן הָיָה הִלֵּל אוֹמֵר: וּדְאִשְׁתַּמֵּשׁ בְּתָגָא, חָלַף.** 'תָּגָא' מִלְּשׁוֹן 'כֶּתֶר', כְּתַרְגּוּמוֹ: **הָא כָּל הַנֶּאוֹת מִדִּבְרֵי תוֹרָה.** שֶׁנֶּהֱנֶה מִדִּבְרֵי־תוֹרָה בָּעוֹלָם הַזֶּה: **הֲרֵי זֶה נוֹטֵל חַיָּיו מִן הָעוֹלָם.** כְּלוֹמַר, מִן הָעוֹלָם הַבָּא. וְלֹא הֲנָאַת כָּבוֹד וַהֲנָאַת מָמוֹן בִּלְבַד אָמְרוּ, אֶלָּא אֲפִלּוּ לְהַצִּיל עַצְמוֹ מִן הַמִּיתָה לִכְבוֹד הַתּוֹרָה יָכוֹל לְהַצִּיל אֶת עַצְמוֹ עַל־יְדֵי מָמוֹן אוֹ עַל־יְדֵי דָּבָר אַחֵר, אָסוּר, שֶׁהֲרֵי רַבִּי טַרְפוֹן, שֶׁכְּפָתוּהוּ לְהַשְׁלִיכוֹ בַּנָּהָר, כְּסָבוּר שֶׁהוּא לִסְטִים, וְלֹא אָמַר אֶלָּא: אוֹי לוֹ לְטַרְפוֹן שֶׁזֶּה הוֹרְגוֹ! וְכֵיוָן שֶׁהִכִּיר בּוֹ שֶׁהוּא רַבִּי טַרְפוֹן, הִנִּיחוֹ וּבָרַח. וְכָל יָמָיו שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק הָיָה מִצְטַעֵר עַל דָּבָר זֶה וְאָמַר: אוֹי לִי שֶׁנִּשְׁתַּמַּשְׁתִּי בְּכִתְרָהּ שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁכָּל הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּכִתְרָהּ שֶׁל תּוֹרָה אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. וְאָמְרִינָן עָלָהּ: מִשּׁוּם דְּרַבִּי טַרְפוֹן עָשִׁיר גָּדוֹל הָיָה, וַהֲוָה לֵהּ לְפַיּוּסֵהּ בְּדָמִים (נדרים סב, א). וְאָמְרִינָן נַמִּי (ב"ב ח, א): רַבִּי פָּתַח אוֹצָרוֹת בִּשְׁנֵי בַצֹּרֶת. אָמַר: יִכָּנְסוּ בַּעֲלֵי מִקְרָא וּבַעֲלֵי מִשְׁנָה וּבַעֲלֵי תַלְמוּד, וְעַמֵּי־הָאָרֶץ אַל יִכָּנְסוּ! דַּחַק יוֹנָתָן בֶּן עַמְרָם וְנִכְנַס. אָמַר לוֹ: דַּבִּי, פַּרְנְסֵנִי! אָמַר לוֹ: קָרִיתָ? — לָאו. שָׁנִיתָ? — לָאו. אֶלָּא בַּמֶּה אֲפַרְנְסָךְ? אָמַר לוֹ: דַּבִּי, פַּרְנְסֵנִי כַּכֶּלֶב וְכָעוֹרֵב. עָמַד וּפִרְנְסוֹ. לְאַחַר שֶׁיָּצָא אָמַר רַבִּי: אוֹי לִי שֶׁנָּתַתִּי מָמוֹנִי לְעַם־הָאָרֶץ. אָמַר לְפָנָיו רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי: שֶׁמָּא יוֹנָתָן בֶּן עַמְרָם תַּלְמִידְךָ הוּא, שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לֵהָנוֹת בִּכְבוֹד הַתּוֹרָה? בָּדְקוּ וּמְצָאוּ כִּדְבָרָיו. אָמַר רַבִּי: יִכָּנְסוּ הַכֹּל. וְאַף רַבִּי לֹא אָמַר לְפַרְנֵס בִּכְבוֹד הַתּוֹרָה אֶלָּא בִּשְׁנֵי בַצֹּרֶת, שֶׁמְּצָוָה לְפַרְנֵס אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ דֵּי מַחְסוֹרוֹ וְהַצָּרִיךְ יֵשׁ־לוֹ רְשׁוּת לִטֹּל, אֶלָּא שֶׁלֹּא הָיָה רוֹצֶה רַבִּי לְהֵהָנוֹת מִמָּמוֹנוֹ לְעַם־הָאָרֶץ — רַבִּי לְטַעֲמֵהּ דְּאָמַר: אֵין פַּרְנָסוּת בָּא לָעוֹלָם אֶלָּא בִּשְׁבִיל עַמֵּי־הָאָרֶץ (שם), וְאַף־עַל־פִּי־כֵן עָשָׂה יוֹנָתָן בֶּן עַמְרָם לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין, שֶׁכֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁלֹּא הָיוּ מְפַרְנְסִין אֶלָּא לְבַעֲלֵי־תוֹרָה, אָמַר: אִם־כֵּן בִּכְבוֹד תּוֹרָה הֵם מְפַרְנְסִין! (אֶלָּא שֶׁלֹּא) [וְלֹא] רָצָה לֵהָנוֹת בִּכְבוֹדָהּ. וְנִרְאִין הַדְּבָרִים, כִּי אִלּוּ לֹא הָיוּ רוֹצִין לְפַרְנְסוֹ עַל־מְנָת שֶׁהוּא עַם־הָאָרֶץ הָיָה מְפַרְנֵס עַצְמוֹ בִּכְבוֹד הַתּוֹרָה, שֶׁאֵין עָוֹן זֶה גָּדוֹל מִכָּל הַמִּצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יח, ה): "וַחַי בָּהֶם", וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶן (יומא פה, ב), חוּץ מִן הַשָּׁלֹשׁ הֵידּוּעוֹת. וְכָן הַהוּא מַעֲשֶׂה דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן (ב"מ פו, ב) דְּאָמַר: "הָיְתָה כָּאֲנִיּוֹת סוֹחֵר מִמֶּרְחָק תָּכִיא לַחְמָהּ" (משלי לא, יד), וּמִפְּנֵי שֶׁהָיָה זָקֵן וְקִבֵּל עָלָיו יִסּוּרִין וְהָיָה צָרִיךְ לְזוּן וּלְהִתְרַפֵּאוֹת וְלֹא הָיָה לוֹ בַּמֶּה, וְאֵין לְךָ צְדָקָה גְּדוֹלָה מִזֹּאת, אֲבָל מִי שֶׁהוּא

על ספסל שיושבים בו בני אדם גם לא תודה על גבי תורה נויש אומרים הנוטה אוזן אל ספר תורה ואינו מספר בעוד שקורא החזן בו. ויש אומדים מי שאינו מניחו כשהוא פתוח ויוצא]: נ"א וכל המכבד את התורה שאינו מלמדה לתלמיד שאינו הגון שנא' (משלי ה, טז): יפוצו מעינותיך חוצה לתלמיד הגון ואין לזרים אתך לתלמיד שאינו הגון: **גופו מחולל.** גופו חולין: ז. ה"ג ר' שמעון בנו של ר' יוסי אומר: ג"א רבי ישמ עאל: החושך עצמו מן הדין. שאינו רוצה לישב בדין אלא אם כן מתפשרין זה עם זה: **פורק ממנו איבה וגזל ושבועת שוא.** שאין בעלי דינים הללו שונאים אותו ואינו בא לידי עונש הדין. [נ"א שלא ישנא אותו החייב ולא יגזול שלא כדין ואינו בא לידי עונש הדין]. נ"א החושך עצמו מן הדין שמתפשר עם בעל דינו קודם שיבא לבית דין שאם באים לטעון בבית דין החייב יהיה גזלן דפעמים שהוא חייב וטען טענה שהוא פטור בה ותמצא גזלן: **ושבועת שוא.** פעמים שהוא סובר שהוא אמת כדבריו ונשבע על שקד: **והגם** וכו'.

הַתּוֹרָה, גּוּפוֹ מְכֻבָּד עַל הַבְּרִיּוֹת; וְכָל הַמְחַלֵּל אֶת הַתּוֹרָה, גּוּפוֹ מְחֻלָּל עַל הַבְּרִיּוֹת. ז. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: הַחוֹשֵׂךְ עַצְמוֹ מִן הַדִּין, פּוֹרֵק מִמֶּנּוּ אֵיבָה וְגָזֵל וּשְׁבוּעַת שָׁוְא; וְהַגֵּם לִבּוֹ

שדומה לזה: ו. כבוד התורה הוא בהודאת הדריזות בעשייתה ויכבד החכמים

רבינו יונה

בָּרִיא וְיָכוֹל לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, אָסוּר לֵהָנוֹת בִּכְבוֹד תּוֹרָה כָּל עִקָּר. וּמַה שֶּׁאָמְרוּ (כתובות קה, ב): הַמֵּבִיא דּוֹרוֹן לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ הִקְרִיב בִּכּוּרִים, לֹא אָמְרוּ אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁהַהֲדִיוֹטוֹת רְגִילִין בּוֹ, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי־אָדָם לְהָבִיא דּוֹרוֹן לְאָדָם חָשׁוּב וַאֲפִלּוּ הוּא עַם־הָאָרֶץ. וּמַה שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמִים זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות י, ב): הָרוֹצֶה לֵהָנוֹת לֵהָנֶה יֵהָנֶה כְּאֱלִישָׁע, זֶהוּ כְּגוֹן הַמַּטִּיל מְלָאי לְכִיס שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁשְּׂכָרוֹ מְרֻבֶּה, וּמֻתָּר, וְהַכָּתוּב גַּם־כֵּן פְּטָרָן מִמִּינֵי מִסִּין וְאַרְנוֹנוֹת, וַאֲפִלּוּ כְּסַף גּוּלְגֻלְתָּא, וּבְכַמָּה דְּבָרִים הַיְדוּעִים עַל־פִּי הַקַּבָּלָה, שֶׁהַמָּקוֹם זִכָּה בָהֶם לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים; וְכֵן סִדֵּר הָעִנְיָן רַבֵּנוּ מֵאִיר הַלֵּוִי, זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה:

ז. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל הַמְכַבֵּד אֶת הַתּוֹרָה, גּוּפוֹ מְכֻבָּד עַל הַבְּרִיּוֹת.** אֵי־זֶהוּ כְּבוֹד הַתּוֹרָה? שֶׁלֹּא יַנִּיחַ סְפָרִים בְּקַרְקַע, וְלֹא יֵשֵׁב בְּסַפְסָל וּבְכִסֵּא שֶׁהֵם עוֹמְדִים שָׁם כְּנֶגְדָּם בְּשָׁוֶה. (וְהַמְדַבֵּר) [וְהַחֹרֵד] עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה וּמְכַבֵּד אוֹתָהּ וְאֶת לוֹמְדֶיהָ, שֶׁדָּבָר יָדוּעַ הוּא מֵהַרְבֵּה פְּסוּקִים, וְהַסִּבָּרָא (שֶׁ)נּוֹתֶנֶת, שֶׁכָּל מִי שֶׁמְּדַבֵּר טוֹב עַל הַטּוֹבִים וְעַל הַחֲכָמִים, שֶׁמְּחַזְּקִין בּוֹ כִּי הוּא צַדִּיק, וְכָל הַדָּן אוֹתָם בְּכַף־חוֹבָה וְחוֹלֵק בְּמַעֲשֵׂיהֶן לוֹמַר שֶׁאֵינָן מְכַוָּנִים, וְאֵינוֹ רוֹאֶה לָהֶם זְכוּת, וּכְשֶׁמְּדַבְּרִין לְפָנָיו מִן הָרְשָׁעִים מַצְדִּיק אֶת מַעֲשֵׂיהֶם, בְּיָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ־בּוֹ שֶׁקֶר רִשְׁעוּת. וּבְזֶה לֹא תִסְתַּפֵּק, כִּי בְּזֶה הַדָּבָר תּוּכַל לְהַבְחִין לִבּוֹת בְּנֵי־אָדָם. וּפְסוּק שָׁלֵם יֵשׁ־לָנוּ עַל זֶה, שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ, עָלָיו הַשָּׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כז, כא): "מַצְרֵף לַכֶּסֶף וְכוּר לַזָּהָב וְאִישׁ לְפִי מַהֲלָלוֹ", כְּלוֹמַר, לְפִי מָה שֶׁמְּהַלֵּל. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁכָּתוּב (שמואל־א טז, ז): "וַה' יִרְאֶה לַלֵּבָב", הַהוּא לְעִנְיַן הַמִּינוּת מְדֻבָּר, שֶׁאֵין כֹּחַ בָּאָדָם לְהַבְחִין בַּחֲבֵרוֹ אִם הוּא מִין, כִּי הֵם דְּבָרִים שֶׁמְּצֻנָּעִין בְּלִבּוֹת הַמִּינִים, אַךְ בַּדִּכּוּר גְּרָאִים כְּמַאֲמִינִים: **גּוּפוֹ מְכֻבָּד עַל הַבְּרִיּוֹת.** מִן הַשַּׁמַּיִם מְסַיְּעִין שֶׁיְּכַבְּדוּהוּ הַבְּרִיּוֹת, אַחַר שֶׁהוּא מְכַבֵּד הַתּוֹרָה וְעוֹשֶׂה הַדְּבָרִים שֶׁהִזְכַּרְנוּ. וּבְחִלּוּפֵיהֶן אָמְרוּ: **כָּל הַמְחַלֵּל אֶת הַתּוֹרָה, גּוּפוֹ מְחֻלָּל עַל הַבְּרִיּוֹת.** יוֹתֵר עַל אֵלֶּה — הַמְגַלֶּה פָּנִים בַּתּוֹרָה וְאוֹמֵר: לָמָּה הַצָּרַךְ לִכְתֹּב "וְתִמְנָע הָיְתָה כִּילֶגֶשׁ לֶאֱלִיפַז" (בראשית לו, יב) וְכֵיוָצֵא בוֹ, הֲרֵי זֶה מְחַלֵּל אֶת הַתּוֹרָה:

ז. **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הַחוֹשֵׂךְ עַצְמוֹ מִן הַדִּין.** אַף־עַל־פִּי שֶׁכָּתוּב (דברים טז, יח):

מוחר לו ליקח מהם פרס ולפי שכר הרבה יותר מכדי פרנסתו כדי שיהיו מזונותיו בריות. ומתוך כך יהיה גדול וירום ומאויים בעיניהם כדאמרתן בפ"ג [יומא י"ח ע"ב] דכתיב ביה הגדול מחתיו ודרשו חכמים גדלנו מחתיו [שיהיו] אחיו הכהנים משעירים אותו מגלגן וחכמים הרחבונים שהיו ממנים מזה מדת חסידות היתה בסם אכל לא מן הדין: ד"ן כל המכבד את התורה. הדורש חסידות והיתרות שבתורה ומרבה מעשה על כל קון וקון לומר שאין בה דבר לבטלה אין לך כבוד תורה גדול מזה. א"נ המכבד ספר תורה ומכבד לומדי התורה והעוסקים בה. כל אלו בכלל מכבד את התורה הן: ז"ן החושך עצמו מן הדין. במקום שיש גדול ממנו לא כתי לומר לבעלי הדין שיתפשרו: פורק ממנו איבה. שהוא מבית דין חייב שונא לדיין שאומר בלבו לא היפך בזכותי: וגזל. שמא יחייב הזכאי ונמצא שגזל בא על ידו: ושבועת שוא. שמא יחייב שבועה למי שאינו חייב בה ונמצא מביא לידי שבועת שוא. לי נמי קרי תנא לשבועת שקר שבועת שוא כגון שאומר לא לויתי ולוה דשבועת שקר שבועה יצאה מפיו לשוא: והגם לבו בהוראה. בלא עיון ובלא המתנה: בהבלב). וכך היה הלל אומרג). ודישתמש בתגא חלפי). הא למדת כל הנהנה מדברי תורה. נוטל חייו מן העולמה): ד"ן רבי יוסי אומר כל המכבד את התורה. גופו מכובד על הבריותי). וכל המחלל את התורהי). גופו מחולל על הבריותי): ז"ן רבי ישמעאל בנו אומר החושך עצמו מן הדין). פורק ממנו איבהם). וגזלמא). ושבועת שואבם). והגם לבו בהוראה.

ומפ"ש שם בס"ד. ומ"ש הר"ב שהחירתו תורה ויהגות וכו' שתמכור סחורתו. ושיקנו להם בחתלת הסוק. כי מתי הפעולות החלה יעשו לותם סוחרים קנתם עם קנתם על דרך כבוד ואע"פ שאין שם חכמה וגדלי הון ת"ח להיות כע"ה נכבד הרמב"ם. ומ"ש הר"ב וגם שיפטר מכל מכיס ומעולים וכו' כדאיתא במזרא [ז"כ"ד כנ] [כהגיה וגו'] מגדה בלו והלך וגו': וכן היה הלל אומר. בפ"ק מסנה י"ג: כל הנהנה מדברי תורה טולל חיו מן העולם. כל מי שיהנה בעוה"ז בכבוד התורה נוטל חייו מן הע לם פי' מחיי העולם הבא. הרמב"ם: ז"ן ושבועת שוא. פירש הר"ב בפירוש שני דקרי ליה תנא לשבועת שקר שבועת שוא וכו' דאמר רב דימי אמר ר' יוחנן בריש פרק ג' דשבועות דף כ' [ע"ב] אכלתי ולא אכלתי שוא. ופירש"י דלשון שוא לשון ולא כלום הוא כמו בחבלי שוא [ישעיה ה' י"ח] לשוא שכיתי את בניכם ירמיה ב'ל']. אף כאן יצאה מפיו לבטלה. ואזהרתיה מלא תשא ע"ב. והייתי אמר דבמסנה ח' פרק ג' דשבועות דתנן אחוסי שבועת שוא ולא תנן להא דנשבע לשפבר. וי"ל דכי היכי דאמרינן התם [דף כ"ח] לאמלן דפלינ אחדרב דימי וס"ל דאכלתי ולא אכלתי שקר [ועיין רש"ק ד המזרא

אל

יכין תפארת ישראל יכין

[שם בגדרים ד"ם ס'] שרי לא"מ לאחוטי אנפשים בתחנת דלא ידעי ליה. וכתב שם סבת"ם, דמיירי כיון שיגלגולו]: לב) נ"ל בגירסת ל' תתוך ב הס, ולא כגירסת לחפוך בהן. דקרחוש הוא כלי לחתוך ולבקוע עלים [בכילה דלית ע"ת]. עוד ל"ל דלרבותא נקט קרחוש, מע"ג דנפיש מגריה וזוטר פתיה [בב"מ פ"ב ב']. ור"ל אפילו מרוויח הרבה ע"י שמתפרנס מהתורה, והוא דבר שעי"ז כבודה נפתח רק מעט, אם"ה אסור בשאפשר להתפרנס באופן אחר. [כיהו דוקא במקבל שכר בשביל שילמד, או בשביל שמורה הוראה, אז כשאפשר להתפרנס באופן אחר, אסור ליהנות ע"י התורה. אבל כשנותנין לו מתנה, וכוונת הנותן להנאת עצמו, או לכבוד עצמו, אז אפילו ת"ת עשיר רשאי לקבלו. וכדאמרינן [בברכות ד"י ע"ב] הנהנה יהנה באליעש. שר"ל נפ"ד כמו באליעש שהתכוון לזכות את עצמו להניח בכוריס, ולא ליתן לצדקה לאליעש, וכדאמרינן נמי [בכתובות דקי"ב ב'] דקבל רב פנן מה"ע דנים שבניא לו פאי נגרת, שרצה לעשות מצוה להניח בכוריס. והרי אליעש עשיר היה, דאין הנהנאה תורה רק על עשיר [בגדרים ל"ח א']. ואין לומר משום דמתנה מוטעת הוא, ורק אז רשאי לקבל [כי"ד רמ"ו סכ"ח]. ליתא, דסרי רבי עשיר גדול היה (כפ"ו ד"י ע"ב), ואפ"ה קבל מתנה מרובה, עליה דק מקומל בגדול אגוז ואלי מבן בוניס (בגיטין נ"ט א'). ע"כ מבוה דבן בוניס נמי התכוון לכבוד עצמו, שבשביל יקבל ממנו מתנה. אבל כמתכוון שנותן להשבות שמקבל, לא יקבל, כי זרע אלא רלה ליקח מתנה כחולין מ"ד כ). וכ"כ רב גידל לא רלה ליקח השדה במתנה מהש מקידושין נ"ט א'). ואילה"ק מרבינא דשקיל אנשלות זהב שזרקו לפניו כמי דמחוות (בב"ק קי"ט א'). דהתם לא לעצמו קבלם, רק לצדקה, דגנאי לדקה היה, וכמ"ש רש"י שם]: לג) לעיל פ"ח סכ"ח כבר נסנה לעניין אחר: לד) ר"ל דהמסתמכ בהכבר זה, כבר החליף שמה, שאינה עוד כתר לכבוד ולתפארת, רק קרחוש. [וי"א תלף ר"ל שיחלוף ויעבור מהעולם. וקיל, א"כ מה הא למדת, היא היא]: לה) ר"ל דבתורה כתיב כי היא חייך ואורך ימיך, והיינו בעושה לשמה, אבל זה שעשאה קרחוש, חלף ועבר קדושתה וכח התרכת חייס, וטולל ומבטל בהקדש חייו מהעולם [בתפארת ד"ו א']. א"נ נ"ל דר"ל החת שבאלם היה עוסק בהורה ומצות לשמה היה טולל ומקבל חייו מולאחים מהתורה ומיבשחיה כי היא חייך ואורך ימיך, הסתא דאסתמם בתנא ולא עסק בה לשמה, טולל ומקבל חייו מן העולם והעבא אם טוב ואם רע, כאשר יקרה מקרה ישזבוהו לה: לו) אדלעיל קאי, דחזי שלא יתפרנס מהתורה, דמיירי כאפשר שיתפרנס ממלאכה, להכי

[קמ"ל הכא, שאפילו היא מלאכה בזויה, לא יתבוש שיתבזה עי"ז, והרי גדול כבוד הבריות שהוחה ל"ת שבתורה [בברכות די"ע כ']. ליתא, אלא לאדבה כיון שעושה הכל לכבוד התורה, לא מבעיא בעיני הפקחין שאין מסגיחין על הגוף כשהוא מלאכתו, אם רק חכמה בקרבו. אלא אפילו בעיני המון הבריות שאין רמויין להקרא בשם אדם, ואלה מגיעין רק על הקנקן ולא על היין שבו, אפ"ה ימשוך הקב"ה חוט של חסד עליו ביהיה נכבד גם בעיניהן. [אולם כלל התנא אמי שיכבד הספרים לאגדן יפה, ולהושיבן במקום נכבד, ולקום בפניהן (כי"ד סי' רפ"ב), וכ"ם בפני פ"ת פלמה, וכ"כ חייב לברכה כמשפחת יפה, דזה אלי ואנוהו שבת קל"ג ב'). וב"ש שחייב לכבד לומדי תורה ולעמוד בפניהם (במכות דכ"כ ב' וקידושין דל"ג). וס"ל אמרינן אלי מאן דמוקיר רבנן הו"ל חתנותא רבנן (שבת כ"ג ב'). והייתו דקאמר הכא גופו מכובד, ר"ל אפילו גופו ריק ואלא מכל בשמת רות חכמה, אפ"ה יסבב הקב"ה שיכבדוהו. וב"ב כלל התנא שיהיה הת"ת בעצמו מקפיד על כבודה, שיהיה גופו ובגדיו קניים מכל לבוש, ובדאמרינן (שבת קי"ד), ת"ת שאמצא רבב בבגדיו חייב מיתה בידי שמים. גם לא יצא במעבלים משולאים לשון, וכ"ל דפ"ם בגדים מטולאים עלאי פ"ג עלאי, דבבגדים נראה עפי (בברכות מ"ג ב'), דבכל זה מבזה כבוד התורה]: לז) שמואל ממון עבור לימודו, ובזה מבזה התורה: לח) דלא מבעיא שיהיה מבוזה בעיני החכמים, אלא אפילו בעיני הבריות שמתבלין רק אם סודריה דמר כל"מ אף כדבדקינן ליה לא ידע למימר ברוך [בספרים קי"ח כ'], [וכ"ל דר"ל ברכת התורה], אפ"ה יסבב הקב"ה שגם בעיניהן יהיה מבוזה [וזה לפי"ד מ"ש חו"ל (שבת קמ"ה כ') מפני מה ת"ח שבבבל מלויינין, מפני שאינן בני תורה. דתמוה, אם אינן בני תורה האין יכנוס ת"ח. אבל כ"ל דמלת שאינן, אינו בבל קלי, דמדאינן בני תורה רואין רק אם סודרי כל"מ]: לט) לא לבד שאינו נדחק להיות דיין בין בעלי דין, אלא גם נחר לבלי להיות תובע או נתבע, רק ירלה להתפסר, דמלוה לבטע [בסנהדרין ד"ו פ"ב]: מ) דתובע ונתבע טפרין אינה מבוזה ע"ש. וגם אותו שבתחייב נוטר אינה לדיין, דאין אד רואה מבזה לעצמו [שבת קי"ט א']. וקשבר אלא דיקק הדין יפה: מא) אינה לדיין וגזל להובע ושבועת שוא לנתבע. א"ל ע"ל דכל הנ' אכילנו ג' קלי, בתובע ונתבע, שמא מה שזכה בדין, שוא מדלא יכול שבנגדו לברר זכותו. והדיין, שמא יטעה: מב) דלשבועת שקר אין לחוש. דנתובע ונתבע, אנו ברשיי עסקינן, הבידעו שהוא שקר לא ישבעו. ואם בדין, אם התורה חייבתו שבועה לזה, מה

תיה

ודישתמש בתגא חלפי. נ"ל ע"פ מ"ש מנינו ל"ל ע"ל מ"ל מ"ל מ

פי׳ א נמצאת למד שעשרים דברים הם שבכל אחד מהם יפסל ספר תורה וכו׳.

נתבארו בפרקים הקודמים וכו׳: וס״ם וזה שעשה בו אחד מהם הרי הוא כחומש וכו׳ ואין קורין בו בדברים. נתלאה מפורשה לרבינו שכתב בה שמברכין על ספר תורה שפסול ותכך ונהגו בפני גחוני עולם. והרשב״ם מתם על דבריו בתשובה וכתב שר״ל שבילדותו כתב כן וחזר בו בזקנותו וכתב בחיבורו לפסול ולפי זה יקשה מ״ם שכן נהגו לפני גחוני עולם דאם כן משויק להכך גחוניים פופים. ואפשר לומר דהתם בדלא אפשר להו וס״ם כאן שאין קורין בו בלבור הוא בדאפשר להו ואחר שכן היכא שמעלה מעות בספר תורה מוליאין ספר תורה אחר ומתחילין מתקום שנמצא פסעות ומשליחין ז׳ על מוחס שקראו בחוספה דכיון שהוא בדיעבד הוא ליה כמו לא אפשר להו ולפי מעמא שהרי מן הדין קורין לכתחלה בחופתין אם לא היה מפני כבוד הצבור ואף על גב דכאי ספר בחילתיה בדיעבד מיהא ילא. ולענין דרבינו שכי דייק שלא כתב ואם קראו בו בלבור לא ילאו ידי חובתם קריאה אלא אין קורין בו בדברים דמעמא לכתחלה הוא דאין קורין בו אבל בדיעבד עלתה להם קריאה. ואם נמצא הפעות בחמצע קריאה הקורא נומר קריאתו בספר שכבר ומבכר לאחריה ואינו מברך לפניה כי ברכה שבירך לפניה בספר תורה הפסול זכן קריאה שקראו בו עלתה להם בדיעבד וכן הנהיג מורי הרב הגדול מה״ל יעקב בירב זלה״ה וכן אנו מוהגים אחריו:

ב ספר תורה כשר שהגין בו קדושה יתירה וכבוד גדול וכו׳. פשוט הוא וכמ״ד דאמרת מ״ל יוסי כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות וכו׳: אסור לאדם למכור ס״ם וכו׳. פרק בני העיר (מגילה דף כ״ז) מ״ר לא ימכור אדם ספר תורה אף ע״פ שאינו צריך לו כלומר שיש לו אחר. יתר על כן אמר בש״ג אפילו אין לו מה יאכל ומכר ספר תורה אל אינו אומר לאדם מיכון כרכה לעולם: וס״ש אפילו יש לו וכו׳. שם בעיא דלא אפשיטא ומשום מומר קדושם ס״ם אסקה לאומרא:

ובתב ה״ר מנוח דפעמא משום פשיעותא הילכך אם היה האדם כשוב והוא בבית הספר ואינו מחוסר אלא מנינא דשיש מוכרים עכ״ל: וס״ם לעולם אין מוכרים ספר תורה וכו׳. שם אמר ר׳ יוחנן משום ר׳ אליעזר אין מוכרים ספר תורה אלא ללמוד תורה ולישא אשה ומפרש רבינו דהיינו בלין לו דבר אחר למכור:

ובתבו הגאונים שהרמ״ך אמה על רבינו שכתב אסור למכור ספר תורה אפילו אין לו מה שיאכל שהרי בירושלמי סוף בכורים נרסינן שאלו את רשב״ג מהו שימכור ספר תורה וכו׳ עד רבי שמעון ור׳ יוחנן בשם רשב״ג אחרי מוכר אדם ספר תורה ליפא ולמוד תורה וכל שכן מפני חיין. וכן נראה

דגם גמרא דידן שרי דאמרינן פרק בני העיר אמר רשב״ג אפילו אין לו מה יאכל ומכר ספר תורה אל בתו אינו רואה סימן ברכה לעולם אמנם דומיא דבתו דליכא איסורא עכ״ל. ואני אומר שאין אלו ראיות הכי יאמר ר׳ חייא בר אבא אם אלו אם רשב״ג מהו שימכר אדם ספר תורה ליפא ר׳ יוחנן אמר לו אין ללמוד תורה אל״ל אין לו מה יאכל ומכר ספר תורה ליפא ס״ם ליפא אמר לו אין מפני חיין לא אמרו ולא אמרו על דעתיה דרבי יוסי אין אמרו ליה ולמה לא אגיבנו כי אמרו ר׳ חייא בר אבא מעמא בשם רבי שמעון בן גמליאל מוכר הוא אדם ליפא אמה ולמוד תורה וכל שכן מפני חיין ע״כ. והשתא כיון דלרבי יוסי אמרו מפני חיין ולא אגיבנו אלמא מעמא

אבל הבימות וכו'. עם (דף ל"ב) בסוף הפ' אמר רבי זירא אמר רבי מתנא אמר שמואל הלומות והבימות אין בהם קדושה : וכתב הראב"ד אין דעתי נוחה מזה וכו'. והכי איתא בירושלמי ע"כ. וגם הר"ן כתב שאמר בירושלמי שאין בהם קדושת ספר תורה אבל מקום קדושת בה"כ יש בהן ואין מכאן הפגם על רבינו שהוא ז"ל שמעתיק המימרא ולשונה וכל מה שהפרש במימרא פוכל לפרש כלשונו : וכן רמוזי בסוף וכו'. כתב פור יו"ד סי' רפ"ב על לשון זה של רבינו ומיהו כפ' בני העיר (מגילה דף כ"ו) קאמר על כל הנך דקתני בהם שאסור לשמוש לקדושה קלה אמר רבא לא שנו אלא שלא מכריזו שבעה פוני העיר כמעמד אנשי העיר אבל מכריזו שבעה פוני העיר כמעמד אנשי העיר אפילו לשמשי בית שיכא . וכתב מ"ה ז"ל הילכך יפיד שמכר ספר תורה שלו שאר מוחר להשתמש בדמיו דדמי לשבעה פוני העיר ולפי זה שהשתמש יכולים בעליהם לעוכרם והלוקח יטול לעשות כל מה שירצה עכ"ל . ואני אומר שאין זה סותר דברי רבינו דדינו של רבינו אינה גם לדברי הרא"ש בבה"כ של כפרים ולא מכרזו ז' פוני העיר כמעמד אנשי העיר דכל כי האי גוונא אין מוציאין אותן מקדושתן ומיהו בה"כ דיפיד משמע דשלא רבינו על הרא"ש וסבר דאסור למכרו ואם עבר ומכרו משמע דלריך לקנות ס"ת אחר :

ה ומותר להניח וכו' עד ע"ג ס"ת. בריתא פרק בני העיר (דכ"ז) : וכל כתבי הקדש וכו' אסור לזרקן. בפרק בתרא דשבועות (דף י"ח) אמר רב אחא אין מזריקין כתבי הקדש. וכתב ה"ר מנוח כלומר כשיתפנה לחבירו לא יתן לו לזריקה : ומ"ש והקמיעין וכו'. כפ' במה אשה (שבת דף ס"ח ס"ב): ועל מ"ש רבינו שא"כ היו מחופות עור . כתב ה"ר מנוח אבל הפילין אפילו שהן מחופין עור אסור ליכנס בהם לבית הכסא מפני הפי"ן ושאר אותיות הטפוויות בעור :

ו לא יאחז אדם ס"ת וכו'. פ"ם שלא יכנס בו לבית הכסא או לבית המרחץ משום הוא והכי אמריק בפרק שני דסנהדרין (דף כ"ח ב') בני מלך שאין ספר תורה זז ממנו אלא בבית הכסא נכנס לבה"כ או לבית המרחץ: ומ"ש ולא יקרא בו עד שיזריק ד' אמות מהמת וכו' . פרק מי שמתו (ברכות י"ח) תניא לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו ומ"ש בזרועו וקורא ואם עשה כן עובר משום לועג לרש ואמרו שם בגמרא דהיינו תוך ד' אמות דוקא אבל חוץ לד' אמות שרי ולף ע"ב דפסחא דבריתא אמאי אלא אסרה לילך לבית הקברות ומ"ש בזרועו אלא בקורא בו נראה שרבינו מפרש דאריבי קאמי לא יהלך בבית הקברות ומ"ש בזרועו או קורא וכבל מד מהני איכא משום לועג לרש דאחיזת ס"ת בזרועו אף ע"פ שאינו קורא בו מגזה היא ואית בה משום לועג לרש . ומ"ש שיזריק מבית הכסא ד' אמות שעמת דמסתבר הוא אבל מ"ש שיזריק מבית המרחץ ד' אמות איני יודע לו פשט. ובשור י"ד סימן רס"ב הפתיק דברי רבינו ולא הזכיר שם מרחץ לענין הרחקת ד' אמות והיא הגירסא הנכונה : ולא יאחוז ס"ת וכו' . ס"ם בני העיר (מגילה דף ל"ב) מ"ל פרנך אמר רבי יוחנן כל כאוחז ספר תורה ערום נקבר ערום בלא אותה מלה : ואסור ליהנות על המטה פרק ואלו מגלחין (מ"ק דף כ"ח) ובפרק הקומץ (מנחות ל"ב) אמר רב אחא אמר מחזיקה אמר הוגה דבעמ למיחב אסוריי' והוה מגמ ס"ת עלה וקף כדא אתרעא ואוחיב ס"ם מילוה אלמא קסבר אסור ליהנות על המטה עם"ת מונח עליה ואף ע"ג דבהקומץ פליג ר' יוחנן אסק רבינו כרב הונא אמנם דאיתא בת"ם דעבד ר' אליעזר בוחיה . וכתבו ספר דמדלא אותיבו לס"ת בנבוה ממנו אלמא אפילו הס"ם מונח בנבוה ממנו לא אבי : כתב הראב"ד ואם היה מקום נבוה אפשר ויהי איתא בירושלמי ע"ל . ורבינו סובר כמו שכתבתי בסמוך בשם התוספות שדייקו מהאי עובדא : ז בית שיש בו ס"ת וכו'. בריתא סוף פרק מי שמתו (ברכות כ"ה) בית שיש בו ס"ת אז אפילו אסור לעמוד בו עד שיוציאם אז עד שיוציאם כלי אחר אחר אבל אין אין בכלי אחר אבל אין בכלי אחר אבל אין בכלי אחר אבל

עשרה טפחים: יא היה מהלך ממקום למקום וספר תורה עמו לא יניח ספר תורה בתוך [ט] השק ויניחנו על גבי החמור וירכב עליו. ואם היה מתפחד מן הגנבים מותר. ואם אין שם פחד מניחו בחיקו כנגד לבו והוא רוכב על הבהמה והולך. כל מי שיושב לפני ספר תורה ישב בכובד ראש באימה [י] ופחד. שהוא העד הנאמן לכל באי עולם שנאמר והיה שם בך לעד. ויכבדהו כפי כחו. אמרו חכמים הראשונים כל המחלל את התורה גופו מחולל על הבריות וכל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות: ל

יא היה מהלך ממקום למקום וכו׳ עד והולך. ל״פ מי שמתו (בכרכות די״ח): כל מי שיושב וכו׳ אמרו חכמים הראשונים כל המכבד וכו׳. במסכת אבות:

הגהות מיימוניות

[ט] מי שמתו וכתבו התוס׳ אבל אם מפשילו לאחוריו על החמור שפיר דפי׳ וכן בספר התרומה ואפילו אם נמשך לאסור בס״ת בנביאים וכתובים שפיר רמי מרנקם ס״ת וכו׳ ע״ש ע״כ: [י] תניא במסכת סופרים ולא יתן אדם ספר תורה על גבי ארכובותיו ושני אצילו עליה והתוספות הביאו סוף פרק המפלת:

מגדל עוז

היה מהלך ממקום וכו׳ עד רוכב על הבהמה והולך. פרק מי שמתו (דף י״מ): כל מי שיושב לפני ס״ת וכו׳ עד כפי כחו. פרק הקומץ רבה (דף ל״ב) וע״ג דמסכת סופרים: אמרו חכמים הראשונים וכו׳ עד מכובד על הבריות. תמצא הלא בתמ׳ אבות:

נגמרו הלכות ספר תורה ברחמי שמיא:

הלכות ציצית

מצות עשה אחת. והיא לעשות [א] ציצית על כנפי הבגדים. וביאור מצוה זו בפרקים אלו:

כסף משנה — פרק ראשון — כסף משנה

פ״א **א ענף** שעושין על כנף הבגד ממין הבגד הוא הנקרא ציצית מפני שהוא דומה לציצית של ראש. שנאמר ויקחני בציצית ראשי. וזה הענף הוא הנקרא לבן מפני שאין אנו מצווין לצובעו. ואין לחוטי הענף מנין מן התורה: **ב** ולוקחין חוט צמר שנצבע כעין הרקיע וכורכין אותו על הענף וחוט זה הוא הנקרא תכלת. ואין למנין הכריכות שכורך חוט זה שיעור מן התורה: **ג** נמצאו במצוה זו שני צווים. שיעשה על הכנף ענף יוצא ממנה. ושיכרוך על הענף חוט תכלת שנאמר ועשו להם ציצית ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת: **ד** והתכלת אינו מעכב את הלבן והלבן אינו מעכב את התכלת. כיצד הרי שאין לו תכלת עושה לבן לבדו. יוכן אם עשה לבן ותכלת ונפסק הלבן ונתמעט עד הכנף ונשאר התכלת לבדו כשר: **ה** אע״פ שאין אחד מהן מעכב את חבירו אינן שתי מצות אלא מצות עשה אחת. אמרו חכמים הראשונים והיה לכם לציצית מלמד ששניהם מצוה אחת. יוארבע ציציות מעכבות זו את זו שארבעתן מצוה אחת. והלובש טלית שיש בה לבן או תכלת או שניהם כאחד הרי קיים מצות עשה אחת: **ו** כיצד [ג] עושין את הציצית. מתחיל מזוית של טלית שהיא סוף הארוג ומרחיק ממנה לא יותר על שלש אצבעות למעלה ולא פחות מקשר גודל ומכניס שם [ג] ארבעה חוטין וכופלן באמצע. נמצאו שמונה חוטים משולשין [ד] תלויין מן הקרן. ואורך החוטים השמונה אין פחות מארבע אצבעות. ואם היו יותר על כן אפילו אמה או שתים כשרין. וכל האצבעות בגודל. ויהיה

פ״א **א** ענף (מנחות מ״ב) מ״ר לין ציצית אלא ענף וכן הוא אומר ויקחני בציצית ראשי: זאין לחוטי. הענף מנין מן התורה. אף על פי שכתב אחר כך כיצד עושין את הציצית וכו׳ ומכניס שם ד׳ חוטין וכופלן באמצע הרי שם להם שיעור, י״ל דהכי פירושו בתורה לא נתפרש מנין חוטי הענף אבל מדברי סופרים יש להם מנין ד׳ חוטין וכופלין באמצע כדתמריץ בפרק התכלת רב אחא בר יעקב רמי ד׳ ועייף להו ור׳ ירמיה דהוה רמי תמניא פליג אדב אחא וסבר שמנין החוטין מד״ם מ׳ שהם י״ו וכמוסיף על המנין שקבעו חכמים עבר בגד חוסיף למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה והיינו דאמרינן בפרק האחנקין (סנהדרין פ״ח) והא איכא ציצית דעיקרו מד״ם וסילוקו מד״ם ויש בו להוסיף ואם הוסיף נוטע וקי״ל כרב אחא בר יעקב דבר ספק אסיק התם (מנחות מ״ח) הלכתא אדבעה. ומ״מ יש לתמוה דאמרינן בפרק קמא דיבמות (דף ה׳ ב׳) גדילים למה לי ס״מ לאפוקי ומקשה אלי לשיעורא הוא דאתא גדיל שניס גדילים אדבעה והכי אמרינן בפרק התכלת (מנחות ל״ב) משמע דמן התורה יש מנין לחוטי הענף וע״ע:

ב ולוקחין חוט צמר שנצבע כעין הרקיע וחוט זה הוא הנקרא תכלת. כמ׳ התכלת אמרינן תכלת דומה לרקיע: ואין למנין הכריכות שכורך חוט זה שיעור מן התורה: **ד** והתכלת אינו מעכב את הלבן והלבן אינו מעכב את התכלת. משנה פרק התכלת (שם דף ל״ח) וגמרא התינח לבן דאינו מעכב אם התכלת תכלת דאינו מעכב אם הלבן מאי היא ואסיקנא לא נגרסה אלא לבן דאינדס תכלת וקאי לבן ואי אינדס לבן וקאי תכלת ליה לן כה דאמרי בני ר׳ חייא גדולמי תכלת כשרים. ומשמע לי שרבינו אינו מפרש כפירוש רש״י אלא סבי מפרש לה התינח לבן דאינו מעכב אם התכלת

הגהות מיימוניות

[א] עיקר הלכות ציצית וחובן פרק התכלת עד כאן: [ב] בתב ראש וצריך לתת הציצית באורך הטלית ולא ברחבו דבעינן שתהא נופפת על הבגד פר׳ תלוי על הקרן ואי הוי ברחבו לא הוי נופף שתרי כלפי הרקיע הוא חלוי וכן הנהיג מורי רבינו שי׳ לרקרק בטליתות שיהו הציצית נופפות על הכנפות בשעה שאדם מעטף בו יש כנף שהוא תולה בו באורך הטלית ויש בו ברחבו הכל לפי שמתעטפים בו וחגת שוב חזר בו ואמר דהכל נקרא נופף על הכנף ולא אימעוט אלא שלא יהא קשור הציצית באלכסון על קרן הזוית. ודיי פר׳ שהוא נופפת תולה ומכסה על הקרן כליפר שיגביה למעלה מן השפה כדי שתהא תולה ונוגעת התלוית בקרן: [ג] כב״ש כדפסק התם ולא כב״ה דאמר ג׳: [ד] כראמר התם בשולשת ד׳ אבל רש״י פר׳ דקאי אפתיל ענף שהוא ד׳ מן הגדיל ואילך. והתוס׳ פר׳ דקאי אגדיל וכן משמע בסיפרי דמייתי לה אקרא דגדילים תעשה לך ולא בפרשת הציצית וזה דא״ה למה שנהגו לעשות אורך כל הציצית י״ב אצבעות שליש גדיל שהוא ד׳ אצבעות ושני שלישי ענף בראיתא התם עכ״ל:

מגדל עוז

פ״א ענף שעושים וכו׳ עד לתשי. פרק כתכלת (דף מ״ח): זה הכנף וכו׳ עד מן הכתובים. פ״ק דינמות (דף ד׳) ופרק הכלת (דף מ״ח מ״ב): ולוקחין חוטי צמר וכו׳ עד מצות עשה אחת. פרק התכלת (דף נ״ח) ונכתבו בדברינו נמנוד: אמרו חכמים הראשונים וכתבתם וכו׳ עד מקשר גודל. הכל בפרק התכלת (דף מ״ב) ולשון סיפרי יכול אין שתי מצות מצות התכלת ומצות לבן תלמוד לומר והיה לכם לציצית מלמד אחת היא ולא שתי מצות: ומכניס שם וכו׳ עד תלוין מן הקרן. בפרק התכלת (דף ל״ח) ונכתבו דברים מי מלא ודברים אלא: ואורך הטוטין וכו׳ עד כמדות. פרק התכלת: וכל האצבעות בגודל. בנכתבות פרק על אלו מוזמין ובמנחות פרק התכלת:

זקן אמתלא • פי׳ כשקנסרים אמתלא דכתיב ומה שהתן לבן ובקנה דשיר קלי יח מקמר לימי בן ההיה דשיבה המתם אמתלא ולא מלה אמתלא לבשוא בגוזמא נמלט לבן כל פ״ים אמתלא לבן שומרון כמו פקוח אמתלא דמצומות (קף לג:) כלומר כל חוס הלתן כדמתרגמינן ולחלמה לא הסס ולבשת לא סבור (בראשית מז): **ואין** זקן אלא חכם שקנתר אמסה לי שבעים חיים כי׳ • נלא נזרה שיה נתוריה הלא הלס ק לינגנו מומחין כי הסס אלא לא הי אלא הוכמה בעצמה דקן אמתלא חיים: **בראי** שנא דפגיעה אלא הלא לא הלי • הל״ק מפני שיבה מקום הכדים כפי זקן שקנה חכמה ל״מ לפי׳ יניק וחכם ופיבא בקנעמ מדקפיד קרא לחכמה ל״מ דקן לא אמתלא אלא בעניו חכמה כהריה לגיכה לגמרמי ר׳ יוסי מני חוקן לקמתלי פליג ולקמר דלא בעיון חכמה דלה״ר הילא לפסי בן יהדה כן פירש הקונטרס ותוד מוסיף ר״י לגיכה לגמרמי מני דוולא פליג ולמר זקן לאמתלא מהני ולפיכ פליג עליה ולומר לפי׳ סבי דלמרמי הלא כל שיבה בחכמה לקמר מה לא הסכון בשום הוכמה דקן שבר טרכסים גרלי ותוד לנקמן (קף ע.) קלמר הלבי ולהבן הקלי מקמי סבי לרמתי ומלי מעמתי בכמה כרפיסקן מדי פגיעה ולא לקמר מנוס ולאיס ולא״ם מין דבהלי שיבה מני חכמה כמדים בקונטרס לרבי יוסי מרבי יוסי הגלילי אמר לר״ע בר״ר יוסי בר״ר יוסי הגלילי אמר לר״ע בר״ר יוסי הגלילי אמר לר״ע בר״ר יוסי הגלילי אמר לר״ע

אין מלמד חכם רשאי לעמוד מפני רבו אלא שרירין ועריות כדי שלא יהיה כבודו מרוחק מכבוד שמים מתיבי ר' שמעון בן אלעזר אומר מין לוקח שלא ישרים ת"ל וקן ויראת אי אמרת שרירין ועריות בלבר אמאי לא נטרה חזובא הוא אלא לא כולי אימא לא לעולם שרירין ועריות בלבר ואפ"ה כמה דאפשר ליה לא נטרה אבר ר' אלעזר כל ח"ח שאין עומד מפני רבו נקרא רשע ואינו מאריך ימים והלמידו משרבה שנאמר יומר לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים כצל אשר אינו ירא מלפני האלהים מדא אי אינו ירא מדא לעמוד אמר יראת שאלהך דר' מדא ז' קומה ואיכא מדאת רבית ומדאת משקלות ר' אלעזר פני פני גבר אביגיא לה בנו הוא רבו מדא לעמוד מפני אבי ת"ש דאמר ליה שמואל לבר יהודה שנוא לקום מקמי אבוך שאני רב דיקולא דבעל מעשים הוה דאפילו מר שמואל נמי קאים מקמיה אלא מאי קאמר ליה דבי קאמר ליה דיומין דאתי מאחורי קום את מקמיה ולא תיתרש ליקרא דידי אביגיא לה בנו ורוא רבו מדא שעמוד אבוי מפניו ת"ש דאמר ר' הרשע בן לי אני אני כדי לעמוד מפני בני אלא משום כבוד בית נשיא מעמא דאנא דביה הא אלא דבי קאמינא מקמיה ת"ל אני כבוד בית נשיא אביגיא לה רבו אנא אבוה אלא משום דבי קאמינא מקמיה דהא אנא אבוה אלא משום דבי קאמינא מקמיה דהא אנא אבוה אלא משום כבוד בית נשיא אביגיא לה רבו כמהלך דמי אי לא אמר אביי ת"ש (א) מתא יושב תחת ואילן ושהר עומד מכאן עומד מכאן ושהר יושב מהר ואם יושב ומבאן ומבאן המבוגרת ואמר רב נחמן בר יצחק אמר דבוב כמהלך דמי שם אביגיא לה בנו מעלה לעמוד מפני מר הוה ר' הלקה זר סימן ר' אלעזר אמר מפני לומרית עומדים מפניה לא כל שכן ר' אלעזר בר' יוחנן ר' יוחנן הלקה ואזיל ר' שמעון בר אבא לקמו מקמיה אמר לה הוא הוא הארון רבינו ואנא חבר ועוד כלום תורה עומדת מפני לומרית כדי אלעזר דאמר ר' אלעזר אין ת"ח רשאי לעמוד מפני רבו בשעה שעוסק בתורה לימים עלה אביי: ותבוש אחרי משה עד בוא האהלה ר' אמר ור' יצחק נפחא חד אמר לגבוה וחד אמר לשבח מאן דאמר לגבוה כראיתא מ"ל לשבח אמר חזקה אמר לי' רבינא בריה דר' אבהו אי' אבוי ר' אמרי דמן הוא דכבוד עובר עובר מלפניו מלא עיניו וכין שעבר ר' אמרי ישב נשיא עובר עומד מלפניו מלא עיניו ואינו ישב עד ששב במקומו שנאמר והביטו אחרי משה עד בוא האהלה: כל מצות עשה שהזמן גרמא מחזה מעקה אבידה ושלוח הקן וכלולא הוא אחרי מצה שנאמר והקהל דמצות עשה שהזמן גרמא הקהל דמצות עשה חיבות ותו חייבי הלמד תורה פרה ורבה ופרוק הבן דלא מצות עשה שהזמן גרמא הוא ונשים פטורות אמר רבי יוחנן אין לסרין מן הבללות ואפילו בכמקום שאמר בו חוץ דתנן בבל מערבין ומבשלין ומטמנין חוץ מן הבור ומבלה ותו ליכא דכרבנן ת"ל ומטמנין לאין בלילה ומבשלין אמר לחי לגן מחמיליון מחמיליון בגיבנן ומיתה סרי הבא לילה לא מלא מלא שהכנו נרמא נרמא אמר ר' יוסי בר' חנינא אמר ר' יוסי בר' אבון אמר ר' יוסי בר' אבון אמר ר' יוסי בר' אבון

שוין ליש גדול ממנו. וכן יש לחמוה על הרי"ף שלא כתב בהלכות והא דבא מורי החם בשוין עכ"ל. כלומר שהרי"ף כתב ועד כמה עד מרכבעין שנין והשמיט הא דפריך והא דבא מורי ושני החם בשוין וכיונו לא כתב לא זה ולא לומו ועל שניהם תמה. ולייתב זה יש לומר שרבינו והרי"ף מפרשים דעד כמה תהגיע להורלה קלי עד כמה דשאי לעבב עצמו מלהורות וקאמר דעד מרכבעים דשאי לעבב ומשם ואילך אינו רשאי ופריך והא דבא מורי קודם מרכבעים שנה ואם איתא שהיה רשאי לעבב עצמו מלהורות הוה ליה לנהוג מדת הסידות ולמשוך ידו מלהורות כל זמן שהוא רשאי לעבב ושני בשוין אבל רבא לא היה שם גדול ממנו ולפיכך לא היה רשאי לעבב עצמו מלהורות. והרי"ף כתב עד כמה עד מרכבעין שנין לומר דאותו זמן הוא רשאי לעבב עצמו מלהורות ולא יוסר מכאן ולא הש לבהוב הא דבבא דאורי ואוקימנא ליה בשוין משום דבמדת הסידות הוא דקאמר שראוי לו להתעכב כל זמן שהוא רשאי וכדורות הללו לא שביה כל כך מדת הסידות ומעשה זה לא הוצרך לגמרו שכל שאין גדול ממנו אפילו לא הגיע לארבעים שנה אינו רשאי לעבב עצמו מלהורות דבדורות הללו אין צורך להזהיר על כך. וכיצו מפני שבדורו רבו הקופצים להורות קודם זמן כמו בקבא עליהם הגר לא הוצרך לבהוב עד כמה רשאי לעבב עצמו מלהורות מהגיע להורלה אינו רשאי לעבב עצמו מלהורות בדב

אמה וכיוצא. ואמרו שכתלמיד אחד בא להקביל פני רבו ואמר לו שלא יפה עשה והקשו עליו מהא דרבי ינחק ותירצו לא קשיא הא דאזיל ואתי ביומיה כגון שהיה בהוך המחוז או על ידי שירוב הא דלא אזיל. ואתי ביומיה. וכיון לא כתב זה משום דמשמע שהיה דדוקא ר"מ הוה שכירא ליה הכי ולכך כתב לדר' יצחק שהיה ולא חילק:

ח אין חולקין כבוד לתלמיד וכו'. בגמרא פרק יש נוחלין (דף קי"ט) וכתבו הרי"ף פ"ק דקדושין: וכל מלאכות וכו' עד וטורק ממנו ירמא שמים. הכל בכתובות פרק אלמנה מוצה (דף נ"ז): וכל תלמיד שמזלזל וכו'. פרק חפלת השחר (ברכות כ"ח): ר' אליעזר אומר המתפלל אחורי רבו וכו' והחולק על יציעתו של רבו וכו' נוטרם לשכינה שהשתלק מישראל:

ט ראה רבו עובר על ד"ת וכו'. דתניא פ"ק דקדושין (דף ל"ב) הרי שהיה אביו עובר על ד"ת אינו יאמר לו אבא עברת על ד"ת אלא אומר לו מקרא כתוב בתורה כך. ומה תשם רבינו לרבו וכל שכן הוא: וכל זמן שמזכיר שמועה וכו'. ואל יאמר דבר שלא שמע וכו'. מימרא דר' אליעזר (ברכות כ"ז): פרק תפלת השחר ותשמע דשמועה שמע מרבו רשאי להומרה שהיה אע"פ שלא יזכיר שם אומרה והשמע משום דכל מה שהוא אומר מן הסתם מרבו שמע כדאיתא בפרק היסן (סוכה כ"ז):

וכשימות רבו קורע וכו' ואינו מאחה לעולם. שעמו מדתניא בסוף מועד קטן (דף כ"ז) אלו קרעים שאין מתאחים הקורע על אביו ועל אמו ועל רבו שלמדו תורה ועל נשיא ועל אב בית דין. ומשמע לרבינו דכשם שהם שוים לענין איחוי כך הם שוים בשעור הקריעה דכשם ששיעור קריעה דאביו ואמו עד שיגלה לבו כך באלו השעייס עמהם שיעור קריעה עד שיגלה את לבו. והרמב"ן ז"ל בספר תורת האדם הקשה על רבינו מדגרסינן בפרק אלו מגלחין (דף כ"ב:) אמר רבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן על כל המתים כולם מבפנים על אביו ועל אמו קורע מבחוץ אמר רב הסדא וכן לבניהם מתיבי לא הושוו לאביו ולאמו אלא לאיחוי בלבד מאי לאו לאיחוי לבניהם לא לבר מבפנים. ופירש"י לא הושוו רבו ואב בית דין ונשיא וכל הגך דתניא במתניתין לאביו ולאמו אלא לאיחוי ס"מ נשיא בשאר כל הומרי אביו ואמו הרי הוא כשאר כל המתים וכן רבו שלמדו הכמה אינו אלא כשאר כל המתים ואפילו בקריעה מבחוץ. ועוד שגילוי הלב דבר מיוחד הוא באביו ובאמו רמז שבשלה ממנו מלוה כבוד כדאיתא בירושלמי והרי אמרו בגמ' בקריעה שפה מאי קרעה דכתיב

דכתיב

לחם משנה

ט וכשימות רבו קורע וכו'. הקשה הרמב"ן ז"ל לרבינו מדגרסינן פרק ואלו מגלחין (דף כ"ב) אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן על כל המתים כולם [קורע] מבפנים וכו' והקשו שם מברייתא דלא הושוו לאביו ולאמו אלא לענין איחוי בלבד משמע דלא הושוו לבני אביו אלא לאיחוי אבל לכל שאר הדברים לא. וא"כ היכי השוה אותו לגילוי הלב. עוד הקשה מדוע שאמר ויקרעם. ואמרו בגמרא על זה אין אחיזה פחות מטפח והיה על אב"ד ובשת. מיהו לזה תירץ מהרי"ק ז"ל דאשמעינה בעלמא הוא מה שאמרו שם. עוד הקשה מהרי"ק ז"ל דאיך כתב רבינו בפ"ט מהלכות אבל חכם שמת הכל קורעים עליו עד שמגלין את לבם ומיון לו זה. ואני אתרץ לקושית הרמב"ן מהברייתא ולקושית מהרי"ק ז"ל דרבינו ז"ל מה שאמר שקורעים לחכם עד שמגלין את לבן הוא מפני שאמרו בירושלמי דשעמא דגילוי הלב הוא מפני שבשלה ממנו (מת) כיבוד אביו. וזה טעמא שייך גם כן ברבו שהייב בכבודו וכן בה"ה דהייב בכבודו דאת כ' תלהיך הירא לרבות ה"ה וכן מפני שיבה הקום וא"כ חייב ג"כ לקרוע על החכם, ומה שאמרו בגמרא לא הושוו אלא לענין איחוי ל"ל דברייתא (דף כ"ז)

הגהות מיימוניות

[י] פרק קמא אר"י ובפרק הישן מוקי לה דאזיל ואתי ביומיה אבל אי לא מצי אזיל ואתי ביומיה עלה קאמר ר' אליעזר משבח אני את העצלנים שאינם יוצאים מבתיהם ברגל שנאמר ושמחת בחגך וכן אמר לו רבי אילעאי שבא להקביל פניו איזך משוכתי הרגל כו'. ופירש רש"י הא דאזיל ואתי ביומיה בגון עיר שבתוך התחום או על ידי עירוב, ע"כ: [כ] יש נוהלין אפילו אם אין הרב חולק כבוד לתלמיד אם הוא מתכבד סמה שאחרים הולקין לתלמידו כבוד פסק רבינו שמחה שחולקין לו כבוד לתלמיד במקום רבו כדמשמע פרק אלו נאמרין שמשום בבורו של כ"ג חולקים כבוד לסגן, ע"כ: [ל] עיין בהלכות אבל פרק ט', ע"כ: [מ] ורשאי להורות בימיו חוץ לשלש פרסאות מראמרינן פרק הדר רב חסדא אודי בכפרי בשני רב הונא ופירש"י שלא היה שם מקומו של רב הונא אלא בפומבדיתא היה מקומו וכן רב המנונא דאורי בחדתא דארגיז בשני רבב הסדא כדכתיב תלמודא משום דתלמיד חבר הוה, ובלבר שנשל רשות מרבו כדאמרינן בפ"ק דסנהדרין ד' תנחום איקלע להתם דרש להו מותר ללחות חטין בפסח אמר לו לאו ר' מאני דמן צור איכא הכא וחניא תלמיד אל יורה הלכה במקום רבו אלא א"כ רחוק ממנו שלש פרסאות כנגר מחנה ישראל ע"כ לשון מורי רבינו, ע"ב: [נ] אמר אביי לא שנו אלא ברבו שאינו מובהק אבל ברבו מובהק צריך לקום מלא עיניו הלשון זה כרקדק ר"מ דאין חייב מן ההורה לעמוד אא"כ הוא רבו מובהק וכן משמע בפרק אבות ופרק אלו מציאות ופ"ק דקדושין וכל שאר הידוד וכבוד מדברי חכמים, ובירושלמי גרסינן א"ר אלעזר אין התורה עומדת מפני בנה פירוש אין הרב עצמו מפני בנה שלמד אמר אין עומדין מפני חבר. ומכאן פסק רבינו שמחה שאין הרב צריך לעמוד מפני תלמידיו ואפילו אם הוא חכם גדול וכן משמע בפ"ק דקדושין דאביעא להו בנו והוא רבו מהו שיעכוד כפני אביו ת"ש ראמר ליה שמואל לרב יהודה שינגא קום מקמי אבוך ודחי לה שאני רב יהודקאל דבעל מעשים הוה דאשלו שמואל קאי מקמיה הרי משמע להדיא דספני תלמיד שאינו אביו אין צריך לעמוד ע"כ. אמנם תזינא למרי רבינו שעשר הידוד לתלמיד אפילו לאותם שאינם חשובים כולי האי, ע"כ: [ס] פ"ק דקדושין ברב יוסף ורבא ודלא כד יצחק בר שילא אמר רב דסדא דאמר אין כבודו פחות, ע"כ:

מנדל עוז

אין חולקין כבוד לתלמיד עד כבוד. פרק יש נוחלין (דף קי"ט): וכל מלאכות בשעבד עד כך למדתנו רבינו. פ' אלמנה ניזונית (דף נ"ז) וכתבו ר' אלעפס ז"ל בהלכות פ"ק דקדושין (דף ל"ב): ואל יאמר דבר שלא שמע מפי רבו עד לעולם. פ' אלו מגלחין (דף כ"ז): בר"א ברבו מובהק מו' עד עליון. פרק אלו מציאות (דף ל"ב): אפילו לא לאמר מו' עד כידו. פרק העושק כתורה: וכל ת"ח שדעותיו מכוונות עד לעולם. פ"ה דמסכת אבות: הרב המובהק עד בשעה שמתל. פ"ק דקדושין (דף ל"ב):

[י] פני רבו ברגל: **ח** אין חולקין כבוד לתלמיד בפני רבו אלא א"כ דרך רבו לחלוק [כ] לו כבוד. **יא** יכל המלאכות שהעבד עושה לרבו תלמיד עושה לרבו. ואם היה במקום שאין מכירין אותו ולא היו לו תפילין וחש שמא יאמרו עבד הוא אינו נועל לו מנעלו ואינו חולצו. וכל המונע תלמידו [ל]מלשמשו מונע ממנו חסד ופורק ממנו יראת שמים. וכל תלמיד שמזלזל דבר מכל כבוד רבו גורם לשכינה שתסתלק מישראל: **ט** ראה רבו עובר על דברי תורה אומר לו לימדתנו רבינו כך וכך. וכל זמן שמזכיר שמועה בפניו אומר לו כך לימדתנו רבינו. ואל יאמר דבר [מ]שלא שמע מרבו עד שיזכיר שם אומרו. וכשימות רבו [נ] קורע כל בגדיו עד שהוא מגלה את לבו ואינו מאחה לעולם. במה דברים אמורים ברבו מובהק [ס] שלמד ממנו רוב חכמתו. אבל אם לא למד ממנו רוב חכמתו הרי זה תלמיד חבר ואינו חייב בכבודו בכל אלו הדברים [ע]. אבל עומד מלפניו וקורע עליו כשם שהוא קורע על כל המתים שהוא מתאבל עליהם. אפילו לא למד ממנו אלא דבר אחד בין קטן בין גדול עומד מלפניו וקורע עליו: **י** וכל תלמיד חכם שדעותיו מכוונות אינו מדבר בפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה אע"פ שלא למד ממנו כלום: **יא** הרב המובהק שרצה למחול [פ] על כבודו בכל הדברים האלו או באחד מהן לכל תלמידיו או לאחד מהן

א כתובות לו, עור יו"ד סימן רמב: ב גדולה שמועה ברכות ז': ג סוכה כז. סמ"ג עשין יב, עור יו"ד סי' רמב, וס"מ סי' רסד:

דכתיב ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם ואין אחיזה פחות מטפח וכאן דוד קרע על בגדיו ועל אב ב"ד ושמועה כדעתה וסני ליה בטפח, עכ"ל. ולייסב דעת רבינו י"ל שהוא סובר דעד שיגלה את לבו בכלל אינו מתאחה הוא דהא דאיק מתאחין נפקא לן בגמ' מדכתיב בגלוסע ויחזק בבגדיו ויקרעם לשמים ממשמע שנאמר ויקרעם אינו יודע שהן שמים אלא מלמד שקרועים ושומדים שמים לשולם ומסתם אינה אשמעא דעד שיגלה לבו קרע דבהכי מיכר שהם קרועים לשמים דאי לא קרע אלא שפה לא הוה מיכר שהם קרועים לשמים. והא דקאמר בירושלמי שגילוי הלב בגבוי וכאמו מפני שבשלה ממנו כבוד ההוא שעמא שייך נמי בגשיא ורבו ואב ב"ד והא דנמריך בגמ' שפה מיוחזק דוד בבגדיו אשמעכאן בעלמא היא ללמד על אחרים ולא על עצמו והדע דהא אע"ג דלא כתיב בקרא דדוד שמים קרעים ואמריק דקורע על הנשיא ועל אב ב"ד אינו מתאחה משום דנמריק מקליפא ת"ב ה"ה נמי דלענין גלוי הלב יליפין מינה כדפריטים. אבל אי קשיא על רבינו הא קשיא לי למה לא כתב דעל הנשיא קורע מבחוץ דהא ליכא מאן דפליג עליה דרב הסדא דאמר וכן לגשיא. ועוד יש לדקדק בדברי שכתב בפ"ט מהלכות אבל חכם שמת הכל קורעין עליו עד שמגלים את לבם ומשמע אפילו לא למד ממנו כלום הו ממין לו ול"ע: ומה שכתב רבינו בד"מ ברבו מובהק וכו'. במליעתא סוף אלו מציאות (דף ל"ג) אמר עולא ה"מ שבגבל עומדים זה מפני זה וקורעין זה על זה כלומר מפני שלומדין זה מזה. ובפ"ק דקדושין (דף ל"ד) הנא אי זו היא קימה שיש בה היזוק הוי אומר זה אדבע אמות אמר אביי לא אמרן אלא ברבו שאינו מובהק אבל ברבו מובהק אלא עיניו: ומה שכתב רבינו אפילו לא למד ממנו אלא דבר אחד וכו'. בסוף פ' אלו מציאות (דף ל"ג) שמואל קרע אמייר על הנשיא מדבגן דאשבריה אהד יורד לאמתא דשמי ואהד פותח כיון:

י וכל ת"ח וכו'. בתכות פ"ה חכם אינו מדבר בפני מי שגדול ממנו בחכמה:

יא הרב המובהק שרצה למחול וכו'. פ"ק דקדושין (דף ל"ב) פליגי רב חסדא ורב יוסף אי רב שמחל על כבודו כבודו מחול או לא ורב יוסף אמר דמחול ומייתי לה מוה' הולך לפניהם וכיון דיליף מהאי קרא אלמא דאפילו ברבו מובהק עסקינן ורבא ס"ל התם כרב יוסף והוו להו הרי לגבי חד ועוד דרבא בתרא הוא לגבי פסק רבינו דכבודו מחול וכן פסקו הרי"ף והרא"ש ז"ל: ומה שכתב דאפילו שמחל על כבודו סידור מיהא בעי למעבד. נס זה שם:

יהי

מנדל עוז

בני אלו קרעים שאינם מתאחין מו אביו ורבו ונשיא ואב"ד וכו' ולא מנו חכם ומשום הכי אמר דאם הושוו לבו הכי לאביו אם לאביו לא הושוו אלא לאיחוי שכשם שאביו אינו מתאחה לעולם הכי נמי כל הני אבל לענין גילוי הלב אפילו שבכלם חייב לגלות הלב מ"מ לא הושוו לאביו בהא דאפילו הכם נמי בעלמא דלא חני ליה בברייתא ולא הושוה לאביו אים ליה האי דינא דמגלין את הלב עליו מ"מ לא הושוו אלא להך מילתא בלבד דשום אחר ליה ליה האי דינא דאיחוי דעל חכם מתחין וכן על אחר ואלא דוקא דבהכי דהושוו לאביו אין מתחין: **אבל** עומד מפניו וקורע עליו וכו'. פירוש היינו דוקא חכם אחד אינו חייב לקרוע על הכם אחר אע"פ שהוא רבו שאינו מובהק אלא כדרך שאר המתים אבל כל העם קורעים על הכם עד שמגלין את לבם וכמו שכתב בפרק ט"ו מהלכות אבל והתם לא אירגי אלא במי שאינו חכם וכמך על מה שכתב כאן:

יא הרב המובהק שרצה למחול וכו'. בפ"ק דקדושין (דף ל"ב) פליגי אי רב שמחל על כבודו כבודו מחול ופסק רבינו כרב יוסף. מ"מ הידור מיהא בעי למעבד כמו שנראה שם מהגיא דאמרו הני רבנן והני לאו רבנן:

כל

מגילת הלכות תלמוד תורה ח"ב

הלכות תלמוד תורה

הלכה א

הלכה ב

הלכה ג

הלכה ד

הלכה ה

הלכה ו

הלכה ז

הלכה ח

הלכה ט

הלכה י

הלכה יא

הלכה יב

הלכה יג

הלכה יד

הלכה טו

הלכה טז

הלכה יז

הלכה יח

הלכה יט

הלכה כ

הלכה כא

הלכה כב

הלכה כג

הלכה כד

הלכה כה

הלכה כו

הלכה כז

הלכה כח

הלכה כט

הלכה ל

הלכה לא

הלכה לב

הלכה לג

הלכה לד

הלכה לה

הלכה לו

הלכה לז

הלכה לח

הלכה לט

הלכה מ

הלכה מא

הלכה מב

הלכה מג

הלכה מד

הלכה מה

הלכה מו

הלכה מז

הלכה מח

הלכה מט

הלכה נ

הלכה נא

הלכה נב

הלכה נג

הלכה נד

הלכה נה

הלכה נו

הלכה נז

הלכה נח

הלכה נט

הלכה ס

הלכה סא

הלכה סב

הלכה סג

הלכה סד

הלכה סה

הלכה סו

הלכה סז

הלכה סח

הלכה סט

הלכה ע

הלכה עא

הלכה עב

הלכה עג

הלכה עד

הלכה עה

הלכה עו

הלכה עז

הלכה עח

הלכה עט

הלכה פ

הלכה פא

הלכה פב

הלכה פג

הלכה פד

הלכה פה

הלכה פו

הלכה פז

הלכה פח

הלכה פט

הלכה צ

הלכה צא

הלכה צב

הלכה צג

הלכה צד

הלכה צה

הלכה צו

הלכה צז

הלכה צח

הלכה צט

הלכה ק

הלכה קא

הלכה קב

הלכה קג

הלכה קד

הלכה קה

הלכה קו

הלכה קז

הלכה קח

הלכה קט

הלכה ר

הלכה רא

הלכה רב

הלכה רג

הלכה רד

הלכה רה

הלכה רו

הלכה רז

הלכה רח

הלכה רט

הלכה ש

הלכה שא

הלכה שב

הלכה שג

הלכה שד

הלכה שה

הלכה שו

הלכה שז

הלכה שח

הלכה שט

הלכה ת

הלכה תא

הלכה תב

הלכה תג

הלכה תד

הלכה תה

הלכה תו

הלכה תז

הלכה תח

הלכה תט

הלכה תי

הלכה תיא

הלכה תיב

הלכה תיג

הלכה תיד

הלכה תיה

הלכה תיו

הלכה תיז

הלכה תיח

הלכה תיט

הלכה תיי

הלכה תיא

הלכה תיב

הלכה תיג

הלכה תיד

הלכה תיה

הלכה תיו

הלכה תיז

הלכה תיח

הלכה תיט

הלכה תכ

הלכה תכא

הלכה תכב

הלכה תכג

הלכה תכד

הלכה תכה

הלכה תכו

הלכה תכז

הלכה תכח

הלכה תכט

הלכה תל

הלכה תלא

הלכה תלב

הלכה תלג

הלכה תלד

הלכה תלה

הלכה תלו

הלכה תלז

הלכה תלח

הלכה תלט

הלכה תמ

הלכה תמא

הלכה תמב

הלכה תמג

הלכה תמד

הלכה תמה

הלכה תמו

הלכה תמז

הלכה תמח

הלכה תמט

הלכה תנ

הלכה תנא

הלכה תנב

הלכה תנג

הלכה תנד

הלכה תנה

הלכה תנו

הלכה תנז

הלכה תנח

הלכה תנט

הלכה תס

הלכה תסא

הלכה תסב

הלכה תסג

הלכה תסד

הלכה תסה

הלכה תסו

הלכה תסז

הלכה תסח

הלכה תסט

הלכה תע

הלכה תעא

הלכה תעב

הלכה תעג

הלכה תעד

הלכה תעה

הלכה תעו

הלכה תעז

הלכה תעח

הלכה תעט

הלכה תפ

הלכה תפא

הלכה תפב

הלכה תפג

הלכה תפד

הלכה תפה

הלכה תפו

הלכה תפז

הלכה תפח

הלכה תפט

הלכה תצ

הלכה תצא

הלכה תצב

הלכה תצג

הלכה תצד

הלכה תצה

הלכה תצו

הלכה תצז

הלכה תצח

הלכה תצט

הלכה תק

הלכה תקא

הלכה תקב

הלכה תקג

הלכה תקד

הלכה תקה

הלכה תקו

הלכה תקז

הלכה תקח

הלכה תקט

הלכה תר

הלכה תרא

הלכה תרב

הלכה תרג

הלכה תרד

הלכה תרה

הלכה תרו

הלכה תרז

הלכה תרח

הלכה תרט

הלכה תש

הלכה תשא

הלכה תשב

הלכה תשג

הלכה תשד

הלכה תשה

הלכה תשו

הלכה תשז

הלכה תשח

הלכה תשט

הלכה תת

הלכה תתא

הלכה תתב

הלכה תתג

הלכה תתד

הלכה תתה

הלכה תתו

הלכה תתז

הלכה תתח

הלכה תתט

הלכה תתי

הלכה תתיא

הלכה תתיב

הלכה תתיג

הלכה תתיד

הלכה תתיה

הלכה תתיו

הלכה תתיז

הלכה תתיח

הלכה תתיט

הלכה תתכ

הלכה תתכא

הלכה תתכב

הלכה תתכג

הלכה תתכד

הלכה תתכה

הלכה תתכו

הלכה תתכז

הלכה תתכח

הלכה תתכט

הלכה תתל

הלכה תתלא

הלכה תתלב

הלכה תתלג

הלכה תתלד

הלכה תתלה

הלכה תתלו

הלכה תתלז

הלכה תתלח

הלכה תתלט

הלכה תתמ

הלכה תתמא

הלכה תתמב

הלכה תתמג

הלכה תתמד

הלכה תתמה

הלכה תתמו

הלכה תתמז

הלכה תתמח

הלכה תתמט

הלכה תתנ

הלכה תתנא

הלכה תתנב

הלכה תתנג

הלכה תתנד

הלכה תתנה

הלכה תתנו

הלכה תתנז

הלכה תתנח

הלכה תתנט

הלכה תתס

הלכה תתסא

הלכה תתסב

הלכה תתסג

הלכה תתסד

הלכה תתסה

הלכה תתסו

הלכה תתסז

הלכה תתסח

הלכה תתסט

הלכה תתע

הלכה תתעא

הלכה תתעב

הלכה תתעג

הלכה תתעד

הלכה תתעה

הלכה תתעו

הלכה תתעז

הלכה תתעח

הלכה תתעט

הלכה תתפ

הלכה תתפא

הלכה תתפב

הלכה תתפג

הלכה תתפד

הלכה תתפה

הלכה תתפו

הלכה תתפז

הלכה תתפח

הלכה תתפט

הלכה תתצ

הלכה תתצא

הלכה תתצב

הלכה תתצג

הלכה תתצד

הלכה תתצה

הלכה תתצו

הלכה תתצז

הלכה תתצח

הלכה תתצט

הלכה תתק

הלכה תתקא

הלכה תתקב

הלכה תתקג

הלכה תתקד

הלכה תתקה

הלכה תתקו

הלכה תתקז

הלכה תתקח

הלכה תתקט

הלכה תתר

הלכה תתרא

הלכה תתרב

הלכה תתרג

הלכה תתרד

הלכה תתרה

הלכה תתרו

הלכה תתרז

הלכה תתרח

הלכה תתרט

הלכה תתש

הלכה תתשא

הלכה תתשב

הלכה תתשג

הלכה תתשד

הלכה תתשה

הלכה תתשו

הלכה תתשז

הלכה תתשח

הלכה תתשט

הלכה תתת

הלכה תתתא

הלכה תתתב

הלכה תתתג

הלכה תתתד

הלכה תתתה

הלכה תתתו

הלכה תתתז

הלכה תתתח

הלכה תתתט

הלכה תתתי

הלכה תתתיא

הלכה תתתיב

הלכה תתתיג

הלכה תתתיד

הלכה תתתיה

הלכה תתתיו

הלכה תתתיז

הלכה תתתיח

הלכה תתתיט

הלכה תתתכ

הלכה תתתכא

הלכה תתתכב

הלכה תתתכג

הלכה תתתכד

הלכה תתתכה

הלכה תתתכו

הלכה תתתכז

הלכה תתתכח

הלכה תתתכט

הלכה תתתל

הלכה תתתלא

הלכה תתתלב

הלכה תתתלג

הלכה תתתלד

הלכה תתתלה

הלכה תתתלו

הלכה תתתלז

הלכה תתתלח

הלכה תתתלט

הלכה תתתמ

הלכה תתתמא

הלכה תתתמב

הלכה תתתמג

הלכה תתתמד

הלכה תתתמה

הלכה תתתמו

הלכה תתתמז

הלכה תתתמח

הלכה תתתמט

הלכה תתתנ

הלכה תתתנא

הלכה תתתנב

הלכה תתתנג

הלכה תתתנד

הלכה תתתנה

הלכה תתתנו

הלכה תתתנז

הלכה תתתנח

הלכה תתתנט

הלכה תתתס

הלכה תתתסא

הלכה תתתסב

הלכה תתתסג

הלכה תתתסד

הלכה תתתסה

הלכה תתתסו

הלכה תתתסז

הלכה תתתסח

הלכה תתתסט

הלכה תתתע

הלכה תתתעא

הלכה תתתעב

הלכה תתתעג

הלכה תתתעד

הלכה תתתעה

הלכה תתתעו

הלכה תתתעז

הלכה תתתעח

הלכה תתתעט

הלכה תתתפ

הלכה תתתפא

הלכה תתתפב

הלכה תתתפג

הלכה תתתפד

הלכה תתתפה

הלכה תתתפו

הלכה תתתפז

הלכה תתתפח

הלכה תתתפט

הלכה תתתצ

הלכה תתתצא

הלכה תתתצב

הלכה תתתצג

הלכה תתתצד

הלכה תתתצה

הלכה תתתצו

הלכה תתתצז

הלכה תתתצח

הלכה תתתצט

הלכה תתתק

הלכה תתתקא

הלכה תתתקב

הלכה תתתקג

הלכה תתתקד

הלכה תתתקה

הלכה תתתקו

הלכה תתתקז

הלכה תתתקח

הלכה תתתקט

הלכה תתתר

הלכה תתתרא

הלכה תתתרב

הלכה תתתרג

הלכה תתתרד

הלכה תתתרה

הלכה תתתרו

הלכה תתתרז

הלכה תתתרח

הלכה תתתרט

הלכה תתתש

הלכה תתתשא

הלכה תתתשב

הלכה תתתשג

הלכה תתתשד

הלכה תתתשה

הלכה תתתשו

הלכה תתתשז

הלכה תתתשח

הלכה תתתשט

הלכה תתתת

הלכה תתתתא

הלכה תתתתב

הלכה תתתתג

הלכה תתתתד

הלכה תתתתה

הלכה תתתתו

הלכה תתתתז

הלכה תתתתח

הלכה תתתתט

הלכה תתתתי

הלכה תתתתיא

הלכה תתתתיב

הלכה תתתתיג

הלכה תתתתיד

הלכה תתתתיה

הלכה תתתתיו

הלכה תתתתיז

הלכה תתתתיח

הלכה תתתתיט

הלכה תתתתכ

הלכה תתתתכא

הלכה תתתתכב

הלכה תתתתכג

הלכה תתתתכד

הלכה תתתתכה

הלכה תתתתכו

הלכה תתתתכז

הלכה תתתתכח

הלכה תתתתכט

הלכה תתתתל

הלכה תתתתלא

הלכה תתתתלב

הלכה תתתתלג

הלכה תתתתלד

הלכה תתתתלה

הלכה תתתתלו

הלכה תתתתלז

הלכה תתתתלח

הלכה תתתתלט

הלכה תתתתמ

הלכה תתתתמא

הלכה תתתתמב

הלכה תתתתמג

הלכה תתתתמד

הלכה תתתתמה

הלכה תתתתמו

הלכה תתתתמז

הלכה תתתתמח

הלכה תתתתמט

הלכה תתתתנ

הלכה תתתתנא

הלכה תתתתנב

הלכה תתתתנג

הלכה תתתתנד

הלכה תתתתנה

הלכה תתתתנו

הלכה תתתתנז

הלכה תתתתנח

הלכה תתתתנט

הלכה תתתתס

הלכה תתתתסא

הלכה תתתתסב

הלכה תתתתסג

הלכה תתתתסד

הלכה תתתתסה

הלכה תתתתסו

הלכה תתתתסז

הלכה תתתתסח

הלכה תתתתסט

הלכה תתתתע

הלכה תתתתעא

הלכה תתתתעב

הלכה תתתתעג

הלכה תתתתעד

הלכה תתתתעה

הלכה תתתתעו

הלכה תתתתעז

הלכה תתתתעח

הלכה תתתתעט

הלכה תתתתפ

הלכה תתתתפא

הלכה תתתתפב

הלכה תתתתפג

הלכה תתתתפד

הלכה תתתתפה

הלכה תתתתפו

הלכה תתתתפז

הלכה תתתתפח

הלכה תתתתפט

הלכה תתתתצ

הלכה תתתתצא

הלכה תתתתצב

הלכה תתתתצג

הלכה תתתתצד

הלכה תתתתצה

הלכה תתתתצו

הלכה תתתתצז

הלכה תתתתצח

הלכה תתתתצט

הלכה תתתתק

הלכה תתתתקא

הלכה תתתתקב

הלכה תתתתקג

הלכה תתתתקד

הלכה תתתתקה

הלכה תתתתקו

הלכה תתתתקז

הלכה תתתתקח

הלכה תתתתקט

הלכה תתתתר

הלכה תתתתרא

הלכה תתתתרב

הלכה תתתתרג

הלכה תתתתרד

הלכה תתתתרה

הלכה תתתתרו

הלכה תתתתרז

הלכה תתתתרח

הלכה תתתתרט

הלכה תתתתש

הלכה תתתתשא

הלכה תתתתשב

הלכה תתתתשג

הלכה תתתתשד

הלכה תתתתשה

הלכה תתתתשו

הלכה תתתתשז

הלכה תתתתשח

הלכה תתתתשט

הלכה תתתתת

הלכה תתתתתא

הלכה תתתתתב

הלכה תתתתתג

הלכה תתתתתד

הלכה תתתתתה

הלכה תתתתתו

הלכה תתתתתז

הלכה תתתתתח

הלכה תתתתתט

הלכה תתתתתי

הלכה תתתתתיא

הלכה תתתתתיב

הלכה תתתתתיג

הלכה תתתתתיד

הלכה תתתתתיה

הלכה תתתתתיו

הלכה תתתתתיז

הלכה תתתתתיח

הלכה תתתתתיט

הלכה תתתתתכ

הלכה תתתתתכא

הלכה תתתתתכב

הלכה תתתתתכג

הלכה תתתתתכד

הלכה תתתתתכה

הלכה תתתתתכו

הלכה תתתתתכז

הלכה תתתתתכח

הלכה תתתתתכט

הלכה תתתתתל

הלכה תתתתתלא

הלכה תתתתתלב

הלכה תתתתתלג

הלכה תתתתתלד

הלכה תתתתתלה

הלכה תתתתתלו

הלכה תתתתתלז

הלכה תתתתתלח

הלכה תתתתתלט

הלכה תתתתתמ

הלכה תתתתתמא

הלכה תתתתתמב

הלכה תתתתתמג

הלכה תתתתתמד

הלכה תתתתתמה

הלכה תתתתתמו

הלכה תתתתתמז

הלכה תתתתתמח

הלכה תתתתתמט

הלכה תתתתתנ

הלכה תתתתתנא

הלכה תתתתתנב

הלכה תתתתתנג

הלכה תתתתתנד

הלכה תתתתתנה

הלכה תתתתתנו

הלכה תתתתתנז

הלכה תתתתתנח

הלכה תתתתתנט

הלכה תתתתתס

הלכה תתתתתסא

הלכה תתתתתסב

הלכה תתתתתסג

הלכה תתתתתסד

הלכה תתתתתסה

הלכה תתתתתסו

הלכה תתתתתסז

הלכה תתתתתסח

הלכה תתתתתסט

הלכה תתתתתע

הלכה תתתתתעא

הלכה תתתתתעב

הלכה תתתתתעג

הלכה תתתתתעד

הלכה תתתתתעה

הלכה תתתתתעו

הלכה תתתתתעז

הלכה תתתתתעח

הלכה תתתתתעט

הלכה תתתתתפ

הלכה תתתתתפא

הלכה תתתתתפב

הלכה תתתתתפג

הלכה תתתתתפד

הלכה תתתתתפה

הלכה תתתתתפו

הלכה תתתתתפז

הלכה תתתתתפח

הלכה תתתתתפט

הלכה תתתתתצ

הלכה תתתתתצא

הלכה תתתתתצב

הלכה תתתתתצג

הלכה תתתתתצד

הלכה תתתתתצה

הלכה תתתתתצו

הלכה תתתתתצז

הלכה תתתתתצח

הלכה תתתתתצט

הלכה תתתתתק

הלכה תתתתתקא

הלכה תתתתתקב

הלכה תתתתתקג

הלכה תתתתתקד

הלכה תתתתתקה

הלכה תתתתתקו

הלכה תתתתתקז

הלכה תתתתתקח

הלכה תתתתתקט

הלכה תתתתתר

הלכה תתתתתרא

הלכה תתתתתרב

הלכה תתתתתרג

הלכה תתתתתרד

הלכה תתתתתרה

הלכה תתתתתרו

הלכה תתתתתרז

הלכה תתתתתרח

הלכה תתתתתרט

הלכה תתתתתש

הלכה תתתתתשא

הלכה תתתתתשב

הלכה תתתתתשג

הלכה תתתתתשד

הלכה תתתתתשה

הלכה תתתתתשו

הלכה תתתתתשז

הלכה תתתתתשח

הלכה תתתתתשט

הלכה תתתתתת

הלכה תתתתתתא

הלכה תתתתתתב

הלכה תתתתתתג

הלכה תתתתתתד

הלכה תתתתתתה

הלכה תתתתתתו

הלכה תתתתתתז

הלכה תתתתתתח

הלכה תתתתתתט

הלכה תתתתתתי

הלכה תתתתתתיא

הלכה תתתתתתיב

הלכה תתתתתתיג

הלכה תתתתתתיד

הלכה תתתתתתיה

הלכה תתתתתתיו

הלכה תתתתתתיז

הלכה תתתתתתיח

הלכה תתתתתתיט

הלכה תתתתתתכ

הלכה תתתתתתכא

הלכה תתתתתתכב

הלכה תתתתתתכג

הלכה תתתתתתכד

הלכה תתתתתתכה

הלכה תתתתתתכו

הלכה תתתתתתכז

הלכה תתתתתתכח

הלכה תתתתתתכט

הלכה תתתתתתל

הלכה תתתתתתלא

הלכה תתתתתתלב

הלכה תתתתתתלג

הלכה תתתתתתלד

הלכה תתתתתתלה

הלכה תתתתתתלו

הלכה תתתתתתלז

הלכה תתתתתתלח

הלכה תתתתתתלט

הלכה תתתתתתמ

הלכה תתתתתתמא

הלכה תתתתתתמב

הלכה תתתתתתמג

הלכה תתתתתתמד

הלכה תתתתתתמה

הלכה תתתתתתמו

הלכה תתתתתתמז

הלכה תתתתתתמח

הלכה תתתתתתמט

הלכה תתתתתתנ

הלכה תתתתתתנא

הלכה תתתתתתנב

הלכה תתתתתתנג

הלכה תתתתתתנד

הלכה תתתתתתנה

הלכה תתתתתתנו

הלכה תתתתתתנז

הלכה תתתתתתנח

הלכה תתתתתתנט

הלכה תתתתתתס

הלכה תתתתתתסא

הלכה תתתתתתסב

הלכה תתתתתתסג

הלכה תתתתתתסד

הלכה תתתתתתסה

הלכה תתתתתתסו

הלכה תתתתתתסז

הלכה תתתתתתסח

הלכה תתתתתתסט

הלכה תתתתתתע

הלכה תתתתתתעא

הלכה תתתתתתעב

הלכה תתתתתתעג

הלכה תתתתתתעד

הלכה תתתתתתעה

הלכה תתתתתתעו

הלכה תתתתתתעז

הלכה תתתתתתעח

הלכה תתתתתתעט

הלכה תתתתתתפ

הלכה תתתתתתפא

הלכה תתתתתתפב

הלכה תתתתתתפג

הלכה תתתתתתפד

הלכה תתתתתתפה

הלכה תתתתתתפו

הלכה תתתתתתפז

הלכה תתתתתתפח

הלכה תתתתתתפט

הלכה תתתתתתצ

הלכה תתתתתתצא

הלכה תתתתתתצב

הלכה תתתתתתצג

הלכה תתתתתתצד

הלכה תתתתתתצה

הלכה תתתתתתצו

הלכה תתתתתתצז

הלכה תתתתתתצח

הלכה תתתתתתצט

הלכה תתתתתתק

הלכה תתתתתתקא

הלכה תתתתתתקב

הלכה תתתתתתקג

הלכה תתתתתתקד

הלכה תתתתתתקה

הלכה תתתתתתקו

הלכה תתתתתתקז

הלכה תתתתתתקח

הלכה תתתתתתקט

הלכה תתתתתתר

הלכה תתתתתתרא

הלכה תתתתתתרב

הלכה תתתתתתרג

הלכה תתתתתתרד

הלכה תתתתתתרה

הלכה תתתתתתרו

הלכה תתתתתתרז

הלכה תתתתתתרח

הלכה תתתתתתרט

הלכה תתתתתתש

הלכה תתתתתתשא

הלכה תתתתתתשב

הלכה תתתתתתשג

הלכה תתתתתתשד

הלכה תתתתתתשה

הלכה תתתתתתשו

הלכה תתתתתתשז

הלכה תתתתתתשח

הלכה תתתתתתשט

הלכה תתתתתתת

הלכה תתתתתתתא

הלכה תתתתתתתב

הלכה תתתתתתתג

הלכה תתתתתתתד

הלכה תתתתתתתה

הלכה תתתתתתתו

הלכה תתתתתתתז

הלכה תתתתתתתח

הלכה תתתתתתתט

הלכה תתתתתתתי

הלכה תתתתתתתיא

הלכה תתתתתתתיב

הלכה תתתתתתתיג

הלכה תתתתתתתיד

הלכה תתתתתתתיה

הלכה תתתתתתתיו

הלכה תתתתתתתיז

הלכה תתתתתתתיח

הלכה תתתתתתתיט

הלכה תתתתתתתכ

הלכה תתתתתתתכא

הלכה תתתתתתתכב

הלכה תתתתתתתכג

הלכה תתתתתתתכד

הלכה תתתתתתתכה

הלכה תתתתתתתכו

הלכה תתתתתתתכז

הלכה תתתתתתתכח

הלכה תתתתתתתכט

הלכה תתתתתתתל

הלכה תתתתתתתלא

הלכה תתתתתתתלב

הלכה תתתתתתתלג

הלכה תתתתתתתלד

הלכה תתתתתתתלה

הלכה תתתתתתתלו

הלכה תתתתתתתלז

הלכה תתתתתתתלח

הלכה תתתתתתתלט

הלכה תתתתתתתמ

הלכה תתתתתתתמא

הלכה תתתתתתתמב

הלכה תתתתתתתמג

הלכה תתתתתתתמד

הלכה תתתתתתתמה

הלכה תתתתתתתמו

הלכה תתתתתתתמז

הלכה תתתתתתתמח

הלכה תתתתתתתמט

הלכה תתתתתתתנ

הלכה תתתתתתתנא

הלכה תתתתתתתנב

הלכה תתתתתתתנג

הלכה תתתתתתתנד

הלכה תתתתתתתנה

הלכה תתתתתתתנו

הלכה תתתתתתתנז

הלכה תתתתתתתנח

הלכה תתתתתתתנט

הלכה תתתתתתתס

הלכה תתתתתתתסא

הלכה תתתתתתתסב

הלכה תתתתתתתסג

הלכה תתתתתתתסד

הלכה תתתתתתתסה

הלכה תתתתתתתסו

הלכה תתתתתתתסז

הלכה תתתתתתתסח

הלכה תתתתתתתסט

הלכה תתתתתתתע

הלכה תתתתתתתעא

הלכה תתתתתתתעב

הלכה תתתתתתתעג

הלכה תתתתתתתעד

הלכה תתתתתתתעה

הלכה תתתתתתתעו

הלכה תתתתתתתעז

הלכה תתתתתתתעח

הלכה תתתתתתתעט

הלכה תתתתתתתפ

הלכה תתתתתתתפא

הלכה תתתתתתתפב

הלכה תתתתתתתפג

הלכה תתתתתתתפד

הלכה תתתתתתתפה

הלכה תתתתתתתפו

הלכה תתתתתתתפז

הלכה תתתתתתתפח

הלכה תתתתתתתפט

הלכה תתתתתתתצ

הלכה תתתתתתתצא

הלכה תתתתתתתצב

הלכה תתתתתתתצג

הלכה תתתתתתתצד

הלכה תתתתתתתצה

הלכה תתתתתתתצו

הלכה תתתתתתתצז

הלכה תתתתתתתצח

הלכה תתתתתתתצט

הלכה תתתתתתתק

הלכה תתתתתתתקא

הלכה תתתתתתתקב

הלכה תתתתתתתקג

הלכה תתתתתתתקד

הלכה תתתתתתתקה

הלכה תתתתתתתקו

הלכה תתתתתתתקז

הלכה תתתתתתתקח

הלכה תתתתתתתקט

הלכה תתתתתתתר

הלכה תתתתתתתרא

הלכה תתתתתתתרב

הלכה תתתתתתתרג

הלכה תתתתתתתרד

הלכה תתתתתתתרה

הלכה תתתתתתתרו

הלכה תתתתתתתרז

הלכה תתתתתתתרח

הלכה תתתתתתתרט

הלכה תתתתתתתש

הלכה תתתתתתתשא

הלכה תתתתתתתשב

הלכה תתתתתתתשג

הלכה תתתתתתתשד

הלכה תתתתתתתשה

הלכה תתתתתתתשו

הלכה תתתתתתתשז

הלכה תתתתתתתשח

הלכה תתתתתתתשט

הלכה תתתתתתתת

הלכה תתתתתתתתא

הלכה תתתתתתתתב

הלכה תתתתתתתתג

הלכה תתתתתתתתד

הלכה תתתתתתתתה

הלכה תתתתתתתתו

הלכה תתתתתתתתז

הלכה תתתתתתתתח

הלכה תתתתתתתתט

הלכה תתתתתתתתי

הלכה תתתתתתתתיא

הלכה תתתתתתתתיב

הלכה תתתתתתתתיג

הלכה תתתתתתתתיד

הלכה תתתתתתתתיה

הלכה תתתתתתתתיו

הלכה תתתתתתתתיז

הלכה תתתתתתתתיח

הלכה תתתתתתתתיט

הלכה תתתתתתתתכ

הלכה תתתתתתתתכא

הלכה תתתתתתתתכב

הלכה תתתתתתתתכג

הלכה תתתתתתתתכד

הלכה תתתתתתתתכה

הלכה תתתתתתתתכו

הלכה תתתתתתתתכז

הלכה תתתתתתתתכח

הלכה תתתתתתתתכט

הלכה תתתתתתתתל

הלכה תתתתתתתתלא

הלכה תתתתתתתתלב

הלכה תתתתתתתתלג

הלכה תתתתתתתתלד

הלכה תתתתתתתתלה

הלכה תתתתתתתתלו

הלכה תתתתתתתתלז

הלכה תתתתתתתתלח

הלכה תתתתתתתתלט

הלכה תתתתתתתתמ

הלכה תתתתתתתתמא

הלכה תתתתתתתתמב

הלכה תתתתתתתתמג

הלכה תתתתתתתתמד

הלכה תתתתתתתתמה

הלכה תתתתתתתתמו

הלכה תתתתתתתתמז

הלכה תתתתתתתתמח

הלכה תתתתתתתתמט

הלכה תתתתתתתתנ

הלכה תתתתתתתתנא

הלכה תתתתתתתתנב

הלכה תתתתתתתתנג

הלכה תתתתתתתתנד

הלכה תתתתתתתתנה

הלכה תתתתתתתתנו

הלכה תתתתתתתתנז

הלכה תתתתתתתתנח

הלכה תתתתתתתתנט

הלכה תתתתתתתתס

הלכה תתתתתתתתסא

הלכה תתתתתתתתסב

הלכה תתתתתתתתסג

הלכה תתתתתתתתסד

הלכה תתתתתתתתסה

הלכה תתתתתתתתסו

הלכה תתתתתתתתסז

הלכה תתתתתתתתסח

הלכה תתתתתתתתסט

הלכה תתתתתתתתע

הלכה תתתתתתתתעא

הלכה תתתתתתתתעב

הלכה תתתתתתתתעג

הלכה תתתתתתתתעד

הלכה תתתתתתתתעה

הלכה תתתתתתתתעו

הלכה תתתתתתתתעז

הלכה תתתתתתתתעח

הלכה תתתתתתתתעט

הלכה תתתתתתתתפ

הלכה תתתתתתתתפא

הלכה תתתתתתתתפב

הלכה תתתתתתתתפג

הלכה תתתתתתתתפד

הלכה תתתתתתתתפה

הלכה תתתתתתתתפו

הלכה תתתתתתתתפז

הלכה תתתתתתתתפח

הלכה תתתתתתתתפט

הלכה תתתתתתתתצ

הלכה תתתתתתתתצא

הלכה תתתתתתתתצב

הלכה תתתתתתתתצג

הלכה תתתתתתתתצד

הלכה תתתתתתתתצה

הלכה תתתתתתתתצו

הלכה תתתתתתתתצז

הלכה תתתתתתתתצח

הלכה תתתתתתתתצט

הלכה תתתתתתתתק

הלכה תתתתתתתתקא

הלכה תתתתתתתתקב

הלכה תתתתתתתתקג

הלכה תתתתתתתתקד

הלכה תתתתתתתתקה

הלכה תתתתתתתתקו

הלכה תתתתתתתתקז

הלכה תתתתתתתתקח

הלכה תתתתתתתתקט

הלכה תתתתתתתתר

הלכה תתתתתתתתרא

הלכה תתתתתתתתרב

הלכה תתתתתתתתרג

הלכה תתתתתתתתרד

הלכה תתתתתתתתרה

הלכה תתתתתתתתרו

הלכה תתתתתתתתרז

הלכה תתתתתתתתרח

הלכה תתתתתתתתרט

הלכה תתתתתתתתש

הלכה תתתתתתתתשא

הלכה תתתתתתתתשב

הלכה תתתתתתתתשג

הלכה תתתתתתתתשד

הלכה תתתתתתתתשה

הלכה תתתתתתתתשו

הלכה תתתתתתתתשז

הלכה תתתתתתתתשח

הלכה תתתתתתתתשט

הלכה תתתתתתתתת

הלכה תתתתתתתתתא

הלכה תתתתתתתתתב

הלכה תתתתתתתתתג

הלכה תתתתתתתתתד

הלכה תתתתתתתתתה

הלכה תתתתתתתתתו

הלכה תתתתתתתתתז

הלכה תתתתתתתתתח

הלכה תתתתתתתתתט

הלכה תתתתתתתתתי

הלכה תתתתתתתתתיא

הלכה תתתתתתתתתיב

הלכה תתתתתתתתתיג

הלכה תתתתתתתתתיד

הלכה תתתתתתתתתיה

הלכה תתתתתתתתתיו

הלכה תתתתתתתתתיז

הלכה תתתתתתתתתיח

הלכה תתתתתתתתתיט

הלכה תתתתתתתתתכ

הלכה תתתתתתתתתכא

הלכה תתתתתתתתתכב

הלכה תתתתתתתתתכג

הלכה תתתתתתתתתכד

הלכה תתתתתתתתתכה

הלכה תתתתתתתתתכו

הלכה תתתתתתתתתכז

הלכה תתתתתתתתתכח

הלכה תתתתתתתתתכט

הלכה תתתתתתתתתל

הלכה תתתתתתתתתלא

הלכה תתתתתתתתתלב

הלכה תתתתתתתתתלג

הלכה תתתתתתתתתלד

הלכה תתתתתתתתתלה

הלכה תתתתתתתתתלו

הלכה תתתתתתתתתלז

הלכה תתתתתתתתתלח

הלכה תתתתתתתתתלט

הלכה תתתתתתתתתמ

הלכה תתתתתתתתתמא

הלכה תתתתתתתתתמב

הלכה תתתתתתתתתמג

הלכה תתתתתתתתתמד

הלכה תתתתתתתתתמה

הלכה תתתתתתתתתמו

הלכה תתתתתתתתתמז

הלכה תתתתתתתתתמח

הלכה תתתתתתתתתמט

הלכה תתתתתתתתתנ

הלכה תתתתתתתתתנא

הלכה תתתתתתתתתנב

הלכה תתתתתתתתתנג

הלכה תתתתתתתתתנד

הלכה תתתתתתתתתנה

הלכה תתתתתתתתתנו

הלכה תתתתתתתתתנז

הלכה תתתתתתתתתנח

הלכה תתתתתתתתתנט

הלכה תתתתתתתתתס

הלכה תתתתתתתתתסא

הלכה תתתתתתתתתסב

הלכה תתתתתתתתתסג

הלכה תתתתתתתתתסד

הלכה תתתתתתתתתסה

הלכה תתתתתתתתתסו

הלכה תתתתתתתתתסז

הלכה תתתתתתתתתסח

הלכה תתתתתתתתתסט

הלכה תתתתתתתתתע

הלכה תתתתתתתתתעא

הלכה תתתתתתתתתעב

הלכה תתתתתתתתתעג

הלכה תתתתתתתתתעד

הלכה תתתתתתתתתעה

הלכה תתתתתתתתתעו

הלכה תתתתתתתתתעז

הלכה תתתתתתתתתעח

הלכה תתתתתתתתתעט

הלכה תתתתתתתתתפ

הלכה תתתתתתתתתפא

הלכה תתתתתתתתתפב

הלכה תתתתתתתתתפג

הלכה תתתתתתתתתפד

הלכה תתתתתתתתתפה

הלכה תתתתתתתתתפו

הלכה תתתתתתתתתפז

הלכה תתתתתתתתתפח

הלכה תתתתתתתתתפט

הלכה תתתתתתתתתצ

הלכה תתתתתתתתתצא

הלכה תתתתתתתתתצב

הלכה תתתתתתתתתצג

הלכה תתתתתתתתתצד

הלכה תתתתתתתתתצה

הלכה תתתתתתתתתצו

הלכה תתתתתתתתתצז

הלכה תתתתתתתתתצח

הלכה תתתתתתתתתצט

הלכה תתתתתתתתתק

הלכה תתתתתתתתתקא

הלכה תתתתתתתתתקב

הלכה תתתתתתתתתקג

הלכה תתתתתתתתתקד

הלכה תתתתתתתתתקה

הלכה תתתתתתתתתקו

הלכה תתתתתתתתתקז

הלכה תתתתתתתתתקח

הלכה תתתתתתתתתקט

הלכה תתתתתתתתתר

הלכה תתתתתתתתתרא

הלכה תתתתתתתתתרב

הלכה תתתתתתתתתרג

הלכה תתתתתתתתתרד

הל

קרית ספר לרבינו המאיר.

במס' סופרים נא) התבאר שתורה שנכתבה כלה
בתקנה כא' שאין מחלקין אותה לחומש
שאין מורידין מקדושה חמודה לקדושה קלה.
ולמדת שעושין את התורה מתחלתה חמשין
חמשין, ובכתיבה כהלכתה ובתפידת גידין, ואף
על פי כן אין קורין בהם בביהכ"נ משום בבוד
צבור כמו שהתבאר במס' גיטין פ' הנזקין נב)
ומ"מ בריעבד יצא נג), ומעתה יש לה קדושה על
שאר ס' הקדש אעפ"י שאינה חמודה כקדושת
ס"ת כמו שנבאר בסמוך, ואעפ"י שבחסד אות
א' פסול נד) כבר אמ' שם הכא מחסר במלתיה
התם לא מחסר כמלתיה.

וכן התבאר שם לדעתנו שאעפ"י שמן הדין
אין כותבין מגלה לתינוק להתלמד בה
אא"כ כונתו להשלים עד סוף הענין כגון
מבראשית עד נח ומתורת כהנים עד ויהי ביום
השמיני אעפ"י כן הותר משום עת לעשות
לד' נה), וכן כתבוה גדולי הפוסקים נו), ואף
לדעת הפוסקים נז) תורה מגלה מגלה נתנה ר"ל
כשנאמרה הפרשה למשה היה כותבה ונותנה
להם אעפ"כ כיון דאידבק אדבק, וגדולי
המחברים נח) אוסרין מפני שלדעתם הלכה
כת"ק דר' יאודה שנשנית בל' רבים, ואף בתלמוד
המערב נט) פסקה כן, אלא שהעולם נהגו בה
קולא על סמך עת לעשות לד', ואף לדעת
האוסרים ג' תיבות בשטה א' מיהא כותבין שכל
שמותר שלא בשרטוט אין קרוי מגלה ס), וזתו
שאמרו במס' גטין סא) התם בסירוגין, ויש
מפרשים סב) בה תיבות פרוסות.

מאחר שבארנו דהחומשין אעפ"י שהן קדושים
אין קדושתן שוה לקדושת ס"ת ויש
להם קדושה על שאר ספרי הקדש מניחין
חומשין ע"ג נביאים והוא ששנינו בגמר' מגלה
פ' בני העיר סג) מניחין תורה ע"ג תורה ואצ"ל
ע"ג חומשין וחומש ע"ג נביאים וכתובין. אבל
לא נביאים וכתובין ע"ג חומש ולא חומש ע"ג
תורה. הא נביאים וכתובים שוין בדבר זה סד).
ויש חולקין סה) ליתן מדרגה על נביאים יותר
מכתובין כמו שבאדנו שם אלא שלנדון שלפנינו
אין לנו בה עכשיו דין ודברים.

ומכבוד התורה ג"כ שיגלול מבחוץ ויהדק
מבפנים ושתגלל המטפחת ואל יגלל
ס"ת כמו שבארנו למעלה סו).

וכן אמרי' במס' סוטה סז) שהמפטיר לא יתחיל
עד שיגלול הספר, ופי' בו סח) עד שיתחילו
[ל"ב א'] לגוללו. ויש מפרשים סט) עד שיסתם
כדי לגללו, והענין שלא יתחיל עד שיודע לכל
שכבר נסתיימה קריאת הספר ע).

ובמס' מגילה עא) שנינו ס"ת שבלה ותפלין
שבלו קובדין אותן אצל ת"ח וזוהי
גניזתם ואפילו אצל שונה הלכות ואמר רב אחא
ובכלי חרס למען יעמדו ימים רבים.

נא) פ"ג הלבה ב'. נב) ס' א'. נג) עי' מחזור ויטרי עמוד 90, ובמרדכי גיטין פ"ה סימן ת"ו. ובמש"כ רבנו בגיטין שם. נד) נתבאר לעיל במאמר השני החלק הב'. נה) תהלים קי"ס קכ"ו. נו) רי"ף פ"ד דגיטין דף כ"ח. וכפי שביארו הר"ן, והסור סימן רפ"ב בשם הרא"ש. נז) הבונה אפילו לדעת הסוברים בגמרא דמגילה מגילה נתנה מ"מ אין כותבין עכשיו מגילה לתינוק כיון דאידבק אידבק. ועיש"י שם ד"ה לפי. נח) רמב"ם פ"ז הי"ה. נט) מגילה פ"ג ה"א ע"ד. א'. ס) הרמב"ם שם סא) שם. סב) עדרוך ערך סד"ג א'. סג) כ"ז, א'. סד) תוס' בבא בתרא י"ג, ב' ד"ה ר' יהודה. מרדכי שם סימן תקי"א. ור"ן מגילה שם. סה) רבנו כתב סעמם במגילה משום דהם פוסקים כר' יהודה שאמר בפ"ק דב"ב שאסור לדבק תורה נביאים וכתובים כאחד אלא תורה בפני עצמה ונביאים בפני עצמן וכתובים בפני עצמן. ועי"ש שדחה ראיה זו בארוכה. סו) לעיל במאמר הג' ועי' שם אות ק'. סז) ל"ס, א'. סח) במחזור ויטרי סימן קכ"ו עמוד 97 כתב והאידנא נהוג עלמא מכי התחיל לגללו דלאו דוקא שיגלל קאמר אלא מכי התחיל כמאן דגליל דמי. סט) רש"י, ובן בטור או"ח סימן קמ"ז. ובארחות חיים הל' קרה"ת סימן מ"ו כתב גמי פלוגתא זו. ע) ברש"י ד"ה עד, כתב הטעם שלא יהו הגוללים טרודים מלשמוע הפטרה. ועי' בשבלי הלקט סימן פ', שכתב הטעם דאיכא בזיון לס"ת שלא גגלל עדיין והן קוראים בנביא. עא) כ"ו, כ' ושם ליכא: תפילין שבלו.

וכן אמרו שם עב) גוללין ס"ת במטפחות חומשים
וחמשים במטפחות נביאים וכתו' אבל לא
נביאים וכתו' בשל חומשים וחומשים בשל
תורה. שאין מקילין בס"ת להורידה מקדושה
חמורה לקדושה קלה הימנה.

באחרון של עירובין עג) שנינו כותבי סתו"מ
אסור להפך את הידיעה על פניה.
כלומד שיתן הקלף הכתוב למטה לארץ שלא
יעלה אבק על האותיות אלא פורש עליה בגד,
ופי' שם שאם אין לו בגד הופכה על פניה,
ולא נאמרה שם כן אלא במקום שהיה קורא על
ראש הגג ונתגלגל הספר מידו לאויר רשות
הדבים אבל כשמניחה לפניו אם אין לו בגד
כופל את הכתוב חציו על חציו עד).

ובמס' סופרים עה) שנינו המחזיק ס"ת לא
יחזיקנו מתוכו אבל מהדקו מאחריו,
והנותן ס"ת לחברו לא יתננו לו אלא בימין,
והמקבלו לא יקבלנו אלא בימין, שכך נתנה
בסיני שנא' עו) מימינו אשדת למו.

והקורא עז) בלא נעימה עליו הכתוב אומר עח)
וגם אני נתתי להם מקום לא סובים.

לא עט) יניח כותב דיו בקולמוס ע"ג הכתב
ולא יאחז בכפלים ויתירם. לא פ) ישמיט
אדם ס"ת מחיקו שנוהג בו מנהג בזיון, ולא
יתננו על ארכובותיו ויקדא ואצילי ידיו עליו.
ולא יתננו ע"ג הסלע פא) ויהא תלוי וקורא
כשם שקורין בשטרות שאין נוהגין בזיון בספרים
אלא אוחז בידו באימה וקורא. אין פב) זורקין
ספרים ממקום למקום ואין נוהגין בהן דרך
בזיון, ר"ל אעפ"י שאינו בזיון ממש אלא דרך
הדיוטות.

לא פג) יתננו ע"ג המטה ולא במדגלותיה ולא
תחתיה ולא ישב אדם ע"ג המטה שהספר
עליה ופורץ גדר ישכנו נחש, ובפ' הקומץ פד)
שנינו אמר ר' חלבו חזינא ליה לדב הדנא דהוה
יתיב אפוריא דמנח ס"ת עלה ונף לכרעיה
אארעא ואותביה לס"ת עלויה והדר יתיב, ואע"ג
דפליג עלה ר' יוחנן פה) הדבר נאה לפסוק שלא
לישב כשוה לס"ת פו).

בראשון של קדושין פז) שנינו אבעיא להו
מהו לעמוד מפני ס"ת ר' חלקיה ור'
[סימון] אמרו ק"ו מפני' לומדיה עומדין מפניה
לא כ"ש ומ"ש במס' מכות פח) כמה טפשאי
הני דקיימי מפני ס"ת ולא קיימי מפני חכם,
שהרי תורה אמרה פט) ארבעים יכנו דהם דרשו
ארבעים חסר א' צ). לא שיהיה ת"ח גדול הימנה
אלא כך פי' הואיל והם יודעים את התורה
כ"כ שמתוך מה שהם דורשין בה נראין כסותרין
את דבריה ודאי ראוי לעמוד מפניהם צא).
מעתה ראוי לכבדה בכך בכל מה שראוי כגדול
שבחכמים. וכבר אמרי' שם צב) חכם עובר
עומדין מפניו ד' אמות ואח"כ יושב. אב ב"ד
עובר עומד מפניו מלא עיניו, וכיון שעבר ד"א
יושב, נשיא עובר עומד מפניו מלא עיניו ואינו
יושב, נשיא עובר עומד מפניו מלא עיניו ואינו
ישב עד שישב [ל"ב ב'] הנשיא במקומו.
שנאמר צג) והביטו אחרי משה עד בראו האהלה.
מעתה הרואה ס"ת כשמוציאין אותה וכשהחזן
מוליכה עומד לו תכף להגבהתה עד שתגיע
למקומה או שתתכסה מעיניו צד). ודבר זה לא
סוף דבר פעמים ביום, אלא כל זמן שרואה כן,
ומ"ש שם צה) אמר ר' יגאי אין ת"ח רשאי
לעמוד מפני רבו אלא שחרית ועדבית שלא

עב) שם כ"ז ב'. עג) צ"ח א'. עד) רמב"ם פ"א מהל' תפילין הי"ז שכ' פורס עליה בבד או כופלה. עה) פ"ג הי"ב. עו) דברים ל"ג, ב'. עז) סופרים שם הי"ג. עח) יחזקאל כ', כ"ה. עט) שם הי"ד. פ) שם הט"ו. פא) לפניגו: על גבי הכסא. פב) שם הס"ו. פג) שם הי"ז. פד) ל"ב, ב'. פה) בגמרא שם. פו) רמכ"ם פ"י מהל' ס"ת ה"ו. פז) ל"ג, ב'. פח) כ"כ, כ'. פט) דברים כ"ה, ג'. צ) קושיה זו כתבו תוס' די"ד והר"ן. צא) וכך תי' רבנו בקידושין. צב) קדושין שם. צג) שמות ל"ג. צד) רמכ"ם הל' ס"ת פרק יו"ד. צה) קדושין שם.

אלא שיבוא לבל אמור לבל יאמר לבל יבוא לבל יבוא לבל יבוא

סר"א כדרבא, דרבא רמי כתיב צמר ופשתים וכתיב הכנף מין כנף וכו', ואקשינן והא תנא דבי ר' ישמעאל לית ליה ררבא, ופרקינן איצטריך סד"א כדיוקא דרבא הכנף מין כנף והכי קאמר רחמנא עביד צמר לצמר ופשתים לפשתים וכי עבדת צמר לצמר צביעה תכלת, דאלמא רוקיא דרבא אינו אלא שיהא הצמר ממש ממין הטלית ואין הקפדה בצבע כלל אלא בחוט התכלת, אבל כשמטיל פשתים לפשתים אין צריך (צביעת)[384] כלל, ורבא לית ליה ברייתא דאין פוטר בה אלא מינה כמו שכתבתי, ואית ליה מתניתין דהתכלת דקתני הלבן אינו מעכב את התכלת, ואם איתא רבעינן מין כנף טלית של צמר ושאר מינין, מה אתה עושה לה כשאין לו מין כנף, אלא שמעינן מינה דלתנא דמתניתין לית ליה דרשא רהכנף מין כנף שיהא צריך להיות צבי הציצית כצבע הכנף, ואלו לתנא דההיא ברייתא דטל"ת אין פוטר בה אלא מינה עכובא הוא, מדקתני אין פוטר בה אלא מינה. ועל כן נ"ל שעל רבר זה לא כתבה הרב אלפסי ז"ל בהלכות, לפי שהוא פסק כמתניתין דהתכלת ותנא רהתכלת לית ליה כההיא ברייתא וכמו שכתבתי. וא"ת לדידן דלית לן כרבא הכנף מין כנף במאי מוקי לה. יראה לי ראית לן כההיא ברייתא דתניא[385] מתחיל בלבן ומסיים בלבן, מתחיל בלבן הכנף מין כנף ומסיים בלבן מעלין בקדש ולא מורידין, וזאת הביא הרב אלפסי ז"ל[386].

רפא

מונטוסון

שאלת על מה ששמעת שאין הקהל עומדין כאן בשעה ששליח צבור מראה הכתב לעם, נשאלת היאך אפשר להם שלא יעמודו.

תשובה נדאה שהביאך לכך מה שאמרו[387] אם מפני לומדיה כן מפניה לא כ"ש. ואם מזו אינה ראיה שיהא חייב העמדה אחר שספר תורה בדוכן, לפי שהוא במקום אחד והצבור במקום אחר, ואין אדם חייב לעמוד מפני רבו שהוא עומד למעלה בביתו והתלמיד למטה על גבי קרקע. אבל כל שמוציאין ספר תורה מן ההיכל עד שמעלין אותו לדוכן עומדין הקהל על עמדם. ומקרוב ראו קצת מגדולי ישראל והצבור שיש לעמוד גם בשעת ששליח צבור זוקפו ומראה הכתב לעם, ואמרו לי שכל זה מכבוד ספר תורה, ושכן נהגו ברוב מקומות, וכל שטוענין שיש בו כבוד ספר תורה ראיתי לחוש, ועכשיו כל הצבור עומדים עד שמניחו במקום שקורא בו.

רפב

קנדיא, לר' אליה

שאלת מפני מה אנו מניחין התפילין על השער בלא הפסק כפוי הראש.

תשובה מפשט ההלכה ודאי יראה שצריך להניח על הראש ממש בלי שיפסיק שום דבר בין התפילין לראש, דגרסינן בריש פ"ק (דערובין)[388] הכל חייבין בתפילין כהנים לויים וישראלים, ואקשינן פשיטא, ופרקינן כהנים איצטריכא ליה סד"א הואיל וכתוב[389] וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך, כל דאיתיה במצות יד איתיה במצות הראש, והני כהני הואיל ולא איתנהו במצות היד דכתיב[390] ילבש על בשרו שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין בשרו אימא במצות דראש נמי לא לחייבו, קמ"ל דלא מעכבי הדדי כדתנן תפלה של יד אינה מעכבת של ראש. ואקשינן ומאי שנא דיד דכתיב ילבש על בשרו שלא יהא דבר חוצץ בינו ובין בשרו דראש נמי הא כתיב[391] ושמת את המצנפת על ראשו, ופרקינן תניא שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין, אלמא על השער ממש צריך להניח, דאי לא יניח המצנפת על הראש ויניח תפילין על המצנפת אפילו אין מקום מגולה בין ציץ למצנפת. וכן אמרו[392] גבי עטרת מלך שהיתה מונחת על ראש דוד. אבל אני אומר להלכה אבל לא למעשה, דמותר להניח של ראש על הכובע. ותדע לך דהא תפילין של יד אין צריך להניחן על הבשר אלא משום דכתיב בהו לך לאות ודרשינן[393] לך לאות ולא לאחרים לאות, אבל של ראש אדדבא דכתיב בהו[394] וראו כל עמי

384. צביעה.
385. שם לט, א.
386. הל' ציצית יג, א בנרפס.
387. קדושין לג, ב.
388. דערכין ג, ב.
389. דברים ו, ח.
390. ויקרא ו, ג.
391. שמות כט, ו.
392. ע"ז מד, א.
393. מנחות לז, ב.
394. דברים כח, י.

[גא] לה ולא ישב במקומו לד [גב] ולא יכריע דבריו בפניו (י) ולא (כ) יסתור דבריו לו וחייב (יב) לעמוד מפניו משיראנו מרחוק מלא עיניו לה עד (כא) שיתכסה ממנו שלא יראה קומתו לז ואורך כך ישב לח ואפילו היה רכוב צריך לעמוד מפניו (יא) דחשיב (גג) במהלך:

הגה לו [גד] ולאין מדם מייב לעמוד לפני רבו רק (יב) מחיים ובמיתה (טור בשם הרמב״ם) [גה] (ב) חוקה בנין הרב לן אבל בפני אחרים כו׳ ויש״ל כיון שהשוב מורלו לעמוד אמים מייב לעמוד לפני אמים פעמים כיום דלמו אם אדם מקבל פני שכיום כמה פעמים כיום הוא מייב לעמוד ע״ל עמ״ז וכולו מדברי הרמ״ם ועוד: לח הגדול לימין. לתלמידיו ומלמד עמו לגדלין וכקנין לגד שמאל ומין לד אמות בכל מוחר. טור: (*) ולקמן ר״ס רפ״ב מסיים הכיים יוסף בשם הבוכמה הרשב״א שמקרוב לאו קלא מגדולי הליכות ביים לעמוד גם בשעה שמ״ן זוקפו ומרחם שכתב לעגם ואמרו לי שכל זה מכבוד הש״ם ובקן נהגו כרוב המקומות ע״ל וכן כתב הרמב״ן פ׳ כי תבא על פסוק תרוב אחר לגת יקום לה הארוב שהתם פ״ם ועיין בש״ה סימן קמ״ו: לט אא״כ רבו בו׳. ואפילו לין הרב חולק כבוד לתלמידו אלא שהו מתכבד בגוס המחיים חולקים לו כבוד אפי׳ בפני הרב חולקים לו כבוד כן כתב הדריסה בשם הרמ״ן וכן כתב הרמב״ן פ׳ כי תבא על פסוק תרוב אחר לגת יקום לה הארוב שהתם פ״ם ועיין בש״ה סימן קמ״ו: לט אא״כ רבו בו׳. ואפילו לין הרב חולק כבוד לתלמידו אלא שהו מתכבד בגוס המחיים חולקים לו כבוד אפי׳ בפני הרב חולקים לו כבוד כן כתב הדריסה בשם הרמ״ן וכן כתב הרמב״ן פ׳ כי תבא על פסוק תרוב אחר לגת יקום לה הארוב שהתם פ״ם ועיין בש״ה סימן קמ״ו: מ כל המנע תלמידו מלשמשו מונע ממנו חסד מא ופורק ממנו יראת שמים מב וכל תלמיד שמולל דבר מכל בבוד רבו גורם לשכינה שתסתלק מישראל:

כא מי אין חולקין כבוד לתלמיד בפני רבו לט אלא אם כן רבו (מז) חולק לו בבוד:

הגה [נו] ואפי׳ תלמידו אל התלמיד לו בוס של התלמיד לין לגם לעמוד לפני הרב עד רבו לו אפי׳ בתלמיד (יד) אלא אם כן הרב חולק לו בבוד מ (מז) (יג) ודוקא אם הרב הוא גם כן רבו של זה שיהבה לפניו (כ״ל בשם שבולי הלקט):

רשות פעם שניה ביום כ״ד פירושו בשביל נסיעות יום כ״ד ואם ירצה לך דומה לפרש כן יש לבאיר על יום כ״ד לפי זה נלמד שכל שפיר דבגמרא דילף דבלן בעיר צריך ליטול רשות שניה הוא שהוצרכו ליטול רשות ביום כ״ג בשביל נסיעת יום כ״ד ולא היה יום די בנסילת רשות של יום כ״ב ומדנטל רשות ביום כ״ד על כל יום ויום כ״ג ע״מ דאחה ליום שלילה אחר כ״ב לא סיה מחייב לאחם ליטול רשות שניה דאלא״ב לא בשביל נסיעת יום כ״ד ולא היה יום די בנסילת רשות ביום כ״ג בשביל נסיעת יום כ״ד ולא היה יום די בנסילת רשות ביום כ״ד ומדנטל רשות ביום כ״ד על כל יום ויום כ״ג ע״מ דאחה ליום שלילה אחר כ״ב לא סיה מחייב לאחם ליטול רשות שניה דאלא״ב לא

רבו ולא לכבדו כפניו ופ״ם: **מא** אומר לו. דרך כבוד למדתני כך וכך: **מב** צריך לסמוכות כידו. כולהו וכבוד לו שמומד על כאיסורי ובחיים שם מגמגם דלמיל בספק לו יש לסמוכות ומתי דאמרינן בפרק כהדר (סוף דף כ״ח) באיסורי דרבנן שבדיון שובכלא וכדל שוחכין טיינו כשבא לכוולהו סלקם לעמעמה ומסתמא מהיינב שעיר לכוולהו כדם מפלא״ם כמרוסה מרבו שלא יד לעשות דבר איסור וכן היה כגלה מיקר אלא מרבר במקום אחר מה שמסיק בח״ם שם דאין לדקדק כולי האי: **מג** לא יאמר כה. שסחם מה שסחלמיד אומר כוכרים השומעים שמפי רבו שמע ואם לא שמעו מפיו צריך לכוודיעו מפי מי שמע אבל שעשה שמעם מרבו רשאי לאומרו בסתם ובחב הכ״ם מיהו גרולה דוקא שבידוע שלא לגמר לפני רב אחר אבל אם לגמר לפני שנים צריך לזכיר שם מאמרו מיהו שבעיו סתם מה שסחלק לאומר כוכרים כשלא שמע מפי שלמו ולכבוד סדין מעסחבה ולא ולפי דלאבור לעבר בסחם ולא עשמו דבר איסור ומחמקה בשלה אמרו לאומר לפני רב אחר אבל אם לגמר לפני שנים צריך לזכיר שם מאמרו מיהו בשלה אמרו לאומר לפני רב אחר אבל אם לגמר לפני שנים אינו צריך לזכיר שם מאמרו מיהו שבעיו סתם מה שסחלק לאומר כוכרים בשלה שמע מפי שלמו ולכבוד סדין מעסחבה ולא ולפי דלאבור לעבר בסחם ולא עשמו דבר איסור ומחמקה בשלה אמרו לאומר לפני רב אחר אבל אם לגמר לפני שנים אינו צריך לזכיר שם מאמרו מיהו

ב הרואה אותו כשהוא מהלך חייב לעמוד לפניו וכו' עד
או שיתכסה מעיניהם. ג"ז מדברי הרמב"ם בפרק הנזכר (ה"ט)
אלא שבמקום מה שכתב רבינו עד שיעבור זה שמוליכו וכו' כתוב
בספרי הרמב"ם עד שיעמוד זה שהוא מהלך בו כשיגיעו למקומו
ומ"ש הרואה אותו כשהוא מהלך וכו' עד שיעבור זה שמוליכו
וכו'. ברמב"ם כתוב עד שיעמוד זה שמוליכו וכו' ופירש בכסף משנה
כלומר דאי עומד לפוש דינו כמהלך מאחר שאינו עומד דרך קבע
עכ"ל ועיין לעיל בסימן רמ"ד:

ב היה הולך ממקום למקום
וכו'. ר"פ מי שמתו מ"ר
המוליך עצמות ממקום למקום ה"ז
לא יתנם בדקקיא ויתנם ע"ג חמור
וירכב עליהם מפני שנוהג בהם
מנהג מיון ואם היה מתירא מפני
גויס ומפני לסטים מותר וכדרך
שאמרו בעצמות כך אמרו בס"ת
אהיא אילימא אריסא פשיטא מי
גרע ס"ת מעצמות אלא אפיפא.
פשט הסוגיא משמע דבס"ת נמי
אם היה מתירא מותר לרכוב עליו
ולא חיישינן לחיון כיון שאינו עושה
כן אלא להצילם מיד גויס אלא
דשלא במקום סכנה נחלקו
להרמב"ם בסוף הלכות ס"ת (פ"י
ה"ח) כתב דמניחו בחיקו כנגד לב
והוא רוכב על הבהמה והולך משמע דוקא בחיקו וכו' אבל להפשילו
לאחוריו על החמור אסור בס"ת ולפ"ז הא דתניא בירושלמי בסתם
דסקיא מלאה ספרים מפשילו לאחוריו דמשמע אפילו אינו מתירא
ע"ג קרקע אבל כל שמוליאין ס"ת מן ההיכל עד שמגיען אותו לדוכן עומדין הקהל על עמדם ומקרוב ראו קצת מגדולי הציבור ב] שיש
לעמוד גם בשעה שש"ל זוקפו ומראה הכתב לעם ואמרו לי שכל זה מכבוד ס"ת ושכן נהגו ברוב המקומות וכל שטועין שיש בו כבוד ס"ת
ראיתי לחוש ועכשיו כל הציבור עומדים עד שמגיען אותו במקום שקורין בו עכ"ל: **וכתב** עוד (ח"ל סי' קמד) שנשאל הא דאמרינן
בקידושין שחייב אדם לעמוד מפני ס"ת אם ה"ה מפני חומשים שאמרת לא בעשויין (בגולל) [בגולל] וכתיקונן אמרת שאותם
הרי הם כס"ת לכל דבריהם אלא שאין קורין בהם בציבור מפני כבוד הציבור בלבד אלא חומשים שלנו שאינן בגולל ומסתברא שאפילו לפניהם
עומדים דקדושים הם וניתנין הם ליכתב כן ופוק חזי מאי עמא דבר לכתוב כן ומפניה קרינן ביה עכ"ל. ואין כן דעת הרמב"ם שכתב (שם
פ"ז ה"ד) מותר לכתוב התורה חומש חומש בפני עצמו ואין בהם קדושת ס"ת השלם ג] ומשמע דבעשוי בגולל וכתיקונו קאמר וא"ל לומר
בספרים שלנו שאינם עשויים בגולל אפילו כל התורה כתובה בהם וכן נהגו העולם שלא לעמוד בפניהם ומעולם לא נשמע פולה פה לערער
בדבר ד]: **דברים שבלוחות הברית** הן שבס"ת לכך צריך לכבדו. כ"כ הרמב"ם בפרק הנזכר (ה"י): **בני** אדם המבטשים בבית
האסורין אם מוליכים ס"ת אצלם כתבתי בטור אורח חיים (סוף) סימן תקפ"ד:

ג היה הולך ממקום למקום וס"ת עמו לא יניחנו בשק ויניחנו על החמור וירכב עליו וכו' עד מניחו בחיקו כנגד לבו והוא
רוכב על החמור. ג"ז דברי הרמב"ם בפרק הנזכר (ה"ט):

פרישה

כמה פעמים אע"ג דתורה לשון נקיבה וכתו שכתב בתחילה ליחד לה. ג"ל
דלשון זכר אתקוש שהניח התורה תוכו קאי. אי"נ לשון זכר קאי אספר וכתו
שכתב רש"י בפרשת נצבים (דברים כט, כ) ליחד למה שכתב פעם אחת ספר
התורה הזה ופעם אחת הזאת ע"ש: **שנאמר והיה שם בך לעד.**
פסוק הוא בפרשת ולך (דברים לא, יט): (ב) **הרואה אותו כשהוא**
מהלך. ר"ל הרואה ס"ת כשהוא מהלך ע"י אדם הנשאו. וכתב הר"ר מנוח
דה"ה אם שומע את קול הנשאו אע"פ שאין רואהו חייב לעמוד אבל לפי
חומשים שלנו א"צ לעמוד. רמב"ם. אבל הרשב"א מחמיר (כ"כ בתשובה סימן
קמ"ד וכתב כ"י ונהגו שלא לעמוד מפניהם ומעולם לא שמענו פולה פה לערער בדבר.

(ג) **חייב לעמוד לפניו.** מפני לומדיה עומדים
מפניה לא כל שכן. גמרא. ופיין בברישה: (ד) **עד שיעבור** זה
שמוליכו ויגיענו למקומו וכו'. הלשון אינו מדוקדק וראה הה"ק עד
שיעבור זה שמוליכו ואח"כ מפרש אר"ל כמה שאמר עד שיעבור זה שמוליכו
פירוש לו עד שיגיענו למקומו לו עד שיתכסה מעיניהם והוא כדין רבו
מונהק שנתבאר בסימן רמ"ד: (ה) **ויניחנו ע"ג חמור וירכב עליו**
אלא מניחו בחיקו כנגד לבו. נקט כן משום דזהו אליבא דכולי עלמא
דלהרי"ף דמחמיר אינו מחיר אלא להניחו בחיקו וכו' ולדעת הי"א דמקילין
והוא דעת התוספות אינן אוסרין אלא לרכוב ולישב עליו ממש, וכתב רבינו
עד כאן המגיה). כ"ר: (ג) **חייב לעמוד לפניו.** מפני לומדיה עומדים
מפניה לא כל שכן. גמרא. ופיין בברישה: (ד) **עד שיעבור** זה
שמוליכו ויגיענו למקומו וכו'. הלשון אינו מדוקדק וראה הה"ק עד
שיעבור זה שמוליכו ואח"כ מפרש אר"ל כמה שאמר עד שיעבור זה שמוליכו
פירוש לו עד שיגיענו למקומו לו עד שיתכסה מעיניהם והוא כדין רבו
מונהק שנתבאר בסימן רמ"ד: (ה) **ויניחנו ע"ג חמור וירכב עליו**
אלא מניחו בחיקו כנגד לבו. נקט כן משום דזהו אליבא דכולי עלמא
דלהרי"ף דמחמיר אינו מחיר אלא להניחו בחיקו וכו' ולדעת הי"א דמקילין
והוא דעת התוספות אינן אוסרין אלא לרכוב ולישב עליו ממש, וכתב רבינו

דרישה

רפב [א] **חייב לעמוד לפניו.** מפני לומדיה עומדים מפניה לא כל
שכן. גמרא. והא דאמרינן במסכת מכות (כב:) טיפשאי הני אינשי
רקיימי קמי ס"ת ולא קיימי קמי גבדא רבא לאו משום דעדיף גברא
רבא מס"ת דהא איפכא אמרינן הכא אלא לומר רכיון שאלמלא הם היתה
כרוכה ומונחת ואינהו מפרשי לה כדאמרינן התם דהא כדאורייתא כתוב
ארבעים יכנו ואתו רבנן ובצרי להו חדא כמה טיפשאי נינהו דלא סברי
כשם שראוי לעמוד מפני ס"ת כך ראוי לעמוד מפני לומדיה ודומה לזה
פירש בעקידה יצחק בפרשת חוקת (שער עט, עד:) ע"ש. ובתוספות דהתם
ה"ק כמה ט־פשאי הני אינשי וכו' דהא למיקם מקמי ס"ת לא ידעינן אלא
מק"ו דגברא רבא עכ"ל (הר"ן) פ"ק דקידושין (סוף דף תול"ה) (יד: ד"ה
ומה) ע"ש: [ב] **ויניחנו ע"ג חמור וכו'.** נקט כן משום דזהו
אליבא דכולי עלמא וכו' עמ"ש בפרשה וכתבתי כן לאפוקי מיש מפרשים

חדושי הגהות

רפב [א] לפנינו בגמרא (שם לא:) איתא דרב יוסף כד הוי שמע קל כרעא וכו':

הגהות והערות

א*] **בדפוס** ורשא-וילנא הגירסא "ישחה" לפניו בכובד ראש: ב] **הגירסא** בתשובת הרשב"א שם, "גדולי ישראל והציבור" (דפוס ב"ב תשי"ח):
ג] **ברמב"ם** לפנינו ליתא חיבת "השלם": ד] **עיי"ש** בכס"מ ובמש"כ הצפנת פענח:

רפב (א) גבות ממנו. קן סוף כדמפ"ב וכרלב דסס"ת לריך שחסיס גבות מן סאדם אבל איסכא לא סוכה דרך כבוד אלא דכבוד אחר גבות ממנה וכרלב דרבנים שעומדים לפני ארון הקודש אין בכלל איסור זה שעומדים תמריסים לארון הקודש כיון שסס"ת מונחת בארון הקודש הוא כמו מונחת בכרכה אחרת: **ד** (ב) קול הנושא כרכות אחרת: **ה** (ג) הנושא ס"ת. כ"י מביא בשם סר"י מטוח וס"ל דכתבו לעשות שעטוים אבל לא נראה לעיקר כן דלא כתבם אין לסוליא לוחסה ס"ת דמשמיע קול כדאיתא בתוס' ס' ס"ס סעיף י"ח גבי זוג שבעלה בתשוב ופוקק זוג שבעלה וסיינו מעוס איסור קול בעבנם ואע"ג דשם בסי' ס"ע כתב רמ"א וי"ל דבזמן הזה סכל שרי אין אנו מקילין בעניין כלי שיר ט' מ"ת כיון שלדעה הראשונה יש איסור אמאי אין איסור אמאי עגיל לכתחלה איסור בפרט בס"ת וחו נראה אין מקיל שם אלא אותן דברים שבין אדם לחבירו אבל לא בדברים שבין אדם למקום אבל לא אמרינן דבר אחר לחבירו אלא בד

מתעלם ובפריקה כתיב וחדלת דמשמע נמי פעמים שאתה חדל והיכי דמי אינה לפי כבודו כדאמר רבא כאלו מציאות [נ׳ נ׳] כל שבשלו מחזיר בשל חברו נמי מחזיר וכל שבשלו פורק וטוען בשל חברו נמי פורק וטוען .

דיני פריקה וטעינה פירשתי יותר למעלה בלאו דהסור נופל לא תראה [סי׳ נ״ח] .

סימן רלא [לה]

יראת חכמים . כתוב בפ׳ ואתחנן את ה׳ אלהיך תירא ותניא בב״ק פ׳ שור שננח ד׳ וה׳ שוורים [פ״ח נ׳] ובקרושין [נ״ז א׳] ובפסחים פ״ב [נ״ג ב׳] שמעון העפסוני ואמרי לה נחמיה העפסוני היה דורש כל אתין שבתורה כיון שהגיע לאת ה׳ אלהיך תירא מיד פירש אמרו לו תלמידיו [רבו] כל אתין שבתורה שרשת מה תהא עליהן א״ל בשם שאני מקבל שכר על הדרישה כך אני מקבל שכר על הפרישה עד שבא ר״ע ורדש את ה׳ אלהיך תירא לרבות ת״ח . ואע״ג דאיכא הנאי בב״ק דלא דריש אתין בר״ע [קיי״ל] דהתם כשור שננח קיימי ריה״ג ור״ע ושמעות (א) העפסוני בחדא שמתא והוו להו רבים . ועוד (ב) ר׳ שמעון בבכורות פ״א [ו׳ ב׳] נבי את [הנמל] אמרינן נפקא אמור חלבו מאת . ואין לחקשות דר׳ שמעון אדר׳ שמעון דאמרינן בסנהדרין (ג) נבי את כל המנחה ר׳ שמעון לא דריש . הא לא קשיא רי״ל התם סים תבר ליה דאורחיה למכתב את טפי מלח כתב את הנמל . אי נמי יש לומר דשמעות דריש את בכל מקום . ובמנחות בפרק כ׳ את לא דריש לדרש זו כי אם לדרשה אחרינא . ובמ׳ הראשו׳ הוזקקנו לתרץ דר׳ שמעון אדר׳ שמעון עצמו דאשכחן בבתובות פ׳ מציאת האשה [פ״ו ב׳] בב״ק פרק אלו מציאות [נ״ח ב׳] נבי העבט תעביטנו דאית ליה דברה תורה כלשון בני אדם . ובזבחים בהשוחט וטעלה [ק״ח ב׳] נבי איש איש א״ל (ר) דברה תורה כלשון בני אדם . והוצרכנו להרץ דנראה לר׳ שמעון דנבי העבט תעביטנו אורחי׳ דקרא וגבי איש איש לאו אורחיה דקרא . ולר׳ יהודה הוזקקנו לומר סברתו לפפרע דדריש בכתובות העבט תעביט ולא אמר דברה תורה כלשון בני אדם . ובע״ז פ׳ אין מעמידין [פ״ו א׳] א״ר יהודה המול ישול כלשון בני אדם . ור׳ יוסי דריש התם המול ימול לרבות מילה שלא לשמה . ולר׳ יוסי הוזקקנו לומר סברתו דר׳ יוסי דריש המול ולא אמר דברה תורה כלשון בני אדם . ובזבחים פ׳ השוחט גבי איש איש דדריש ליה ר׳ שמעון שנים ור׳ יוסי אמר דברה תורה כלשון בני אדם . ובנדה פ׳ בנות כותיים [נ״ב ב׳] דריש ר׳ יהודה איש איש והטול ימול לא דריש . אלמא פליגי הנאי בסברא ואת שזה אומר הכי אורחיה דקרא וזה אומר אין אורחיה דקרא כאשר הבנתי ראיה דר׳ שמעון ור׳ יהודה ור׳ יוסי במקום אחד דורש (ה) בכל המקרא ובמקום אחר אית להו דרבנן ובמקום אחר אית להו דברה תורה כלשון בני אדם . ור׳ שמעון דדריש את הנמל ולא דריש את המנחה אלמא כאורחיה דקרא פליגי .

נחזור לפירוש מצות **יראת תכמים** דהלכה כר׳ עקיבא דרבים נינהו . ועוד דסתם משנה כמותו דתנן במצות (ו) סורא רבך כמורא שמים . למדנו שחייב אדם ליראה מחכמי התורה ולומדיה שלמד מהם תורה וכמה ילמוד מהם שצריך לנהוג בו מורא כל שלמד ממנו פרק אחר או אפילו דבר אחד צריך לנהוג בו כבוד . באבות [פ״ו] הלומד מחברו פרק אחר או הלכה אחת או אפילו דבר אחד צריך לנהוג בו כבוד .

תועפות ראם

מתעלם ובפריקה מהיב כו׳ ובפי סנרחאם יש כאן לוגו מן מתעלם הא׳ למתעלם הכ׳ ועיין בסו״ח הרלב״ח בלקוטות הרמב״ם ז״ל סי׳ קפ״ח שכתב שם ולהני בעניי אומר דל״ק דבני פריקה נמי כתיב וחדלת פעמים שאתה חדל הא כיצד זקן ואינה לפ״כ והוא מבואר בדברי הירחים .

(א) ושמעון העמסוני כנ״ע וכ״ה בנדפס . הנה בגמרא דב״ק שם אמרו ובאי חנא את לא דרים כהגיה כו׳ ופרש״י כתחנא שפירש

מכן נתניה וא״כ שמעון העמסוני הרי פירש ולא דרים את וגראה דרבינו מפרש דפירש עד שבא ר״ע ולימד כו׳ ומזר אתר״ב גם שמעון העמסוני לדרוש אתין כמקבל . והגרש״ם בקדושין ל״ו ב׳ נת״ד ולא דרים את המקום מל״ע נבי ערלה לאסור טומר ועיין מש״כ בזה לעיל סי׳ ע״ה אות י״ב . (ב) ושוד כו׳ עד ושוד דסתם מעשה כו׳ תפר בנדפס . (ג) בתמוה [ר״ח כ׳] נבי ולא כל סלנוה אשר על המזבח כו׳ התם מסתבר ליה כו׳ עפי מלמיכחב את כו׳ לומר דר׳ שמעון דרים כו׳ ומנחות בפ״ח לא כו׳ בנ״ע ופיי״ש בתוס׳ דבכורות. (ד) נ״ע לא אמר דברה כו׳ ועיין סופה כ״ד א׳ תוד״ה ור׳ יוחנן ובמל״מ מ״ל דעות ה״ז ועיין לעיל מי׳ קפ״ז מש״ז כרבינו בעניין ים אם נתקרא ומסורת להרן בכי״ב . (ה) הלבון מנומים והקורא יבין לבגיבו . (ו) בתוס׳ כנ״ע ורבינו מפרש דר״ת בן שמוע דשם פ״ד מי״ב לא אמר אלא עד כמורא רבך ומשם ואילך סיום דעת רבינו הקדום הוא וכתב״כ לפרש בן שם מי״ב רש״ת נ׳ בתרים הם כו׳ ורבי הוסיף ואמר וכתר ש״ע כו׳ וכן כתבו לפרש בם״ת בתשובו ה׳ בתשובו אמרו לה ומיני׳ הקרקים הוא דמנ״ב הר״ע נראה״ש לומר וכבוד רבך דהא בכבוד קטיני ומה זה שסיים בגמרא אש״ב דדברי רבי הוא לפרש מש״ת ר״ת בגמרא רבך עד כמה הוא מניע ושו״ת רבי ומורא רבך כמורא שמים וש״ם הרא״ש דסתם משנה כמותו וכמ׳ כלילת המורה מערכת המלוך אות א׳ הנית דעת רבינו בנ״ע

ול״ע

ומכבוד (ז) נלמוד מורא שכשם שאמרה תורה והדרת פני זקן זה שקנה חכמה ממנו בדבור אחד כך יש לומר תירא בלמד ממנו אפילו דבור אחד . ואשר שמו אחד יצילנו מפחד .

סימן רלב [כב]

שפל רוח וצעיר . מצוה זאת מצאתי בהלכות של ר׳ יהודאי הגאון (א) ולא מצאתי עיכך אלא משמכחה התורה הענין דכתיב והאיש משה עניו מאד למדנו שמצוה להיות אדם עניו ושפל רוח . ואמרו חכמים [מגיס נ״ה ב׳] כל המשפיל עצמו הב״ה מגביהו שנאמר כל גיא ינשא וגו׳ . ותנן [אב׳ות] ר׳ ליטס איש יבנה אומר מאד מאד הוי שפל רוח שתקות אנוש דמה וכתיב עקב ענוה יראת ה׳ . ואמרינן בשבת ירושלמי [פ״ח ס״ג] מה שעשה חכמה עטרה לראשה עשתה ענוה עקב לטוליסה (ב) דכתי׳ ב עקב ענוה יראת ה׳ וכתיב ראשית חכמה יראת ה׳ .

סימן רלג [לו]

לקום מפני שיבה ולהדר פני זקן . ודאת מאלהיך צוה הקב״ה בפ׳ קדושים מפני שיבה תקום . ותניא (א) איסי בן יהודה אומר מפני שיבה תקום כל שיבה במשמע פי׳ אפילו נוי אך שיקיים שבע מצות שנצטוו בני נח דהיינו חסירי אומות העולם וארי׳ [נ״ג א׳] הלכה כאיסי בן יהודה אביי (ב) קאי מקמי סבי דארמאי פי׳ שקיים שבע מצות שקבלו עליהם בני נח . ולט״ד בע״ז [פ״ד כ׳] דהיי נר תושב לא קשיא דס״מ ארמאי קרי להו תלמודא אבל אם אינם מקיימים כנון עובדי כוכבים כזמן (הבית) עובדי ע״ז מגלה עריות ושופכי דמים לא אמר איסי לקום מפניו ולהדרו דכתיב שאת פני רשע לא טוב להסתכל בפניו אסור [מגילה כ״ה א׳] לקום מפניו ולהדרו לא כל שכן . ותניא מפני שיבה תקום יכול אפילו זקן אשמאי פי׳ המקיים ז׳ מצות הוא

תועפות ראם

וג״ב ממש״כ . (ז) ומכבוד כו׳ עפ״ם ליתא בנדפס ומבואר מדברי רבינו אלה ממש״כ שווי המתודים בנדפס פי׳ נ״ה בזה״ל מחב״ר שמואל יסה מרוזלמי פ׳ הרואה ואין להקשות דבהלכות כתיב וחדלת פני זקן דהכוונה כבוד וחכמה מורא ובכבוד לאוד ומורא לאוד כדתניא כפ״ק דקדושין עיי״ש והתוס׳ בב״ק מ״ש ב׳ ד״ה לרבות כו׳ וא״מ מפני שיבה תקום נמ״ל תיפוק ליה מהכא כו׳ אבל לרבינו ד״ס״ל דהכא נמי מיירי ברבו שאינו מוכשר שלמד ממנו אפי׳ פרק אחד ואפי׳ אלכה אחת ל״ל דהכוונה כבוד וחכמה מורא ומבוד לאוד ומורא לאוד עכ״ל והוא מבואר לשון הירחים כת״ש שלפנינו וכספר מל״ב לב״ק שם הגיה דה״ת בל״ע ועיין בפ׳ ממהר חדשה ח״ב דרוש ה׳ וז״ל הרי״ף בשון יפקר לב״ק שם ותש״ב דמפני שיבה תקום הוא לכיבוד להדרו והבא מיירי במורא ממש ים בכלל מורא גם הכיבוד שאם ירא ממנו בודאי שעשה לו הדור וכיבוד מפני הירחא עכ״ל . ור״ל דלא דמי לכיבוד דהא דאמרינן בקדושין ל״ח ב׳ כיבוד מאכל ומשקה ומלבים ומכסה מכנים ומלינו לזהו אינו בגדר המורא לכן בעינן קרא אחריתא לכיבוד לבד המורא מש״כ קיימה והיבוד דזקן בקנה חכמה ספיר ככנס בגדר המורא ולא כמי קרא לחכי אחי כוונה דברי התוס׳ לחי׳ הרי״ף. ושל דעת הירחים מה שאמרו במשנה דלמוד המורא פ״ח כו׳ צריך לנהוג בו כבוד הוא חיוב נמור דלא ממש״כ הגאון יעב״ן בלחם שמים שם לצריך דמהני׳ לא חיוב נמור הוא ממ״ה קחתי לבון צריך ומיירי בחבריים שלמדים אז מה כתתנן המומר מחבירו ולא דמי לעובדא דאיתיתן בב״מ נ״ע ב׳ עיי״ש . ומהם שרבינו חולק על דה״ח דכ״ק שם וס״ל דמורא רבך כמורא שמים אפי׳ רבו שאינו מוכסן קפנר ומחתני דאמות כן נראה מהאו״ר הל׳ סנהדרי פי׳ ר״ל ומהמרדכי בשום׳ לפ׳ ערבי פסחים עיי״ש ועיין שבועות ל׳ ב׳ שאמרו שם הלי עשה עשה דבבר תורה עדיף ופרש״י עשה דבבר תורה לא ה״ל תירא לרבות ת״ח כ״ה מדבריו דס״ע כמש״כ התוס׳ בב״ק שם דאין חולק בת״ח בין בבר לתורה דאינו לפמ״כ בדעת הירחים הו״ע עשה דבבר תורה והדרת פני זקן דאינו אלא ה״ל תירא הוא עשה דמורא ועיין בסו״ל למצוה כ״ח ל׳ ודו״ק . ולהלן פי׳ רל״ג הבי׳ ב״כ רבינו המצוה לאמות לדין מורה דהדרת בבנו מיירי שלמד ממנו דוקא ובכ״ל כלילת המורה מערכת המלוך סוף אות ל׳ המרוך לנאר היאך יתישב קושיית התוס׳ דב״ק מ״ל ב׳ ד״ה לרבות לשיטת הרא״ש ז״ל עיי״ש ובמחב״ת לא הפנית לדרבינו קושיית התוס׳ לק״מ דהתם כיבוד וחכמה מורא וכנ״ל .

(א) הסמ״ג לאוין ס״ד מה נלאו אלא להתנאות ועפ״י הגמרא דסוטה ה׳ ל׳ וכלל שם כל מש״כ רבינו בסימן זה ורבינו כ׳ בדרך הבה״ג שהבה עם הסמ״ג לאוין ס״ד והוי שפל רוח״ וז״ל הגרא״ל אלנס״ש ולפה״ל מלות עוה אינו מלות הגאוה רק היא מ״ע בפ״ש לבד המבדל ואיסור נאוה ומקור הדבר ממקרא ומאיס משה עניו מאד . ודרך ביאור לה דהא שבוחי מבחרי קרא בדבר אלא היה לכל אדם וא״כ אין מוכל לומר שאינו מלוה לכל יולד אבל אם אינה ולוני דמ״ש מוכה כל יר״ל להבחדל לבשע מקלתה כפי יכולתו עכ״ל . (ב) בדפוס . פי׳ מוליסה

מגילה כמו סגלל המסוליס [ישעיה קנ״ב כ׳]. המעתיק :

(א) וחיבה בפ״ק דקדושין [נ״ב ב׳] איסי בו׳ כ״ה בנדפס . (ב) אמרי בו׳ ובי״ה בפמ״ג עיין י״ל אבל בפמ״ג בגמרא נ״ג א׳ ר׳ יוחנן קאי בו׳ אבל אמרי יסיב ידא לבבא דאמרמאי פיי״ש בהרא״ש ובתוס׳ נ״ב ב׳ ד״ה מאי וגבה לתמפ״ב הרמב״ם פס״ח מהל׳ תלמוד אבל אם עשאן מפני הכבוד הדעת אין זה נ״ח ואינו מתבטלים [עיין אם״ר דרוש י״ז אות ז״ע ודרוש נ״ה אות ז׳] הו״ע נרבינו נתרן מש״כ ונמ״ד בע״ז דהוי נ״ח נ״ק בו׳ בכה״נ דכאן מיירי בשעשאן מפני הכבוד הדעת דאין זה נ״ח ואינו מתבטלים או״ה ושבל״ע דרבינו

לא

נקיא אשמאי כשכיל שהוא (ג) נכרי נמור ת"ל זקן אין זקן אלא חכם שנאמר אספה לי שבעים איש מזקני ישראל ר' יוסי הגלילי (ד) היינו ת"ק איכא ביניהו יניק וחכים ת"ק סבר יניק וחכים לא וריה"נ סבר אפילו יניק וחכים נמי. מאי טעמא דר' יוסי הגלילי אי ס"ד בדאמר ת"ק ליכתוב רחמנא מפני שיבה (ה) תקום מדלא אמר הכי ש"מ ואפילו יניק וחכים נמי מפני שיבה וזקן חד הוא הלכך צריך שיבה וחכמה ומדפסק ר' יוחנן כאיסי דאמר שיבה בל שיבה כמשמע אלמא שיבה חקן תרתי נינהו. לסדנו שהלכה כר' יוסי הגלילי דאמר זה שקנה חכמה בלא שיבה. פי' זה שקנה חכמה סמנו (ו) כדאמרינן על כרייתא זאת [נ"ב מ'] אבר אביי לא שנו אלא ברבו שאינו טוכהן אבל ברבו מוכהן מלוא עיניו מכל מקום רבו בעינן. והיינו דהנן

תועפות ראם

נא ס"ע כסרמב"ם ובמדפס חסר מן מנני כו' עד מנמוצת ובס' תו"ש ח"ח ס"ו כ' מדבכ מפורש בהרמב"ם חכם או"ה זה הבוקה אותו מפני שקול דעתו ושי' כבו"ח עוכ יו"ם תפו"ח פי' י"ם. (ג) בנדפס איתא שאינו גר נמור דפס"ו כ' הבם חדש אבמתי לבון מוסריקון אים מתי דומיא דתיבה דמתי שפי' דא מתי מיהוקן מו אינו מחוקן ה"ב זה הלשם שהוא מקיים ז"מ ב"ע והוא מהכירי מ"ה מתי הוי גר נמור מו נא ע"ע אבל נמס"ב כאן שהוא שוב בוכבים נמור מ' אבסר לומר כן ועי' בס' מרדכי ס"ו בס"ש מה"ח האנ"ה בבגלים ואבסר נקיימו בכ"ש פי' ומאתי בפירוקי הגאונים כהיבת יד דאבמתי הוינו שוב וכוכים כו' וכ"ם הרב רבינו אלעזר ממץ כו' ועי' קדושין ל"ב: תוד"ה זקן ודע דבנדפס איתא וכמה שיבה דהכן בן שבעים לשיבה ובכתי"ב שלמינו ליתא. (ד) אומר אין זקן אלא מי שקנה חכמה שנאמר ה' קני רשיתי דרכו אמרינן בריש"ג הוינו כו' כל"ע. (ה) שיבה זקן תקום והדרת מלבא כו' ומי פי' שיבה וזקן חרי מילי הוינו שיבה בלא חכמה וחכמה בלא שיבה וה"ק סבר שיבה וזקן כו' כל"ע וכ"ה בנדפס ומש"ר לריה"ע שיבה בלא חכמה הוא לפ"ד רבינו דאמר כאן יהודא אומר אפי' אמתי וא"כ בהא פליג ריה"ע אמתי כ"י דאינו לריה"ע שיבה בלא חכמה אבל מ"מ ישראל בשיבן וזקן אמתי לא ואיכי ב"י פליג עליה ואומר אפילו זקן אמתי ובאיכא למימר שבחוס' שם ל"ב ב' ד"ה מ"ם ומדוייק לרבינו לשון הגמרא שם לריה"ע דהאי לאו האי והאי לאו האי דפי' שיבה בלא חכמה וחכמה בלא שיבה ולפי"ז ל"ע מ"ם בגמרא ל"ב יניק וחכים דס"ה דהוא"ל ל"ב שיבה בלא חכמה דלמ"ק ל"ל לקום מפניו ולריה"ע צריך והא בהא תליא אלא מה שבחוס' הכי הוא ולא מה שבחוס' דאמר בהוא שיבה הייט מפני שזה חדש יותר דלריה"ע אפי' יניק שהוא קטן ולא הגיע עדיין לבגל מלות וחכים צריך לקום מפניו ולהדרו מפני חכמתו אמנ"ב שבחוס' כי' מ"ב בכיאו הב"ו ומ"ש זה לפסק רבינו דהלכה כריה"ע ולא אמנ"ב הבנה"ע שם ולא אחמר הלכה כמאן ומשמע מילתא דרבנן הלכה כרבנן עכ"ל ומלאה פי' מרע"ע מילתא דרבנן הוא דברי רבים ולכן הלכה כרבנן ולא כריה"ע שהוא יחיד. אבל שאר הבעודים בחוס' ס' השחיק לשון הבנה"ע ולא אחמר הלכה כמאן ומשמעות מילתא דרבנן אבל לא דבא החוס' שם והבנה"ע דא"ק מגריר שיבה וחכמה וריה"ע ס"ל יניק וחכים לא שיבה וחכים ובשין בסוף ספר חוקשות אחרון שמיבאר גם להחוס' מ"ם בגמרא דהאי לאו האי דה' ד"ק דשיבה מ"ל שיבה מוסלא בחכמה וזקן דאחה לחוכמא בחכמה מ"ל שיבה וכמש"כ החוס' סד"ה מאי הכרא"ם בהי הבני. (ו) ממנו כו' הבמ"ל עבין י"ל הבא דברי רבינו הרא"ם עכ"ל מ"ם מבני ל"ם אלא ברבו שאינו מוכהן אבל ט' ה"ע מלבון זה מדקדק הרבא"ם דאין חייב מן התורה לעבוד אא"כ הוא רבו והיינו דאמר כמס' אבות כו' והיינו דאמרינן פ"ב דע"מ ח"ח שבבבל כו' ואמרינן בפ"ק דקדושין כו' אלא אמר רבי. אמנם מדי"ם צריך לעבוד בפני כל ח"ה, ואע"פ שאינו רבו כדאמרינן בפ' אלו הן הלוקחין בפה אלו הן שאין חורה עומדת מפני לעבדים כו' ואמנ"ר כאן ובמקום אחר לא הוזכר הלכה לכיאור וקיימת אקן כו' ס"ם הסיקן. והריטב"א בחי' לקדושין שם כ' ל"ע והא דאמרינן ברבו שאינו מוכהן שעשה מלפניו ד' אמות ק"ע לדאיסוק לי' דהוי ח"ח והרבא"ם הוי מדקדק מבלן שאין חייב לעבוד בפני ח"ח מדאוריתא אלא מדבבנן דאמרינן בפ' אלו הן הלוקחין ואין זה בכון אלא דבאמירו אפי' הן בוזין לו בגדול ממנו חייב לעבוד בפניו דאיכו אדין ח"ח פסוק ובכ"ל אבל בנ"ח אחרים ובעיבים דפי' אינו חייב מהקון ובמ"ב בחוס' בחוקין שם בהבנה דקדושין ל"ב ב' אין אדם רשאי לעבוד בפני רבו אלא שהרבים ובעיבים דפי' אינו חייב לעבוד מהבנה"ע בבאחריו

ואמר רב אשי והוא דמופלג בזקנה. אמר ר' אלעזר [נ"ג כ'] כל תלמיד שאינו עומד מפני רבו נקרא רשע ואינו מאריך ימים ותלמודו משתכח שנאמר ושוב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים כצל אשר איננו ירא מלפני האלהים. ומורא זו מפרש זו מוראת רב.

תולדה להידור וקיימת זקן. שלא למד מסנו אפילו אינו יותר (יב) ממנו נברא רבא הוא בדאמר רבא באלו הן הלוקין [כ"ג כ'] כמה טפשאי בני אינשי רקיימי מקמי ס"ת ומקמי נבדא רבה לא קיימי שהתורה אמרה ארבעים יכנו וחכמים אוסרים ארבעים חסר אחת פי' גדול כח חכמים שאילמלי הם לא דעו פי' התורה ס"מ התורה נדולה מהם בדאמרינן בקדושין פ"א [נ"ג כ'] שאין (יג) תורה עומדת בפני לומדיה.

סימן רלד [מה]

עשיית מעקה. צוה הב"ה שיעשה האדם מעקה לגגו. דכתיב כפ' כי תצא כי תבנה בית חדש ועשית מעקה ונו'. וחניא בספרי אין לי אלא בנה לקח וירש ונתן לו כמתנה מנין ת"ל בית (א) מ"מ אין לי אלא בית מגיין הבונה בית תבן בית (ב) הקש ובית העצים ובית האוצרות ת"ל לא תשים דמים בביתך יכול הבונה בית שער אכסדרא וטרפסת ת"ל בביתך מה בית מיוחד לדירה (ג) יצאו אלו שאינם מיוחדים לדירה. ועשיתם מעקה לגגך אין לי אלא גג מניין לרבות (ד) שיחין ומערות ונעיצין. ת"ל לא תשים דמים בביתך א"כ מה ת"ל גג פרט לבכש (ה) בית לרבות היכל גג פרט לאולם [חדש] משעת (ו) הירושו עשה לו מעקה כמה הוא מקום מעגלו פי' גובהו ג' טפחים ובית גובהו עשרה טפחים. ועשית מעקה לגגך מצות עשה. לא תשים דמים. מצות לא תעשה. יש לשאול מה ראו חכמים לרבות בורות שיחין ומערות

תועפות ראם

מריחות וס"ת תגיבה י"ב ו' ולה"ת הרבה בכל פרש אך אמ"מ עב"ע. עוד כ' מבואר מדברי רבינו שבכלל והדרת הוא בל איזה ממוש של כבוד וכתר דבשיבה הלך ת"ח כו' שהוא לתקיים הרמתו לכבוד והוא חידוש גדול ובקדושת כהן מצאתו לתקיים לו לבזיון רמצון כו' עכ"ל. (יב) עיין לעיל אות ו'. (יג) עיי"ש דר' שמעון בר אבא אמר בן דרשה זה ח"ם בשבה שעוסק בתורה לעפ שעסוק בדבר הלכה קרי לי' תורה עלמה ואין רשאי לעמוד מפני רבו וא"ז אמרו אם ניים עלה אבני פי' דח"ח העוסק בתורה עלמה אבל מ"מ פשיטת ר"ם בר אבא דהתורה גדולה מן לומדיה בדר"ל בבמוריו לפמ"ש תמה ע"ו' וכ' ל"ל כדאתרינן בקדושין ס"א ובו אבל הכמוהה לפמ"ש ק"ו מפני לומדיה עומדין מפניה לא כש"כ ושום תלמיד מוטה הגיה שאין כו' והכ"ל כתבתי ולזוהק לומר דשעות נפל בס' ירמיה והסמ"ג: (א) בית מ"מ עיין סוטה מ"ג מ' ת"ר אשר בנה בי לקח כו' ת"ע מי האיש אשר בנה בית כו' וכ"ה בספרי דברים פ' קפ"ד ולא אמרו שם בית מ"מ סכלא והגרס"ם בסוטה שם הקשה כן ושוב הקשה שם דבסוטה שם דרש בית התבן כו' מן אשר בנה ולמיל לענין מעקה דרש מן בית חנם בית (ב) הקש ובית העצים ובית האוצרות ע"ב ומ"ש בית חנם בית הבנין ומ"ש בית הבנין ומ"ש בית הבנין ומ"ש

הרב"ג ר' אר' בומרנ'יק ז"ל

למחוק את האזכרות הוא מטעם שהמינים אין כותבין את האזכרות לשם קדושה, מפני שאינם מאמינים בה' ואינם כותבין אותן לשמן, ואין לאותן האזכרות שום קדושה, וכמבואר ברמב"ם בפ"ו מיסודי התורה ה"ה. הרי להדיא דאין זה ק"ו גמור אלא לחזק הענין לבד.

גם מה שבביא ראיה דהותר הוצאת שם רע מפני איסור מחיקת השם מהא דסוטה שאומרין לפניה מעשה ראובן על פשטו, הערני חכם א', דהרי דאובן כבר מת, ועל מת שוב ליכא האיסור דמוציא שם רע, כדאיתא בברכות ד' י"ט דכל המספר אחר המת כאלו מספר אחר האבן, ורק על ת"ח אסור לספר מפני כבוד תורתו, וא"כ אין זה כבר עבירה שבין אדם לחברו אלא עבירה של פגם בכבוד התורה, וכאן, כיון שאין מכוונין כלל ליתן פגם חלילה בכבודו, אלא לתועלת, כדי שתודה ולא ימחה השם הקודש, א"כ אין כאן שום עבירה של הוצאת שם רע.

ודרך אגב הנני להעיר, בהא דהמספר אחר המת כאלו מספר אחר האבן שאלה ע"ז הגמ' שם מהא דחד אישתעי מילתא בתרי' דמר שמואל ונפל קניא מטללא ובזעא לארנקא דמוחיה, ומתרץ הגמ' דשאני צורבא מרבנן דקב"ה תבע ביקריה דאריב"ל כל המספר אחר מטתן של ת"ח נופל בגיהנום שנא' והמטים עקלקלותם יוליכם ד' את פועלי האון, ולכאורה למה כל המשא ומתן הזה, הרי להדיא מבואר בתהילים כן בפרשה ל"ה פסוק כ': כי לא שלום ידברו ועל רגעי ארץ דברי מרמות יחשובון, ומבואר בתרגום: ועל צדיקי ארעא דניחין בעלמא ההוא מלי נכלין מחשלין.

ה]

נשאלתי מסופר, באחד שטעה בכתיבת שם אלקיך ובמקום כ' פשוטה כתב כ' כפופה מפני שנדמה לו שצריך לכתוב אלקיכם, אם מותר למחוק הכ'.

והנה, בנטפל להשם מלאחריו, הרי ודאי דלא נתקדש אלא א"כ יש לו שום פירוש ושייכות להשם, כמש"כ הט"ז בס' רע"ו סק"ז. אך בזה יש להסתפק, באותיות הכפולות מנצפ"ך, אם שינה וכתב בסוף התיבה פתוחין וכפופין, אם אינו מצטרף להתיבה כלל ולא מקרי תיבה, או דאינו אלא חסרון בכתיבה תמה, דלא מקרי כתיבה תמה, אבל מ"מ שפיר מקרי כתיבת תיבה, וא"כ לענין איסור מחיקת השם שפיר הוי נטפל מלאחריו, דהרי איסור מחיקת השם כיון דאיסורו הוי אפי' כשאינו כתוב בס"ת אלא ע"ג ידות הכלים וכרעי המטה, כדאיתא בערכין ד' ו', א"כ ודאי דאינו נידון כלל עם דיני הכשר כתיבת ס"ת תו"מ, ולא צריך לענין זה כתיבה תמה.

ומצאתי ראיה לזה, מהא דתניא בשבתי ד' ק"ג: וכתבתם כתיבה תמה שלא יכתוב כפופין פשוטין פשוטין כפופין וכו', ואם נימא דאותיות מנצפ"ך שניתנו בסיני היינו פירושן דאם שינה בהן דאינן מצטרפות כלל להתיבה, א"כ למה צריך לפוסלם מטעם וכתבתם כתיבה תמה. וא"כ ראיה מוכחת מזה דשפיר מצטרפות להתיבה, אלא דלא מקרי כתיבה תמה לענין ס"ת תו"מ. ואף דתני התם בברייתא נמי שלא יכתוב ביתין כפין כפין ביתין וכו' מטעם כתיבה תמה, ואף שזה ודאי מעכב בהתיבה ומשנה אותה לתיבה אחרת, — לאו היינו פירושו שלא יכתוב כ' במקום ב', אלא הפירוש הוא שהביתין לא ידמו לכפין וכפין לביתין, שתהי' צורתם ניכרת היטב, כמבואר בראשונים.

ועוד ראיה, מהא דמצינו בנביאים מם סתומה באמצע התיבה בישעי' ט' פסוק ו': למרבה המשרה ולשלום אין קץ, כדאיתא בסנהדרין ד' צ"ד דהמ"ם שבמרבה הוי סתומה, הרי דשפיר מקרי תיבה אם כתב סתומין באמצע התיבה; וכמו"כ להיפוך אם כתב פתוחין בסוף התיבה; וכמו"כ לענין כפופין ופשוטין מצינו באיוב ל"ח: ויען ד' את איוב מן הסערה, הנו"ן של מן הסערה הוא נו"ן כפופה, הרי דמצינו כפופה גם בסוף תיבה. וא"כ, לענין נידון הנ"ל, הדבר ברור, דשפיר מקרי נטפל להשם מלאחריו וקדשו השם ואסור למוחקו. כן נראה לענ"ד.

כבוד ספר תורה

קידושין ד' ל"ג: איבעיא להו מהו לעמוד מפני ס"ת ר' חלקי' ור' סימון וד' אלעזר אמרי ק"ו מפני לומדיה עומדין מפניה לא כ"ש. וכיון שק"ו דאודייתא הוא נמצא דהוי מצות עשה גמורה לקום מפני ס"ת ולכבדה ולהדרה בכל מיני כיבוד והידור כמו בזקן ות"ח. וזהו שכתב הרמב"ם בפ"י מה' ס"ת ה"י: מצוה לייחד מקום לס"ת ולכבדו ולהדרו יותר מראי לא ידוק כנגד ס"ת ולא יגלה ערוותו כנגדו ולא

יפשיט רגליו כנגדו ולא יניחנו על ראשו כמשאוי ולא יחזיר אחוריו לס"ת. ובביאור הגר"א ביו"ד סי' רפ"ב הביא ראיה לכל דברים אלו מכיבוד רבו.

ונראה, דלבד מצות כיבוד איכא נמי בס"ת מצות מורא, להיות במורא לפני הס"ת, כמו ברבו מובהק. וזה נלמד נמי מהאי ק"ו, שהרי כתב הרמב"ם שם דהקימה לפני הס"ת אינה בתוך ד' אמות אלא כמלא עיניו כמו ברבו מובהק, ושמעתי ממו"ר הגאב"ד דבריסק שליט"א, דהא דצריך לקום לפני רבו מובהק מלא עיניו אינו מדין כיבוד, שהרי הא דהקימה מפני ת"ח איגו אלא ד' אמות פרש"י בקידושין שם משום דחוץ לד' אמות אינו ניכר שעומד מפניו ואין כאן כיבוד, וא"כ גם ברבו מובהק אין כאן כיבוד; אלא הוא משום דין מורא רבו שאיכא ברבו מובהק, דתיכף משיראה את רבו צריך לירא ממנו ולקום מחמת יראה. וא"כ, גם בס"ת הא דצריך לקום מלפניה מלא עיניו ג"כ הוא משום מצות מורא. וזהו שכתב הרמב"ם שם בהל' י"א: כל מי שיושב לפני ס"ת ישב בכובד ראש באימה ופחד, משום דאיכא ב' גמי מצות מורא.

ונראה, הא דאסור לטלטל ס"ת אלא צדיך לילך אל הס"ת, כדאיתא בירושלמי יומא רפ"ז וכן פסק בשו"ע סי' קל"ה, גמי הוא משום מצות כיבוד. דהרי כתב הרמב"ם שם שצדיך ליחד מקום לס"ת משום כיבוד, ממילא נסתעף מזה שאסור לטלטלו למקום אחר. וכן גראה, דכל מיני שימוש שעושין לס"ת, כגון הגבהה וגלילה והוצאה מן הארון והכנסה לארון, הכל נכלל במצות עשה של כיבוד, דאיזה כיבוד מלביש ומכסה מכניס ומוציא, כמו בכיבוד רבו, דכל מלאכות שהעבד עושה לרבו תלמיד עושה לרבו. וכן נראה, דאם יקראו אותו לעלות לס"ת לקרות ואינו עולה עובד במצות עשה של כיבוד. ומה"ט כתב המגהיג, הובא בב"י סי' ס"ו, דמי שעומד באמצע ק"ש וברכותי' וקראו אותו לעלות לס"ת דצריך להפסיק מפני כבוד הס"ת. וזהו שאמרו כברכות ד' נ"ה, דכל שנותנין לו ספר תורה לקרות ואינו קורא מקצרין ימיו [ויש לעיין לפ"ז אם קראו לת"ח לעלות לתורה וקראו אותו בשמו בלי שום תואר של כבוד הראוי לו, דזה הוי ביזוי ת"ח ואפקרותא וחייבין ע"ז נידוי, כמו שפסק ה„לקט הקמח" ביו"ד סוף סי' של"ד, וחייבין ע"ז למחות, וכמו שכתב הרמב"ם בפ"ז מה' ת"ת דת"ח אסור למחול על בזיונו ברבים, וע"ז נאמר כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר וכו', — אם מותר לו למחות בזה שלא לעלות לס"ת לקרות; או אפשר, דכיון דגם הת"ח חייב בכבוד הס"ת, א"כ גם באופן זה מחויב לעלות לתורה, והמחאה על בזיונו יעשה ע"י אמירת תוכחה להמבזה אותו. וכן מסתברא].

אך אני מסתפק, בהא דאיתא בסוטה ד' ל"ט: כיון שנפתח ס"ת אסור לספר אפי' בדבר הלכה שנא' ובפתחו עמדו כל העם ואין עמידה אלא שתיקה, לפי שיטת הרי"ף והרמב"ם דבכל גווני אסור לספר, אפי' בלחש ואפי' איכא עשרה דצייתי לס"ת בלא הוא, — אם זהו גמי משום כבוד הס"ת, וזהו דילפינן מהקרא דנחמי' דהוי בכלל כבוד הס"ת, וא"כ מי שמספר עובר בעשה דאוריתא דכיבוד הס"ת, או דאינו משום כבוד הס"ת אלא משום כבוד המצות של קריאה, והוי איסור בפ"ע מדברי קבלה הנלמד מקרא דנחמי'.

והנה, רבינו ירוחם כתב, דגם כשהמפטיר קודא בנביא אסור לספר עד שישלים, כמו בס"ת. וכן פסק בשו"ע סי' קמ"ו. והנה, אם נימא דהאיסור הוא משום כבוד הס"ת, מה שייך למילף מזה מפטיר בנביא מס"ת, הא בנביאים ליכא העשה דכיבוד ואין צריך לקום מפניהם. וע"כ דסבר דהאיסור לספר אינו אלא משום כבוד המצוה של קריאה, וע"כ שפיר שייך למילף גם לענין קריאת המפטיר, דמשום כבוד המצוה של קריאה אסור לספר. וצ"ע.

הא דלא יחזיר אחוריו לס"ת, נראה, דאם הוא עוסק בכבוד ס"ת אחרת אז מותר לו לחזור אחוריו לס"ת הראשונה, כגון בשבת שמוציאין ב' ס"ת לקריאה באחת קוראין והס"ת הב' מחזיקין על הבימה אחורי הקוראין, אין זה בזיון להס"ת, כיון שעוסק בכבוד ס"ת אחרת; וכן כשקוראין מפטיר בנביא, אף שאין כאן כבוד ס"ת אחרת, מ"מ נראה דמותר לחזור אחוריו לס"ת בשעת קריאת המפטיר, כיון דהמצוה היא לכתחילה שיהי' פני הקורא והמפטיר נגד המזרח כנהוג, וא"כ הרי הוא עסוק במצוה שהיא חובת צבור, ויש בזה משום כבוד הצבור שהוא דוחה כבוד הס"ת, כדאיתא בסוטה ד' מ': אר"י לעולם תהא אימת צבור עליך שהרי כהנים פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי שכינה. אך בשעה שהש"ץ אומר דברים אחרים, כגון „יקום פורקן", „אב הרחמים" ו„אשרי" וכיו"ב, אז ודאי שאסור לחזור אחוריו לס"ת שמחזיקין שם על הבימה, רק צריך לעמוד מן הצד. וכן ראיתי מדקדקים עושים. ויישר כחם של הספרדים בזה שעושים פתחי בימותיהם לצד מעבר, ונמצא שהספסל של הבימה לעולם עומד מן הצד ושם מחזיקין הס"ת, ואין כאן שום מכשול. ותמה אני על בימותיהם של האשכנזים, למה לא מיחו הגדולים בזה לצוות לסדר הספסל מן הצד כדי להסיר המכשול הזה מעל ישראל.

בגיטין [נד:], וכשטועה בהפסד אינו נאמן כמ"ש, ולכן אם עשה בחנם בכל ענין אינו נאמן [ש"ך סק"ט. ולעיל סימן קכ"ז נתבארו הרבה פרטי דינים בענין נאמנות]:

טו וכתב רבינו הרמ"א, מיהו כשבר חומש בעלמא חייב לשלם לו דהא מ"מ לא גרע מחומש. עכ"ל. ואין לשאול דא"כ למה אמרנו דנאמן מתוך שמפסיד שכרו, הא נוטל שכר חומשים, דאין זו שאלה, דהתשלומין אינן בערך אחד כלל והוי הפסד מרובה בין חומשים לס"ת. ומדבריו ראיה ברורה למ"ש בסעיף ח' דמותר ללמוד בו ע"ש. ודע דהאידנא נ"ל דא"צ ליתן לו שכר חומש דאין אנו לומדין מספרים הנכתבים בגלילה אלא מספרי הדפוס, והיא צריכה גניזה. [עי' פתחי תשובה סק"כ מה שכתב בשם השבות יעקב (פ"כ סי' פא) דאם מכרו נאמר אינו נאמן ע"ש, ולדידי צ"ע ודו"ק]:

רפב לנהוג כבוד בס"ת ודין תשמישה ובו כ"ג סעיפים:

א **א ס"ת** כשר נוהגין בו קדושה יתירה וכבוד גדול, וחייב אדם לנהוג כבוד גדול בס"ת, ומצוה לייחד לו מקום מהודר ולכבד אותו המקום ולהדרו ביותר שיהיה נקי ומהודר, וכל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות. ולא ירוק כנגד הס"ת, ולא יגלה ערותו כנגדו, ולא יפשוט רגליו כנגדו, ולא יניחנו על ראשו כמשוי, ולא יחזור לו אחוריו אלא א"כ גבוה ממנו בעשרה טפחים, אלא ישחה לפני הס"ת בכובד ראש ובאימה וביראה ובפחד שהוא העד הנאמן על כל באי עולם שנאמר 'והיה שם בך לעד' (דברים לא כו), ובשביל התורה נברא העולם והקב"ה משתעשע בתורתו הקדושה והטהורה, ולכן צריך לכבדו בכל כחותיו:

ב **ואין** לתמוה שבשעת הדרשה עומד הדורש פניו אל העם ואחוריו אל ארון הקודש, דכיון שהס"ת מונחת בארון הקודש הוה כרשות אחרת [ע"ז סק"ל], ועוד דזהו עצמו כבוד התורה שדורש כהתורה ובמצותיה, והתורה עצמה צותה כן בכעין זה כמו בברכת כהנים שהכהנים פניהם כלפי העם פנים כנגד פנים והתורה גזרה כן כדאיתא בסוטה [לח.] 'כה תברכו' (במדבר ו כג) פנים כנגד פנים, וה"נ הרי התורה גזרה להודיע חוקי האלקים ואת תורותיו ובהכרח לדרוש פנים כנגד פנים. ובמדרש איתא בא וראה כמה גדול כבוד הציבור שהחכם הדורש פניו וכו':

ג **הרואה** ס"ת כשהוא מהלך חייב לעמוד מפניו, כלומר בין כשהוא הולך והס"ת עובר צריך לעמוד בין כשהוא הולך וס"ת עובר. וכשהוא ישב ועומד מפני הס"ת לא ישב עד שיעמוד זה שמוליכו ויגיע הס"ת למקומו אבל כשעומד לנוח אין זה עמידה, או עד שיתכסה הנושא הס"ת מעיניהם. וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ב' דהשומע קול הנושא ס"ת אע"פ שאינו רואה אותו חייב לעמוד. עכ"ל. והיינו כשיש פעמונים המקשקשים ומשמיעים קול, ונוהגים בזה היתר בשבת פמ"ש באו"ח סימן (של"ט) [של"ח] (פ"ג), ואף שיש מפקפקים בזה משום משמיע קול [ט"ז סק"ג] מ"מ כבר נהגו היתר, [ובאו"ש שם הט"ז פלמו בסק"ג טעה להיתר ע"ש]:

ד **וי"א** דבזה אין להחמיר לעמוד מפני קול הנושא ס"ת, וגם לא נהגו להחמיר בזה [כ"י וש"ך סק"ג], ואצלינו כמדומני שנהגו להחמיר ולעמוד וכן נכון לעשות ויש לזה ראיה מקדושין [לא:] ע"ש. ומפני ס"ת פסולה א"צ לעמוד וכן מפני חומשים וגמרא, ורק בס"ת הכתובה כדין על קלף כשר ונכתבה לשם קדושת ס"ת ואין בה טעיות והיא כנתינתה מסיני חייבים לעמוד. ומפני נביאים אף שכתובים כהלכתם על קלף ולשמה וכן מפני חמש מגילות אין חייבין לעמוד, ואע"פ שקדושים הם מ"מ הכבוד הזה הוא רק לתורה בלבד. [עי' נדרים כב: פלמלא מטלו וכו']:

ה **ויש** לי מקום ספק בשמחת תורה בעת ההקפות שנוטלים כל הספרי תורות מההיכל ואין מחזירין אותם עד אחר גמר כל ההקפות ורק מתחלפין מיד ליד, ולכאורה אסור

עד שמחזירין אותן להיכל ולא נהגו כן, טירחא גדולה היא שלפעמים שוהין כשני ימים, ונלע"ד דבעת שמסבבין עם הס"ת סביב המה מחוייבים לעמוד דזהו כמו שהס"ת בגלילה, אבל בין סיבוב לסיבוב כשמחזיקין אותה בידיהם א"צ לעמוד דאז הוה כס"ת על המה דכשהיא על מקומה במנוחה וודאי שא"צ לעמוד מפניה:

ו **הרה** הולך ממקום למקום וס"ת עמו, אם הולך ברגל יאחזנה כנגד לבו ולא בגלגה לאחוריו, ואם היה דוכב על סוס או לא יניחנו בשק ויניחנו על החמור וירכב על השק דא"כ הדי הוא יושב על הס"ת, מניחו בחיקו כנגד לבו והוא רוכב על חמור, ואם מתיירא מפני הגנבים מותר לו לשיל השק לאחוריו, ויש מתירין גם לישב במקום סכנה, ודבר קשה הוא להתיר זה אלא שאי אפשר בשום אופן באופן אחר [עי' סק"ס]. ואם נוסע בעגלה יטמין אותה בגבה ויעמיד התיבה בעגלה ולא ישב על גבה, וכן כשמוליכה בעגלה של מסילת ברזל יעמידה על הדף העשויה בעגלה למעלה מהמקום הישיבה או לכל הפחות במקום שהוא שם, וחלילה להעמידה בארץ תחת מקום הישיבה, ויש ליזהר בזה מאד מאד:

ז **תניא** במסכת סופרים [פ"ג הי"ל (והי"ז)] לא ישמט אדם ס"ת מחיקו ויחלצנו ונוהג בו דרך בזיון, ולא יתננו על גבי כרובותיו ויתן אצילו עליו ויהא קורא וכו'. ולא יתננו על גבי הכסא ויהא תלוי [כלומר מרגלית מלוס מון לכסא] וקורא כשם שקורין שטרות שאין נוהגין בזיון בספרים, אלא אוחזו בידו באימה וקורא בו. עכ"ל. ונראה דזהו קורא לעצמו, דבקריאה בציבור לא שייך כל המובן, ורק שלא להניח אצילו עליו שייך בציבור ויש ליזהר בזה. [ומה שפגינו שם מקודם אחה בכפלים וכו' וכן לא יגיח כתבנין בתגיכון וכו', אין לזה שום הגנה ולא ידעתי פירושו ע"ש]:

העולם נהגו להתענות כשרואים ס"ת נופלת לארץ ח"ו, ואפילו נפלה בגרתיקה נהגו להתענות [מג"א סוף סימן תד (סק"ס)], ולא מיבעיא זה האיש שמידו נפל אלא כל העומדים שם. וכתוב בספר חסידים (סי' קן) כל המונע מלהכניס ס"ת בתוך ארון הקודש התורה צועקת על נשמתו וכו'. עכ"ל. ולכן יש ליזהר כשמכבדים לאדם איזה כיבוד בס"ת שלא יסרב חלילה פן יענש ח"ו. ובשם ריקאנטי (סי' מג) כתבו שכשמוליכין ס"ת מבית הכנסת לבית הכנסת ילכו עשרה אנשים עם הס"ת לכבודה. ודע דהחיוב לעמוד בפני ס"ת אפילו בשעה שעוסק במצוה ואפילו בשעה שלומד בתורה, שהרי אמרו בריש מגילה (ג:) תלמוד תורה דיחיד קיל, כבוד תורה דיחיד חמור ע"ש, וכל שכן כבוד התורה עצמה דגדול מלומדיה כדאיתא בפרק קמא דקדושין (לג:) אם מפני לומדיה עומדין מפניה לא כל שכן:

ח **לא** יאחוז אדם ס"ת ויכנס בו בבית הכסא ובבית המרחץ, וכן לבית הקברות אסור ולא מטעם בזיון אלא משום לועג לרש, ואע"פ שכרוך במטפחות ונתון בתיק שלו לא יכנס לכל אלו עד שיתרחק ד' אמות מהמת או מבית הקברות או מבית הכסא, ובתוך ד' אמות אסור לקרא בהס"ת. ופשוט הוא דמבית הכסא צריך להרתיק ד' אמות ממקום שכלה הריח, ואם מחיצות בית הכסא מועיל נתבאר באו"ח סימן פ"ג (סעיפים ה-ט) [וע"ש בט"ז (סק"ל) ומג"א (סק"ל)]. ואסור לאחוז ס"ת בלא מטפחת, וכך אמרו חז"ל [שבת יד.] כל האוחז ס"ת ערום נקבר ערום ע"ש דהכוונה ערום מאותה מצוה שעשה, לפיכך יש ליזהר בעלייתו לתורה שלא יתן היד על הס"ת אלא א"כ כורך היד בטליתו. ואם מותר לאחוז בעמודי ס"ת בידים, נחלקו גדולי האחרונים באו"ח בסימן קמ"ז, ומנהג העולם להתיר וכן הכריע אחר מהגדולים בראיות ברורות [בדע ביהודה לאו"ח (מהדו"ק) סימן ז]:

ט **הקמיעין** אם היו מכוסין עור מותר ליכנס בהם לבית הכסא ואם לאו אסור. ויראה לי דספרים הנדפסים בין תורה שבכתב בין תורה שבע"פ וכל ספרי פוסקים ושו"ת וספרי מוסר אסור להכניסם לבית הכסא אפילו מונחים בתיק ואפילו קשורים במטפחת, ולא רמי לקמיעין שהם תפורין בעור ואין עורמדין כלל להפתח, ועוד דבקמיעין אסתפקו להו

בתשל"ה מו"ר השאיר את המטות (כתוב אצלי מטות כנראה היתה עוד מטה לנכדו) השלחן והכסאות בסוכה וכשעזבנו מו"ר ואני את הסוכה כארבעים רגעים לאחר השקיעה בשמ"ע השאיר את הכל, וכמדומה דבר אחד הוציאו מהסוכה וזהו שלחן קטן כי כל הסוכות עמדו בסוכת מו"ר שני שולחנות אחד גדול ואחד קטן ועתה כשבאתי השלחן הקטן לא הי'.

תשל"ט, כשעזבנו מו"ר ואני את הסוכה לאחר צה"כ השאיר את הכל בסוכה את המטות השלחנות והכסאות לא הוציאו שום דבר מהסוכה.

תש"מ, כשבאתי לפני השקיעה למו"ר ראיתי שהוציאו כבר את כל הכסאות ועוד דהוט מהסוכה והשאירו רק את מטתו של מו"ר ושלחן ואמר מו"ד להכניס לסוכה כסא עבורי, כשעזבנו את הסוכה ללכת לביהכ"נ השארנו את מטתו השלחן ואת הכסא (כנראה אח"כ הכניסו את מזרונו מהסוכה לחדר כי מטתו בחדר היתה בלי מזרון).

תשד"מ, בשמ"ע בבוקר התפללתי אצל מו"ר (שליט"א) זצוק"ל במנינו בביתו וראיתי את סוכת מו"ר שהיתה דיקה לגמרי מהכל.

שמיני עצרת - שמחת תורה

הקפות של מו"ר

א. מו"ר (שליט"א) זצוק"ל כל השנים מקיף בהקפה ראשונה, מקיף עם ס"ת עם הקהל בשתי הקפות בהקפה ראשונה ובהקפה שביעית, הן בהקפות ביום והן בהקפות בלילה.

מו"ר מקיף בלילה רק עם ס"ת כשר

ב. תשל"ו, תשמ"ב, להקפות בלילה ביקש מו"ר ס"ת כשר להקיף עמו אף שהי' גדול וכבר כי ס"ת הקטן שאחז כשישב הי' פסול, לאחר הקפה אחת נתן לי מו"ר את הס"ת, ראה להלן שלהקפות בלילה לקח מו"ר רק ס"ת כשר ולהקפות ביום הקיף אף עם ס"ת פסול.

מו"ר יושב בשעת ההקפות עם ס"ת אף פסול

ג. בשעת הקפות שעומדים עם ס"ת מו"ר (שליט"א) זצוק"ל יושב רק עם ס"ת בידו, וישב אף עם ס"ת הקטן הפסול בידו וכן כל השנים. בשנה אחת בתשל"ב בש"ת סירב מו"ר לשבת עם ס"ת פסול אף שהי' קטן וביקש שיתנו לו ס"ת כשר לשבת אף שהי' גדול וכבר כך ספר לי בני שליט"א שחלק אז את הס"ת להקפות, אבל לשנים הבאות ראיתי שמו"ר ישב עם ס"ת פסול בשעת הקפות וכן ראיתי גם בתשמ"ב.

מרן החזו"א יושב בהקפות וס"ת בידו

ד. בליל שמ"ע האחרון לחיי ק' של מרן החזו"א זצוק"ל התפללתי עם מרן בבולל חזו"א וכל זמן ההקפות מרן ישב והחזיק ס"ת קטן כשר בידו, (אבי כאן עובדא בענין זה, באחד הימים בשנתו האחרונה מרן החזו"א זצוק"ל אמר לי שאלך עמו להכנסת ס"ת בביהכ"נ שהי' סמוך לביתו הלכתי עם מרן בהיותינו עם הקהל והס"ת בתוך ביהכ"נ נתנו למרן ס"ת וישב עם הס"ת, רב אחד שהכיר את מרן התיישב על יד מרן ושאלו משהו לאחד שעזבנו רבר מרן ע"ז שהרב ההוא לא ישב עם ס"ת בידו ולא יודע שאסור לשבת כשעומדים עם ס"ת.)

מו"ר קופץ עם הצבור השואג "משה אמת וכו'"

ה. כשכל הצבור קופץ ושואג "משה אמת ותורתו אמת" גם מו"ד (שליט"א) זצוק"ל קופץ למרות חולשתו וגם בשנים האחרונות למרות חולשתו הגדולה וגופו השכור קפיצותיו למעלה מכח הטבע, ראה להלן תשד"מ, כל השנים בש"ת כל פעם ופעם כשהקהל קופץ "משה אמת ותורתו אמת", מו"ר (שליט"א) זצוק"ל מתרומם וקופץ יחד עם כולם עם הס"ת שבידו (מו"ר ישב בהקפות עם ס"ת בידו) וקופץ במסירות נפש ובהתלהבות חרף חולשתו הרבה וחוליו והקושי הרב זוהי עבודתו הגדולה לבורא עולם ולתורה הק' בכל גופו ונפשו.

ו. תשל"ה, ש"ת בלילה מו"ד (שליט"א) זצוק"ל הקיף פעם אחת בהקפה ראשונה ואח"כ ישב עם ס"ת (פסול) ביד בעת כל ההקפות.

כמה פעמים נרדם מו"ר עם הס"ת ביד וספר לי הגרח"ק שליט"א שאשחקד קרה נ"כ שמו"ר נרדם עם הס"ת ביד והעיר למו"ד והשיב מו"ר שאינו יושן.

בהקפה האחרונה הקיף מו"ד פעם אחת עם הס"ת שאחז כל הזמן בעת שישב ורקדו מסביבו וכשהגיע מו"ר סמוך למקומו מסר לידי את הס"ת ורקדתי עם הס"ת הקפות, בעת ההקפות בכל הקפה כששרים "משה אמת" וקופצים לגובה גם מו"ר עם הס"ת ביד קם וקופץ לגובה עד כמה שיכול.

ש"ת שחרית מו"ר התפלל ותיקין בביהכ"נ לאחר שחרית קידש (בשנים שאח"כ ההליכה היתה קשה לו נשאר עד לאחר מוסף בלי לקדש) וסדרו למו"ד בית שני בכל שנה ברירת אחד השכנים שם עם כשני מנינים והם היו קבועים מדי שנה בשנה וביניהם בנו הגרח"ק ואני וכמה מנכדיו, (וכך זה הי' כמדומה משנת תשל"ב עד השנתיים האחרונות שהתפללנו בביתו של מו"ר שליט"א), ועשה שם מו"ד הקפות לא האריך, וקראו בתורה ומו"ר עלה לחתן תורה ובנו הגרח"ק עלה למפטיר כי לא יכל לקבל חתן בראשית לאחר אביו מו"ר, ואני קבלתי חתן בראשית, ואח"כ התפללו מוסף ומו"ר הלך לביתו ולא נכנס להקפות שהתקיימו אז בביהכ"נ לדרמן אף שעבר על ידו ובקשוהו שיכנס ואמר שאין לו כח.

שמשך נעימותו, בספר שני עד תכליתו, יתחיל [לה] לשיר בתחלתו, אשר בגלל אבות וכו' [לו].

בארות יצחק

אע"פ שלאחר הטעמים (להלן סעיף י"ב ובביאורנו שם) אין צריך. ועמ"ש להלן ס"ק כ"ט על מנהג הנגיד במלרים לתרגם:

[לה] ומה שאינו אומר קדיש אחר קריאתו [כדמשמע מדברי רבינו המחבר, ובתכלאל שלו הנדפס מפורש כן יפ"ש בדף פ"ז ע"א] היינו לפי שהקדיש שאחר הפיוטים עולה לכאן ולכאן, וכמ"ש ביולא בזה לעיל הלכות ביהכ"נ סעיף י"ג. ובהלכות שבת בעניין שא"א קדיש קודש ברכו. ושוב מלאחי לרבינו המחבר שביאר כן בהדיא להלן בהלכות חנוכה וז"ל, בשמח"ח אומרין קדיש אחר הספר השני לבד, שהוא בראשית, לאחר שסיים הפיוטים ע"כ, לפיכך האידאנא במקומות שנהגו לעשות קידוש קודם שאוכלין מיני תרגימא פירות וכיולא בשעת הפיוטים [עי' להלן ס"ק ל"ו ד"ה מנהג] אע"פ שכפי המנהג אנינו ת"ל קידוש בכה"ג כמבואר בשו"ח חן טוב למהריב"ד סימן מ"ד, מכל מקום מאחר שמתמירין לעשות קידוש ואוכלים אח"ז, הוי הפסק גמור ולריכין לומר קדיש גם כאן ר"ל אחר קריאת הס"ת:

[לו] ושאר הפיוטים כמו שסידר רבינו המחבר בתכלאל וכדלהלן ס"ק ל"ו [וגם שאר חכמי תימן סידרו כן בתכאלו"ל שלהם וכ"ה מנהגינו לומר הפיוטים כאן בשעת סיום התורה והתחלתה דבר בעתו מה טוב, דלא כמנהג שאר קהילות שאומר אחר ההפטרה בשעת החזרת הס"ת להיכל קודש המוסף או אחרי המוסף, ועי' להחיד"א בספר לדוד אמת סימן כ"ו]. ונוהגין שמוכרין הפיוטים וכל המרבה זוכה, אבל ראיתי בתכלאל אחד כת"י זקני מהריק"א (ויל"ע באחרים) שכתב בזה"ל, אחר שמשלימין וכו' אומר אלו הפזמונים, אומר אותם חתן תורה לבדו, אשר בגלל וכו' ת"ס יקול (שוב אומר) שמחו בשמחת וכו'. ת"ס יקול, אנה משה רחימא וכו'. ואומר שמחו בשמח"ת וכו' חדו חדו וכו' בלוויה וכו' סימן טוב וכו', ת"ס יקול כי בשמחה תלאון, ת"ס יקול הבריס והבגבעות וכו' ע"כ. וכן נראה מסתימת לשון רבינו המחבר הכא, וכן יש לדקדק מלשונו בהלכות חנוכה (עי' לעיל ס"ק ל"ב) שכתב בלשון לאחר שסיים הפיוטים ע"ש, ולא נקט שסיימו בלי רבים, וע"ע דבריו שבמהדו"ק להלן ס"ק ל"ז. מ"מ לא שמענו בזמנינו מי שנוהג כן, ומה טעם יש בדבר. חוץ מפיוט אשר בגלל לבדו שיש מקום קצת לזה מאחר שמעיקרו נחייסד לאמרו עם ברכה אחרונה של קריאת חתן תורה אליבא דהתכאלו"ל כדלהלן ס"ק ל"ו [וה"ה והוא הטעם למנהג מקומות שאומר פיוט אשר גילה חכמה ליעקב בשביעי של פסח, שאומרו המשלים הקריאה וכמפורש בתכאלו"ל שישנו בכם. וכן בשבועות פיוט אשר נגלה למשה מסיני, ואמירת הקדיש אחריו] אע"ג דמ"מ האידאנא שאינו חוץ הברכה הו לא שייך:

בארות יצחק

מנהג פשוט בקהילותינו שמכניסין לביהכ"נ ביום שמח"ת בשעת ההקפות בגיהס הקטנים בפעם הראשונה, ומעטרים אותם במלבושים נאים. ויש שעוטפין התינוק במעטפתה יפה ואחר הכנסתו מניחין אותה ע"ג ספר תורה נדבה להיות ממעטפות הספר, אי ממי מתנדבים מעטפתה ואין עוטפין אותו. ואולי שתרגם זה ממנהג החופה לפ"ת שכתב המרמ"י בדלהלן ס"ק ל"ז. וכל המכניסין בגיהס מתנדבים עבור אנשי בית הכנסת מיני קליות ופירות ומיני מתיקה וכיולא [וי"ל גם משקה וכ"מ בלבוש שכתב, אין נוהגין לעלות לדוכן (במוסף) מפני דשכיחא שמרות ע"כ והביאוהו האחרונים. ולשון ערוך השלחן, אין עולין לדוכן מפני שרגילין לשתות יין ויין שרף אחר קריאת ס"ת ע"כ. ועי' משנ"ב ס"ק י"ז] וגם יש משאר אנשי הכנסת שמתנדבים לעשות כן, ומחלקין ואוכלין עם אמירת הפיוטים [ואין נוהגין לעשות קידוש, והאידאנא בא"י נהגו להניח לביהכ"נ גם מיני מחזות ועי' לעיל ס"ק ל"ה] וביום זה בלבד נהגו שיכנסו גם בנות קטנות לביהכ"נ. והנה עיקר מנהג הכנסת הקטנים לביהכ"נ, שבורני שמלאחיו כתוב בדברי כמה מרבותא קמאי מגדולי האשכנזים, אלא שאינם נהגו ביום שבועות, ואנינו בשמח"ת, וכבל הולך אל מקום אחד להיות תחילת ביאתם ביום מיוחד לעבוד תוכ"ק, ועי' בס' הרוקח סי' רנ"ו. ומנהג חילוק מיני מתיקה וכו' הובא בשבלי הלקט סוף סימן שפ"ב ובספר תניא, אלא שמנהגם היה שחתן התורה מחלק, ועי"ש בש"ע חלק ז' דף ר"מ מנהג ארץ ישראל. ומיהו מאחר שבטעם ע"פ המדרש שעשין סעודה לגמרה של תורה כדאיתא התם (ועי"ש לעיל סק"כ) לא שנא מי יהיה המתנדב והמחלק:

המדקדקים אינם יושבים כל זמן שמקיפין עם ספרי התורה, ורוב הטעם מקילין בזה ואולי מפני שלא שמענו לאסור אלא כשהספר מהלך בעבור להניחו במקומו ולא כשמהלכים עמו חדיר, ועי' ערוה"ש יו"ד סי' רפ"ב סעיף ה' שנסתפק בד"ז מעיקרא אך מסיק דחייבים לעמוד, וע"ע שלחן ערוך יו"ד סי' רמ"ב סעיף י"ח, ושו"ת הרשב"א ח"ג סי' רפ"א:

בהרבה מקהילותינו נוהגין לומר ביום שמח"ת נוסח **ברכה לרבים**, והיא תפילה ארוכה רובה פסוקים מלוקטים, והתחילה יקום פורקנא וכו'. ואומרים אותה בסיום הפיוטים אחר פסקת הבריס והגבעות קודם החזרת הספרי תורה למקומן, ואיתיה בהרבה תכאלו"ל כת"י בשם יש מקומות, וקבעו מקומה בנז"ל, ועי' לשון מהרי"ו בזה שנביא להלן ס"ק ל"ז. ומלאתי נוסח זה גם בקובץ כת"י מהר"ר בשירי. ונראה לי לדבר זה יסוד וחיקין, כי יום זה יום ברכה הוא, לפי שנשלמה המלך ע"ה בירך את כל ישראל בשמיני של חג, ולפיכך קבעו חז"ל במגילה דף לא. לקרות בו וזאת הברכה שבירכם משה רע"ה כדאיתא ברדא"ד ואדמות חיים ועוד מרבותא קמאי ע"ש. ולא אחבר מי יסדה. ובשאר תפילות ישראל אין לכם כלל מנהג זה, זולת בק"ק אשכנזים שמנהגן לומר תפילה קצרה ממנה עובא דומה לה שמתחלת ג"כ בלשון יקום פורקן, ואומ' בס אותה אחר ההפטרה בכל שבת. ואפשר שנתקנה בימות הגאונים כנראה מלשונה המרמי, חוץ מן הפסוקים שבה שהם כלשונם במקרא:

מינו מעכב, עיי׳ שו״ע (סי׳ רס״ו סעי׳ ט״ו) ובמג״א שם (סקכ״א) — ועיי׳ ערוך השלחן שם (סעי׳ כ״ג וכ״ד).

ב) ולפי״מ שכתבתי לעיל (סי׳ קל״ג אות א׳ ב׳). בגד״ד אם הוא שעה״ד יכול לומר תחילה, שרצונו לערב על תבשיל פלוני שבביתו, ושוב יכול לומר ״בהדין עירובא כאשר נתרתי בס״ד.

ג) אחר זמן מצאתי בשו״ת צור יעקב להגאון מפראגחיי זצ״ל (סי׳ קע״א) שדן בענין לעירובי תחומין, שאחד הדר אלפים אמה רחוק מהעיר הקנה את מפתו לאחד מבני העיר, והמערב העומד בעיר בביתו אמר, בהדין עירובא שהקנה לי אהא מותר לילך, אם מהני, וע״ש שמביא מתשו׳ מהרש״ם ח״ב סי׳ ל״ו שנשאל בזה ומביא משו״ת חיים שאל ועקרי הד״ט, ודן שם במשמעות לשון ״זה״, וכ׳ דכל שמסיים המקום או שהמדובר הוא בדבר מסויים שייכא שפיר לשון זה אפי׳ כשאינו לפניו ואינו רואהו ולכן מקנתו שם דבשעת הדחק יש לסמוך להחיר לעשות עירוב באופן הנ״ל. והוא כמסקנת הדברי מלכיאל שהזכרתי (אות א׳). — ומש״כ בחסיים המקום או שהמדובר בדבר מסויים שייכא לשון ״זה״, עיי׳ ס׳ דעת תורה (או״ח סי׳ קל״ד סעי׳ ב׳) שכ׳ בשם רבינו בחיי וסדר הדורות דלשון זה יתכן על מה שיש בו ידיעה ברורה אף שאינו רואהו וע״ש מש״כ בזה.

ד) יתר על כן מצאתי בעת בס׳ שלמת חיים (ח״ד סי׳ ה׳ אות ט״ז) שכ׳ השואל, ביום השני לפנות ערב והוא בביהכנ״ס ומזכר שלא עשה עירובי חצרות, מהו אם יכול לעשות ע״י קנין סודר להקנות לשכניו את הכלכר המונח במקום פלוני או את כל הכלכרות המונחי׳ בביתו, ואם יכול לעשות כן לכתחילה, והגאון רי״ת וזונפלד זצ״ל השיב בזה״ל, בנראה פשוט שמותר לעשות כן אבל לכתחילה לא יעשה כן. — ונראה כי מדין עירובי חצרות ועירובי תחומין (אות זה ואות ג׳) מוכח המירא גם לעירובי תבשילין (אות א׳). וכן יש רמי׳ ממש״כ בדברי מלכיאל (אות א׳) רמי׳ להחיר בעירובי תחומין וחצרות (אות ג׳ ד׳) וכן להיפך רמי׳ מזו לזו.

ה) ועיי׳ עוד בקשר למשמעות מלת ״זה״ בספר אות שלום (סי׳ רס״ה אות י״ד) במלו שני חיבוקות ואומרין אחר מילת השני קיים את הילד ״הזה״, אעפ״י שהראשון כבר אינו שם. ובספרי אהלך באמיתך (סי׳) בענין לברכת שעשה לי נס במקום ״הזה״ כתבתי עוד מזה.

העולה להלכה: א) נזכר בביהכנ״ס שלא עשה עירובי תבשילין, יכול לערב ולומר בתבשיל פלוני שבביתי יהא שרא לי לאפוי וכו׳ (אות א׳, ד׳). — ב) אם אומר תחילה רצוני לערב על תבשיל פלוני שבביתי, יכול אח״כ לערב ולומר הנוסח המקובל, בהדין עירובא וכו׳. — ג) מי שדר אלפים אמה רחוק מן העיר והקנה את מפתו לאחד מבני העיר, יכול המערב העומד בעיר בביתו בשעת הדחק לומר, בהדין עירובא שהקנה לי פלוני אהא מותר לילך (אות ג׳). — ד) גם בנזכר בביהכנ״ס מבעוד יום שלא עירב עירובי חצרות, יכול להקנות ע״י קנין סודר את הכלכר המונח במקום פלוני או את כל הכלכרות שבביתו לשכניו (אות ד׳). — ה) תנורה שהיו מסודרין לאכול וקדש עליהם היום, שסומכים על הפת שעל השולחן משום עירוב או על הפת שיש להם בשותפות באחד מן הבתים, אינם מברכים על עירובזו ואין אומרים בהדין עירובא (אות א׳).

סימן קלח

דין תקיעות דמלכיות זכרונות ושופרות.

אשר העיר כהר״ג שליט״א במה שכתבתי בספרי שו״ת בגל החכמה מ״ד סי׳ ק״ט, דמה״ת לא שייך לתלק כלל בענין התקיעות בין מלכיות זכרונות ושופרות, וגם מדרבנן אין לתלק בהן בתקיעות דיחיד ובתקיעות דמיושבות אף שהן בלבור, רק בעומדות שמברכין מלכיות זכרונות ושופרות תקנו חז״ל שיתקעו בגמר כל ברכה, אבל לא שיהא הבדל בענין התקיעות בין מלכיות זכרו״ם. וע״ז העיר כהדר״ג שליט״א מהא דמבואר בשו״ת אבני מזר תאו״ח סי׳ תמ״ה לענין התקיעות בתפלה דלחש, שחמיו הגה״ק מקאלק אמר בזה הלשון ״עוד אני עוסק במלכיות ותוקעים לזכרונות״ ומ״מ לא נזה להתחיל עליו וגם לא מיהר להתפלל שיבואו התקיעות על סדר ברכותיו, ומסתייע באבני מזר מזה לבטל מה שמוקען בלחם ע״ש, ומשמע לי׳ למעכ״ת שליט״א דע״כ דעתו שאינו יוצא בזכרונות למלכיות עכתר״ד.

אינני מבין דברי מעכ״ת בזה דודאי שכך היתה תקנת חז״ל לתקוע בגמר כל ברכה, וכיון שבעוד שהא עומד באמצע מלכיות תקנו לבר לזכרונות, בודאי שלא יצא בזה יד״ח תקנת חז״ל, אם לקושטא דמילתא תקנו לתקוע גם בתפלה דלחש, א״ר ס״ל להגה״ק מקאלק דלא תקנו לתקוע רק בהחזרת הש״ץ.

סימן קלט

דין קימה בשני ס״ת — כבוד ס״ת — עמידה בשני הס״ת בעת הקפות בשמחת תורה — כבוד רבו.

אשר מתמה כבהדר״ג שליט״א במה שנהגו בשמחת תורה בעת ההקפות כשהס״ת בתוך ורוקדין עמה, דמעיקר הדין קיי״ל בשו״ע יו״ד סי׳ רפ״ב, הרואה ס״ת מהלך חייב לעמוד מפניו, ואף בשומע קול הנושא ס״ת אעפ״י שאינו רואהו החמיר שם הרמ״א, ולמעשה אנחנו רואים שכמעט כל הצבור מקיל בכל זה, כי כאשר מתעייפים מהריקוד מחייבים ואעפ״י שהס״ת בתוך והולך ולפי פשוטו זה נגד דין הש״ס והשו״ע, ורצונו לשמוע חו״ד העני׳.

א) **איתא** בגמ׳ (קדושין ל״ג:) אינעיא להו מהו לעמוד מפני ס״ת, ר״ח ור״ס ור״א אמרי ק״ו מפני לומדי׳ עומדים מפני׳ לא כל שכן ע״כ. ומבואר בפוסקים דכיון שאין חובה לעמוד מפני ס״ת רק מק״ו מלומדי׳, א״כ אין להחמיר בעמידה מפני ס״ת יותר מאשר בעמידה מפני לומדי׳. וכ״כ בסדר רב עמרם גאון (דף כ״ח סוד״ה והכי אמר) לענין קימה מקמי ס״ת, וכיון דמק״ו קאמי׳ משרינן ליה כתכם ולא משרינן ליה יחיר מחכם, (אות ד׳). — ה) תנורה שהיו מסודרין לאכול וקדש עליהם היום, שסומכים על הפת שעל השולחן משום עירוב או על הפת שיש להם בשותפות באחד מן הבתים, אינם מברכים על עירובזו ואין אומרים בהדין עירובא (אות א׳).

סימן קלח

דין תקיעות דמלכיות זכרונות ושופרות.

אשר העיר כהר״ג שליט״א במה שכתבתי בספרי שו״ת בגל החכמה מ״ד סי׳ ק״ט, דמה״ת לא שייך לתלק כלל בענין התקיעות בין מלכיות זכרונות ושופרות, וגם מדרבנן אין לתלק בהן בתקיעות דיחיד ובתקיעות דמיושבות אף שהן בלבור, רק בעומדות שמברכין מלכיות זכרונות ושופרות תקנו חז״ל שיתקעו בגמר כל ברכה, אבל לא שיהא הבדל בענין התקיעות בין מלכיות זכרו״ם. וע״ז העיר כהדר״ג שליט״א מהא דמבואר בשו״ת אבני מזר תאו״ח סי׳ תמ״ה לענין התקיעות בתפלה דלחש, שחמיו הגה״ק מקאלק אמר בזה הלשון ״עוד אני עוסק במלכיות ותוקעים לזכרונות״ ומ״מ לא נזה להתחיל עליו וגם לא מיהר להתפלל שיבואו התקיעות על סדר ברכותיו, ומסתייע באבני מזר מזה לבטל מה שמוקען בלחם ע״ש, ומשמע לי׳ למעכ״ת שליט״א דע״כ דעתו שאינו יוצא בזכרונות למלכיות עכתר״ד.

אינני מבין דברי מעכ״ת בזה דודאי שכך היתה תקנת חז״ל לתקוע בגמר כל ברכה, וכיון שבעוד שהא עומד באמצע מלכיות תקנו לבר לזכרונות, בודאי שלא יצא בזה יד״ח תקנת חז״ל, אם לקושטא דמילתא תקנו לתקוע גם בתפלה דלחש, א״ר ס״ל להגה״ק מקאלק דלא תקנו לתקוע רק בהחזרת הש״ץ.

סימן קלט

דין קימה בשני ס״ת — כבוד ס״ת — עמידה בשני הס״ת בעת הקפות בשמחת תורה — כבוד רבו.

אשר מתמה כבהדר״ג שליט״א במה שנהגו בשמחת תורה בעת ההקפות כשהס״ת בתוך ורוקדין עמה, דמעיקר הדין קיי״ל בשו״ע יו״ד סי׳ רפ״ב, הרואה ס״ת מהלך חייב לעמוד מפניו, ואף בשומע קול הנושא ס״ת אעפ״י שאינו רואהו החמיר שם הרמ״א, ולמעשה אנחנו רואים שכמעט כל הצבור מקיל בכל זה, כי כאשר מתעייפים מהריקוד מחייבים ואעפ״י שהס״ת בתוך והולך ולפי פשוטו זה נגד דין הש״ס והשו״ע, ורצונו לשמוע חו״ד העני׳.

א) **איתא** בגמ׳ (קדושין ל״ג:) אינעיא להו מהו לעמוד מפני ס״ת, ר״ח ור״ס ור״א אמרי ק״ו מפני לומדי׳ עומדים מפני׳ לא כל שכן ע״כ. ומבואר בפוסקים דכיון שאין חובה לעמוד מפני ס״ת רק מק״ו מלומדי׳, א״כ אין להחמיר בעמידה מפני ס״ת יותר מאשר בעמידה מפני לומדי׳. וכ״כ בסדר רב עמרם גאון (דף כ״ח סוד״ה והכי אמר) לענין קימה מקמי ס״ת, וכיון דמק״ו קאמי׳ משרינן ליה כתכם ולא משרינן ליה יחיר מחכם,

עכ"ל. ועיי' בס' המקנה (קדושין סס ד"ה בגמרא) שדומה מה"ע דברי הפנ"י שכ' דתכס מופלג בדורו כבודו גדול מכבוד ס"ת, ומיוב עמידה מפני ס"ת ילפינן מהיוב עמידה מפני חכס שהוא רק גדול ממנו, ומדמה לי' בספר המקנה, דא"כ לא יצטרך לעמוד מפני ס"ת רק תוך ד"א כמפני חכס שגדול ממנו, ואילו אנן קיי"ל יו"ד סי' רפ"ב דצריך לקוס כמלא עיניו ותייב לעמוד עד שיתכסה ממנו ע"ס.

ב) **עוד** איתא בסוגיא דקדושין (ל"ג סוע"א) אר"א אר"י אין ת"ח רשאי לעמוד מפני רבו אלא שחרית וערבית כדי שלא יהא כבודו גדול מכבוד שמים ע"כ. וברמ"א יו"ד (סי' רמ"ב סעי' ט"ז) כ' י"א דאין אדם חייב לעמוד לפני רבו רק שחרית וערבית ודוקא בבית הרב אבל בפני אחרים שאין יודעים שעמד לפניו חייב לעמוד ע"כ. ולהאמור (לעיל אות א') גם בפני ס"ת אינו חייב לעמוד רק שחרית וערבית ועכ"פ בביהכנ"ס ובביהמד"ר שהם לגבי ס"ת כבית הרב לגבי התלמיד.

ואין לומר דדוקא ברבו שייך לומר שאינו רשאי לעמוד בפניו אלא שחרית וערבית, ומטעמא שלא יהא כבודו מרובה מכבוד שמים, משא"כ ס"ת דקובע"ה ואוריתא חד הוא, וכל כבוד התורה אינו אלא כבוד שמים שפיר חייב לעמוד מפניו כל פעם שרואהו כמו שחייב לעמוד כל פעם שמקבל פני השכינה, ועיי' רא"ש (פ"ק דקדושין סי' נ"ו) שכתב כן גם בנוגע לרבו, ונאמר דגם ר"א אר"י דס"ל דבפני רבו אינו רשאי לעמוד רק שחרית וערבית, מודה דעכ"פ בפני ס"ת חייב לעמוד כל פעם שיראנו, זה אינו דא"כ כי קמבעי"ל (קדושין ל"ג:) מהו לעמדו בפני ס"ת, הול"ל דחייב משום דכבודו כבוד השכינה, א"ו דבעס זה ליתא ואין ללמוד כבוד ס"ת לעמוד בפניו אלא מכבוד לומדי', וא"כ לא עדיף מכבוד לומדי' שאינו חייב לעמוד בפניהם אלא שחרית וערבית כנלענ"ד נכון בס"ד.

ג) **אמנם** יש לעיין ממש"כ הטור או"ח (סי' קמ"ו) בשם רב שר שלום, ס"ת בין כשמוציאין אותו בין כשמחזירים אותו למקומו עומדים מפניו לאלתר וכו' עכ"ל. ועיי' בב"ח שם, שצריך לעמוד משעת הוצאה שיוציאו למקומו על הבימה וכו' ואח"כ יושבין ותוזרין ועומדין כשמחזירין אותו למקומו וכו' עכ"ל. הרי שעומד מפני הס"ת שתי פעמים. ואם יש קרא"ת גם במנחה עומד ג"כ פעמיים, הרי ד' פעמים ביוס.

והי' אפשר לומר כי הרב שר שלום וכן בעל המנהיג שהזכיר הב"ח (שם), ס"ל כדעת הרי"ף והרא"ש והפוסקים דס"ל דלא קיי"ל כר"א אר"י הנ"ל וגם מפני רבו חייב לעמוד כל פעם שיראנו ואפי' מאה פעמים ביוס, עיי' ש"ך יו"ד (סי' רמ"ב סקל"ז). אבל זה דוחק שהרי הב"ח מעתיק כאן דברי הרב שר שלום ובעל המנהיג, וביו"ד אינו מכריע ואדרבה נראה קצת כי דעתו נוטה, שאינו חייב לעמוד מפני רבו ועכ"פ כשהוא עוסק בתורה רק שחרית וערבית.

ד) **והמסתבר** לענ"ד בס"ד דגם ברבו כה"ג חייב לעמוד מפניו שתי פעמים בשחרית ושתי פעמים ערבית ואפי' יומר. וכגון שרבו הולך שחרית אחר התפלה מבהכנ"ס לביתו, וראהו תלמידו ועמד מפניו. שוב באמצע הדרך יושב לו רבו או שנעמד — לא כדי לפוש, עיי' ש"ך יו"ד (סי' רפ"ב סק"ב) אלא — לאיזה צורך, ונתיישב גם התלמיד. שוב כאשר יקוס רבו להמשיך דרכו, מסתבר שחייב התלמיד לעמוד מפניו עוד פעם וכן אפי' כמה פעמים עד שיתכסה רבו מעיניו או עד שיגיע לביתו שהוא סוף דרכו.

שהרי לא אמרו, שאין ת"ח רשאי לעמוד מפני רבו אלא פעם אחת שחרית ופעם אחרת ערבית, אלא, אין ת"ח רשאי לעמוד מפני רבו אלא "שחרית וערבית". וירא"ה כי שחרית וערבית משכח"ל שחייב לעמוד מפניו כמה פעמים וכגון בהך דלעיל, דההליכה מביהכנ"ס לביתו ענין אחד הוא, ומיד כאשר ראה אותו תלמידו נתחייב לעמוד מפניו עד שיתכסה מעיניו או עד שיגיע רבו לביתו, לכן גם אם עמד רבו באמצע הדרך או יושב לא סקע מתלמידו החיוב שחל עליו מעיקרא.

יתר על כך הרי בגמרא יהיב טעמא למה שאמרו שאין ת"ח רשאי לעמוד מפני רבו אלא שחרית וערבית, "כדי שלא יהא כבוד רבו גדול מכבוד שמים", והיינו כבוד שמים בקריאת שמע שחרית וערבית. וא"כ כשם שהדבר פשוט לענין ק"ש שאם הפסיק באמצע קריאתו לשאילת שלום, לקדיש וקדושה או מחמת אונס, שמיד אחר ההפסק חייב להמשיך לגמור קריאתו. ואפי' הפסיק מחמת אונס באמצע קריאת פסוק שמע ישראל, תוכה עליו לחזור ולקרותו אחר שיעבור האונס. וממילא שכך הדבר גם בנוגע לכבוד רבו. שאם רבו עובר ממקוס למקוס, ומיד כאשר ראהו עמד מפניו כדין, ואמנס עד שלא נתכסה קומת רבו ממנו ישב לו רבו באמצע הדרך לאיזה צורך ונפסקה עי"כ מצות עמידה מפניו, מסתבר כי כאשר יקוס רבו אח"כ להמשיך דרכו שחייב תלמידו לחזור ולקוס מפניו כיון שכל אותה הליכה ענין אחד הוא וכבר נתחייב לעמוד מפניו עד שיגיע למקומו. ולא יהי' עי"כ כבודו גדול מכבוד שמים, שהרי גם בכבוד שמים אם הפסיק באמצע, מיד כאשר מעבור סיבת הפסק חייב הוא להמשיך בכבוד שמים שחלה עליו בתחילה. — רק אם כבר הגיע לביתו ושוב אח"כ יצא עוד פעם מביתו, אז לא יצטרך תלמידו לעמוד מפניו, כי זה בודאי ענין אחר ומעיקרא לא חלה עליו חיובא בזה.

ה) **מעתה** אם נאמר דהוצאת ס"ת לקריאה והחזרתו לארוה"ק ענין אחד הוא וכן מסתבר שהרי מעיקרא על דעת להחזירו הוציאו, יתיישב לנכון דינו של הרב שר שלום ובעל המנהיג (אות ג'), דאם כי עמד כבר מפני הס"ת כשהוציאו אותו מארוה"ק, ובשעת קריה"ת הופסקה תוכת עמידה זו וכדכתב שם להדיא "ואח"כ יושבין", אפי"ה כאשר מחזירין את הס"ת למקומו אחר הקריאה חייבין לחזור ולעמוד מפניו, שהרי גם ברבו חייב לחזור ולקוס מפניו אחר שעברה סיבת ההפסקה.

ו) **להמבואר** בשמתת תורה שעושין שבע הקפות לבימה וכל הקפה הוא ענין בפני עצמו. וכאשר נעמדים בסוף כל הקפה הוא לאות כי כבר נגמרה אותה הקפה. נמצא בסוף הקפה ראשונה וכן בסוף כל הקפה כאשר המחזיק את הס"ת נעמד

לשם כך, מותר לצבור הנמצאים שם לשבת. וממילא כאשר יתחילו אח"כ להקיף פעם נוספת אין כבר חובה על הצבור לחזור ולעמוד, כשם שאין חובה על המלמיד לחזור ולעמוד מפני רבו בכה"ג כמבואר ברמ"א שהזכרתי לעיל (אות ב') וכאשר כתבתי לעיל (אות ד').

ואם כי כמדומה שנוהגין לעמוד מפני ס"ת כמה פעמים ביום כל פעם שרואהו, הי"ט לפי שגם לגבי רבו דעת הרבה פוסקים שחייב לעמוד מפניו כל פעם שרואהו ואפי' מאה פעמים ביום כלעיל (אות ג'), וגם לדעת הרמ"א אם כי אין חיוב אין גם איסור בדבר, וממילא שכן הוא גם בנוגע לעמידה מפני ס"ת. ומ"מ מעיקר הדין לפי פסקו של הרמ"א הנ"ל (אות ב') אין חובה לעמוד מסוף הקפה הראשונה ואילך כלעיל (אות ו') לכן כאשר מתעייפים מן הריקוד שפיר מתישבים כעיקר הדין. והנה להס לישראל אעפ"י שאינם נביאים בני נביאים הם.

ז) **עוד** הרהרתי לומר לדוקא במוליך ס"ת להגיעו לאיזה מקום מיוחד בשביל איזה צורך צריכין לעמוד מפניו כל זמן שזה מוליכו עד שיגיעו למקומו. אבל במוליך את הס"ת ואין בדעתו להוליכו לאיזה מקום יעד, אלא מסתובב עמו סתור סתור ואינו מתרחק ממקום הסיבוב כלל, נחשב כל שעת הסיבוב במקומו, ונמצא הו"ל כעומד במקומו שאין צריכין לעמוד מפניו. — ומתורלא גם בזה מנהגם של אלה המתישבים אחר שהתעייפו מהריקודים בעת ההקפות בשמח"ת.

בספר שלחן הטהור להגה"ק מהרי"א מקומארנא זצ"ל לשו"ע או"ח (סי' קמח-קמט סעי' ב') כתב, ובש"ת בעת הקפות נהגו לישב ואין נכון "כל כך" עכ"ל. הרי שאינו פוסל את המנהג בהחלט, אלא שאינו נכון "כל כך", על כן כתבתי את הנלענ"ד ללמד קלת זכות על הנוהגים כן.

ח) **ומ"מ** נלענ"ד בס"ד, כי בעת שמחזירין את ספרי התורה לארון"ק אחר ההקפות, חייבים לחזור ולעמוד מפניהם, כי כאמור (אות ה') הוצאת הס"ת מארון"ק והחזרתו לשם אחר הקריאה שייכי אהדדי וענין אחד הוא, וה"ה בנד"ד שהרי כשהוציאם מארון"ק קודם ההקפות על דעת להחזירם לשם הוציאם, לכן אף שהפסיק בינתיים בהקפות ואז הי' רשאי לשבת עכ"פ מהקפה שני' ואילך, עכ"ז כאשר עברה סיבת ההפסקה, חזרה חיוב העמידה למקומה כלעיל (אות ה').

ט) **אגב** אמינא להעיר בלשון הש"ע יו"ד (סי' רפ"ב סעי' ב') שכ', הרואה ס"ת כשהוא מהלך חייב לעמוד לפניו ויהיו הכל עומדים עד שיעמוד זה שמוליכו ויגיענו למקומו או עד שיתכסה מעיניהם עכ"ל. והוא לשון הרמב"ם ויליף לה מדין רבו מובהק המבואר שם (סי' רמ"ד סעי' ט') כמבואר בב"י ע"ש. ויל"ע מה הכוונה במש"כ "ויהיו הכל עומדים" והרי כבר כ', הרואה ס"ת כשהוא מהלך חייב לעמוד לפניו, וא"כ פשיטא שהכל חייבין לעמוד דמה בין זה לזה. והרהרתי לומר דכוונתו, שאם רבים נמצאים ביחד ורואים ס"ת כשהוא מהלך, אז גם אם הוא מתכסה כבר מעיני מקצתם אסורים הם עדיין לשבת עד שיתכסה "מעיניהם", דהיינו מעיני כולם, דכיון שהם עומדים ביחד נחשבים כולם כאחד, וא"ע למעשה כי אין הדברים מסתברים כ"כ.

י) **ואפשר** דכוונת הרמב"ם והשו"ע לומר, דכיון שלא למדנו חיוב קימה מפני ס"ת רק מק"ו מלומדי', כדאמר מפני לומדי' עומדים מפני' לא כש"כ, א"כ הי' מקום לומר דלומדי' ועכ"פ מי שמופלג בחכמה בדורו שאינו חייב לעמוד מפני שום אדם לא יצטרך לעמוד מפני ס"ת, לזה קאמר ויהיו הכל עומדים ר"ל גם מי שהוא מופלג בחכמה. ומסיים עלה "עד שיעמוד זה שמוליכו ויגיענו למקומו או עד שיתכסה מעיניהם" ר"ל לא כמו בחכם שכיון שעבר מלפניו אפי' הוא עדיין בתוך ד' אמותיו יושב כבשו"ע שם (סי' רמ"ד סעי' ט') ולא כאב"ד שכיון שעבר מלפניו ד' אמות יושב (שם סעי' י"ג) אלא צריך שיעמוד עד שיתכסה מעיניו כדין רבו מובהק (שם סעי' ט') וגשיא (שם סעי' י"ד).

יא) **ואשר** חקר מעכ"ת שליט"א בחדר שנמצאים בו שלחנות גבוהים י' טפחים ורחבים ארבעה, אם הם חולקים רשות בתוך החדר לענין שיהא מותר לשבת מאחורי השלחנות גם אם רואה את הס"ת כשמוליכין אותו בעברו השני של השלחן באותו חדר, או דילמא גם היכי שבדיני רשויות הוי רשות אחר, במה שנוגע לכבודו של הס"ת לא מהני חילוק רשות באותו חדר מאחר והוא רואה את הס"ת כשמוליכין אותו עכת"ד. — נראה שדין זה מבואר בשו"ע יו"ד (סי' רמ"ב סעי' י"ח בהגה) שכ', ואפי' כשהס"ת על הבימה אין לבור שבביהכנ"ס צריכים לעמוד דהספר ברשות אחרת ע"כ. ועיי' גם מג"א (סי' קמ"ו סק"ו) משכ"כ בזה. — ומ"מ אין להמיר זה ביושב מאחורי שלחנות דיתן שהם טבלא ע"ג רגלים, כיון שאין להם מחיצות גם אם יש מפה פרוסה עליהם והיא משולשלת עד לקרקע, דאין זו אלא מחיצה ארעית כמובן.

העולה להלכה: א) אין להחמיר בעמידה מפני ס"ת יותר מאשר בעמידה מפני רבו מובהק (אות א'). — ב) מעיקר הדין אינו חייב לעמוד מפני ס"ת אלא שחרית וערבית (אות ב'). — ג) רבו הולך שחרית מביהכנ"ס לביתו ובאמצע הדרך נעמד או התישב, כאשר יקום להמשיך דרכו, חייבים תלמידיו לחזור ולעמוד מפניו (אות ד'). — ד) רבים רואים ס"ת עובר, ועמדו מפניו, מי שיתכסה הס"ת מעיניו ל"ע אם רשאי לשב מיד, כל זמן שהס"ת נגלה עדיין לאחרים הנמצאים שם יחד עמו (אות ט'). — ה) גם חכם מופלג בדורו, חייב לעמוד מפני ס"ת כמלא עיניו ועד שיתכסה מעיניו (אות י'). — ו) אפשר שאם המוליך את הס"ת מסתובב עמו סתור סתור ואינו מתרחק ממקומו. הו"ל כס"ת עומד, ומותר לצבור לשבת (אות ז'). — ז) כשמחזירין הס"ת לארון"ק אחר ההקפות, חייבים לעמוד (אות ח'). — ח) שלחן שאין לו מחיצות, אעפ"י שהמפה שעליו משולשלת לצדדיו, אינו מחלק רשות לענין שיהא מותר לישב בעברו זה של השלחן כשמוליכין ס"ת בעברו השני (אות י"א).

פעיה"ק ירושלים תובב"א ד' במרחשון ה' תשד"מ

בצלאל בהגמהר"א זצוקללה"ה שטרן

ו. חבט כהושענא שבכר חבטה אחר למצוה ט, יצא׳ 24.

ז. הנכנס לסוכה ביום הושענא רבה לפנות ערב, לטעימה וכו׳, לשם פרידה ממצות הסוכה, מברך ברכת לישב בסוכה אף אם אינו אוכל יותר מכביצה ממיני תרגימא יא 27.

דבר הלכה

ט. בשו״ע סי׳ תרס״ד ס״ו הביא ב׳ דעות אם יוצאין ידי ערבה בערבה שבלולב. והנה בסוכה מ״ד ע״ב משמע דלמ״ד דאין יוצאין ה״ה אפי׳ אם יוציא הערבה מן הלולב ויטלנה בפני עצמה. אך נ״ע מ״ט לא יהני, ולא מסתבר דהיינו משום דהוקצה למצות לולב, דהא בזה שנוטלה לשם מצות ערבה אינו מבטלה ממצות לולב, וא״כ אין בזה בזיון ומדרבנן הרחבת המצוה וחיבוב דליתעביד בה מי מצוה אחרימא, ומיהו להרמב״ם ודעימי׳ דמצות ערבה היא בנטיה על הקרקע יתכן דהו״ל כבזיון לדבר שהוקצה למצות נטילה בלבד, אבל לרש״י דערבה נמי מצוה בנענוע, נ״ע 25.

י. ונראה דמן הדין רשאי לעשות כן לכתחלה כל שלא נשרו העלין לגמרי 26.

יא. וכמו שנתבאר לעיל [פ״ט הי״ל אות כ״ו] דכל שכוונתו בכניסתו לשם הסוכה שפיר מברכין גם בלא אכילה, דבכה״ג שפיר יש לנהוג כהחיי אדם (כלל קמ״ז סט״ו) שהביא המ״ב (סי׳ תרל״ט נשעה״ל סקנ״ג), ולכן עכ״פ בטעימה שפיר מברך, עיי״ש.

ארחות הלכה

24. חי׳ כת״י. **25.** חי׳ כת״י למס׳ סוכה מ״ד ע״ב. והנה בבבורי יעקב שם סקי״ח ובמ״ב סקכ״א כתבו דבנטלה כפני עצמה פשיטא דיוצא בה לכו״ע, משום דבהכי וראי מינכר שהוא לשם מצות ערבה, עיי״ש. ואולי משמע לי׳ לרבנו רכיון דבהס״ד דבהגבהה ב׳ פעמים סגי פירש״י דהיינו הואיל ואיכא הוכחה טובא, מסתבר דלהמסקנא דלא מהני אין זה משום דעריין אין הוכחה אלא משום דלא סגי בהוכחה, והפסול הוא מטעם אחר, ולפ״ז אין חילוק בין נטילה בתוך האגד לנטילה בפ״ע. ובאמת כן משמע לכאו׳ מל׳ או״ז (סי׳ שט״ו) והשלטי גבורים (דף כ״ב ע״א אות ג׳ בשם ריא״ז) דלמ״ד דאין יוצא בה בענין דוקא ערבה אחרת, עיי״ש. **26.** חי׳ כת״י. **27.** רשימות. ורבנו זירז את התלמידים בישיבת קול תורה - בבואו לשם טרם כניסת החג - לנהוג כן (ועיין רמ״א סי׳ תרס״ז ס״א), והיו באים כולם עמו אל הסוכה ונפרדו ממנה מתוך התרוממות והתעלות ברוב עם (ופעם אירע שהמתין לו תלמיד בהו״ר לפנות ערב מחוץ לבית דקות ספורות (כדי להסיעו לישיבה), וקרא לו רבנו פנימה אל הסוכה, באמרו: איכבה תעמוד-בחוץ, הרי עוד מעט קט יפנה היום ושוב לא נוכל לקיים מצות סוכה החביבה, ועלינו איפוא לחטוף ולקיימה בכל רגע שנוכל). ובחי׳ אגדה כתב רבנו בענין מצות הישיבה בסוכה שבעת ימים ולאחרי׳ שמע״צ בתוך הבית ח״ל: יש לבאר ע״פ מש״כ רבנו יונה בשערי תשובה שער א׳ סי׳ ל״ג שבעלי התשובה ממאסים את הטבע ומתרחקים מהעוה״ז, מפני שאלו היו סיבה לחטאיהם ולכן ממאסים בהם, ומשום כך לאחר יוהכ״פ שכולנו בעלי תשובה יוצאים מדירת קבע לשבת בדירה ארעית (אבל בלתי אפשרי להתרחק לגמרי מתאות העוה״ז, ולכן ממלאים את הנפש בהנאה רוחנית, וזוהי שמחת החג דהיינו שמחה של מצוה). אבל בל זה הוא רק דרך השבים, משא״כ לאחר שכבר עשה תשובה ונתקדש בקרושת הסובה, ושמח ז׳ ימים בר׳ ובמצוותיו, ונגמרה הישועה והכפרה בהושענא רבה, יכול כבר הארם לשוב לביתו ולשמוח וליהנות גם מהעוה״ז ומן התבואות שהוכנסו לבית בזמן האסיף. ואולם אף שהורשינו לשוב ולשמוח בעניני העוה״ז, בחרו ישראל קדושים לשמוח רוקא בשמחת סיום התורה. ובעומק יותר נראה לומר, כי אע״פ שבכל

תפלות שמיני עצרת

ח. טעה והזכיר בשמיני עצרת "חג הסוכות הזה", יצא״ב 28.

ההקפות

ט. רבים נהגו לישב - כשעת הצורך - כזמן ריקודי ההקפות בשמחת תורה, אע״פ שספרי התורה אינם כמקומם, ויש ללמד זכות על כך״ג 31. אולם בשעת ההקפה

דבר הלכה

יב. דלהלכה נקטינן כדעת האחרונים שיצא משום דשמע״ל בכלל חג הסוכות הוא, וכן משמעות הסוגיא בסוכה מ״ז ע״א דשקלי וטרי אם שמיני רגל בפני עצמו הוא, והיינו דכיון שנקרא יום שמיני משמע שהוא המשך חג הסוכות, וכ״מ מהא דאמרו בסוטה מ״א ע״א לענין מצות הקהל דאי כתב רחמנא בחג הסוכות הו״א אפי׳ יו״ט אחרון ולהכי אינטריך קרא דבנוא כל ישראל, עיי״ש, ולכן בנד״ד בין בחו״ל ובין בא״י יצא 29. ונראה שגם להחיי אדם כלל כ״ה סט״ו (שהזכילו המ״ב בסי׳ תרס״ה סק״ב) אין חילוק בין בני א״י לבני חו״ל, ואף להטעם השני שכתב (בנשמת אדם שם סק״ו) דכיון דבשמע״ל יבאינן בסוכה, ורק משום תרתי דסתרי אין מברכין, לכן בדיעבד יצא בהזכרת חג הסוכות, עיי״ש, יתכן דהיינו דוקא בחו״ל שיושבין בסוכה משא״כ בא״י, מ״מ לדינא גם בא״י יצא בדיעבד, כמש״כ בחחלה דבריו שם דינא גם ב״ומתן לנו מועדים לשמחה״ לחודי׳, ומכילא גם לשיטתו אף בא״י אין צריך לחזור 30.

יג. מדא דכיון שהמנהג לרקד עם הס״ת י״ל דמשיב כל בית הכנסת מקומן של הספרים בחומה שעה, וכמונח במקום אחד דמי (ו״ה״ה

ארחות הלכה

השנה צריך האדם להיות מיצר ודואג על קצורו בעבודת ד׳, ואף ביוהכ״פ עצמו צריך לפחד ולדאוג שמא לא נתכפר, אבל אחר יוהכ״פ בחג הסוכות רצונו של הקב״ה שנשמח כמנצח במלחמה, דציונו ושמחת בחגך, אף שקיומו הוא ע״י אכילת בשר ושתיית יין מ״מ העיקר הוא להסיר כל עצב ותוגה בין בעניני גשם ובין בעניני דוח ולשמות במה שמקיים התורה. ומכיון שיש בזה קרבה יתירה בביכול למקום, לכן החביאנו שבעת ימים בצל ירו בסוכה המקודשת להגן עלינו, תע״ד שאמרו בתענית כ״ד ע״ב שני דוכתיך עיי״ש, וגם הסוכה היא בבחינה זו. משא״כ בשמיני עצרת כיון שהקרבה היא עוד יותר גדולה יכולים להיות גם בבית וא״צ לשמירת הסוכה. עכ״ל. **28.** חי׳ כת״י למס׳ סוכה מ״ז ע״א. ולענין מי שהזכיר יו״ט אחר דהאי חחר, עיין מנחת שלמה קמא סי׳ י״ח אות ב׳ (ד״ה וכן) דכל מה שאמר בטעות אינו הפסק (לענין קדוש וכרו׳) לכו״ע מפני שלפי טעותו סבר שכך הוא הנוסח, עיי״ש. וברבר אמירת "משיב הרוח" ו"ותן טל ומטר" צ׳ פעמים, ראה הליכות שלמה תפלה פ״ח בארחות הלכה ציון 96 שלדעת רבנו נכון הדבר לענין "משיב הרוח", שהרי המסופק אם הזכיר אינו חחר, ולכן עכ״פ ינהג בתקנה זו, וכן נהגו ותיקי ירושלם לשורר התיבות "מחיה מתים וגו׳ ומוריד הגשם" צ׳ פעמים ביום שמיני עצרת, אבל "ותן טל ומטר" לא, עיי״ש. **29.** שם. **30.** שמירת שבת כהלכתה פמ״ז הע׳ ר״ח ותקו״מ (והל׳ בתקו״מ לבאורה צריך תיקון, עיי״ש. ובעיקר הדין לא הכריע רבנו בהערתו בשמירת שבת בהלכתה, והלשון שם בסמ״ב דמספק אינו חוזר, אבל בחי׳ כת״י הנ״ל לשון דבנו: "ולהלכה אם טעה והזכיר סוכות יצא"). **31.** רשימות.

הראשונה - בכל אחת משבע ההקפות - שהיא עיקר המנהג, יש לעמוד[34].

דבר הלכה

בחכם, שהכל חייבים לעמוד בפניו כמ"ש ביו"ד סי' רמ"ב סע"ז, אם מרקד סביב המדר חשיב כל המדר כמקומו וא"ל לעמוד בכל פעם שעובר לפניו[32]), ועוד דנהי דספסל או שולחן שגבהן י' טפחים לא חשיבי כמחילה, ואף אם הוא אחוריהם אינו רשאי לישב בפני ס"ת, כיון דסו"ס עדיין רואה הוא את הספר, מ"מ בגד"ד י"ל דהאנשים הסובבים ורוקדים בבית הכנסת, חשיבי כמחילה בין היושבים להס"ת[33].

ארחות הלכה

32. כתבי תלמידים. וע"ע במנחת שלמה קמא סי' ל"ג. 33. רשימות. וראה שמירת שבת כהלכתה פכ"ד הע' קי"ח, ואשי ישראל פמ"ז סל"ר. ופעם הוסיף בענין זה באמרו: אלו פנים יהיו לדבר אם כל זקני הת"ח יצאו מבהכ"ג, מפני הקושי לעמוד, ודק הצעירים ישארו לרקוד, ולכן יש לחתור למצוא היתר לכך. 34. הערת רבנו בס' צדקה ומשפט (פט"ז הע' ל"ז), וז"ל: י"ל שרוקא בעת ההקפה הראשונה שהוא עיקר המנהג שהוא מעיקר הדין, צריך לעמוד, ולבן יש ללמוד קצת זכות על הנוהגים לישב בשעת ריקוד. עכ"ל. ונראה רבוותנו דלאחר ההקפה הראשונה ביון שאין שום קפידא היכן שיהי' הספר ויכולין להלך עמו בכל בית הכנסת לכן חשיב בל בית הכנסת מקומו, משא"כ בשעת ההקפה. והננו להעתיק דשימת חב"א מתלמידי רבנו, מהנהגות והדרכות רבנו ביום שמחת תורה כישיבת קול תורה. א. בשמחת תודה היתה ניכרת על רבנו חדוה יתירה יותר מכל מועדי השנה, ובעת הדריקודים היו פניו זוהרות בשמחה של מצוה, ובפרט בזמן הוצאת והבנסת ספרי התורה ושירת "שאו שערים ראשיכם". ב. אע"פ שבכל השנה החמיר רבנו לשואלים בענין שירת פסוקים מן המקרא [- ראה הלי"ש תפלה פי"ג ארה"ל ציון 72], אם לא במתכוון להתעוררות, כגון שירת טוב לי תורת פיך וגו' לעודר אהבת התורה, מ"מ בשמחת תורה התיר, והיה אומר דמצינו דברים רבים שהקילו בהם ביום זה משום כבוד התורה, וגם בזה יש משום בבודה של תורה. ג. לא הסבים רבנו שיקדשו בני הישיבה על מיני מוונות בליל שמחת תורה לפני ההקפות בבדי שיוכלו להאריך ברקודים אח"ב, ועמר על פה בתוקף שלא לשנות מן הנהוג לקרש בלילה בזמן הסעודה דוקא. ולא הסכים ג"כ שיערכו הסעודה ורק אח"כ ההקפות, כי אין לשנות מן המנהג וצורת השמחה שנהגו בכל הדורות. ד. גם בעיקר חדבר היתה דעתו שאין דאוי לנושאי ספר התורה להאריך יותר מדי ברקודים, כי עלולים להתרופף ח"ו מן הזהידות וכובד הדאש הראויים בשעה זו שספרי תורה בזרועותיהם. ואבן מה נהדר היה מראה רבנו כשהקיף את הבימה וספר התורה בחיקו, בגילה וחדוה מהולה ברעדה, בצעדים מדודים ושקולים, וכולו אומר התדבקות וגעגועים לתורתנו הקדושה משרש חיינו. ומחזה בלתי גשכת היה זה לראות את זקן גאוני המוסר, מו"ר הגה"צ רבי אליהו לאפיאן זצ"ל - ששהה שגים רבות ביום שמחת תורה בין כתלי ישיבת קול תורה - מצדד עצמו מלפני רבנו ומרקד למולו, כשהוא מבטא בכך את הערצתו העמוקה לרבנו ראש הישיבה זצ"ל שהיה צעיר הימנו בעשרות שנים. ה. כשעת ההקפות ביום שמחת תורה, עמד רבנו על המשמר, שיזהרו שלא לאחר מלהתחיל תפלת מוסף לפני תחלת זמן מנחה, כדי שלא יכנסו לספק איזו תפלה להקדים (עיין סי' רפ"ו ס"ר, וסי' תר"כ ס"א ובמ"ב שם), וגם כדי שלא יתאחר הזמן עד ז' שעות, ולבן הורה להקדים את זמן תפלת שחרית, בדי שיהא הזמן מספיק לרקודים כראוי לכבור התורה ללא חששות אלו (ומ"מ כיון שנהגו בישיבות הק' להרבות ברקודים ביום זה לכבור התורה, התיר רבנו להוציא הס"ת שגית ולערוך בהם הקפות לאחר תפלת מנחה, והאריכו כשירה ורקודים עד שעה ארוכה לאחר צאת החג. וראה להלן ציון 66). ומ"מ השיב לשואל, שאם אין הצבור מתחילים מוסף אלא לאחר

ז. אין נכון ליתן ס"ת לקטן בשעת ההקפות[35].

יא. אבל, מותר להקיף הבימה עם ספר תורה בשמחת תורה, אך לא ירקוד[36].

יב. אף על פי שבכל שבת ויום טוב נראה שספר תורה פסול דינו כמוקצה מחמת חסרון כים ואסור בטלטול[37], מ"מ בשמחת תורה נהגו להקיף גם בספרי תורה

דבר הלכה

יד. ומצינו בכעין זה דמסרו לקטן חשיב אבילה מדעת, כמבואר בב"ב פ"ז ע"ב עיי"ש[36].

טו. דהליכה גרידא אין בה שמחה, משא"כ ריקוד[38].

טז. דכיון שמקפידים שלא ללמוד סתם מתוך ס"ת - אפילו פסול - אלא בגיבור, ומיחדיים לו מקום, א"כ הרייהו עומד עתה רק לתיקון שהוא אסור בשבת ויו"ט, וכיון שכן לכאורה הו"ל כשעון שעמד מלכת או שנפל ממנו בורג דהוי מוקצה[39], וה"ג הו"ל מוקצה מחמת חסרון כים[40].

ארחות הלכה

ז' שעות, היחיד הממתין להתפלל עמהם יתבן רלא מיקרי פרשע, אף אם לא היה אנוס בתחלת היום, דסוף סוף מה שאינו מתפלל עתה אין זה בפשיעה, אלא כרי להתפלל עם הצבור. ו. בשנים שהגה"צ רבי אליהו לאפיאן זצ"ל היה בישיבה, היה הוא עולה לחתן תורה ורבנו זצ"ל לחתן בראשית, ובשנים שלאחר מבן היה רבנו עולה לחתן תורה. ופעם לאחר העלי' לחתן תורה אמר דבנו להגבאי בהאי לישנא: "מצות הגבהת ס"ת היא מצוה גרולה וחביבה עד למאר, והמגביה בוטל שכר כולם (מגילה ל"ב ע"א), ואני בבר שנים רבות איני זוכה במצוה זו, כי חושבים שאין זה מן הראוי לכבדני בה, לכן רוצה אני לזבות היום במצוה זו", וכן עשו. אך אמר שאין בכחו לעשות ההגבהה בהפיכת הכתב כלפי העם, כפי שיש נוהגים בשמחת תורה (עיין א"א בוטשאטש סי' תרס"ט ושערי אפרים שער ח' סעיף ס"ב), ולכן עשה ברגיל בכל ימות השנה). ער כאן רשימת הנ"ל.

ובסעודת היום בישיבת קול תורה הי' ררכו לרדוש מענין הפרשה רמיתת מרע"ה (וכן מענין סיום התורה בשכירת הלוחות כפירש"י עה"פ לעיני כל ישראל). וז"ל ברשימותיו כת"י: מה שמתכיפין השלמת התורה להתחלתה, נראה דהנה בשעת קריאת פרשת מיתת מרע"ה, מבחר המין האנושי, מתעוררים הלבבות ומתרגשים כאילו סוף הכל למיתה והעדר ח"ו, ולבן פותחין מיר בבראשית ברא וגו', ודרו"ל בשביל מרע"ה שנקרא ראשית שנאמר וירא ראשית לו, וא"כ ודאי לא מת משה אלא נתעלה לשמים [וכמ"ש בסוטה י"ג ע"כ וי"א לא מת משה עיי"ש ובן בזוה"ק ת"א לז: משה לא מת אלא אתכניש מעלמא ובו'], כי אי אפשר שהמת יהי' סיבה לחיים, ואין העולם נברא בשביל בן תמותה שאינו נצחי. וכ"ה במדרש תנחומא פ' ויגש מתי עכו"ם מתים ולא מתי ישראל שהרי אמר מרע"ה זכור ברית אברהם ובו' עיי"ש, ומוכח דהואיל והוא גרם לחיים ודאי שהוא עצמו עדיין חי, וה"נ לענין מרע"ה. עכ"ל. 35. חנוך הבנים למצות עמ' מ"ב, ורשימות. 36. חנוך הבנים למצוות שם. ועיין מ"ב סי' קמ"ז סקב"ט בשם שערי אפרים (שער י' ס"ו) שאף למסור לו להחזיק הס"ת אצל הבימה עד לקריאת מפטיר, לא טוב הרבר (וראה משנ"ב השערי אפרים בפתחי שערים שם, ראפשר שחכמי הדור העלימו עין מזה לפי שהם ממציאים עצמם בזה ומקרבין עצמם אל התורה ומראים פנים שהם מחבבים התורה והמצוה וכו' עיי"ש. וע"ע בפי' הרר"ל לפרר"א פל"ח אות קס"ב שהוכיח ממה שמפורש בילקוט שבימי עזרא כשנירו את הכותים נתנו ג' מאות ס"ת בירי ג' מאות תינוקות, אלמא דאין לחוש לכך). 37. רשימות וכתבי תלמידים. 38. שם. וכ"ה כנשה"ח פכ"ג ג. וראה עוד בהליכות שלמה תפלה פי"ח ברבר הלכה אות כ"ב. 39. עיין שמירת שבת כהלכתה פכ"ח סכ"ד. 40. שמירת שבת כהלכתה פ"כ הע' ע"ה ותקו"מ שם.

שמחת תורה

סימן שיח

שאלה: הערות בשמחת תורה.

א) בשמחת תורה בחו"ל ראוי לישא כפיים בשחרית דוקא ולא במוסף ומרבינו החזו"א זצ"ל שמעתי שבשמחת תורה אפילו אם הכהנים נזהרין לא לשתות יין ודכרים המשכרים, מ"מ כיון שנהגו העם לשתות גם רביעית יין בכת אחת כשמחת תורה ולהשתכר, שייך למיגזר לא לישא כפיים כמוסף דשכיחי שכרות.

והנה מה שבכל יו"ט נשיאות כפים היא במוסף דוקא, הרמ"א (קכ"ת סעיף מ"ר) מפרש הטעם דהוא משום שיוצאין אז מבית הכנסת וישמחו בשמחת יו"ט. ועריין לא נחה דעתי בזה, דהרי מהאי טעמא יש גם שמחה בשחרית [אף שאינו כמו במוסף], וכיון שמדינא הרי ראוי לישא כפים בשחרית, שלא להעביר את המצוה, ובמקדש שנשאו כפים רק פעם אחת ביום היה הנשיאות כפים בשחרית וכמבואר ברמב"ם (פי"ד דתפלה הל' י"ד), לכאורה ראוי גם לנו לנהוג כן, רק לע"ר יש לומר עוד טעם למה שנהגו לישא כפים במוסף, שבגמרא ר"ה לב: מפורש שחקיעות במוסף כיון שאין רוב עם בשחרית ומהאי טעמא נראה דשפיר ראוי לדחות נשיאות כפים למוסף, שרק אז ברוב עם, ויזכו כולם לברכתם וא"ש, (ואף דבתקיעות מסקינן דזריזין עדיף לרוב עם, מ"מ לענין נשיאות כפים וודאי עדיף רוב עם כדי שיזכו לברכה), ולדברינו שאינו אלא מטעם ברוב עם במוסף, בשמחת תורה שאם נמתין למוסף לא יזכו הכהנים לקיים המצוה, או שיתבטלו משמחת יו"ט שיאסרו משתיית היין בקידוש, פשיטא שמקיימין המצוה בשחרית, ואדרבה במקדש גם כן קיימו המצוה בשחריח דוקא כמבואר ברמב"ם וכנ"ל, ואין כאן בית מיחוש, ולהיפך יש בזה הידור מצוה דזריזין מקדימין, וגם שלא ליכנס לחשש ברכה לבטלה שכהנים יטעו וישתו רביעית יין בכת אחת או משאר דברים המשכרים ואסורים לישא כפיהם במוסף וכמ"ש, (ורלא כחכ"א שפקפק שאין לשנות מדכרי הרמ"א שקכע כזמן למוסף רוקא, שכה"ג בשמחת תורה שאני ובודאי ראוי בשחרית וכמ"ש).

ב) נלע"ד פשוט דעיקר מעלת חתן תורה, עד שלכמה פוסקים מדינא דגמרא ראוי רק ל"יחיד" דהיינו ת"ח לגמור, היינו אם קורא גם כן בתורה עד הסוף, אבל מה שנהגו שרק קורין אותו לחתן תורה ומברך, אבל לא קורא בתורה כלל, רק הבעל קריאה, אין בזה מעלת חתן תורה כ"כ עד שצריך חשוב רוקא, וכן מתבאר ברמ"א שם (תרס"ט) שמביא שנהגו שאפילו קטן מסיים תורה (צ"ע שנהגו אז כן), והרמ"א מפרש הטעם כיון שהחזן קורא אין לחשוש, והיינו כמשנ"ת כיון שבלאו הכי אין בזה עיקר מעלת חתן תורה שאינו קורא בעצמו ככעל קורא, דעיקר המעלה לסיים היינו כשנהגו שהמברך קורא גם כן להוציא הציבור אבל לרידן חסר לו בעיקר המעלה דחתן תורה.

וראוי לחתן תורה ללמוד הקריאה בנגינות — טעמיה ולקרוא שאז זוכה לסיים התורה כהלכתה והשכר רב מאד, שבברכות לבר אף שמעולה, אין כזה כ"כ ממעלת חתן תורה וכמ"ש, (ועיין בשו"ע סימן קמ"ב סעיף ב' שמבואר שנגינות טעמים כקריאת התורה לא מעכב, אבל בהגר"א שם סק"א משמע שמעכב, וגם למחכר יש לומר שבלי טעמים ביטל המצוה כהלכתה, רק ס"ל שעדיף לקרוא כלי טעמים אף שאין יוצאין המצוה כראוי מאשר לא לקרות כלל).

ג) במ"ב מסיק כ"תיי אדם" דנכון הדכר להעמיד בשמחת תורה כשקורין וחוזרין וקורין עשרה אנשים שישמעו ברכת התורה ויענו אמן, שזהו קלות ראש כשאין עשרה שומעין (תרס"ט ס"ק י"ב). ואין הדבר ברור אצלי כדי צורך, אם מועיל מעיקו הדין אפילו העמדת עשרה אנשים כיון שלקרוא כמה פעמים באותם אנשים לכאורה הוי ברכה לבטלה, שאין בזה קיום קריאת התורה כלל, שאין כאן מנין או רוב מנין לצאת החיוב שכבר יצאו ושמעו אותה סדרה ומנלן שמותר, אמנם הרמ"א מביא שכן נהגו, [בשם מנהגים ושו"ת הריב"ש] והוא משום כבוד התורה וכדי שיזכו כולם כשמחת התורה, ואם כן דהוא היתר שהחירוהו משום כבוד התורה לכאורה יש ליישב המנהג שאין נזהרין גם בתשעה עונים ראפשר שהחיר כשקורין בעשרה, כמו במגילה למ"ד שצריך ציבור דמספיק לפני עשרה, ואין צריכים לכוון לשמוע בקריאה כל מלה, רק הקורא פעם שנייה לאחר שכולם

יצאו, מבדך כיון שקורא לפני הציבור שזהו נחשב כרבים, והתירו בשמחת תורה לבד רוקא. ואמנם בברכו דהוא ממש עניית דבר שבקדושה דבעינן מדינא ששה עונין עכ"פ יזהרו שיהיו ששה עונין, וכן ברכות התורה בציבור רינם כדבר שבקדושה, לכן בעת הדחק די שיהיו ששה שומעים לקריה"ת וברכות, ועכ"פ לברכות, כן נראה לענ"ד ליישב המנהג במקום שאין נזהדין בזה כ"כ.

סימן שיט

שאלה: בשמחת תורה אם מותר לשבת ולנוח כשמסתובבים עם ס"ת.

בש"ע יו"ד (רפ"ב) מפורש שאם רואה ס"ת כשהוא מהלך על ידי אדם הנושאו חייב לעמוד לפניו ובזה"ל: "ויהיו הכל עומדים לפניו ער שיעמוד והשמהלך בו כשיגיענו למקומו" ואם כן אסור לשבת בשעת ההקפות כשס"ת מסתובבים מסביבו, אבל בעה"ש שם מביא שבשמתת תורה יש שנהגו להקל, ומסיק שבין הקפה להקפה דוקא יכול לישב דנחשב שהנושא עומד במקומו על הבימה, אבל בלאו הכי אינו מיקל.

ואני לא מצאתי מנא לן ד"ז, ואף שחייבין לעמוד לכבד הס"ת כשעובר ורכו עד שנח, היינו כשהולך, אבל כשמסבב וחוזר פעם אחר פעם וכבר כיבד ועמר אינו מוכח שחייב לחזור ולעמור כל הזמן שהולך כיון שאינו עומר לנוח רק לחזור, לא מצינו חיוב עמידה בלי שיעור כל הזמן. ורי בפעם ראשונה כשסובב וחוזר למקומו, וכעין זה צ"ב גם ברבו מוכחק שעומד ער שמגיע למקומו אם חייב כשמסבב והולך או לא. (אמנם רבינו התזו"א זצ"ל לא רצה לשבת כשמקיפים בס"ת, וכשהיה עייף ישב עם ס"ת דוקא ואפשר רהוא מחסידותו ולא מדינא).

ולמעשה כשהס"ת עומד בין הקפה להקפה וכדומה, נראה פשוט להקל, אבל בחלש ומיקל גם בשמסתובבים בהקפות אחרי שעמד, נראה שיש לו על מה לסמוך, וגם אי נימא שחייבין לכבד כל הזמן, מ"מ יש לומר שמצות כיבוד כפי כחו ולא יותר, ויש להקל באדם חלש ועמד כפי כחו עד שנחלש ראין צריך יותר לעמור, ויצא בזה כבר מצות כיבוד ס"ת.

(ויש מקילין במקום שרוקדים סביב הס"ת, דמחיצת אנשים הוי מחיצה כמבואר בעירובין דף מ"ד, ואף שאין עושין מחיצה להחיר לדעת כמבואר בעירובין דף מ"ר, ע"ש, הכא כשרוקדים אין המטרה לעשות מחיצה שפיר מועיל למחיצה וכ מ"ש).

ושמעתי שהגר"ח מבריסק זצ"ל בגמר הקפה לא רצה מעצמו לתת לאחר, וכאלו לא רצה ליפרד מתורתה"ק, ורק כשביקשו ממנו נגמר הקפה נתן ולא מעצמו, וזהו דקדוק בכבוד התורה שחושק להחזיק רק מוכרח להוציאו מידו לאחר שצריך לה.

סימן שכ

שאלה: קריאה בליל שמחת תורה בברכה מס"ת.

הקריאה בליל שמחת תורה בס"ת לא נזכר בתלמוד ולא בגאונים, ובתקופה מאוחרת נהגו לקרוא, ובבכורי יעקב (תרס"ט ס"ק י"ג) שאפילו קורין לא יברכו תחלה וסוף, רק פלא הדבר ש"במעשה רב" מביא שהגר"א היה עולה לתורה ולפעמים היה קורא בכהן אף שהיה כהן בביח, ותמוה הדבר שקרא בברכה אף שרעתו תמיר לא לברך על מנהג כמו בהדלקת נרות בערב יו"כ שלא נהגו ככל מקום, דעתו לא לברך, וכאן קרא בעצמו דבירך, וגם תמוה שבכל קריאה חייבין מה"ת לקרוא כהנים תחלה, והוא כאן לא חשש וקרא בעצמו כמקום כהן.

ובעיקר הדין נראה מוכח מכאן שלרעת הגר"א ברכות התורה שאני שניתקנו על קריאה בתורה בציבור אף כשאין חיוב לקרות בתורה בציבור, וכן מפורש ב"משכנות יעקב" שצריך ברכה מה"ת על קריאה בציבור, ולפי זה לא חשש לברך אף שאין חיוב מדינא, וכן לשיטתו מבדכין על מקרא מגילה בר' מגילות כשקורין בציבור אף שאינו חיוב גמור כיון שקורין ממגילה בציבור מברכין (ומאידך גיסא זהו חומרא, שאם קורין פרשת נשיאים בימי ניסן או ספר דברים בליל הושע"ר מס"ת בציבור, אף שאין חיוב, יש לחוש שצריך ברכה).

אמנם כיון שאינו חיוב כלל, והקריאה בליל שמחת תורה רק נרבה, דעתו שאין חיוב לכבד לכהנים שאינם מתוייכין בקריאה, רק לדעתו בנרבה כמו קריאה זאת, כל הרוצה ליטול את השם ולברך יבוא ויטול.

ומיהו עיקר דכרי הגר"א זצ"ל בזה א"ש לנוהג

(פי׳ לט) מצאתי כתוב בשם רבינו שמחה האידנא אמאי נהוג לקרות ולעיין בספרים בעוד שהם קוראים ויש לומר דדוקא לספר אסור כדי שלא יהיו עוברים שאר השומעים אבל לקרות בלחש שפיר דמי מיהו חימה לרבי שגם הוא מצוה לשמוע קריאת התורה דכתיב (נחמיה ח ג) ואזני כל העם אל ספר התורה ואם יקרא בספר לא יוכל להבין מה שקורין הילכך נראה דאסור עכ״ל: **וכל** מיני התרות אלו שכתבו המפרשים להקל בשמיעת קריאת התורה אינם ענין לפרשת זכור (דברים כה יז—יט) שהיא מן התורה בעשרה כמבואר בדברי הרא״ש פרק שלשה שאכלו (פי׳ כ) ובדברי סמ״ק ר) והתוספות ריש פרק היה קורא (ברכות יג. ד״ה בלשון) כתבו דפרשת זכור ופרשת פרה (במדבר יט א—כב) הוו דאורייתא: **כתב** ה״ר יונה בפרק קמא דברכות (ד. ד״ה רבי אבהו) דאע״ג דמותר למיפק בין גברא לגברא לדבר אסור כדאמרינן כיון שנפתח ס״ת אסור לספר ואע״פ שסוגרים הספר בתחיים אפילו הכי אסור שלא אמרו כל זמן שיהיה פתוח אלא כיון שנפתח דמשמע דמשעה שנפתח בפעם הראשונה אסור לספר כלל עד שיסיימו כל הפרשה עכ״ל ונראה דטעמא משום דאיכא למיחש שמא ימשך הדיבור אף בשעה שקורין ומיהו נראה דלא מיתסר לדבר מעת שנפתח ממש אלא מעת שיתחיל הקורא לקרות וכך הם דברי הרמב״ם ז״ל (הפלה פי״ג ה״ט): **כתוב** במרדכי (פי׳ יט) ובהגהות אשירי פרק קמא דברכות (פי׳ ז) בשם אור זרוע (מ״א פי׳ יא) דלקרות שנים מקרא ואחד תרגום בשעת קריאת התורה שרי לכולי עלמא וכן היה נוהג ה״ר יהודה החסיד וכ״כ סמ״ק סימן (קנ״ג) [קנ״ה] וכן כתב הכל בו (שם) בשמו וכן כתבו הגהות מיימון בפי״ב (אות ז) וכתבו שכן עשה רי״ם ה) ואח״כ כתבו ומכל מקום הר״ם כשחזר הפרשה בעת ההיא היה שותק בזמן ששליח ציבור קורא עד בין גברא לגברא וכן כתב דאסור ללמוד או לקרות הפרשה בעת קריאת התורה דאין לנו מי שתורתו אומנותו עכ״ל (א): **ולענין** הלכה כדאי הם הגך רבותא דשרו לסמוך עליהם [בדק הבית] ומכל מקום נכון לכוין אדם דעתו בכל הפרשיות ולשמעם מפי שליח ציבור [עד כאן]:

ד כתב רב שר שלום ס״ת בין כשמוציאין אותו בין כשמחזירין אותו וכו׳. גם בעל המנהיג (פי׳ ל עמ׳ קנח) כתב דברי רב שר שלום וכתב ואותם שעומדים בפניו משעת הוצאה עד שעת חזרה טוענים בהאי קרא דכתיב וכפתחו עמדו כל העם ואינו אלא ומ״ש פירש רש״י שהיה גורם בלחש וכו׳. לפי זה הא דמהדר אפיה טעמא דהשתא ליכא לאוש למידי דאע״פ שיהיה משמיע לאזניו מכל מקום לא ישמעו האחרים מה שאין כן בדלא מהדר אפיה איכא לאוש דאע״פ דגרים בלחש מכל מקום כיון דהיה משמיע לאזניו ישמעו גם כן אחרים ולא יוכלו לשמוע קריאת התורה מפי הקורא והילכך היה צריך למהדר אפיה שלא ישמעו כל עיקר אבל הרא״ש (סוף״י ז) כתב והא דמהדר אפיה הוא הדין לא מהדר אפיה אלא למיגרס בלחש אלא דטותא נקט דאפילו במהדר אפיה דנראה כמיוש לס״ת דמהדר אפיה ומניח ס״ת שרי והוא היה מהפך פניו כדי שיכוין לבו בגירסתו:

מהדר אפיה וגריס פירוש בשעת קריאת התורה (ד) פירש רש״י ג*) שהיה גורס בלחש דהא דאמרינן שאסור לספר היינו דוקא בקול רם לפי שמונע האחרים מלשמוע (ה) אבל בלחש שרי. ובה״ג פירש הני מילי דאסור לספר בדליכא עשרה דצייתי לספר תורה אבל אי איכא עשרה דצייתי שפיר דמי. ורי״ף פירש דוקא רב ששת שתורתו אומנותו אבל אינש אחרינא אסיר: ד כתב רב שר שלום ספר תורה בין כשמוציאים אותו בין כשמחזירים אותו למקומו עומדים

ג **ומ״ש** ובה״ג פירש וכו׳. לפי זה ניחא טעמי הא דמהדר אפיה כדי שיפרקס דלא ניית איהו לס״ת ולא יסמכו עליו ואי לא הוה מהדר אפיה היו סבורין דניית איהו לס״ת וסגי בתשעה והוא דלייתי לס״ת וכיון דאיהו לא הוה ניית לס״ת ליכא עשרה לפיכך היה צריך לגלות למהדר אפיה:

ד **ומ״ש ורב אלפס פירש דוקא רב ששת שתורתו אומנותו** וכו׳. לפי זה נמי ניחא דמהדר אפיה להראות דמכוין טובא לגירסתו דלא פסק פומיה מגירסא ונמשך מזה דלא שרי אלא לדידיה דתורתו אומנותו אבל לשאר בני הכנסת שהיה מתפלל עמהם לא שרי לדידהו למיגרס: **כתב** ה״ר יונה מדאמר כיון שנפתח אסור לספר וכו׳ אלמא דמשעה שנפתח אסור אפילו בין גברא לגברא עד שיסיימו כל הפרשה ולא הוירא דהא לפירוש רש״י לא אסור אלא בקול רם לפי שמונע אחרים מלשמוע ובין גברא לגברא אין שם שומע כיון שאין שם קורא בתורה ואם כן למה לא יספר בדברי תורה אף בקול רם כמו בלחש כיון שאינו מונע אחרים מלשמוע אלא בעל כרחך בין גברא לגברא אין בו איסור כלל ☜ והכי נקטינן וכך נהגו:

ה **כתב רב שר שלום** וכו׳. פירוש דאין צריך לעמוד כל אותו הזמן דמשעת הוצאה עד לבסוף כשעונין הציבור יהא שמיה רבא אחר קריאת ס״ת אלא צריך לעמוד משעת הוצאה עד שיוליכו למקומו על הבימה כדאיתא בקידושין (לג:) מפני לומדיה עומדין מפניה לא כל שכן ואחר כך יושבין ומוחזרין ועומדין כשמחזירין אותו

ד כתב רב שר שלום ס״ת בין כשמוציאין אותו בין כשמחזירין אותו וכו׳. גם בעל המנהיג (פי׳ ל עמ׳ קנח) כתב דברי רב שר שלום וכתב ואותם שעומדים בפניו משעת הוצאה עד שעת חזרה טוענים בהאי קרא דכתיב וכפתחו עמדו כל העם ואינו אלא

דרכי משה

קמו (א) **ובתולדות** אדם וחוה נתיב ב׳ ח״ג (יט ע״ד) דלהורות דבר הלכה או לפרוש מדבר איסור לפי שעה שפיר דמי:

פרישה

(ד) **פירש רש״י שהיה גורם בלחש.** כתב ב״י ותלמידי ה״ר יונה כתבו דשאני רב ששת דהוה סגי נהור ולא היה ממייב בקריאת התורה דדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בעל פה ולמ״ו נראה שאם נפתח הספר תורה חוזר פניו ומראה עצמו שאינו רואה לשמוע ספר תורה ומתחיל לקרות מותר ואפילו לכל אדם כיון שכבר התחיל בתלוה עכ״ל ב״י: (ה) **אבל בלחש שרי.** עיין לקמן סימן רפ״ה לקרות שנים מקרא ואחד תרגום בשעת קריאת שלית צבור בשבת מותר וכן כתב ב״י אלא שכתב שהמדקדק נכון להחמיר ועיין (בדרישה) [בפרישה] סימן רפ״ה (פ״ק ג) ושם האריכתי:

דרישה

ה״ר יונה בפרק קמא דברכות אף על גב דמותר למיפק בין גברא לגברא לדבר אסור כראמרינן כיון שנפתח ספר תורה אסור לספר ואף על פי שסוגרין הספר בתחיים אפילו הכי אסור שלא אמרו כל זמן שהוא פתוח אלא כיון שנפתח דמשמע דמשעה שנפתח בפעם הראשונה אסור לספר כלל עד שיסיימו כל הפרשה עכ״ל ונראה דטעמא משום דאיכא למיחש שמא ימשך הדיבור אף בשעה שקורין ומיהו נראה דלא מיתסר לדבר מעת שנפתח ממש אלא מעת שיתחיל הקורא לקרות וכן הם דברי הרמב״ם. וכל מיני התרות אלו שכתבו המפרשים להקל בשמיעת קריאת התורה אינם ענין לפרשת זכור שהיא מן התורה בעשרה וכן לענין פרשת פרה כן כתבו סמ״ק והתוספות פרק היה קורא עכ״ל ב״י. כתב הלבות קטנות ן) אבל בפרק רבי אליעזר דמילה כתב המרדכי (שבת סי׳ תכב) שהר״מ היה עומד בשעת קריאת התורה וכן נוהגין קצת אשבנזים וצרפתים:

הגהות והערות

ג*) **ברוב** רפוסים קדמונים ובכתה״י ״ופירש ר״י״ ואכן אלו דברי תוס׳ שם ד״ה דב ששת. ועיין מעדני יו״ט סי׳ ז אות ק: ד) **כ״ה** בדפו״ר ובן העתיק בר״מ הארוך ובדרישה, וכן לקמן בב״ח סי׳ תרפ״ה ד״ה סדר. ובדפוסים האחרונים הנוסח ״סמ״ג״, ואני לא מצאתי לא בסמ״ק (סי׳ כג וקמז) ולא בסמ״ג (עשין יט קיו לאוין קכו) ואולי כוונתו להגהה בסמ״ק שאינה לענינו: **ומ״ש** בשמוך בשם החוט׳ ר״פ היה קורא, כך כתוב בחוס׳ ברפוסים ראשונים וכן הביא בתרומת הדשן סי׳ קח בשם חוס׳ הקצרות בברכות (שהם חוס׳ שלנו שקוצרו מתוס׳ שאנץ). ועיין בחכמת שלמה למהרש״ל בברכות שם שיש למחוק תיבות ״ופרשת פרה״ ועל פיו נמחקו תיבות אלו בדפוסים האחרונים: ה) **כידוע** השתמש הב״י בהג״מ רפוס קושטא ושם כתוב ״שכן עשה רי״ם״. ונראה שנפלה ט״ס שם כי בהג״מ שלפנינו כתוב שכן עשה ר״י ב״ד משה וא״כ צריך להגיה שם ובב״י ״ריב״ם״. ובאו״ז ״ר׳ אברהם ב״ר משה״. עוד שינוי יש בהג״מ שלפנינו ״וכן מצאתי שכתבו תלמידיו מפיו שאסור לחזור את הפרשה או ללמוד שום דבר בשעה שקוראים הפרשה ראין לנו מי שתורתו אומנותו״: ו) **כאן** נשמט מש״כ הלכות קטנות ועיין ב״י ריש סי׳ קמא שהעתיק דבריו:

מפניו לאלתר (ו) **ויושבין לאלתר ואין צריכין לעמוד עד שעונין הציבור אמן יהא שמיה רבא** (ז) **ולא ראינו מי שנהג כך דמה שכתוב וכפתחו עמדו כל העם אותה עמידה שתיקה היא אבל לעמוד מפני ספר תורה עד שעונין אמן יהא שמיה רבא לא שמענו:**

סימן קמז

פרשי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א] אסור לאחוז ספר תורה בלא מטפחת: גדול שבקוראים גולל ספר תורה והוא נוטל שכר כנגד כולם: רגילים לקנות הגלילה בדמים יקרים: [ג] הגולל ספר תורה יעמידנו על התפר: [ד] פירוש גוללו מבחוץ ומהדקו מבפנים: [ה] פירוש מוטב שחגלל המטפחת ולא יגלל ס״ת: [ז] אין המפטיר מתחיל עד שיגלל ס״ת:

א אסור לאחוז ספר תורה (ה) **בלא מטפחת דאמר רבי פרנך אמר רבי יוחנן כל האוחז ספר תורה ערום נקבר ערום פירוש** (ג) **שאין לו שכר אותה מצוה. אמר רבי שפטיה אמר רבי יוחנן עשרה שקראו בתורה גדול שבכולם גולל** (ג) **דאמר רבי יהושע בן לוי עשרה שקראו**

למקומו וכך היא כוונת בעל המנהיג שהביא בית יוסף:

קמז א אסור לאחוז ס״ת בלא מטפחת. פירוש הקורא בתורה צריך לאחוז בעמודי התורה בשעת ברכה וקורא כדלעיל סוף סימן קל״ט אסור לו לאחוז בעמודי הספר בלא מטפחת ומנהג שלנו שאין נזהרין בזה סומכין על מה שכתב המרדכי על שם רא״ה בסוף מגילה נראה לי דהני מילי בידים שאם אבל נטל ולא הניח דעתו לא קפדינן עכ״ל וכן כתב ב״י שעל זה סומכין האשכנזים שאוחזים ס״ת ערום בשעה שמגביהים אותו להראות הכתב לעם עכ״ל ותימה למה כתב בשעה שמגביהים הלא אף בשעה שקורין אוחזים בעמודי ס״ת בלי מטפחת וי״ל דבשעה שמגביהין הכל רואים שאוחזין ערום בעמודי ס״ת מה שאין כן בשעה שקורים דאינו כל כך מפורסם וכתב ב״י בשם האגודה דאפילו אמוך לגטילה אסור ולכן כל ירא שמים לא יאמז בעמודי ס״ת ערום בלי מטפחת וכן ראיתי מן המדקדקים דבין בשעה שקורים בין בשעה שמגביהין אוחזים בעמודי ס״ת ע״י כנף הטלית ושמעתי שכך נוהגים במדינת אשכנז ונכון הוא: **עשרה** שקראו בתורה גדול שבכולם גולל דאמר רבי יהושע בן לוי וכו׳. כך היא גירסת הרי״ף (יא:) ולפי זה הכי קאמר דכיון שהגולל נוטל שכר כנגד כולם לפיכך ראוי הוא לפי כבודו שיהא הגדול גולל דאולקין כבוד לגדול כדי שיטול שכר הרבה וכן כתב הר״ן (יא: ד״ה עשרה) וכן נראה מדברי התוספות (ד״ה גדול) ופירוש גולל דקאמר הכא כתב בשלטי הגבורים (יא: אות ב) על שם רבינו ישעיה אחרון (פסקי ריא״ז מגילה פ״ד ה״ה סי׳ יג) הוא הגולל ס״ת קודם שיתחילו לקרות ומעמיד הס״ת על מקום הקריאה ואם כן הוא הממנא הקריאות לקרות בהן לכך שכרו גדול ויש מפרשים הוא הגולל אותו לאחר שקראו בו כדי לכורכו במטפחת עכ״ל ופירוש יש מפרשים הוא הנראה מדברי רבינו ובעל העיטור שהביא וכן נראה מדברי כל הפוסקים ועוד יש לומר דהכי קאמר דכיון דאמר רבי יהושע בן לוי דהגולל נוטל שכר כנגד כולם בעל כרחך דטעמו משום דצריך ליזהר בדיני גלילה להעמידה על התפר ולגלול מבחוץ ולהדקו מבפנים ולגלול מטפחת סביב ס״ת ולא איפכא כמו שיתבאר שאם אינו נזהר על כל זה עון גדול יש בידו ומאחר שנזהר בכל זה לכן נוטל שכר כנגד כולם לפיכך נמשך מזה שהגדול שבכולם יהא גולל לפי שהגדול הוא הנזהר יותר משאינו גדול ועושה הגלילה כהוגן בכל דייה אבל לפי גירסת הספרים שבידינו משמע דמילי מילי קתני ולא תלי מדא באידך דהכי גרסינן עשרה שקראו בתורה הגדול שבהם גולל ס״ת והגוללו נוטל שכר כולן דאמר רבי יהושע בן לוי וכו׳:

דרכי משה

קמז (א) וכן כתבו התוספות דשבת (יד. ד״ה בלא) בלא אותה מצוה אם אחזה ללמוד בה אין לו שכר של אותו לימוד ואם בשביל לגללה אינו מקבל שכר על הגלילה: (ב) **ואני** מבני בניהם ולא ראיתי מנהג זה ביניהם אלא אדרבה נזהרים בו שלא ליגע בספר תורה ערום אבל בשאר כתבי הקודש אין נזהרין כלל ולא ראיתי מימי מי שחשש לזה בשאר ספרים: (ב*) וכן הוא בתוספות פרק קמא דשבת (יד. ד״ה האוחז):

פרישה

(ו) ויושבין לאלתר וכו׳. הלי לאלתר לאו דוקא דהא צריך לעמוד עד שיגיעו הספר תורה על הבימה המיוחדת לקריאת התורה עליה אלא רצונו לומר לאלתר שאין צריך להמתין עד אחר הקריאה ויפטירו בקדיש דהייט עד אחר יהא שמיה רבא. אלא דלפי זה קשה מה שכתב בין כשמחזירין אותו למקומו יהיה נמי פירושו לאחר שהחזירו למקומו ואם כן פשיטא דאין צריך לעמוד יותר ומיהו יש לומר דהעמידה אחא לאשמועינן דצריך לעמוד בשעה שמגביהין אותו להחזיר דהא בלאו הכי נמי צריך לומר כן דאם לא כן למה כתב עומדין מפניו לאלתר: (ז) **ולא ראינו.** פירוש וגם לא ראינו וכו׳:

לשון שתיקה כדאיתא בפרק ואלו נאמרין (סוטה לט.) כיון שנפתח ס״ת אסור לספר אפילו בדבר הלכה שנאמר (נחמיה ח ה) וכפתחו עמדו כל העם ואין עמידה אלא שתיקה שנאמר (איוב לב טז) והוסלתי כי לא ידברו כי עמדו לא ענו עוד וכבר כתבתי כן בראש סימן קמ״ח (ד״ה וצריך) בשם המרדכי:

ג כתב רבינו ירוחם בנתיב ב׳ (סוף מ״ג) אסור לספר כשהמפטיר קורא בגמא עד שיגליס כמו בס״ת שאין המצות תלויין בקורים לבד אלא בכל המצויין שם כך כתב הר״ס בתשובה עד כאן לשונו:

קמז פרשי רמזי דינים המחודשים המבוארים בזה הסימן

טעם למנהג האשכנזים שאוחזין ס״ת ערום: [א] אם יש ליזהר בשאר כתבי הקדש מלאחזם ערומים: [ב] נכון לקנות להוציא ס״ת ולתתו ביד החזן וכן נכון לקנות להושיט המעילים לגולל: [ז] אין פותחין ואין מסירין מפת ספר שני עד שיגללו ספר ראשון:

א אסור לאחוז ס״ת בלא מטפחת דא״ר פרנך א״ר יוחנן כל האוחז ס״ת ערום וכו׳. בסוף פרק בני העיר (לב) וכתבו התוספות (ד״ה בלא) בלא אותה מצוה יש מפרשים מצות אחיזה וקשה פשיטא שאין לו שכר כיון שלא עשה המצוה כהוגן לכך פירש ריב״א בלא אותה מצוה שעשה באותה שעה שאם אחז ס״ת ערום וקרא בו אין לו שכר מן הקריאה וכן אחזו לגללו או להגיהו וכן כתב הרא״ש ז״ל (סי׳ יב) (א): **וכתב** המרדכי (מגילה סי׳ תתלב) כל האוחז ס״ת ערום נראה לי דהני מילי בידים שאם אבל נטל ולא הניח דעתו לא קפדינן ע״כ ואפשר שעל זה סומכים האשכנזים שאוחזים ס״ת ערום בשעה שמגביהים אותו להראות הכתב לעם (ב) ומיהו מצאתי כתוב בשם ספר אגודה (שבת סי׳ כ) דאפילו אמוך לגטילה קאמר וכתוב עוד שם דלאו דוקא ס״ת אלא הוא הדין לשאר כתבי הקדש דאסור ליגע בהם בלא מטפחת (ב*): **אמר רבי שפטיה א״ר יוחנן עשרה שקראו בתורה וכו׳ עד גוטל שכר כולם.** שם. וכתב הר״ן (יא: ד״ה עשרה) אע״פ שאין קורין בתורה אלא שבעה כיון שאין קורין בתורה בפחות מעשרה נקט עשרה ויש מי שכתב דמהא משמע שהגדול שבעשרה גולל אע״פ שלא קרא דאולקין כבוד לגדול ליטול שכר כנגד כולם ע״כ. ונראה שלדברי הפירוש השני שכתב רבינו בשם העיטור (מ״ב הל׳ הלל לו.) גדול שבקוראים קאמר בדוקא:

ג דאמר רבי יהושע בן לוי (ד״ה עשרה) וכן נראה מדברי הרמב״ן (מגילה ד׳ ד״ה ואלו) וכן כתב הרא״ש (מגילה פ״ד סי׳ ה) וכן הוא בתוספות (ד״ה גדול) ופירוש גולל דקאמר הכא כתב בשלטי הגבורים (יא: אות ג) על שם רבינו ישעיה אחרון (פסקי ריא״ז מגילה פ״ד ה״ה סי׳ יג) הוא הגולל ס״ת קודם שיתחילו לקרות ומעמיד הס״ת על מקום הקריאה ואם כן הוא הממנא הקריאות לקרות בהן לכך שכרו גדול ויש מפרשים הוא הגולל אותו לאחר שקראו בו כדי לכורכו במטפחת עכ״ל ופירוש יש מפרשים הוא הנראה מדברי רבינו ובעל העיטור שהביא וכן נראה מדברי כל הפוסקים ועוד יש לומר דהכי קאמר דכיון דאמר רבי יהושע בן לוי דהגולל נוטל שכר כנגד כולם בעל כרחך דטעמו משום דצריך ליזהר בדיני גלילה להעמידה על התפר ולגלול מבחוץ ולהדקו מבפנים ולגלול מטפחת סביב ס״ת ולא איפכא כמו שיתבאר שאם אינו נזהר על כל זה עון גדול יש בידו ומאחר שנזהר בכל זה לכן נוטל שכר כנגד כולם לפיכך נמשך מזה שהגדול שבכולם יהא גולל לפי שהגדול הוא הנזהר יותר משאינו גדול ועושה הגלילה כהוגן בכל דייה אבל לפי גירסת הספרים שבידינו משמע דמילי מילי קתני ולא תלי מדא באידך דהכי גרסינן עשרה שקראו בתורה הגדול שבהם גולל ס״ת והגוללו נוטל שכר כולן דאמר רבי יהושע בן לוי וכו׳:

לא היה אדם מקרבו לתן. ולא היה כתיב נרוך ה' אלהי שם אדני אלהים. כתוב נמלא"ף לל"ת: הפעם אודה את ה'. לפי שראתה נרות הקדש שיעקר תמדיד שמים מעבר אנגעים ולו תרגנו נשיס כין שילדה בן רביעי חדיית על המלקה שעלה יותר מן המשמון המגיע לה: ראו מה בן בני לבן חמיי. על שם הפעיד קראתה שמו נלמתריגו לקמן שמת גרים: רות. המואתיה. משום דלמירע בפרהיהו הגמנות נקב לה: למה דבשון בחים. מה תעלגן לטה. מלמת דבר קל הוא כפיהו: מי שלבו נוקפו. הרגת מעבירה שבידו: אומר כן. מפרש לל מתמר נתרגים לל מתקוטע והוא מלון כן מלא לל מתמר נתרגים לל מתקוטע לגמרא: מעבירה. מעבירה מעבירה: מעבירה. מעבירה: מעבירה. מעבירה: מעבירה.

ט שלשה גברי. משמע דהרמשון אסור לקרות בספר תורה השלישי. ומימה דאנו רואין נוהגין דאף מי שקרא בתורה למפטיר בספר תורה שניה. ונראה לי דלאו מנהג הגון [הוא] יא), ויש למחות בידן, עכ״ל הב״ח [ד״ה אין]. ולא ראיתי שום הוכחה לדברין, די״ל דאין הכי נמי אם אין שם אחר היודע להפטיר דרשאי הרמשון לקרות למפטיר (ועיין סימן רפ״ב סעיף ה׳), אלא דהגמרא [יומא ע, א] איירי כשיש שם יודעים, ומשמיענו מנין הקרואין כדמשיב המס טופא במגילה דף כ״ט [ע״כ]. ועוד קשה יב) דלדבריו הוה ליה לתרץ מאי דמקשה לעיל מיניה למה נקט הטור ג׳ גברי, הוה ליה לתרץ דאמת לשמועינן דהרמשון אסור לקרות בספר תורה השלישי, עיין שם בב״ח. ולכן נראה לי דשרי, דליכא פגמא אלא כשקורא בשניהם זה אחר זה דאמרינן למה לא קרא ברמשון אלא שאחר הפרשה טו, אבל כשהפסיק בנתים הוה ליה כקורא ממדש, אך עכ״פ השמיעי לא יקרא למפטיר בספר תורה אחרת אלא יגללו הספר תורה עד שיגיעו לשם, כן נראה לי:

קמה **א** להגביה קולו. שנאמר [שמות יט, יט] משה ידבר והאלקים יעננו בקול, בקולו של משה [ברכות מה, א]:

ב **שלא יאמרו.** והא דלא מייתינן שיאמרו לברכות שהן כתובות בתורה, כמו שכתוב שימון קל״ט סעיף ד׳, י״ל דתרגום יש לתוס שפיר שיאמרו שכתוב בתורה, מפני שהוא פירוש התורה, ועיין מה שכתבתי שם [מ״ק ו]:

קמו **א** **אסור לצאת.** אפילו בין פסוק לפסוק (טור). ונפקא מינה בשטעות (ט) שאומרים אקדמות: **ב** **שפיר דמי.** דזקא יא) לצורך גדול (סדר היום סדר קריאת התורה בשנת):

ג כיון שהתחיל. זהו דעת הרמב״ם [בפיה״מ יב, ט], ופשט הגמרא [שוטה נא, א] והפוסקים משמע דמשמעתא ספר תורה אסור. וב״מ [ד״ה ומ״ש ורב] פסק דבין גברא לגברא מותר, ובפרט המידנא שמתריכין בני שדיכ. אפילו בדברי תורה. אפילו להורות לאדם שאול לפי שעה, כפנים מטיל דופי בספר תורה הראשון) של ראשון אבל מ שלשה גברי בשלשה (ד) ספרים בגון ראש חדש טבת שחל להיות בשבת ליבא משום (ה) פגם:

סימן קמה

דיני המתרגמין. ובו ג׳ סעיפים:

א ו בימי חכמי התלמוד (א) היו נוהגים לתרגם כדי שיבינו העם: [א] אין (א) הקורא רשאי לקרות לתורגמן יותר מפסוק אחד [ב] ואין המתרגם רשאי לתרגם עד שיכלה הפסוק מפי הקורא ואין הקורא רשאי לקרות פסוק אחר עד שיכלה התרגום מפי המתרגם [ג] ואין הקורא רשאי א להגביה קולו יותר מהמתרגם ולא המתרגם יותר מהקורא [ד] ואין הקורא רשאי לסייע למתרגם ב שלא יאמרו תרגום בתוך בתורה:

ב ז קטן מתרגם על ידי גדול אבל אינו כבוד לגדול שיתרגם על ידי קטן:

ג ח [ה] האידנא לא נהגו לתרגם משום רמה תועלת בתרגום כיון שאין מבינים אותו:

סימן קמו

שלא לדבר בשעת הקריאה. ובו ד׳ סעיפים:

א ט **א** [א] אסור לצאת ולהניח ספר תורה בשהוא פתוח אבל בין גברא (א) לגברא ב שפיר דמי:

ב י **ג** [ב] כיון שהתחיל הקורא לקרות בספר תורה (א) אסור לספר **ד** אפילו (ב) בדברי תורה יא [ג] אפילו בין גברא (ג) לגברא יב [ד] ואפילו אם השלים הוא הפרשה ויש מתירים יג לגדום (פירוש ללמוד) בלחש [ה] ויש אומרים שאם יש עשרה יד רצייתי (פירוש שמשימין לבם יה) לספר תורה מותר לספר [הגה] ט) בדברי תורה: יו ויש מתירים למי שתורתו אומנותו

ציונים לרמ״א

קמו ט) ב״י [ד״ה גרסינן בפרק ומלן] בשם מהר״י אבוהב:

ערך לחם למהריק״ש

קמה פעיף א אין הקורא וכו׳. ולא יתרגם מן עצמו אם אין אחר עומד בתקונו: בסוף [ואין הקורא רשאי לסייע]. פיטו ראוי לקרות בתורה על פה עם השלית ליטר ומכל מקום אין נוהגין כמי שקורא, דרכ״ז סימן קל״ה [מ״ד סימן קלה]:

קמו פעיף ב מותר לספר וכו׳. בדברי תורה:

באר היטב

(ד) ספרים. משמע דהרמשון אסור לקרות בספר תורה הג׳, כ״מ. וט״ז [מ״ק טן] מתיר, אך השביעי לא יקרא למפטיר בספר תורה אחרת, ע״ש. ועיין סימן רפ״ב מה שכתבתי סוף הסימן [ס״ק יא]: (ה) פגם. אפילו בענין אחד, פרי חדש [אות ד], ע״ש. מי שקנה מצוה לשנה ומת נאמנע השנה מיימים היורשים לשלם דמי המצוה, או ימכרו המצוה, ומה שיפסיד ישלמו להקהל, ואם ימכרו ביותר הרוח ליורשים, [שיירי] כנסת הגדולה [סימן קמ הגה״ט אות ג]. ושולת תמיד [כלל ס״ק ו] חולק עליו ופסק דהרוח להקהל, דאין משמכרין נלדקה, ע״ש יו:

קמה (א) הקורא. עיין יד אהרן:

קמו (א) לגברא. דזקא לצורך גדול, סדר היום, [מ״ט ס״ק כ]. והעולה לתורה מותר לדרוש, אם הוא לשם שמים, נחלת יעקב [לר״ יעקב היילפרין] סימן (מ״ה) [נ] יז. וכן פסוק לפסוק אסור, מ״ט [ס״ק ט], פרי חדש [אות ט]: (ב) בדברי תורה. אפילו להורות לאדם שאול לפי שעה אז לפרש דבר אסור יח. עיין בב״ח וכמ״ט [ס״ק ד]. ובדרכי משה [סוף הסימן] הביא להורות לשואל אז לפרוש מדבר איסור שפיר דמי, ע״ש: (ג) לגברא. וב״מ פסק דבין גברא לגברא מותר לדבר דברי תורה אפילו בקול רם, ובפרט המידנא שמתריכין בני שדיכ, [מ״ט ס״ק ג]. (ובשל״ה ענין ספר תורה וענין בית הכנסת ד״ה כתב הטור כתב אם אסור

עטרת זקנים

קמו א) אסור לספר אפילו בדברי תורה אפילו בין גברא לגברא [כון ויש פתירים לפי שתורתו אומנתו. דהיינו דוקא מי שהוא סני נהור כמו רב ששת, ואינו מחריב בקריאת התורה דדברים שכתב אי אתה רשאי לאומרו על פה [נעתן ס, ק], אבל מי שאינו סני נהור אסור (כן כתב הר״ר יונה. פרק קמא דברכות דף ו׳ ע״א ד, ה ד״ה רב ששת):

ביאור הגר״א

קמה [א] [סעיף א] אין הקורא כו׳. מתניתין דמגילה שם כ״ג [ע״כ]: [ב] ואין המתרגם כו׳ ואין הקורא כו׳. סוטה ל״ט ב׳: [ג] ואין כו׳ ולא כו׳. ברכות מ״ה א׳: [ד] ואין כו׳. מגילה ל״ב א׳: [ה] [סעיף ג] האידנא כו׳. שגם בימי חכמי הגמרא היו מקומות שלא נהגו לתרגם, כמו שכתוב שם כ״ג ב׳ לא שנו אלא במקום כו׳, תוספות שם ד״ה לא כו׳. וביורושלמי [מגילה פ״ד הלכה א] והביאו הרא״ש שם [פ״ג סימן ז] והטור אמר ר׳ [יוסה] מן מה דאנן חמיי דדבנן נפקי לתעניתא ולא מתרגמי, הדא אמרה שאין התרגום מעכב:

קמו [א] [סעיף א] אסור כו׳. ואפילו בין פסוקא לפסוקא אסור, דתיקו דאורייתא [א] לחומרא, חלמידי דבינו יונה [ברכות ד, א ד״ה בין] וטור. והשמיט השו״ע, שאינו נוהג עכשיו, שאין מתרגמין עכשיו, ואין מפסיקין בין פסוק לפסוק: [ב] [סעיף ב] כיון שהתחיל כו׳. רש״י [סוטה לט, א ד״ה ובפחחה] ורמב״ם [תפילה יב, ט], ומפרשים דלאו דוקא שנפתח, ובפתחו [ב] רקרא [נחמיה ח, ה] לשון התחלה. אבל בירושלמי [מגילה פ״ג הלכה ז] ובמסכת סופרים [פי״ג הלכה ז] דמפרשים טעמא דפותח ואח״כ מברך שנאמר ובפתחו ואח״כ ויברך כו׳, משמע פתיחה ממש: [ג] אפילו בין כו׳. דלא קתני כל זמן שהוא פתוח, אלא כיון שנפתח, חלמידי רבינו יונה [ברכות ד, א ד״ה רבי אבהו]: [ד] ואפילו אם כו׳. שלא לפרוש מן הציבור, כמו שכתבתי למטה [ס״ק ז]: [ה] ויש כו׳. כל זה לתרץ מה שכתוב בפרק קמא דברכות [ח, א] רב ששת מהדר כו׳, וג׳ סברות הראשונות כתובות בתוספות דברכות שם [ד״ה רב]:

הגהות רעק״א

קמו א) (פנ״א סק״ב) לצורך גדול. עיין תשב״ץ חלק ג׳ סימן ל״ח:

הגהות הסמ״ע

קמה פעיף ב. קטן מתרגם עדי גדול. בסימן רפ״ב (סעיף ג) קטן עולה למנין ז.

לבושי שרד

לא יקרא, עכ״ל בדק הבית: (ו) מג״א סק״ם דלדבריו הוה ליה לתרץ מאי דמקשה. הב״ח הקשה אלשון הטור שכתב כלשון הטו״ע אבל ג׳ גברי בב׳ ספרים מותר, והקשה דהוה ליה למימר כ׳ גברי בב׳ ספרים. ועל זה הקשה דהוה ליה לתרץ דקא משמע לן הטור דב׳ גברי בב׳ ספרים אסור:

קמו (ט) בנ״א סק״א שאומרים. שטוגין לאמרו אחר קריאת פסוק ראשון, ויכול אז לגאם:

כשיש חתן בבית הכנסת וכל שכן כשמתרגמין הם עצמם שטועים הם:

גרסינן בריש פרק הקורא עומד [שם כא, ב], בתורה אחד קורא ואתד מתרגם ובלבר שלא יהא אחד קורא ושנים מתרגמין, ובנביא אחר קורא ושנים מתרגמין ובלבד שלא יהו שנים קורין ושנים מתרגמין. תו תנן התם [כג, ב] לא יקרא למתורגמן יותר מפסוק אחד ובנביא שלשה ואם היו שלשתן שלשה פרשיות קורין אתד אחד, וכתב הר״ן ז״ל [שם יג, ב ד״ה מתני׳] דהוא הדין לשלשה עניינים חלוקין:

תו גרסינן בירושלמי פרק הקורא עומד [שם] רבי שמואל בר רב לצחק עאל לכנישתא חמא חד בר נש קאים מתרגם סמיך לעמודא אמר ליה אסור לך כשם שניתנה באימה ויראה כך אנו צריכים לנהוג בה באימה ויראה:

תו גרסינן התם שלא יתרגם בכתב דדברים שנאמרו בפה בפה, ולא נהגו כן כמו שנהגו היתר בכתיבת תורה שבעל פה וכדאמרינן פרק הניזקין [גיטין ס, א] דרבי יוחנן ור״ש בן לקיש מעייני בספרא דאגדתא בשבתא משום עת לעשות לה׳ הפרו תורתיך:

כתב הרמב״ם פי״ב מהלכות תפלה [הלכה יב] ולא כל המקראות מתרגמין בציבור, מעשה ראובן וברכת כהנים ומעשה העגל מן ויאמר משה אל אהרן [שמות כה, כא] עד וירא משה את העם וכו׳ [שם כה] ועוד פסוק אחר ויגוף ה׳ את העם [שם לה] נקראין ולא מתרגמין, ובמעשה אמנון במקום שנאמר אמנון בן דוד לא [א] נקרא ואינו מתרגם עד כאן, וכל זה הוא ברייתא וגמרא בסוף פרק הקורא עומד [מגילה כה, א], וקרא דויגוף הוא שנוי בתוספתא [שם פ״ג הלכה יט], וכיון דברייתא נחית למיתני כולהו ואילו מעשה דבת שבע לא קתני, על כרתך מאי דקתני במתניתין [שם] [ב] מעשה דוד ואמנון לא נקרא ולא מתרגם, היינו מעשה אמנון שנזכר בו דוד אבל מעשה דבת שבע נקרא ומתרגם, או משום דניחא ליה דליהוי ליה כפרה או משם דשבחיה הוא דאודי:

כ **אבל איגו כבוד לגדול וכו׳.** אבל הר״ן ז״ל [שם יד, א] כתב שאינו כבוד לציבור, וכפי זה אפילו שהגדול ימתול על כבודו לא יתרגם מפני כבוד ציבור. ואינו מחוור דבסוף פ״ק דיומא [כ, כ] אמרינן דב איקלע לאתריה דרבי שילא לא הוה אמורא למיקם עליה דרבי שילא, קם רב(ה) עליה אע״ג דרב היה גדול מרבי שילא:

אמרינן בפ״ב דחגיגה [יד, א] שאין מעמידין מתורגמן על הציבור פחות מחמשים שנה:

נ **האידנא לא נהגו לתרגם וכו׳.** בפרק הקורא עומד [מגילה כג, כ] אהא דאמרינן התם לא שנו אלא במקום שאין תורגמן וכו׳, כתבו התוספות [ד״ה לא] ועל זה אנו סומכין שאין אנו מתרגמין הפטרות שבכל ימות השנה וכן הפרשיות. ואיתא נמי בירושלמי [שם פ״ד הלכה א] מן מה דאנן חמיין דבנן נפקי לתעניתא וקראי ולא מתרגמין הדא אמרינן שאין התרגום מעכב, אמר רב יונה אע״ג דאת אמר אין התרגום מעכב טעה מחזירין אותו, ועיין במה שכתבתי סימן קמ״ב סעיף א׳ וב׳ יע״ש:

סימן קמו

א **כשהוא פתוח וכו׳.** ואפילו בין פסוק לפסוק דאסיקנא בתיקו [ברכות ח, א], וכיון דהוי טעמא משום ועוזבי ה׳ יכלו [ישעיהו א, כח] פסקו להחמיר: **ומה שכתב שפיר דמי.** מסתברא שכיון שהשלים הקריאה אע״פ שעדיין לא בירך ברכת אשר נתן יכול לצאת:

ב **כיון שהתחיל וכו׳ אסור לספר.** בסוטה פרק ואלו נאמרין [לט, א] אמר רבא בר הונא כיון שנפתח ספר תורה אסור לספר אפילו בדבר הלכה שנאמר [נחמיה ח, ה] ובפתחו עמדו, ואין עמדו אלא שתיקה שנאמר [איוב לב, טז] עמדו ולא ענו עוד. ר׳ זירא אמר רב (ספרא) [חסדא] מהכא ואזני כל העם אל ספר התורה [נחמיה ח, ג]. ומקשו [בתוספות שם ד״ה כיון] מהא דאמרינן בפ״ק דברכות [ח, א] רב ששת מהדר אפיה וגריס, אמר אנן בדידן ואינהו בדידהו, ורש״י ז״ל [הוכא בטור] [א] כתב דהא דאמרינן שאסור לספר היינו דוקא בקול רם לפי שמונע האחרים מלשמוע אבל בלחש שרי, ואין זה נכון [ב] דהא רבי זירא מפיק מקרא דאזני כל העם דאסור לספר אלמא דאפילו בלחש אסור, ומיהו מאי דמשמע לפי שיטת רש״י דבין גברא לגברא שרי לספר ואפילו בדברי חול [ג], יש להקל בדבר, דהא ר׳ אבהו נפיק בין גברא לגברא [ברכות שם] ומשמע דהוא הדין לדבר בבית הכנסת ולהפסיק בין גברא לגברא דשרי, וגם פירש בעל הלכות גדולות [ריש סימן כד] שכתב דלא אסיר לספר אלא בדליכא עשרה דצייתי אבל אי איכא עשדה דצייתי שפיר דמי, אינו נכון דהא כתיב [נחמיה ח, ה] עמדו כל העם וכן כתיב [שם פסוק ג] ואזני כל העם אל ספר התורה, אלמא דבעינן דכולהו להוו צייתי לספר תורה. אבל התירוץ המחוור הוא מה שהסכימו בו הרי״ף [ברכות ד, א] והר״ם במז״ל בפי״ב מהלכות תפילה [הלכה ט] והרשב״א בתשובה [ח״א סימן רו] דדוקא רב ששת שתורתו אומנותו ודכוותיה מצי לסלוקי עצמו מקריאה בספר תורה ולגרוס ברבר הלכה אבל איניש אתרינא לא, ומיהו מי שתורתו אומנותו שרי אפילו בדלא מהדר אפיה, ורב ששת דהוה מהדר אפיה הוא כדי שלא יטרידוהו בלמודו. אבל התוספות בסוטה [שם] כתבו דלא הויא אורחא דמילתא לאיפסוקי בדבר הלכה באנפי ציבורא בעוד שהן עסוקין בשמיעת התורה, ויותר נכון מה שכתבתי. ומתוך מה שכתבתי יתבאר לך שאין לסמוך להקל על הנך סברות דאייתי המחבר אלא דוקא למי שתורתו אומנותו וכדכתיבנא:

ומה שכתב לקרות שנים מקרא וכו׳. בתרומות הדשן סימן כ״ד כתב שפירש בהגה״ה במיימון [תפילה יב אות ז] הטעם דשרי משום דבאותו ענין קעסיק, והשתא שמעינן מינה היכא דעסוק באותו ענין אין צריך לשמוע קריאת התורה אפילו ליכא עשרה ששומעין קריאת התורה ע״כ, ולדידי נראה דמעיקר הדין אפילו דאיכא עשרה דצייתי לספר תורה אסור לקרות הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום ודלא כהמחבר ז״ל אלא אם כן היתה תורתו אומנותו וכדכתיבנא לעיל ודוק:

ומה שכתב שהם בעשרה מדאורייתא וכו׳. תימה דנהי דפרשת זכור יראה דהויא דאורייתא כדאמדינן בריש פרק הקורא למפרע [מגילה יח, א] בגמרא דקראה על פה לא יצא אלא פדשת פרה, מנא ליה לתוספות ריש פרק היה קורא [ברכות יג, א ד״ה בלשון] [ד] שהיא מן התורה, וכן בתוספות דמגילה ריש פרק הקורא למפרע [יז, ב ד״ה כל] והרא״ש בפדק שלשה שאכלו [ברכות פ״ז סימן כ] לא הזכירו אלא פרשת זכור, ועוד תמהני על מה שכתב הרא״ש בפדק שלשה שאכלו [שם] דפרשת זכור הויא דאורייתא בעשרה וזה מניין לו וצריך עיון, ועיין בחידושי הרשב״א ריש פרק היה קורא [ברכות יג, א ד״ה לימא] ובב״ח סוף הלכות חנוכה [סימן תרפה] שלא דק:

נ **אסור לספר וכו׳.** עיין בסימן רפ״ד סעיף ג׳:

קמה א) **ברמב״ם** לפנינו בתוב נקראין ולא מתרגמין, אבל ברמב״ם מהדורת רומי שנת ר״מ כתוב לא נקראין ולא מתרגמין, וכן הוא בפירוש המשניות להרמב״ם סוף פ״ד דמגילה.

ב) **במשנה** דלפנינו הגירסא נקראין ולא מתרגמין וכן הגירסא בהגהות הגר״א שם ע״ב, אבל בהגהות הב״ח במשנה שם גרס לא נקראין ולא מתדגמין, ועיין תוספות יו״ט שם ד״ה לא נקראין.

קסו א) **לפנינו** ברש״י ליתא, ובדפוסים קדמונים של הטור כתוב פירש ר״י, והיינו ד״י בעל התוספות, והם דברי התוספות ברכות ח, א ד״ה רב ששת. ועיין מעדני יום טוב שם פ״א סימן ז אות ק.

ב) **בב״י** ד״ה כתוב בשבלי הבא שכן הקשה בשבלי הלקט סמן לט.

ג) **פירוש,** דהא אינו מונע אחרים מלשמוע.

ד) **עיין** בהגהות והערות בשו״ע אות יג.

עד שיכלה לתן מפי הגבורה · פירש רש"י לתת"ר ולתן כסף ע"ל (נדרים דף מז.) לתן הבעלים רשאי לבעלו עד שיכלה לתן מפי הגבורה ולתר"ר כל הגוזרה לתן יותר מדאי לתן לתת פחות מיהו לתת לעניין ברכת כהנים כיון דפשוט שמעתא הוא לא מקיימים כל אחן שמעון דהוו לנו תרי קלי קולות ותקעו ותקעו הוא לא מקיים ותקעו ותקעו לתן קורין ותקעו מפני ביזתאלמי דפרק לתן שומרין מעוט מלין מני קולות נכנסו כתוף אחד ותקן לתרים לעיל לנעים קולות כנסים לנא מלי לתן לך לעיתר ברכות לחיי לתביני לנו יהבו דמקיים ומקיימתי תרי קלי כדלתר נני מגילה קרלוה עניים יגא נני לתן נגע יהבי דמקיים ולעיתרים ולעיתרים תרי קלי תרין לנא תרי תרי קלי וקורין זכר לחר לנעי קלי מקרין מני דברים כנון לתן והני ברכות כהנים בפרק לתוה כ"ד (ל"ט מ.) שופר של ר"ה של אל פשוט ופיו מוטה אכר וה' מלוכות מבוא לדיו מתות כיום בשופר ומכיר בגמ' (שם מ.) תפיר קלי מי מקיימתי וסמיכת וסר ומנור כיריכר לתר לתמרו מה מלון בפה יכל לנבר ומה מלון הלון יכל לעמוד מ"ל סיכל הקולות מעטות כון קל לתר וסר והנמי מנור לון הלון יכלה לעמוד מכל וקול שופר וקול תקיעות יל לתן מעוון לסכ מכיון הדיבה בתרר · מ"ה מלון לתר לתר ומכיר לי מני כמני דלעמוד מני הברכה הני דמלתיכון לתן אמ"ש מעוטן וכל עמוד מלון לתן אמ"ש מעוטן לון מכריכים ומעוט לון לתרון דבר מלון כמו מלון לתר לתר מלון לתר נכנלן

הלכות אבל בלי הגבלה

אבל בלי הגבלה

אבל בלי הגבלה

וכשו״ע כתה״ע סימן (ס״ל) [סכ] [כנ] [סעיף ט]. ומה שהקשו התוספות [שם ד״ה מין] משני זכחים, י״ל דוקא בב׳ מצות של חובה הוי חכילות, והוא הדין בשני קרבנות של חובה אמור להעמידם כאחד, וכן משמע ביומא פרק ה׳ משמע דאין מביאין פר ושעיר כאחד, ע״ש: יב שלא יפיחו. ומניחין השנים על השלחן קודם הקדש, כדי שיאמרו הקדש על שתיהן. ונראה לי דמיום שיש שלשה ספרי תורות יניחו שלשתן על השלחן בשעת הקדש, דהא יש מקומות שאומרים על כל אחת קדש, כמו שכתב הר״ד אבודרהם [עמוד רנ], ואם כן לדידן צריך לומר קדש על שלשתן, ולא נהגו כן:

קמח **א** להתעכב שם. עד שיפשיט החיבה, אלא מוליך הספר תורה והם יוצאים אחריו, כמו שכתוב סימן קמ״ט, ותוזר לבית הכנסת ומפשיט החיבה:

קמט **א** עד שיצניעו. היינו במקום שמצניעין אותה אחר ובא לציון. [ה] עיין סוף סימן (ק״ה) [כה] [ה] וסימן קל״ג סעיף ב׳:

קמט **(א)** אין הצבור רשאים כו׳. [ו] כתוב הטור פירוש רש״י [סוטה לט, ב ד״ה מיכן] ופירוש הגאון [שבת מג״ר מגילה יד, ב], ח״ל, וגאון פירש [דהא דאמר ר׳ יהושע בן לוי [סוטה שם] בכל מקום קאמר וכו׳. ועיין בב״י [ד״ה ופו] הטור פירוש מהר״י אבוהב דפירש לגאון בענין כדי שיצטל וגם יגמע. וקשה לי דא״כ למה אמר הגאון עד שיצטל ספר תורה להגמיע, היה לו לומר ומגמיע, כיון שזה עיקר החידוש, ולפירוש [ז] מהר״י חביב [שבת בב״י שם] קשה לי דפירש דבפחות אחרינא שרי להקריש ואח״כ יקח אחריה, היכן מצינו בגמרא כן, דהא מתלקים בין ר׳ יהושע בן לוי לשמואל בפיתחא דשלחן יב שלא יפיחו דעתן ויהיו פנויין [יד] מן המצוה [יד] ומוליאין שני הספרים כאחת ומוסיפין בשניה עד אחר שקלאו בראשונה:

סימן קמח

שלא יפשיט שליח ציבור החיבה. ובו סעיף אחד:

א [ט] אין שליח ציבור רשאי להפשיט החיבה בצבור כל זמן שהם בבית הכנסת: (פירוש רש״י סוטה לט, ב ד״ה להפשיט שהיו רגילים להביא ספר תורה מבית אחר [ט] שהיא משממרת בו כו׳, עד, שטורח ליצור הוא **א** להתעכב שם ועיין בפנים בתורת חיים בטור) [ט]:

סימן קמט

שהצבור לא יצאו מבית הכנסת עד שיצניעו ספר תורה. ובו סעיף אחד:

א [ט] **(א)** [א] אין הצבור רשאים לצאת מבית הכנסת **א** עד שיצניעו ספר תורה:

ביאור הגר״א

[יד] וסוציאין בו׳. ובירושלמי [מגילה פ״ד הלכה ה; סוטה פ״ז הלכה ו] לא כתב כן:

קמט [א] [סעיף א] אין בו׳. כפירוש הרי״ף בפרק ד׳ דמגילה [יד, ב] בשם הגאון, וכפירוש מהר״י אבוהב דמה שאמר ר׳ יהושע בן לוי [סוטה לט, ב] עד שיצטל ספר תורה היינו עד שיציא במקומו, וכן הוא בנוסחת ספרים שלנו ויניח במקומו, בין כשמצניעין אותו בבית הכנסת בין בשמוליכין אותו למקום אחר צריך ללותו עד שם, אלא דבקדימה ואיחור לא מיירי, ומותר לצאת קודם ספר תורה, אלא שצריך מכל מקום ללותו למקומו. ושמואל הוסיף

מחצית השקל

שהיא ברכה ז׳ משבע ברכות לוקחים שוב כוס ראשון שברכו עליו ברכת המזון. ולהתוספות דבהבאתן כאחת יש איסור משום חבילות, א״כ אין להביא שני הכוסות בבת אחת, (מה שאין כן להרמב״ם דלא תליא מידי בהבאה כנזכר לעיל). וכתב שכן משמע בטור ושו״ע אה״ע סימן ס״ב סעיף ט׳, שכתב ח״ל, יש אומרים שאין לומר ז׳ ברכות על כוס ברכת המזון אלא מביא כוס אחר ואומר עליו שש [כז] ברכות וחוזר ולוקח כוס של ברכת המזון ואומר עליו בורא פרי הגפן, עכ״ל. ומדכתב אלא מביא כוס אחר ואומר כו׳, משמע שבשעת ברכת המזון לא היה לפניו כוס השני אלא אחר ברכת המזון מביאו, והיינו כדעת התוספות, א״כ הדברים סותרים זה את זה, דכאן בשני ספרי תורה משמע דסבירא ליה כהרמב״ם, ובכוס נשואין משמע דסבירא ליה כהתוספות. ועיין בבית שמואל [ס״ק יא] מה שכתב בשם הפרישה [רישה ס״ק ד]: דוקא בב׳ מצות של חובה. דטעם דאין עושים מצות חבילות כתב רש״י [סוטה ח, א ד״ה חכילות] דנראה שהן עליו כמשא, וזה שייך דוקא בחובה, אבל במה שאין חוב על כרחך לא הוי כמשא, רא״כ מי בקשו מידו, ואדרבא נראה בזה זירוז מצוה: דתנן הביאו כו׳. דהיינו לאחר שהזה מדם הפר בבית קדשי קדשים הביאו לו השעיר לשוחטו, משמע אבל לא הביאו מיד פר ושעיר כי אם משום שהם חובה ואסור משום חבילות. ומזה נראה כהתוספות דתליא בהבאה ואע״ג דשניהם עומדים בעזרה משום חולשא דכהן גדול, אבל עכ״פ לכהן גדול לא היו מביאים עד שגמר הזאת הפר בפנים:

קמח (פ״ק א) להתעכב כו׳. רמ״א קיצר דברי הטור, שכתב שהיה להם הספר תורה במקום אחר המשתמר ולא בבית הכנסת, וקודם שהביאו הספר תורה לקרות בו היה הש״ץ מכסה התיבה שהיה דרכן להניח עליה. ספר תורה לקרות בבגדים נאים ויפים, ואחר הקריאה היה שוב פושט אותן הבגדים מן התיבה ומצניעים אותן עד עת קריאה אחרת. ולפי שהציבור צריכים להמתין שם בבית הכנסת עד שיוציאו הספר תורה לסקום שמצניעים אותו וילווה הספר תורה כל הציבור, כמו שכתוב בסימן שאחר זה, ולכן אם יפשיט הש״ץ תחלה התיבה ואחר זה יצניע הספר תורה איכא טרחא דציבורא, שיהיו צריכים להמתין עד אחר ההפשטה של התיבה והוצאת ספר תורה למקום שמצניעים, לכן יצניעו הספר תורה תחלה ואחר זה יפשיט התיבה:

קמט (פ״ק א) עד כו׳. ובא לציון עיין סוף סימן כ״ה, כצ״ל. ששם כתב הרב ב״י ביום שקורין בספר תורה לא יחלוץ תפילין עד שיחזירו ספר תורה להיכל, ופירש רמ״א דהיינו במקום שאין מכניסים הספר תורה עד אחר ובא לציון, דאם לא כן הא בלאו הכי אין לחלוץ תפילין עד אחר ובא לציון, ו[הוא הדין כאן צ״ל כן, דהא מבואר בסימן קל״ב סעיף ב׳

לבושי שרד

קמח (ט) שו״ע ברמ״א שהיא משתמרת בו. ופורסין נגדיה נגדים נגדים סמיכ המיטה לכנוד ספר תורה, וכשיוצאים משם ומוציאים ספר תורה ליטנו נגדים שמשממר בו לא יפשוט המיטה כפני הנטר, שטורח נטר הוא להמעכב שם עם הספר תורה עד שיפשוט אם המיטה, אלא מוליך הספר תורה כו׳, הומא בתג״ל:

קמט (ט) מג״א פק״א עיין סוף סימן כ״ה, [כל״ל]. דשם מבואר שיש מקום שנוהגין כך, ומיירי הכא בהכאי גוונא, דאם לא כן הא אסור לגאת קודם קדושת ובא לציון, כמבואר בסימן קל״ב סעיף ב׳: (פ״) [א] פרי״ז פק״א בבור הביא. לשון הטור, גרסינן בגמרא אמר ר׳ יהושע בן לוי אין הנטר רשאין לגאת עד שיצטל ספר תורה, ושמואל אמר עד שיצא, ולא פליגי הא דאיכא פתחא אחרינא הא דליכא פתחא אחרינא, אמר רבא מר אסינא אסברה לי אחרי ה׳ מלבו. פירש רש״י, איכא פתחא אחרינא, משיצטל ספר תורה לגאת דרך פתחו הרוחה לגאת בפתח אחר יוצא אפילו לא יצא ספר תורה, ליכא פתחא אחרינא אכן הוא שיצא ספר תורה ולא יצא אדם [ב] ספר תורה. וגאון פירש דהא דאמר ר׳ יהושע בן לוי בכל מקום קאמר [וכו׳] שאין נטר רשאין לגאת עד שיצטל ספר תורה לגמיעו, והוסיף שמואל כי אמן שמוליאין אותו מבית הכנסת להוליאו אין רשאין לגאת עד שיצא ספר תורה ולכן אחריו ועשו לו הידור, משום אחרי ה׳ מלבו, הלכך ליעבריה לספר תורה עד דנפיק והוא אחוריה ולא נפיק מקמיה, ואי איכא פתחא אחרינא רשאין כו׳, הוא לשון הטור. והמובן ממנו בפלוגתא רש״י וגאון כך הוא, דלרש״י ר׳ יהושע בן לוי ושמואל לא מיירו רק כשמוליאין הספר תורה מבית הכנסת לבית אחר, ומקמר ר׳ יהושע בן לוי דמיד כשצטל הש״ץ הספר תורה רשאין לגאת [לגאת*] לבית אף שלא הוליאו עדיין, ומיירו בפתחא אחרינא. ושמואל אמר היכא דליכא פתחא אחרינא לא פני מה שצטל ש״ץ הספר תורה, אלא צריך דוקא שיוציאו מבית הכנסת, אבל במקומות שמצניעין הספר תורה בבית הכנסת לא מיירו כלל ר׳ יהושע בן לוי ושמואל, ורשאין לגאת כל זמן שירצו. כל זה הוא לרש״י. אבל הגאון פירש דר׳ יהושע בן לוי בכל מקום קאמר, ר״ל אף כשמצניעין בבית הכנסת, והא פליג ברש״י הא לכל אחר הדברים גאון ורש״י שוים, כך מובן לכאורה בדברי הטור. ומכח הרי״ אבוהב לא רצה לפרש כך, דא״כ מה האריך הטור להביא כל לשון גאון, רק רצה דברי ר׳ יהושע בן לוי בכל מקום קאמר, וכל לשון בתה שכתב והוסיף שמואל כו׳ עד סופו מיותר, כיון דכך הוא גם לרש״י. לכן פירש מהר״י אבוהב דהגאון פליג עוד ברש״י וסברא ליה דהא דאמר ר׳ יהושע בן לוי עד שיצטל היינו עד שהגמיעו הספר תורה בתקומו בין בבית הכנסת בין בבית אחר, וא״כ הוי משמע דשמואל מקיל דמיד כשיצא הספר תורה רשאין לגאת לבית, לכן הוצרך לכתוב והוסיף שמואל, לומר דמתמיר הוא, ואותן האומרים כך הוא, דר׳ יהושע בן לוי מיירי מהליכת נטר לבית דאסור עד שיצטל, אבל אותן שיגאת הנטר מבית הכנסת לא מיירו כלל, ושמואל הוסיף דגם אסור לגאת מבית הכנסת קודם הספר תורה, אף אם יתמיט בחוץ ולא יבא לבית עד שיצטל, אפילו הכי הוצאה גופיה יש בו איסור, משום שצריך לעשות

הגהות והערות

כג) תוקן בדפ״ל ע״פ מקור חיים, פמ״ג ומתליח המקבל:

כד) לפנינו בטו״ע כתוב ז׳ ברכות, אך בטור שם כתוב ו׳ ברכות, וכ״כ בבית שמואל שם ס״ק יא, ובגאר היטב ס״ק יא:

כה) בדפ״א נשמט תיבת ויהיו פנויין:

כפח א) עיין משבלות אסב לגאון סימן קמט ד״ה הפיכוס הכ:

ב) בהחדורת מגיני אלף ליהכנסורט מנ״ב כתוב (ומיין בטור בפנים):

כפט א) עד כאן נדפס בדפו״ר מהלוגו מקב״ת. מכאן ואילך הוא מהדורת דעמתיר פרי״ד, שהועתק מכת״י לבטי שרד שברשותו. ולה נמשטל בכרך ה:

ב) כ״ה ברש״י שם, אמנם בטור כתב בפני:

ג) כ״ה ברי״ף וכן העמיק הטור. אמנם בספר הבתים הלכות ברכות ובוגע שבת סוף סימן קנו כתב בגירסת המורה, וע״ש בתוס לבתה לומה סד:

ד) עיין לעיל סימן קנה סעיף יד:

ה) תוקן בדפ״ל ע״פ מקור חיים ומתה״ש, וכ״כ הלבטי שרד:

עטרת זקנים

קמט אסור להביא ספר תורה אצל בני אדם (לקראת) [לקרות*] בה, אע״פ שהכרשין בבית האסורים, אפילו בראש השנה ויום כיפור (מרדכי סוף פרק קמא דראש השנה ומו מעי). ריש אומרים חולה שיכול לכוון, יבואו עשרה ויתפללו עמו. ואם הוא אדם חשוב, מביאין לו תורה בביתו ויקראו אותו עשרה שמתפללין עמו (הגהות אשרי פרק קמא דברכות סימן ז וכן איתא בפרק קמא דברכות באחד זרוע עצמו ס״פ בלבות קריאת שמע סימן ט). ומשמע שם דלאדם חשוב אע״פ שאינו חולה, וכן חולה אף על פי שאינו אדם חשוב שרי [דמכי משמ]. והא דאסור היינו להביא בשעת הקריאה לבד, אבל להכין לה יום או יומים ארון או תיבה בביתו שפיר דמי (שו״ת מהר״ם פאדוה סימן פ״ח) [ז]:

משבצות זהב

קמט (א) אין. עיין ט"ז. יש בכאן ענין עמוק ראוי לבאר. גרסינן בסוטה ל"ט ב' אמר ר' יהושע בן לוי אין ש"ץ רשאי להפשיט התיבה בציבור מפני כבוד הציבור. ואמר ר' יהושע בן לוי אין הציבור רשאי לצאת עד שינטל ספר תורה "ויניח במקומו", שמואל אמר עד שיצא, ולא פליגי הא ראיכא פתחא אחרינא הא רליכא, אמר רבא בר אהינא אסברא לי אחרי ה' אלקיכם תלכו. ופירש רש"י [ר"ה להפשיט] שטורח הציבור להתעכב שם עם ספר תורה, אלא מולין ספר חורה "לביתו ומניחו" והעם יוצאין אחריו. איכא פתחא אחרינא, משניטל ספר תורה לצאת, הרוצה לצאת דרך פתח אחר יוצא אפילו לא יצא ספר תורה, ליכא פחחא אחרינא נכון שלא יצא בפתח לפני ספר תורה. אסברא לי, טעמו של דבר, עכ"ל. ופירוש הגאון הובא ברי"ף פרק הקורא את המגילה עומד וז"ל, וששאלתם מאי שינטל ומאי שיצא. דברים הללו שאמר שמואל במקום שאין מניחין ספר תורה בבית הכנסת, ור' תנחום אמר ר' יהושע בן לוי בכל מקום קאמר אין הציבור רשאין לצאת עד שינטל ספר תורה להצניעו, "והוסיף" שמואל במקום שמוציאין ומצניעין אין רשאין לצאת עד שיצא ויהלכו אחריו ויעשו לו הידור, "דאמר" רבא בר אהינא אסברא לי אחרי ה' אלקיכם תלכו, "לעכבו" לספר תורה עד דנפיק והוו אחורים ולא ניפקו מקמיה, ואיכא פחחא אחרינא רשאין, הנחקתיו. ויש בכאן חי"ת פרושים. **הפירוש הא'**, פירוש רש"י כמו שהבינו הב"י ומהר"י אבוהב, לפירוש רש"י מאמר עד "שינטל", בנטילה מהבימה סגי, ואין צריך להתעכב עד שמצניעו, ולהגאון כולל הנטילה וההצנע. והנה ברש"י כתוב לאמר על הפשטת התיבה אלא מוליך הספר תורה "לביתו ומניחו" והעם אחריו, משמע ג"כ אהצנע, וגירסא בגמרא עד שינטל "ומניח במקומו" סותר זה, וצ"ל דאת הגירסא לגאון ולא גרסינן לרש"י. ומה שכתב רש"י "לביתו ומניחו", לאו דוקא, אלא והעם אחריו אחר הנטילה מהבימה. והטור בהעתקת דברי רש"י בסימן קמ"ח השמיט ב' תיבות אלו "לביתו ומניחו". **הפירוש הב'**, נאמר כמו שכתב ב"י בחחלה, דגאון ורש"י לא פליגי אלא בר' יהושע בן לוי, לרש"י דווקא מוציאין לבית אחר אז מעכבין עד שינטל ויניח במקומו אז יוצאין "לדרכם", ובקדימה ואיחור אין קפידא ורשאין לצאת בפתח וממחינים סמוך כחוץ עד שיצא הש"ץ ויניח במקומו, ושמואל אמר שאסור לצאת בפתח קודם. ולפי זה כו' כפירוש מהר"י אבוהב נאמר דכולי עלמא רש"י נמי מודה לזה, ואתי שפיר הגירסא ודברי רש"י בהפשטת התיבה, וכן פירוש רש"י וגאון במצניעין בבית הכנסת, לרש"י "הנטילה" מבית הכנסת קאמר ולגאון הנטילה מהבימה להצניעו, (ומשום הכי אמר "להצניעו", ליישב לשון נטילה). ויהיה הפירוש "לצאת לדרכם", לא לצאת מפתח בית הכנסת, כי בפתחא אחרינא אין קפידא. **הפירוש הג'**, פירוש הב"ח ז"ל [ר"ה פרש"י] דרש"י מפרש דסובר ג"כ עד שיניח במקומו, ונטילה כולל ההצנע, ומדלא אמר עד שיניח ספר תורה במקומו ודי, אלא הבי פירושו קודם נטילה מהבימה אסור אף בפחח אחר ומשינטל לחוד יוצאין בפתח אחר קודם הספר תורה וממחינים עד שיצא ספר תורה ומלווים אותה, (כפירוש מהרי"ץ חביב ד"ל), ושמואל אמר עד שיצא ספר תורה אסור לצאת בפתח, ולא פליגי כו'. ויהיה מלת "לצאת" כפשטיה, לצאת מן הפתח. וזה דווקא במוציאין, הא במניחין בבית הכנסת אין צריך להתעכב כלל, וקודם נטילה רשאין לצאת. [כ"ח ר"ה ומ"ש הגאון] וגאון בתרתי פליג, במקום שמצניעין בבית הכנסת מיירי דווקא ר' יהושע בן לוי ואסור לצאת עד שינטל ויצניע בהיכל, ובמקום שמוציאין לבית אחד אי איכא פתחא אחרינא רשאין לצאת מיד קודם נטילה כלל. ופליג עם רש"י מהיפוך להיפוך. ומה שכתב הגאון בכל מקום קאמר, עשה כלומר בכל המקומות על פי רוב מצניעין בבית הכנסת, ושמואל מיירי במקום שמוציאין, ולא תימא דפליגי כי ר' יהושע בן לוי אמר דווקא במצניעין בהיכל מתעכבין עד שיצניע הא במוציאין אין צריך להתעכב כלל ושמואל אמר עד שיצא, ומשני בפחחא אחרינא הדין עם ר' יהושע בן לוי. ולמד כן ממה שכתב הגאון, הביאו הרי"ף, יע"ש. ועיין פרי חדש. ונחלת צבי תמה, ולפי מה שכתבתי י"ל קצת, כדאמרן. **הפירוש הד'**, הוא פירוש מהר"י אבוהב, כי רש"י וגאון בתרתי פליגי, לדש"י ר' יהושע בן לוי במוציאין, הא במצניעין בבית הכנסת אין צריך להתעכב, ובמוציאין גופא אחר הנטילה מיד יוצאין בפתחא אחרינא, ובאותו פתח עד שיצא הספר תורה ומיד הולכים לדרכם. וגאון פירש כי ר' יהושע בן לוי בכל "מקום", בין במוציאין או מצניעין בהיכל אסור עד "שינטל", והאי נטילה כולל ההצנע ג"כ, דלא כפירוש רש"י, ולצאת היינו לדרכם, אבל מפתח רשאין לצאת קודם ספר תורה בפתחא אחרינא, ושמואל עד שיצא ספר תורה באותו פתח. ומכל מקום לפירוש מהר"י אבוהב אין הכרע לומר דחייב ללוותה עד המקום שמשתמר, אלא עומדין בחוץ עד ששי"ץ הולך לשם ואח"כ הולכים לדרכם. ויהיה הגירסא "לעכביה" או לעכבו לספר תורה עד דנפיק והוא אחוריה ולא ניפוק מקמיה הכי פירשו, ליעכביה בר אינש עצמו מלצאת לספר תורה עד דנפיק והוא הארם "אחודיה" אח"כ כו', וכאלו אמר ליעכביה עצמו מספר תורה עד דנפיק ואח"כ יצא הוא. **הפירוש החמישי**, הוא פירוש מהרי"ן חביב ז"ל, כי צריך ללות ספר תורה וילכו אחריו כפשטיה דקרא אחרי ה' כו', ויהיה הפירוש "לעכבו" כמו לעכבוה לספר תורה כו', כלומר אם [הוא] רוצה לילך עם הספר תורה קודם אשרי ובא לציון או מוסף להצניעו בבית אחר לעכבו לספר תורה עד אחר גמר התפלה עד דנפיק ספר תורה והוא אחוריה ללוותה. והדר אמר ולא (ניפקו) [ניפוק] מקמיה, עוד דין אחר, דאפילו הכי אסור לצאת בפתח ולהמתין כו'. ולפי זה בר אהינא ארבי יהושע בן לוי קאי, אין "רשאין" עד שינטל ויניח במקומו ומלווין אותה כו', ושמואל אמר עד שיצא באותו פתח, אין "נכון" לצאת קודם אף אם ממתין שם. והמעיין ברש"י שם שכתב "נכון", יראה כפירוש הגאון רשאין איסור, ושמואל אמר עד שיצא נכון כו', ולא פליגי, כפירוש מהר"י אבוהב בקרימה ואיחור, ומכל מקום מחולקין מהרי"ן חביב עם מהר"י אבוהב כאמור. והמעיין בב"י יראה שכן הוא בפירוש ליעכבי לספר תורה, והבן. **[הפירוש] הששי**, הוא פירוש הרי"מ ז"ל בפרק י"ב מהלכות תפלה הלכה כ"ד כמו שהבין הלחם משנה שם. ולאחר שמוליכין להצניע בבית אחר אין הציבור רשאין לצאת עד שיצא ספר תורה "וילוו" אותה והם אחריו עד המקום שמצניעין שם. הנה מורה כפירוש הגאון ומהרי"ן חביב, והשמיט פתחא אחרינא כי סובר דר' יהושע בן לוי ושמואל לא פליגי, לר' יהושע בן לוי בפתחא אחרינא ימתין עד שינטל מהבימה ובאותו פתח עד שיצא ורי, ואמר רבא חולק על הני ואמר בר אהינא אסברה לי דאין די בכך אלא אחרי ה' כו', כפשטיה ללוותה, ממילא אף פתחא אחרינא לא מהני, צריך להמתין עד שיצא ספר תורה והוא אחריו ללוות אף בפתח, ופליג בהא אגאון במה שכתב ואי איכא פתחא אחרינא רשאין, וגם שם דאמר רבא טעם על שמואל כו'. והנה הב"י בשו"ע פסק כפירוש הגאון שהביא הרי"ף וכפירוש מהרי"ן חביב

אשל אברהם

ממד, אף על פי שאין עושין כלום כי אם אחדוים רוצעים עשיה אין מעלה ומורין, רק העמדה כמשמר, ושייך נמי בנים דין אחד, ועיין מהרש"ל ז"ל, ולפי מה שכתבתי אתי שפיר. ואחר ההסתלקות, קושיית התוספות על הגמרא דכלכם כ' קוטות וכ' עבדים, נכון ל' דומיא דהכא אדון אחד, והא כ' אדונים נמי בנים דין ל' דכשמאלי כו' כמו שכתוב כ' מצורעים וכהן ל', איני יודע אמאי שנקט כ' קוטות וכהן ל'. והכ"מ ז"ל מדקתם מהלכות עבדים פרק ג' הלכה ט' ופרק י"ל מהלכות טומאת צרעת הלכה ו' אין עושין כאחת, ולא אילק בין כהן ל' או כ' כהנים, שמע מינה דמפרש בהיפוך, עשיה בנת אחת אסור בב' כהנים אבל העמדה ועשיה מה אחר זה שרי אף בכהן ל', ואתי שפיר קושיית התוספות ד"ה אין מזנחים דעשיה מה אחר זה, וד"ה כאן, דהכל בחד גוונא כ' קוטות וכ' עבדים כ' אדונים, ועשיה בנת אחת וכ' כהנים. וכתוטה פרק ד' הלכה כ' פחם [הרמב"ם] והמ"ל קרא דהעמיד "אותה" [בחדר ה] כא כרמי יהודה, ממילא העמדה נמי אסור, ואין צריך לפרש. ולבאורה קשה מכאן לאה"ע סימן ס"כ סעיף ט' "ממילא" קום אחר כתוספות, וכאן כר"ת. ומה שהקשו התוספות ד"ה אין, מיכן [המ"ל] דמיומא נ"ג ב' "המיאו" העמדה אסור בחוטה, אבל (בדרים) [נדרים] אין חוטה. ועיין ר"מ פרק ג' הלכה ה' ופרק ד' הלכה ב' מעבודת יום הכיפורים, והבן זה: **יב שלא.** עיין מ"ל. שגם בספרי תורה אומרים קדים אחר הסניה, ואין ממתין לאשונה על השולחן:

קמח א "להתעכב". עיין מ"ל. פירוש מינה, הארון הקודש. ש"ץ יורד לפני מיבה, מוליאין לרחוב שם הספר תורה [בעמיא מו, ל]. ומיבה האמורה כאן שולחן הספר תורה מונח עליו כשקורין בו, כ"מ. עיין סימן ק"ן [סעיף ה בהגה]. ואנו קוראים מקום לחפלה סמוך לארון הקודש, ונקרא עמוד. עיין סימן קמ"ט דכשמנמיעין בבית הכנסת נמי דינא הכי, אלא רש"י לשיטתיה [שם ד"ה אינא פיחחא] א) פירוש דווקא בחוליאין, הא בהיכל אין צריך להמתין כלל:

קמט א עד. עיין מ"ל. ועיין בעור בפירוש הגאון [מובא בר"ף מגילה יד, כ] עד שגמר תפלתו:

יד אפרים

קמט (בפ"ו ס"ק א) קיצר. וכוונתו דבש"ס איתא אמר ר' יהושע בן לוי אין הצבור רשאין לצאת עד שינטל ספר תורה, ושמואל אמר עד שיצא, ולא פליגי הא ראיכא פחחא אחרינא כו'. אמר ר' אבא כר אהינא אסברא לי אחרי ה' אלקיכם תלכו. וכתב הטור שהגאון פירש רר' יהושע בן לוי בכל מקום קאמר. כשש"ץ אומר עושה שלום אחר חפלתו ג) אין לצבור לצאת עד שינטל הספר תורה להצניעו. והוסיף שמואל כי כזמן שמוציאין אותו מבית הכנסת להצניע אין לצאת עד שתצא וילכו אחריו, אמר רבא בר אהינא אסברא לי כו' הלכך לעכביה לספר תורה עד דנפיק והוא אחוריו ולא נפיק מקמיה, ואי איכא פחחא אחרינא רשאין, עכ"ל. ופירוש (מהרי"ל) [מהרי"ל אבוהב] דנטילה והצנעה בעינן, ושמואל מוסיף דצריך לצאת אחריו ולא לפניו אף על פי שלא ילכו לכיחם. ועל זה הוקשה [ל]הט"ז דלשון שינטל להצניע משמע נטילה לחוד:

ל"בושי שרד

הידור לספר תורה ממתם אחרי ה' חלכו, הלכך ליעכביה עד דנפיק ספר תורה והוא אחוריה, חכו ההידור. ופינם אין רשאין לצאת שנתב בזרי שמואל אין פירושו לצאת לגמרם, אלא לצאת ולהמתין בחוץ עד שינטיעו, ולהא אמר דלא איכא פחחא אחרינא שרי לצאת קודם הספר תורה ולהמתין בחוץ, אבל הליכה לגיכם פחחא אחרינא, ומחילא לענין לוה אין לחלוק בין איכא פחחא אחרינא לו ליכא פחחא אחרינא, אבל עד שיצא. כך הוא פירוש מהר"י חביב, ומובן דברי הט"ז: (ב) שם מהר"י חביב. המביב כתב דמה שכתב גאון ועשו לו הידור, זה ההידור הוא דבר נוסף על ההליכה אחריה, והייגו שצריך לצוחה עד המקום שמצניעים אותה, ומחילא לענין לוה אין לחלוק בין איכא פחחא אחרינא לו ליכא פחחא אחרינא,

מחרינא, דהיינו (ג) לר' יהושע בן לוי מותר בפתחא אחרינא, ולפי פירוש מהר"י חביב אין לר' יהושע בן לוי עסק כזה, דלא מיירי אלא באין מוליאין מן בית הכנסת (ד) הספר תורה. ולכולי עלמא קשה לי למה ליה לתלמודא לחלק בפתחא אחרינא, דהא בלאו הכי לא פליגי, דר' יהושע בן לוי מיירי באין מוליאין מבית הכנסת ולשמואל במוליאין. ונראה לענ"ד לפרש דלגאון מיירי ר' יהושע בן לוי בכל מקום, אין שמוליאין ואין אין מוליאין, ובתרוייהו סגי עד שיבטל להגביע, אע"פ שלא הגיע עדיין. ושמואל הוסיף באומו מקום דמוליאין שצריך להמתין עד שיגיע ולא סגי בבטלו לחוד, וכעין שפירש רש"י, אלא שבהוספה של (שמואל) [שמואל*] יש עוד שצריך ליכך אחריו משום הידור, וזה נכלל בדברי בר אהינא. ועל זה קאמרינן דלא פליגי שמואל ור' יהושע בן לוי במוליאין, דזה מיירי בפיתחא אחרינא דשרי. ומה שכתב [הגאון] הלכך לעכביה לספר תורה עד דנפיק והוא אחריו ולא נפיק מקמיה, נראה לי פירושו דהכי קאמר, דאין להוליך הספר תורה מבית הכנסת עד הזמן שיצאו מבית הכנסת כי היכא דיקיימו אחר ה' אלהיכם תלכו [דברים יג, ה]. וכפל לומר והוא אחריו ולא נפיק מקמיה, דקא משמע לן דאלה שילך אחריה, ואח"כ קא משמע לן דלא יצא מקמיה דוקא, דהיינו במקום שאנא היא לא יקדים הוא לצאת שם דאז חל עליו חיוב ללכת אחריה דוקא, אבל אי איכא פיתחא אחרינא שרי, דאז אין עליו שם נפיק מקמיה. ומה אין אנו צריכים לפירוש מהר"י אבוהב וב"י [ד"ה ועל] בפירוש וליעכביה שכתב הגאון. כן נראה לענ"ד בפירוש הדברים להלכה אבל לא למעשה, אלא בכל ענין יצא אחר הספר תורה לאומה, משום הידור:

הגה (ה) מיהו אם אינם יוצאין רק ב (א) יחיד לית לן בה: ואם מצניעים הספר תורה בבית אחר אם אין לבית הכנסת אלא פתח אחד צריכים להתעכב עד שיצא הספר תורה וילכו אחריו למקום שמצניעים אותו שם ואם יש לבית הכנסת שני פתחים יכולים לצאת בפתח אחד קודם שיצא הספר תורה בפתח האחר ובלבד שילכו אחר הספר תורה (ב) וילווהו למקום שמצניעים אותו שם: הגה [ב] (ו) ומקומות שמניעין אותה בהיכל שהוא הארון בבית הכנסת מצוה לכל מי שעובר לפניו ג' צעדים לפני הארון שמכניסין אותה שם (ז) וכן הגולל יצא אחר הספר תורה עד לפני הארון ועומד שם עד שיחזירו הספר תורה (ח) למקומה וכן נוהגין במנהגיה הספר תורה כי הוא עיקר הגולל וכמו שנתבאר [סימן קמ"ז סעיף ד'] (ט) [ב] (ז) ויש שכתבו שבאים הנעוקות (י) לנשק התורה כדי לחבבה (יא) ולזרזם במצות וכן נוהגין:

ספר קריאת ספר תורה סוף פ"א):

הגהות והערות

ג) תוספת מהדורת דיהרנפארט תנ"ב, ועיין מקור חיים:

ד) כ"ה בכל הדפ"ר. ויש שכתבו למבנה. ובמהדורת דיהרנפארט תנ"ב כתבו כדי למנכה, וכ"ה בדפוסים שלפניו. ובדברי משה פירש קמו לות ד כתב ומעבר יפה כדי לזרוק במצות. אך בתור זרוע כתב ומעבר יפה הוא זה לתוך אם התעוקות למצות ולזרוק:

ה) יש כאן שיבוש. וז"ל הבית דוד, ואין ספק כי הוא טעות סופרים ונעו מין זה ומין פדה נפשי מעבר בשתם [מיוב לב, כח] שהוא נפשי וכן היא נמנה עם ע"א מילין דכתיבין וא"ו וקריין יו"ד, ולשון נפשו לא נמנה עמהם, הרי שאינה אלא וא"ו קטיעה, עכ"ל:

באר היטב

קמט (א) יחיד. פירוש, אחד אחד, ובלבד שלא יצאו רובן, [מ"א ס"ק ג]: (ב) וילווהו. והוא הדין כשמוליאין אותה לומה עד הבימה, הגר"א ז"ל, [מ"א ס"ק ג]:

מחצית השקל

דאין לציבור לצאת מבית הכנסת עד אחר ובא לציון: (ס"ק ב) יחיד כו'. פירוש אחד אחד כו'. וכן הוא בתלמידי דבינו יונה הובא בב"י [ד"ה ותו] להריא שממנו נובע הנהת רמ"א הלז. וכלל הדין, בין יש לו פתח אחד ובין יש לו ב' פתחים בכל ענין צריכים להמתין ללוות הספר תורה, אלא בדאיכא שני פתחים דשאי לצאת מבית הכנסת קודם שיוציאו הספר תורה וימתין בחוץ עד שיוציאו הספר תורה וילוה אותה, וצריך לצאת בפתח השני שלא יוציאו הספר תורה דרך פתח ההיא, אבל בליכא דק פתח אחד אסור לצאת קודם שיוציאו הספר תורה, אף שדעתו להמתין בחוץ וללוות הספר תורה, כי אין זה בבוד התורה שיצא בפתח שיוציאו בה הספר תורה קודם לספר תורה:

אוצר מפרשים

קמט (סעיף א בהגה) למקומה. וז"ל אליה רבה כתב רמ"א ביו"ד [סימן רמב סעיף יח] כשספר תורה על הבימה אין הצבור צריכין לעמוד, משום דהספר תורה ברשות אחרת. וכתב (ע"ז) [ט"ז] [שם ס"ק יג] נראה הוא הדין על השלחן שגבוה יו"ד טפחים ורותב ר', וגם כשספר תורה מונחת בארון אע"פ שהוא פתות כו', [ע"כ הש"ו]. גם אפשר כיון שיושב השו"ע וספר תורה בידו מותרין לישב. ובשעת הגבהה יש לעמוד, דלא כמג"א [סימן קמו ס"ק ו]. ע"ש:

(אשל אברהם, א)

ב (שם) לנשק התורה. ומנהג פשוט לאמור בשעת הכנסת התורה [והילים] מזמור כ"ד, ובשבת שחרית מזמור הבו לה' בני אלים וגר' [שם כט]. ומה שאומרים [שם כו, ו] לא (נשוא) [נשא] לשוא נפשי בחירק, דלדידהו הרי כתיב וקרי. אך במסורה מרדיקת לא קראו רי"ז קטנה ודירא אלא קטיעא, וכן הלא נמנה עם ע"א מילין דכתובים וי"ו וקריגן יו"ד ולשוא נפשי לא נמנה עמהן [ז]. ועיין מרדש [רבה] חזאת הברכה [דברים פרשה יא, ב] ועיין תשובת בית דוד סימן (תקס"ב) [תקכב]:

(אשל אברהם, ב)

מוהר"ר יצחק בנו"ל אל"ל זמנ"ן הגבוה יצחק
בדרכים הרב אברהם יצחק בומכך אל"ל ראש המחברת הרב יצחק יוסף אל"ל

זה. והרבר פשוט דאעמודים קאי הרב"י רבזה אין נזהרים האשכנזים, וכמ"ש גם הב"ח. עבמג"א [בראש הסימן] שיפה כיון בזה ולאפוקי ממ"ש הט"ז [ס"ק א] שנרחק להוציא לשון הרב"י ממשמעותו ובונתו הפשוטה כנז'.

דס"ז בבוונת לב"י אינו נראה ותשובה לדבריו

ומ"ש הרב בט"ז ממה שלא הזהירו לעיל סימן קל"ט שיקח איזה מטפחת כשהצריכו לאחוז בעמודי ס"ת בשעת קריאה. עכ"ל. אע"פ שהם דקדוקים של מה בכך, אין כדאי להשיב עליהם, אפ"ה משום דגברא רבא אמר להו אמינא דלא מוכח מהתם מידי, רבשעת קריאה אין הכרח לאחוז העמודים דווקא, אלא אפשר ביריעות דמצות אחיזה בעלמא בעינן וביריעות עדיף טפי. והכי נמי איתא בכתבי האר"י ז"ל לתפוס בס"ת בשעת הברכה ביריעות ע"י המטפחת. אבל בשעת הגבהה וגלילה אי אפשר אם לא ע"י אחיזת העמודים ואין עליהם מטפחת. גם קשה לגלול עם הפסקת דבר אחד, ולכן מקילים האשכנזים בעמודים, דס"ל דלא רמי לס"ת גופה לענין זה. ותפס עליהם הרב"י דוראי גם בעמודים צריך להזהר, וכן הגון. שהרי כל המחזובר לדבר הרי הוא במוהו כדתנן פי"ב דכלים [מ"ב][1].

לשון ב"י

[קכו.] **ע"ד בראשו. כיון שאין קורין בתורה בפחות מי' נקט י'. והיינו נמי שקראו ממש, שצריך לשמוע קה"ת והשומע כקורא. זה פשוט בלי שום רוחק.**

שם [ד"ה וא"ר שפטיה]. ופירש"י הגולל ס"ת מענין לענין והוא יחיד כו'. לא נתברר לי כוונת רש"י בפירושו זה, וטרחתי מאד להעמידו בכמה דרכים, ולא עלתה בידי. ואיני יורע אם הניחוהו המפרשים בלי ביאור, לפשיטותו או לקושי הבנתו.

שם. ופסקי הרא"ש שלפניהם. כצ"ל במ'.

שם. אלא שהד"ן תלה הדבר בכבוד התורה כו'. ול"נ ברא ודא אחת היא, שכבודה של תורה היא כבודו של גולל.

מ"ש בהגה שאין לעשות מפות מבגדים ישנים הלכה מקופחת היא בעיני

כתוב בהגהת הש"ע [סעיף א]. ואין לעשות מפות מדברים ישנים. עכ"ל. ובמג"א [ס"ק ה] הביא על זה דברי הרמב"ם דפ"א מהל' בית הבחירה שאפילו חדשים שנעשו להדיוט אסור. עכ"ל. ואני תמה מאי ס"ד למילף מהתם, והא התם ס"ל לרמב"ם דההיא מיירי בחצבן מתחלה לבית הכנסת, אין עושין אותן לגבוה, דבית הכנסת לגבי בית המקדש הדיוט קרי לה. אי הכי אטו מבית המקדש ניקו ונגמר, פשיטא דשני ושני, דהא בית הכנסת דהדיוט הוא. ורברי הר"מ ז"ל צ"ע. וק"ל עלה נמי מההיא דבעי ריב"ש מר' (פ"ר דע"ז דף נ"ב ב) דאי איתא מאי תיבעי ליה, ורבי מ"ט לא אהדר ליה דעדיפא. גם ממראות הצובאות י"ל. ועמ"ש בקונטרס בנין בית הבחירה בס"ר. ונראה דאשתמיטתיה לבהג"ה משגה שלמה פכ"ח דכלים[2],

דמתניתין היא בהדיא כמ"ש שם בס"ר דמוכח ראפילו בגדי אשה שרו לתשמיש קדושה.

עיין לחם שמים פ"ג דידים כתבתי דמשמע שאף בשקוראין באמצע הספר ובסופו, אחר שגמרו הקריאה לעולם צריך לחזוד ולגללו לתחלתו. א"כ לא יפה אנו עושין שמניחין ס"ת פתוחה על מקום הפרשה שיקראו עוד בשבוע ההוא. שמא בימיהם לא היו מלבישין אותו אלא כורכו (כמ"ש [שבת קלג, ב] כורכו בשירים נאים) ושם אותו בתיק, לפיכך היו צריכין לגללו כולו כדי שיוכל להכניסו בתיקו העשוי עגול למדתו, ואם היה נגלל משני עמודיו לאמצעו לא היה נכנס בתיק. אבל אנו מלבישין אותו ומשימין אותו בארון מרווח לית לן בה, והכי עדיף כדי למצוא הס"ת מקומו פתוח במקום קריאת היום, שהרי חשו חכמים שלא לגלול ס"ת בצבור.

דף סט ע"א בטור. ובתב בעל העטור כו' ואיכא מ"ד עשרה דוקא, שבעה שקראו בתורה ומתרגם ומפטיר וש"צ. תקשי ליה במקום שאין מתרגם וביום שאין מפטיר מאי איכא למימר. אבל נדחק בחנם וא"צ לחשבון זה, דהא ודאי לעולם ליכא בציר מעשרה, לפי שאין קורין בתורה בפחות עשרה. ומיחייבי נמי לשמוע קה"ת, והוו להו כולן קורין, דשומע כעונה. ור"י וריב"ל אלישנא דמתני' קיימי דתנן אין קורין בתורה אלא בעשרה.

האידנא מ' לא נהו עלמא לכו ס"

סימן קמט

[קכו:] **בב"י. במקום המשתמר ולפיכך אחר שקראו כו' להצניעו בבית המשתמר וקאמר ריב"ל. כצ"ל *.**

באור

ע"ב. אבל בקדימה ואיחור לא מיירי שנאמר שאפילו שיצאו לפני ס"ת אין בזה קפידא. עכ"ל. כלומר בקדימה מי ילך תחלה ליכא קפירא, רק שימתינו ער שעה שיצניעו הס"ת, ואפילו שיקדימו לילך לפניו כדי לצאת מיד. וק"ל.

בעיא כבה שעומד בשו"ת העיר וב ישראל בנו' גם בעלי של ר' רפשו לקוי

[קכז.] **בטור.** וגאון פירש הא דאמר ריב"ל. כצ"ל.

שם. אין צבור רשאין לצאת ער שינטל ס"ת להצניעו. צ"ל *.

באור לשון גאון דלא כמפרשי הטור

ד **כב"י בסופו. ועל מ"ש גאון הילכך ליעכביה לס"ת עד דנפיק כו' פי' יעכב עצמו מס"ת כו' ול"נ דלמ"ד דלס"ת הוי כמו בשביל.** עכ"ל. דברי שניהם ז"ל דוחקים גדולים. ועוד אי אפשר לומר כפירושם דאגברא קאי, דאי הכי מאי ליעכביה לס"ת דקאמר והו"ל למימר ליעכב לפ"ר, ואין הנוסחא כך.

לכן נ"ל עיקר שהענין כך הוא, שבזמנם לא היו מצניעין הס"ת עד אחר סיום התפלה, כדאמר לעיל כששל"ץ אומר (שים) [עושה] שלום כו', וכפי' מהרי"א והרב"י, וטעמם

קמז. 1. עיין שאילת יעבץ ח"ב סי' ק"ג בענין לאחוז במגילה ערומה.
2. במשנה ה', כפה שהוא סמא מדרס ונתנו על הספר. ופירש הרע"ב מטפחת שבראש האשה אם יחד אותה לספר וכרך אותו עליו, עכ"ל. ועיין מחזיק ברכה סי' קנ"ג ס"ק ח'.

היה בזה לעכב הס״ת כל כך משום טירחא דצבורא לפי שהם צריכים לעשות לו הידור לילך אחריו כשמוציאין אותו להצניעו. ואם היו מחזירין הס״ת למקומו מיד אחר שקראו בו, נמצא שהצבור ההולכין לכבודו אחריו מוכרחים לחזור למקומם לגמור תפלתם ולשמוע קדושה וקדיש, וקבעי הגאון לאשמועינן השתא טעמא דמילתיה דלעיל, דפשיטא ליה דאחר גמר התפלה מחזירין הס״ת, ואיידי דנסיב לדבר אהינא מפרש נמי דמכלליה שמעינן דהכי ערוף, ולא להחזירו להיכל מיד. והיינו דקאמר הילכך, כלומר מדחזינן דמצוה לילך אחר הס״ת, ליעכביה לס״ת פירושו כמשמעו, שנותן טעם לדבריו שלמעלה שעל כן יעכבנו לס״ת עד שעת יציאת הצבור מבית הכנסת, דנפיק והוא אחוריה ומקיים אחרי ה׳ אלהיכם תלכו. ונכון הדבר כדי שיזכו בו כל הצבור, שמצוה גדולה היא לכבדו ולהדרו. ואם היו מצניעין אותו תיכף אחרי קריאת התורה היה טורח גדול כנזכר, וגם לא יוכלו הכל ללוותו כשעובר לפניהם תוך בה״כ בלבר, שהמקום צר בבה״כ, משא״כ כשיוצא והכל יוצאין אחריו.

האידנא מ״ש לא נהוג עלמא ללוות ס״ת

ונ״ל דה״ט דהאידנא לא קפדי ללוות הס״ת כשעובר לפניהם בבה״כ, משום דדחיק להו עלמא ולא אפשר לכולא ציבורא למיזל אבתריה. ובזה מובן הלשון היטב בלי שום דוחק. דק י״ל קצת, הא דמסיים ולא נפיק מקמיה לישנא יתירא הוא. ונ״ל שזהו מן ההוכחה גם כן, מדקפדינן דלא ליפוק מקמיה דס״ת, ואי איתא דמצניעין הס״ת תוך התפלה, א״כ בלא״ה לא נפיק, דהרי עדיין לא סיימו צבור תפלתן. אלא ודאי דאחר שגמרו התפלה מצניעין ס״ת כי היכי דנפיק אחוריה, ואצטריך לאזהורי דלא ליפוק מקמיה. וק״ל.

סימן קן

בגיא בבה״כ שעומד בשפל העיר ובתי ישראל בנויים גם בעליונו של הר. ופשטה לקולא

[קכז:] **בטור. ומגביהין אותה בו׳.** צ״ע אם בית הכנסת בנוי בשפל העיר היושבת בשפועו של הר (כמו בק״ק אלטונא) ויש בתים בנויים גם בגבהה שגבוהים מבה״כ, עם היות בנינם נמוך מבנינו של בית הכנסת, אלא שקרקעיתם גבוהה מקרקעה של בית הכנסת, ולפעמים שאפילו יסוד הבתים העומדים בזקיפת ההר גבוה הוא מגג בית הכנסת, אע״פ שבנינו גבוה מאד ויתר הרבה מכל הבתים, מספקא לי אי כה״ג נמי חייבין להגביה גג בית הכנסת באופן שיגבה ויראה למעלה מעל כל בתי העיר דווקא, כיון דמדינא צריך להיות הבית הכנסת בגבהה של עיר, או דילמא לא כל מקום גבוה ראוי לבית הכנסת, כגון שאין שם עיקר הדיורין של ישראל (כמו שהוא גם במקומנו הלז) אך נמצאו קצתם שם בגובה העיר בעליונו של הר, וכבד הגביהו הבית הכנסת כל מאי דאפשר, יותר מהבתים העיקריים שסביבו אשד בשפל ישבו, ששם עיקר מושב העיר, ורובם של בעלי בתים דדים שם, וראוי להיות הבית הכנסת באמצעם כל האפשד (דוגמת המשכן שסביבותיו היו המחנות), ודבר קשה וכבד מאד על הצבור להגביה הבית הכנסת כל כך שיגבה וינשא על כל בתי בני ישראל הדרים בקצה גובה ההר, ומסתברא לקולא.

בענין פתח בית הכנסת באיזה רוח יפה למנהגנו מן הכתוב

ע״ג בב״י [ד״ה ומש״ר בשם התוס׳]. בתו׳ פרשו הטעם כדי שיהיו משתחוים מן הפתח כנגד הארון כו׳ וכן הדין **למתפללים למזרח כו׳.** ואין נראה כן מן התוספתא שהביאוה רי״ף ורמב״ם להלכה קבועה, דאקרא קסמכי לה רבנן דבעינן דומיא דמשכן שהיה פתחו למזרח. ודוקיא הכי הוא, דכתיב [במדבר ב, ג] והחונים קדמה וגו׳ וכתיב ראשונה יסעו וגו׳ ונסע אוהל מועד. והנוסע פניו נוכח הדרך אשד ילך בה. נמצא פני אוהל מועד אל החונים קדמה, וכה״א [ויקרא טז, יד] אל פני הכפורת קדמה. ותנא דבי ראב״י כל מקום שנאמר קדמה אינו אלא פנים למזרח. איברא ודאי כך הוה, כשנסעו המחנות קדמה מגמת פניו של משכן קדימה. בדם כשהפכו פניהם ליסע מערבה, בהכרח גם המשכן הפך פניו מערבה, נוכח המקום שאליו פונה הדרך אז. ולפ״ז המשכן שלא היה בנין קבוע במקום אחד, רק אוהל מיטלטל, ונוסע עם המחנות לכל אשר יפנו שמה, פעם פתחו במזרח, פעם במערב (ועיין מ״ש באם לבינה בענין מסע המחנות בס״ד). נמצינו למדים סמך יפה גם למנהגנו מן הכתוב. ועמש״ל סי׳ צ״ד.

מ״ש בלבוש בענין בנין בותל מזרחי של בה״כ אין דעת תוכנים נוחה ומנו בכולל

כתוב בלבוש סימן צ״ד סעיף ג׳. ודע שכל הארצות האלה אשר אנו מפוזדים בהם כלם הם כנגד מערבית צפונית של ארץ ישראל, ואינם מכוונים במערבה של ארץ ישראל ממש בו׳. לפיכך נ״ל שטוב ונכון הוא בשעושין בית הכנסת שיזהרו שיעשו הכותל מזרחי שעושין שם הארון ומתפללין כנגדו, שיהא נוטה קצת לצד מזרחית דדומית, ואז נעמוד מכוון כנגד ארץ ישראל וירושלם ובית המקדש וקדש קדשים. וכתב עליו בא״ח (דף מ׳ ע״ב) וז״ל בארץ אשכנז ופולוניא וכמו כן בארץ איטאליא האמת הוא כדבריו, שנכון שהכותל המזרחי יהא נוטה קצת לדדום, אבל מ״ש בטעם זה הכל טעות הוא כו׳, וכבר נמצאו כמה מקומות שאע״פ שבהם אותם התנאים שכתב הרב בעל הלבושים עכ״ז הרוצה לפנות כלפי ארץ ישראל ממש צריך לנטות קצת כלפי צפון כו׳ וכן קרא אחריו מלא, התוכן מהד״י מזאמשט יעוין בספרו.

מ״ש בס׳ פ״ת שלא לכנות (קכוב) [קרקע] בה״כ מאבני מחצב אינו מוכרח

כתוב בספר פתיל תכלת. ואין יכול לבנות קרקעית בה״כ מאבנים החצוכות מן ההר. ואיני יודע למה. ע״ל סי׳ קל״א.

צ״ע במ״ש לבוש שאין לישב בין הבימה וההיכל

כתוב בלבוש. אסור לישב בין הבימה ובין ההיכל, שיהא אחוריו נגד ההיכל דגנאי הוא, ואיסורא נמי איכא דהעומד על הבימה דמשתחוה לבדך נראה במשתחוה לו. ואיכא למידק על הטעם הראשון, א״כ אפילו אם יושב ואחוריו אל הבימה איכא גנאי כשקודין בתודה שאחוריו אל הס״ת. וגם על הטעם האחדון קשה נמי דהא מכל מקום נראה כמשתחוה לו המברך על הבימה, אי הכי מאי איריא אחוריו נגד ההיכל. וי״ל בזה, דבקל יוכל להפך פניו

מסורת השס"ם

מהו דידכויות . דתניגן במתני' דידכויות היו עיקר : קבלן . מלבון מרבץ הוא כדכתיב ויהפוך כל"ו ומתי קבלי יין כתיותיך והיא כמו שעירין דיין ומנקה נגד ההומה ונוהגין עליה כלי מכתישים להבחיה ההומה ולבברה יה"ל במתני' מלכת גדולה עבו מעלים בימים הבוחרים ומגיעין בסודרין :

הדרן עלך שני שעירי

הלכה א מתני' כה לו כהן גדול לקרות .

פרשת היום כדלקמן בגמרא מקרא דקריאת הפרשה מצוה היא : אם רוצה לקרות בבגדי בוץ . שעובד בהם עבודת היום קורא ותפ"ש בקריאת הפרשה תורה שבודה לפי בגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן במקדש חפי' בלא בשעת עבודה : יהם לו . קורא בהיסגלית לבן מבלי הוצאת מצוה בבגדי לבן ולפי היום בגדי כהונה בדאמר בגמ' שבירי עבודה ב"כ בבגדי לבן : הון הבגדת . היא הבוש בלשון לבור : ומוחנו לרחם הבגדת . הוא בעל פיו מתחיין על לרבי הבגדת מי הבעיר מי פיהם על שמע ומי המוכר לפני הקיבה והוא נותנו לסגן וכו' וכל כך למה מבוש בגדו דהכן בדיל להרחות הבוכוחו בים שרות הרבה לאוקר ממנו : וכהן גדול שומר ומקבל . מבגל המקודש יוכל היה ומצינו למדין בבעזרת בגים היה קורא דלי בעזרת ישראל הבור לרבב שלין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד ויבב בדכתיב ויבא המלך דוד ויבב לפני ה' : וקורא לחרי מיה . עד סוף הענין ואך בעבור שבבדבה אמור לפי שהוא בענין אחד ובמוך ומוחר לגלג בתורה אם הוא בענין אחד וקרוב בבדי אלא הבבדה המתוקנתן הכל אם קודם שיגלל הב"ת עד מקום הדילג ישביר המתוקנתן לתרגם הפסוק בקרא הקודם אסור לגלל ונגלל לפי בגמגלו הלבור ובבגים ומבלים ואין זה בבוד הלבור יבן הב אמי' קרוב הוא בבדי אלא ישבור המתוקנתן אלא בוה מעבה הוה אסור לגלל לפי שבתוקה אין מדלגין מעבון לענין מבדרי תורה הן הזהרות ומבוקן ומוצות ולרוך שיבבבו בלב הבומנין ובבבלים יוצא מבוקר לבוקה אחרת חיבו טוה לו להתבוק : ובוגל את הבוקה ומעוהה בחיבו ואומר יוחר ממה בקריאתי וכו' . בדי בלא להוצית לעז בל הב"ת בבבריאן מהו הב"ב בקרא בפרבה הבלוכות על פה ויהיו סבורים בב"ת זו הבר מוחה פרבה : ובבבור בבהיבם הבקיים . בפ' פיהם בהוה בבפר במדבר ובקרא הומם הבקודים בבחוב בו הענין בל ישראל : קורא על פה . בחוחה פרבה הבוקה היא מפרבת הבדי מות ואך בעבור יוחר מבדי הבבבת המתוקנתן לבוכך אינו יבול לגלל הב"ת עד לבם בדאמרן מפני בבוד הלבור וב"ת הבר אינו יבול להבית מבוה בבל בבמו בבמוה הוא בבבריאן בבדם אחר קורא בבני בבבים : ותבבן עליה שמונה ברבות . הברבות בל אחריה בלי לפי בתבלה על התורה לפניה ולאחריה בדרך מברבין בבית הבנבת ומוסף עוד שבע ברבות לאחריה בדאשיב והזיל : ובל העבודה . רלה ומבויים שהוחך לבדך וכו' ובל הבודים מודים ומבויים הבוב וכו' ובל אחילת הבון בלה לנו ומבויים מוהל עונות וכו' ובל המקדבים ובל ישראל וכו' בהקאמר בגמרא : הריוחה ב"ב שהוא קודם וכו' לא מפני בהינו בבבי . דמהו דתימא הריוחה עבודה אחת אינו בשוי להביאה בדי לילך לרחוה עבודה אחרת דאחריה העבודה מצוה היא מבום ברוב עם הדרת מלך ואין מעבירין על המצות הא"ל דמבוין שהוא אינו עוסק בה לאו עבודה מצוה היא :

גמ' מנין לקריאת הפרשה . שהיא מצוה : ויעש . כתיב בפרשת המלואים ויעש אהרן וכנו את כל הדברים אשר צוה ה' ביד משה מה ת"ל אשר צוה הלא כבר נאמר בעיל מיעיה כי כן צוויתי אלא מבאן לרבות שבלטוה גם לקריאת הפרשה דולפיכ ב"ג ביה"ב ממלואים : שירי עבודות . אחע"פ בחינו עבודות ממש ואין מבבבין אלא בשירי עבודות שחיבן אלא למצוה אח"ב עובבן בבגדי לבן : מתניתא אמרה בן וכו' . דמבמע דקפדינן על לבן ובלומר לעשוטו שאינו עובבה בבגדי זהב וקריאת הפרשה אינה אלא בשירי עבודה : למה . הינו מיבבן בבגדי זהב בשירי העבודות : שהן בחוץ . וקב"ל דה"ק לא ניתן היום לעבוד בבגדי זהב לדבר שאינו עבודה והוא בחוץ והבבן פריך הרי אחיטה דלאו עבודה היא ואינה אלא בחוץ בעזרה והוא עובדה בבגדי זהב היום שהרי שחט את התמיד בבגדי זהב : דלה שובדה וכו' . דבאמת אם דלה עובדה בבגדי לבן ועל זה מתמה וכו' מנינו לשחיטה דלה וכו' ואלא אחיטת התמיד לא היתה אלא בבגדי זהב ושחיטת פרו והשעיר לא היו אלא בבגדי לבן : בבל אחר את אחר וכו' . הרי בבל מקום מלינו בלרין לעבוד בבגד להתורה ולילך לעבוד בבגדי לבן אלא ואבחות ב"ג קודא והיה לו לילך לבהב"ג ובקרות שם אלא וכו' התורה מתפלה בהן שחיבות ובבוד הוא לבתורה שהיא מתפלה ומתבבדת בהן עוד מתן לזה בדתניגן במתני' ונרמיין להסוגיא עד סוף הלבה בפ"ד דסוטה בהלבה י' ובן לקמן בפ"ד במגילה בהלבה ה' ושם פירשתי ע"ש :

הלבה

ציון ירושלים בבבל אחר את אחר הולבין לאחר בדוחה . מיון בב"ש מ"ת כי' בלה שבוח יא בהבב"ב . ושיון שיבוחן שו ע"ב ובבוחה עו ע"ב ושיון שיבוחן דף לא הולבין מיל ושוהין כדי מיל ויודעים שהגיע שעיר למדבר ר' ישמעאל אומר והרא סימן אחר היה להם לשון של זהורית היה קשור על פתחו של היכל ובשהגיע שעיר למדבר היה הלשון טלבין שנא' אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו :

גמ' מהו דידכויות קבלן :

הדרן עלך פרק שני שעירי

הלכה א מתני' יבא לו בה"ג לקרות אם רוצה בבגדי בוץ קורא ואם

לאו באיסטלית לבן משלו ג חזן הכנסת נוטל ס"ת ונותנו לראש הכנסת וראש הכנסת נותנו לסגן והסגן נותנו לכה"ג וכה"ג עומד ומקבל וקורא ועומד וקורא אחרי מות ואך בעשור ונולל את התורה ומניחה בחיקו ואומר יותר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן ובעשור שבחודש הפקודים קורא על פה ומברך עליה ח' ברכות על התורה ועל העבודה ועל ההודיה ועל מחילת העון ועל המקדש ועל ישראל *ועל הכהנים ועל שאר התפילה . ד הרואה כה"ג שהוא קורא אינו רואה פר ושעיר הנשרפים הרואה פר ושעיר הנשרפין אינו רואה כה"ג כשהוא קורא לא מפני שאינו רשאי אלא שהיתה דרך רחוקה ומלאכת שניהן היתה נעשית כאחת: **גמ'** (ה) מנין לקריאת הפרשה ר' אידי בשם ר' יצחק *יועש מה ת"ל אשר צוה ה' את משה מיכן לקריאת הפרשה רבי אמי בשם ר' יוחנן שירי עבודות עובדן בבגדי לבן א"ר מתנא (ו) מתניתא אמרה כן ואם לאו באיסטלית לבן משלו ר' יוסה בעי לטה שהן בחוץ הרי שחיטה הרי אינה אלא בחוץ והוא עובדה בבגדי זהב ר' יסא בשם ר' יוחנן רצה עובדה בבגדי זהב רצה עובדה בבגדי לבן מצינו שחיטה רצה עובדה בבגדי זהב רבה עובדה בבגדי לבן ד *בבל אחר את אחר הולבין אחר . התורה והבא את אחר מולבין את התורה מתעלה בהן ידי שהן בני אדם גדולים התורה מתעלה בהן והא

הולבין מיל . כדתמרי' לעיל מיקרי ירוכלים היו מלון אותו עד סוכה הלאסוכה וכשחוזרין ושוהין לאחר כך כדי הילוך מיל יודעין שהגיע שעיר למדבר :

גמ' קבלן . מלכות גדולות ובגוהות שכם השומרים עומדים ומגיעים בסודרים :

תורה אור

הדרן עלך שני שעירי

הלכה א מתני' לקרות .

פרשת היום בגמרא מפרש מל"ל : בבגדי בוץ . שעבד בהן עבודת היום : לאיסטלית . לבוש כמין תלוק : משלו . שקריאת הפרשה אינה עבודה : בית הכנסת היא סמוך לעזרה בהר הבית : חזן הכנסת . שמש : ראש הכנסת . על פיו נתתכין לרבי הכנסת מי מפעיר מי פורש על שמע מי עובר לפני התיבה ועותיגים ס"ת מזה לזה משום יקרא דב"ג להראות שיש שררות הרבה ממנו : ואך בעשור . שבפרש' אמור : יותר ממה שקריתי כו' . אלא להודיע לעז על ס"ת כשרואין אותו קורין פ' שלישית על פה יהו שבורים שם"ת חסר פרשה : שבחודש הפקודים . ספר ויבבר שמתחיל במנין של ישראל : קורא על פה . טעמא מפרש בגמרא : על התורה וכו' . מפרש בגמרא : לא מפני שאינו רשאי . דסד"א דרוחה עבודה מ' אינו רשאי להניחה כדי לילך ולראות עבודה אחרת דאין מעכירין על המצות ולאייה עבודה מצוה היא דכרוב עם הדרת מלך קמ"ל דלא מעבר מצוה הוא כיון שאינו עוסק בה :

גמ' ויעש . בסוף פ' יה"כ באחרי מות כתיב ויעש כאשר צוה ה' את משה : מה ת"ל כאשר צוה ה' את משה . הל"ל ויעש כן אהרן אלא ויעש אהרן וקרא הפרשה כדבריה אשר צוה ה' את משה : שירי עבודה . שאינה עבודה גמורה כגון קריאת הפרשה ותפלה שמתפלל בבית הבילון : מתני' אמרה כן . דקריאת הפרשה אינו עבודה דאם"ד עבודה אינ' קאמר ואם לאו באסטלית לבן משלו דלאו בגדי כהונה וכו' יש לך עבודה שבשירה אלא בבגדים : ר' יוסי . פריך למה כשירה קריאת הפרשה אלא בבגדי לבן מפני שהיא בחוץ בעזרה הרי שחיטת הפר והשעיר שנעשית בחוץ ואפ"ה עובדה בבגדי לבן : ה"נ והוא עובדה בבגדי לבן : רלה עובדה . לקריאת הפרשה בבגדי זהב דאם"ד מעבודה אינ' קאמר ואם לאו באסטלית לבן אלא לעולם בעינן בגדי כהונה אלא דאם רלה היינו בבגדי זהב לו בבגדי לבן : מצינו שחיטה . והשתא למידין דאף שחיטת הפר והשעיר אם רלה לעשותה בבגדי זהב עושה : ופריך בכל . מקום אמרינן שמהגין כבוד בתורה והולכין אחריה והכא אמרינן שמבילין הם"ת אלא כה"ג : ומשני אלא ע"י . שהכ"הג והסגן הם בני אדם גדולים ותשובים כבוד היא לתורה שתהא לידם וגם היא מכבדת אותם : ופריך והא

הלבה

כדתניגן במתני' ונרמיין להסוגיא עד סוף הלבה בפ"ד דסוטה בהלבה ו' ובן לקמן בפ"ד במגילה בהלבה ה' ושם פירשתי ע"ש :

ציון ירושלים בבבל אחר את אחר הולבין לאחר בדוחה . מיון בב"ש מ"ת כי' בלה שבוח יא בהבב"ב . ושיון שיבוחן שו ע"ב ובבוחה עו ע"ב ושיון שיבוחן דף לא הולבין שבוח ושיון בהבנוחה שם :

מסורת השס"ם

והא תמן. בכבל מבילין הס"ת לגבי ריש גלותא אע"פ דלפעמים אין חסוכים כל כך בתורה ובמלות: חקן. גבי ריש גלותא הוחיל והן מזרעו של דוד עושין להן כמנהגי מלכותיהן כמלכי בית דוד: תמן תנינן. בגמרא פ"ד: מדלגין בנביא. מפרשה לפרשה: ואין מדלגין בתורה. שהשומע את הקופץ ממקום למקום אין לבו מיושב לשמוע: ואין מדלגין מנביא לנביא. שיש כאן טירוף הדעת יותר מדאי: שאין גולין ס"ת ברבים. מפני כבוד הציבור שימתינו עד שיגלול: הגע עצמך. אמור לנפשך: שהיפה פרשה קטנה. שצריך לדלגה דאין שם שייה בגלילה כלל ואפ"ה אסור דהא שהמת תנן אין מדלגין בתורה: אלא. הטעם שאין גולין ס"ת בציבור כדי שישמעו התורה על הסדר וכשהן דולגים אין לב השומע פנוי כל כך לכוין הדברים: והא תנינן. שהכה"נ קורא אחרי מות ואף בעשור שבתוסס הפקודים אע"ג שהן רחוקים זה מזה וקשיא בהני תרי טעמי דבסמוך: ומשני שנייא היא. שאני התם שהוא סדר היום וכאלו הם פרשה אחת: בכל מקום אינו קורא ע"פ. דקי"ל דברים שבכתב אי אתה רשאי לאמרן בע"פ והכא קורא ע"פ אלא ודאי כיון דשייכי אהדדי התירו לו לקרות ע"פ ה"ה נמי לענין דילוג התירו מפני שהוא סידורו של יום: רבי יוסה. זוה לבר עולה שמש של בה"כ של בבליים כשאין להן אלא ספר אחד וצריכין לקרות בשני עניינים הללו גולל לפני פרכת ותקרא ואין אתה צריך להכניסה לתוך הארון ולהוציאה שנית: כד אינון תרתי. כשיש לך שני ס"ת הללו מוליך אחת לתוך הארון ואח"כ תביא השניה ולא תוציא שני ס"ת כאח': תי. כמו תהא: הכותב בתורה. ומותם בה כדרך שמותם בכל השנה דסוכר דבכל השנה נמי מותם הכותב בתורה א"נ היום מסיים הכותב בתורה במקום שמותם בכל השנה עוקן התורה: ה"ג שאותך לבדך בירלה נעבוד. והיינו בברכת העבודה שמסיים בה היום שאותך לבדך וגו': הטוב לך להודות. כדרך שמותם בכל השנה בבה"כ: על ממילא הטון. מותם בא"י מוחל וכו': הסוכן בנין. מותם בברכת המקדש ולא הכותב במקדש א"נ דמותם בתרווייהו: על אחר תפלה וכו'. כפי מה שהוא רגיל להתפלל מותם הוסע ה' את עמך ישראל שהן נריכין להוסע לפניך בא"י שומע תפלה:

(כפ"ם בבלי ח' ומבנים ל: קדרים בעבריכ). (שם אי' כבפה מיצה בבלום מן בקרם) ירושלמי נדר פ"ו הלכה ח

הלכה ב מתני' אם בבגדי בוץ קרא קדש ידיו ורגליו ופשט. כלומר דאלו קרא בבגדי לבן אלו א"כ בבר קדש שפשט הבגדי בוץ בשהיה רוצה לקרות אחז א"ל עכשיו אלא שבילה ולבישה בגדי זהב וכו': ועלא ועשה את אלו וכו' דברי ר"א. דס"ל לר"א דבל הני דבתיבי בריש בפרשת היום עבוד להו בריש אלו ואיל ואיל הנם ואימורי החטאת והולאת הבף ותתהה ובתר הבי עביד למוסבל את פר העולה ובבעת בבשים ובעיר העשה בהון בתמורים בתוסס הפקודים עם תמיד של בין הערבים: ר"ע אומר עם תמיד של שחר היו קריבים ופר העולה. דס"ל פר העולה ובעבה בבשים של מוספים היו קריבים אחר התמיד של שחר דבתיב מלבד עולת הבקר אחר לעולת התמיד אלמא מוספין עם עולת הבקר נבשין ובסמוך לה ואח"כ עובד עבודת היום בבגדי לבן בפלילה שביה ואח"כ שעיר העשה בתון ואח"ב שהוא מבלל קרבנות מוסף של היום משום שנאמר בו מלבד הטלת הבשרים ח"ל לאדנו שעיר הפנימי שהוא מעלת הבפורים ומעבודת היום הוא קודמו ואח"כ עוסה אילו ואיל העם ואח"ב מקטיר אימורי החטאת והן של פר ושעיר הנשרפין ואחר בך מקריב התמיד של בין הערבים בל אלו בעבילה שליבית בבלבם בגדי זהב ואחר בך מקדש ידיו ורגליו ופושט בגדי זהב ומוכן ולובש בגדי לבן ומקדש ומכנס לקדש הקדשים לסולבת את הבף ואת התחתה וכו' ובדתנן בתחי' דלקמן וכן הלבה ובדקאמר הבא בגמרא הבל מודים בהולאת בף ותתהה שהוא לאחר תמיד של בין הערבים:

גמ' זו דברי ר"מ וא"ע. בדפליגי בתחי' אבל דברי חבמים דפליגי עליהו בברייתא וס"ל בולהון היו קריבין וכו' אף אילו ואיל העם ואימורי החטאת הבל היו קריבין אחר עבודת היום של בעים וקודם תמיד של בין הערבים מלבד הולאת בף ותתהה שהוא לאחר תמיד עבודה ואומה היה מתחרה לאחר התמיד של בין הערבים ובדאמר ר' יוחנן לקמן בל מודין בהולאת בף ותתהה וכו': אתיא דר' אליעזר. דאמר אילו ואיל העם היו קריבין לפוספין בב"ם בריש פ"ה בברבות דס"ל מבדן על היום ואח"ב מבדן על בל הבבשים ומוספין ואח"ב מבדן על הבבשים ומוספין ואח"ב מבדן על בל הבבשים ומוספין ואח"ב מבדן על בל הבבשים ומוספין ואח"ב מבדן על בל

המתים דייקא דוקא דאינון חייבי עלמא שהם רשעי העולם דאינון מעמין עכו"ם דאשתכחו תדיר מתים שהם מעמי העכו"ם הנמצאים תמיד מתים אבל ישראל דאינון זכאי קשוט שלמה קרא עלייהו אבל ישראל שהם צדיקי אמת שלמה המלך קרא עליהם קהלת ד ושבח אני את המתים שכבר מתו בזמנא אחרא ולא השתא בזמן אחר ולא עכשיו שכבר מתו והשתא אינון חיין ועכשיו הם חיים ועוד דשאר עמין ועוד ששאר העמים כד אתאן למתיהון אתיין בחדשין לאתעדא עלייהו זינין בישין כאשר באים למתיהם באים בכשפים להתעורר עליהם מינים רעים וכד ישדאל אתאן למתיהון וכאשר ישראל באים למתיהם אתיין בכמה תשובה לקמי קב"ה באים בכמה חשובה לפני הקב"ה בתבירו דלבא כשבירות הלב בתעניתא לקבליה בתענית לנגדו וכלא בגין דנשמתין קדישין יבעון רחמי לקמי קב"ה עלייהו והכל כדי שהנשמות הקדושות יבקשו רחמים לפני הקב"ה עליהם וקב"ה חיים על עלמא בגיניהון והקב"ה מרחם על העולם בשבילם וע"ד תנינן צדיקא אע"ג דאתפטר מהאי עלמא ועל כן למדנו צדיק אע"פ שנפטר מן העולם הזה לא אסתלק ולא אתאביד מכלהו עלמין לא נסתלק ולא נאבד מכל העולמות דהא בכלהו עלמין אשתכח יתיד מחייוי שהרי בכל העולמות נמצא יותר מבחייו דבחייוי אשתכח בהאי עלמא בלחודוי שבחייו נמצא בעולם הזה בלבד ולבתר אשתכח בתלת עלמין וזמין לגבייהו ואחר כך נמצא בג' עולמות ומצוי אצלם דכתיב שיר א עלמות אהבוך אל תקרי עלמות אלא עולמות זכאה חולקהון אשרי חלקם.

תאנא כתיב שמואל א כה והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים והיתה נפש אדוני נשמת אדוני מבעי ליה אלא כמה דאמרן דזכאה חולקהון דצדיקייא דכלא אתקשר דא בדא אלא כמו שאמרנו שאשרי חלקם של הצדיקים שהכל מתקשר זה בזה נפש ברוח ורוח בנשמה ונשמה בקב"ה אשתכח נמצא דנפש צרורה בצרור החיים אמר רבי אלעזר האי דאמרו חבדייא זהו שאמרו החברים גלותא דם"ת אפילו מבי כנשתא לבי כנשתא אחרא אסיד וכ"ש לבי דחוב גלות של ספר תורה אפילו מבית כנסת לבית כנסת אסור וכל שכן לרחוב אמאי לבי רחוב אמר רבי יהודה כמה דאמרן בגין דיתערון עליה ויתבעון רחמי על עלמא כמו שאמרנו כדי שיתעוררו עליה ויבקשו רחמים על העולם אמר ר' אבא שכינתא כד אתגלייא הכי נמי מאתר לאתר השכינה כאשר גלתה גם כך ממקום למקום עד דאמרה ירמיה ט מי יתנני במדבר מלון אורחים וגו' אוף הכא בקדמיתא מבי כנשתא לגבי כנשתא אף כאן בתחילה מבית כנסת לגבי בית כנסת לבתר

ידיד | ביאור המאמר | נפש

תאנא וגו' **צרור החיים** קארי למה שהנשמות מתערבות חתת כסא הכבוד והיינו בצרור החיים שהחיים העליונים נשפעים בה וצרודים שם יחד ומשם יחפרדו למטה והיינו בצרור החיים את ה' ת"ת אלהיך מ' הרוכבים על הכסא. ולזה הקשה **נפש אדוני נשמת אדוני מבעי ליה** שהרי הנפש קשורה בקבר ורק הנשמה עולה למעלה כסור מ"נ ליסוד המלכות הנקרא צרור החיים. ועונה לו **אלא כמה דאמרן** וכו' כמו שראינו לעיל **דכלא אתקשר דא בדא** וכו' ואכן הנפש מתקשרת ברוח, והרוח בנשמה והנשמה בקב"ה, נמצא שגם הנפש מתקשרת עם הקב"ה. ולכן מובן הפסוק נפש אדוני בצרור החיים, כי הנפש עולה ע"י שמתקשרת ברוח וכו'.

א"ר אלעזר וכו' **גלותא דם"ת אפילו מבי כנישתא לבי כנישתא אסיר** על דרך שפי' כמס' תענית שהיו מתפללים קודם בכיח הכנסת והיו נולים מבית הכנסת לפי דברי ר' אלעזר אח"כ ברחובה של עיר אח"כ במלון אורחים שהוא בית הקברות ששם לנים אותם שהלכו מן העולם הזה לעולם הבא. ושואל **אמאי לבי רחוב** ר"ל מרוע מוציאים הס"ת לרחוב כמו ששנינו במסכת תענית. ותירץ ר' יהודה **בגין דיתערון** ר"ל שע"י גלות תורה מתעוררים המתים וכל תוספת מתים היא תוספת התעוררות. וד' **אבא** מסיף אפי' שנוי מקום בבית הכנסת עצמו כענין השכינה שנסעה י' מסעות במקדש מכרוב לכרוב וגומר עד האחרונה. **א"ד יהודה בני בבל מסתפו** וגו' או מפני צער גלות תורה בעצמה או מפני שא היו בקיאים בתורה במלאים וחסרים כהתיא דלעיל ומכל צד ימשך עונש. **א"ד יהודה מאי שנא הכא כתיב למעני** וגו' **דשקיל האי כהאי** בתמיה, ר"ל שמשוה בשר ודם לכבודו יתברך. ועונה **אלא בגין דדור זכה** דהיינו מ' מרתו וחברה בג' אבות. והיינו שמלך בחברון ז' שנים כדפי' בזוהר. ולכן אמר למעני דהיינו מ' ולמען דור עבדי פי' ייתור שייחד אותה בג' אבות. מדרמ"ק זלה"ה.

עיונים

וכר אתהפך משמאלא לימינא אחזי פרצופא דאדה וכו'. הוא כליל שמיא וארעא שמשא וסיהרא וכו' ר"ל דמתהפכין לגוברין לנוקבין דע כי מטטרו"ן בלא י' נמטריא שד"י שמו בשם רבו בו מתלבש הז"א כמ"ש בפנחס דף רכ"ז ה"ל לתתא אית קליפין במסטטרו"ן דאיהו בדיוקנא דעמורא דאמצעיתא דבזמנא דקב"ה לבר ממלכותיה איתכסי בגדפין ואנפין דעבר רוליה (הוא מט"ט) ההי"ד וירכב על כרוב וכו'. ומיטטרו"ן בי' כו מהלכשת המלכות כמ"ש כתיקונים דף ס' ע"ב ה"ל ודא מט"ט ונתן לרעהו דלזמנין אשתכח ביה עמודא דאמצעיתא לזמנין צדיק ולזמנין שכינתא תתאה היא תמורה ביה וכו' דאיהי שכינתא. י' כלילא מעשר ספירן י' מן מיטטרו"ן כל ספירן פועלים ביה בהאי עלמא שפלה. עכ"ל. ומפורש ככסא מלך. זה המלאך כשעושה טוב וחסד לבריות, מתהפך לגוכרין.

וכשעושה רע, מתהפך לנוקבין. כי אדנ"י אותיות רינא, רינא דמלכותא. וכן הוא בריקרא דף י"ס וז"ל וההוא להט החרב המתהפכת לזמנין גוברין לזמנין נוקבין. **נטלין למשיחא דאיפה** ר"ל כשמתהפכת לנוקבין אל הנשים הממונים לעשות דין, האיפה שמורדים בה את מעשי כני האדם, נושאים אותה והרשעה בתוכה ואכן העופרת אל פיה. ונשאו אותה בין שמיא וכו' בין השמים ובין הארץ להוליכה אל ארץ שנער או לאיזה מקום מיוחד פרטי **ולזמנין נטלין לה בכל עלמא** כי העולם נירון אחר רובו ומרת הדין פושטת בכל העולם **וכל משיחין** וכו' בל מדידות של באי עולם, ד"ל בל מעשיהם נמדדים באיפה זו להענישם עליהם והכל דין אמת באיפת צדק נמדדים **חד חיזו דבדולחא** פי' מראה אבן הבהלת לבן ואדום מבהיק כגוון הלבנוניות **קימא על חרבא חד** למעלה אמר חד עולם יוצא עם שנן חרבא, ותהה מפרש היכן הוא מקום החרב הזאת. ואמר ברישא דההוא רביא **חרבא מלהטא** היינו מוכנת ומזומנת על ראשו לעשות דין **סומקא מגו בדולחא** ד"ל האדמימות גוברת בה מתוך הבהלת, הגם שיש בו מעט לבנונית כלו הפך אדום סומקא **תרין סטרין** וכו' פי' זאת החזרב יש לה שני פיוח משני צדדים **מהאי גיסא ומהאי גיסא** לתחוך מהדה מכל צד.

כא אין מביאים. שרוצים לקרות בספר תורה בעשרה: כב יום או יומיים. ז״ל מהר״ם פדוואה [סימן פח], אם מכינין לו מרון או תיבה על יום או יומים שרי (דרכי משה סימן קמ״ט). משמע דהעיקר תלוי באם שעושין אם מקום קטנ לספר תורה שרי: כג אדם חשוב. בהגהות אשרי [ברכות פ״ל סימן ז] בשם אור זרוע [ס״ל הלכות קריאת שמע סימן ט] משמע דתרתי בעינן, חולה ואדם חשוב, אבל באור זרוע משמע דחולה אפילו אינו חשוב, וחשוב אפילו אינו חולה שרי (דרכי משה שם). ונראה לי דבפרשם זכור מותר להמשך ספר תורה אגלו. עיין סוף סימן תרפ״ה:

קלז מצוה לקרות ביום טוב אחרון המעמידים הקהלה, לפיכך הן קודמין לכל אם אין שם תלמיד חכם מופלג (מהרי״ל הלכות תפילת יום טוב עמוד קכח). עיין סימן רפ״ב סעיף ג׳ [בהגה]. ובמקומות שמוכרין המצות, יכול לקרות למי שירצה, ובלבד שיקרא לכל אחד לפי כבודו (לבוש). ונהגו שגדול הטור עולה אחרון (ב״י סימן קל״ה בד״ה סוף ד״ה ונראה). עיין ר״מ מינץ סימן ו׳ שכתב במקום שנהגו שהפרנס הוא עולה, אינו רשאי למחול לאחר שיקרא במקומו. וכן כתב מהרי״ק שורש י׳ [ג] שבמקום שנוהגים שאחד גרתשית עולה במקום כהן, שאינו יכול למכור זכותו לאחר. ור׳ לוי טריוש חולק עליו. ועיין סימן קנ״ג סעיף י״ב (בהגה הגדולה סימן קנ הגב״י):

קלז א ואחד קורא ארבעה. וכתב רש״ל בהגה [על הטור] עכשיו שהחזן קורא לא יקרא [ג] לאחרעי ד׳, שלא לגרום

[ב] [מהר״י אבוהב, בשם] הרשב״א [שו״ת ח״א סימן יג וסימן תשלג, שו״ת המיוחסות לרמב״ן סימן קפו, עור סוף סימן קמג]:

ע. מרדכי סוף פרק קמא דתענית השנה [רמז תשי, בשם שו״ת מהר״ם מרוטנבורג דפוס פראג סימן כג]:

קלו א. גיטין ס׳ [ע״א]:

קלז א. מגילה כ״ג [ע״ב]:

ב. תוספות [שם ד״ה אין] והרא״ש [שם פ״ג סימן כ, רי״ן שם יב, א ד״ה המ]:

ג. שם בגמרא:

ציונים לרמ״א

ו) מהר״ם פדוואה סימן פ״ח: ז) אור זרוע [ס״ל הלכות קריאת שמע סימן ט] הגהות אשרי״ פרק קמא דברכות [סימן ז, דרכי משה סימן קמג מרעת מרדכי רפא השנה רמז תשיז ס]:

הגהות והערות

(נב) תוקן ע״פ כת״י, ובדפ״ל כתבו הוה בקונה:

(נג) תוספת דפ״ל ע״פ יד אפרים, וכן הגיה מאמר מרדכי ס״ק טו. ועיין תשב״ץ:

(נד) הבוזגה לבאר הגולה אות כ:

(נה) בדפ״ר כתוב בטעות ״לו שאינו בסימן קל״ט״, ותוקן במהדורת שלונסקי שכ״מ, וכ״ה לקמן בסימן קל״ט, וכן הגיה מהריק״ש כאן בערך נאם. אמנם במהדורת קראקא ש״ל כתוב ״שאינו בקי״, וכ״ה בדפוסים שלפנינו, וכן הגיה מקור חיים:

(נו) עיין סוף סימן מקפ״ד. עיין ר״י הלוי סימן (מ״ד) מ״ה: (גליון מ״א)

(נז) עיין שערי אפרים שער ט סעיף מג בפתחי שערים, דע״ם וב״ל אם מכינים להפ״ת אחרון יום לו יומיים מוחר ע״ש:

(נח) בדפ״ר היה כתוב מכינים לו בתם, ותוקן במהדורת קראקא ש״מ:

(נט) תוקן ע״פ הירושלמי שלפנינו. וכ״ה במהר״ם מרוטנבורג ד״פ סימן כב ובמרדכי ר״ה רמז תשז. אך בדפו״ר של הכ״י כאן כתוב ״אלמא״, ובדפו״ל של הכ״י תוקן ״אגלא״. ועיין בב״י סוף סימן תקפד שכתוב ״אמר ליה״, וע״ז כתב המאמר מרדכי כאן רים ס״ק עח - ומכון הוא:

עמודי זקנים

קלו א*) [תלמידי חכמים]. ואינו רשאי למחול אפילו לפרנס שיקרא במקומו, דהוה כמו שמי שקוראין לעלות לספר תורה ואין עולה שבכלל קיצור ימים [נדרים עה, ב]. אלא אף שיקרא לפרנס ג״כ רק שיוצאה למחול שיקרא במקומו לפניו אין דשאי למחול, ע״כ. סומא תלמיד חכם קוראין בתורה, אבל סומא עם הארץ אין לקרות בלל (מורי בב״ח סימן קמא ד״ה ותיכ שלא):

אותו ישראל קורא ראשון (יא) מפני דרכי שלום [ב] וכל שאין בהם ישראל כדי שפקם או שאין שם ישראל בלל קורא בהן [ג] אחר כהן שאין שם משום פנם שהכל יודעים שאין שם אלא כהנים והוא הדין לעיר שבולה לוים:

יג אם קטן קורא בתורה בצבור בסימן רפ״ב [סעיף ג]: אם אין בהן אלא סומא או שאינו [יודע לקרות] [ד] בסימן קל״ט [סעיף ב וג]:

יד [ג] [בא] [ה] בני ארם החבושים בבית האסורים כא אין מביאים אצלם ספר תורה אפילו בראש השנה ויום הכיפורים: הגה [ו] והיינו דווקא בשעת הקריאה לבד (יב) אבל אם (כב) מכינים לו [ז] ספר תורה [ח] כב יום או יומיים קודם מותר [ט] ואם הוא כג אדם חשוב (כג) משוב בכל ענין שרי:

סימן קלז

מי הם הנקראים לספר תורה בשבת. ובו ו׳ סעיפים:

א [א] בשבת ויום טוב ויום הכיפורים קורים אחר לוי א״) תלמידי חכמים (א) הממונים על הצבור ואחריהם תלמידי חכמים הראויים למנותם פרנסים על הצבור [א] (ששואלים אותו דבר הלכה בכל מקום ואומר) [ב] ואחר כך בני תלמידי חכמים שאבותיהם ממונים על הצבור ואחר כך ראשי בנסיות וכל העם:

סימן קלז

כמה פסוקים צריכים לקרא לכל אחר. ובו ו׳ סעיפים:

א [א] ביום שקורין שלשה אין קורין פחות מעשרה פסוקים וידבר עולה מן המנין [א] ואי סליק עניינא בבציר מעשרה פסוקים [ב] (א) כגון פרשת עמלק שאין כה אלא תשעה פסוקים שפיר דמי:

ב [ג] אין קורין עם כל אחד פחות [ד] משלשה פסוקים שנים קורין שלשה א ואחד קורא ארבעה

דלא. דאי למנהגינו פשיטא הוא, דהא הש״ך אין לו רשות לקרות כי אם ברצון הקונה מצות. ונראה לי פשוט גם כן לפי זה דאם הקונה מצות הוא כהן יכול לקרות לכהן אחר, דהכל יודעים שהוא קונה המצות לכבד אחרים. ולאחרי אחה בעלי בתים [ה] רצו לומר איסור בזה, ואינו נראה כלל: (יא) מפני דרכי שלום. שלא יאמר כל אחד למה אתה קורא ראשון יותר ממני, אבל כשישראל קורא ראשון אם״כ יעלה מי שיעלה אם אינו עולה אגא בתורת ישראל, כן כתב ב״י [בקצא, ו ד״ה כתב הלבוש בשם] בשם מהר״י אבוהב. ונראה לי דהך מפני דרכי שלום נלמד מן הדרכי שלום שנזכר במשנה [גיטין נט, ב] דתקנו כהן לוי וישראל מפני דרכי שלום, ועל כן נראה לי דאם יש לוי גם כן באותה עיר, דהיינו שיש ישראל אחד או שנים ולוי אחד או שנים והשאר כהנים, דאז אזלינן בתר סדר המשנה וקורא כהן לוי ישראל ואח״כ הכהנים, ולא חיישינן לתערוב בין הכהנים, דהך דרכי שלום האזכר במשנה הוא יותר חשוב מדרכי שלום זה שבין הכהנים עצמן, וקורא ראשון הכהן היותר חשוב מביניהם, ואין מקום לדרכי שלום [אגא] [ו] של הכהנים [אגא] [ז] בענין שאין לקיים סדר המשנה. ואם אין אגא כהנים ולוים דהיינו לוי אחד או שנים והשאר כהנים, נראה שהלוים חשובים כמו ישראלים נגד הכהנים ויקרא לוי תחלה ואחר כך כהן אחר כהן, וכן אם יש כהנים ולוים כל אחד כדי שיפוקים דהיינו מנין ז׳, נראה שלוי אחד קורא ראשון ואחריו יכולים לקרות כהן אחר כהן בהפסק לוי. כן נראה לי בהאי מלתא. ובלבוש [סעיף יג-ד] כתב בענין אחר, והנראה לענ״ד כתבתי: (יב) אבל אם

מביגים בו׳. לא מצאתי מקור לחילוק זה. ונראה טעמו דאז אין נראה שהוא מביא לצורך קריאה, אלא קובע לה דירה בכאן:

קלז (א) כגון פרשת עמלק. ב״י [ד״ה כתב הרמב״ם] הביא בשם ארחות חיים [הלכות קריאת ספר תורה סימן פא] לא הוסיפו בה מלמעלה או מלמטה, מפני שאמר הקב״ה עמלק גרם להיות שמי וכסאי חסרים [א] כך פרשתו חסירה. [שם סימן יג] ובירושלמי [ב] אמר הוא עשה מעשה קטוע לפיכך פרשתו קטוע[ה], עכ״ל. ויש לעיין למה לא מיקרי כיון בשליק עניינא שאין בה כי אם ט׳ פסוקים, והוא מדברי[ג] התוספות [מגילה כא, ב ד״ה אין]. וי״ל דטעמיים אלו הם לתרץ למה לא הוסיפו בה כו׳, אבל התוספות מקשים אע״פ שיש טעם הגון לזה מכל מקום הוא קושר הכלל שנתן התנא [שם] אין פוחתין מעשרה פסוקים, משמע בכל גווני, דא״כ היה לו לומר תוך מפרשת עמלק. לזה תירצו דכלל של התנא הוא בתקוס שלא מסלק עניינא, ואין פרשת עמלק [ד] בכלל זה לפי דשם שליק עניינא, ועל כן לא

ערך לחם למהריק״ש

סעיף יג: בסימן רפ״ב. מדברי הרמב״ם ז״ל נראה שעולה אפילו למנין עשרה שכן כתב בפרק י״ב מהלכות תפילה [הלכה יז] קטן וכו׳ עולה למנין הקורלאים וכן דעת הר״ן ז״ל [מגילה טו, ב ד״ה מתני המפטיר]: [שם] או שאינו. יודע לקרות וכו׳: סעיף יד בסוף [אין מביאים אצלם ספר תורה]. ולהמיל ספר תורה מקבעות לקריאת אחר שאינו דרך עראי שרי ולשמאת התורה שרי דלבטל התורה הוא רק אמר למנהג מימות בית המקדש:

מאור היטב

(כב) מביגים. סיינו אחרון או מיבה על יום או יומים, דרכי משה. דעיקר תלוי באם שעושין מקום קטנ לספר תורה, [מ״ל ס״ק כב]. ובפרשם זכור מותר להמשך ספר תורה אגלו, מ״ל [ס״ק כג]: (כג) חשוב. והוא הדין חולה. בהגהות אשרי בשם אור זרוע משמע דתרתי בעי חולה ואדם חשוב, אבל באור זרוע משמע דחולה אפילו אינו חשוב, וחשוב אפילו אינו חולה שרי, דרכי משה, עיין מ״א [ס״ק כג]:

קלז (א) הממונים. במקום שנוהגים שהפרנס עולה אינו רשאי למחול לאחר שיקרא במקומו, ר״מ מינץ סימן ו׳, [מ״ל]. אם יש הרבה תמיכים הנעשים בתורה, הם קודמים לאלמנה, ואלמנה לאנשה, ואנשה לגרושה. והוא דכולם שווין בידיעת התורה, ואין מיניהם בהנים או לוים, שייך בנסת הגדולה [סימן קלה הגה״ט אות יא]. וכן במקום שנוהגים בשיש ליתיר ספר תורה בעים שבנסת בשעשה שמתה קורין בספר תורה שלו. וכשיש לשני בעלי בתים שמתה אחה מהם קודם, תלמיד חכם מורה הוראה קודם לתלמיד חכם מפופל ואינו יודע עדיין להורות הלכה למעשה. תלמיד חכם קודם לכהן עם הארץ, כהן קודם לוי, ולוי לישראל. ואם שניהם שווים מגריל ביניהם. וכן הדין בשני ילדים לאחר אם עולדו בשעה אחת. וכן מי שכתב ספר תורה בידו או קנאו בתמורה

תלמוד ירושלמי

מסכת שבת

פרק ו

משנה א : הכל מודין בשבת שהוא אסור בטלטול מן הבית לחוץ ומן חוץ לבית לרה"ר ומרה"ר לבית ומן בית לבית ומן חוץ לחוץ ומן חוץ לבית ומבית לחוץ

והכהן היה עקש, ולכן יזהרו ויזהרו בכבוד הכהונה ואין למידין ממעשה זו. [וכן מה שכתב המג"א סקט"ו נמקום שנהגו שמכם הפיר קודם כי"ג מדות, אפילו הוא כהן יכול לקרות שלפי ערכ"ל, מעולם לא שמענו מנהג זה]:

יא **כה יש** מי שאומר שאם קורא החזן כהן או לוי ואינו שם ובהכרח לקרות לכהן אחר[יח], לא יקרא להאחר בשמו[יט], משום פגמו של ראשון[יח], אלא אותו אחר יעלה מעצמו. אמנם אם הכהן שקראוהו מתפלל בבית הכנסת, יכולים לקרא להאחר בשמו, דאין כאן פגם להראשון שהכל רואים שהוא עומד ומתפלל [שם סקי"ז], וכן הוא המנהג. וכתב רבינו הרמ"א בסעיף י"א, ש"ץ שהוא כהן יכול לקרות כהן אחר לתורה. עכ"ל. כלומר שיש מגרולי הקדמונים שאסר לעשות כן מפני פגמו של הש"ץ שיאמרו עליו שהוא פגום, וחלקו עליו, שהכל יודעים שכיון שהוא ש"ץ אי אפשר שהוא בעצמו ילך בכל פעם ובעל כרחו צריך לקרות גם אחרים [נטש (פ"ל)]. ופשיטא במקום שמוכרים המצות, שאין לו רשות לקרא רק למי שקנה [ט"ז סק"י]. וכן אם הקונה כהן, יכול לכבד כהן אחר, דהכל יודעים שכן דרך הקונים לכבד לאחרים [שם]. ויש מי שרצה לומר דאם הסגן הוא כהן, אין לו לצוות לקרא לכהן אחר, ואינו כן שהרי גם זה ירוע שהוא מוכרח לקרות לאחרים ג"כ [עיין מג"א סקי"ט]:

יב **כו כתב** רבינו הב"י בסעיף י"ב, עיר שכולה כהנים, אם יש ישראל אחד ביניהם אותו ישראל קורא ראשון מפני דרכי שלום. עכ"ל. וכן מבואר בירושלמי גיטין פ"ה (ה"ט) על משנה זו דכהן קורא ראשון. ותמהו בזה, דכירושלמי אומר מפורש דזהו למאן רס"ל רכל עיקר דין דכהן קורא ראשון הוי מרבנן ע"ש, והא כבר נתבאר בסעיף ח' רהש"ס דילן ס"ל דהוי דאורייתא [עיין נ"י ומג"א סק"כ]. ונ"ל דאתי שפיר אפילו אי הוה דאורייתא, דכבר נתבאר שם דמן התורה יכול הכהן למחול אלא דרבנן תקנו שלא יכול למחול, ולכן בכה"ג יכולים למחול מפני שבזה יהיה דרכי שלום, וזהו כוונת רבינו הב"י, ואם באמת אין רצונם בכך יעלה הכהן ראשון. [ועיין נ"י שכתב כשם מהרי"ק דהמוספות והמרדכי פוסרים דהוי דרבנן, ולא ידעתי מקומו, ובמרדכי (פי' מ"ל) מפורש דהוי דאורייתא ע"ש]:

כז ופשוט הוא דאם יש שם גם לוי אחר, יקראו כהן לוי ישראל ואח"כ יקראו הכהנים זה אחר זה [ט"ז סקי"ל וכן דעת המג"א סוף סק"כ דלא כהלבוש (סעיף יג)], רכיון שיש לקיים מקודם הסדר כחקון חכמים למה לא נקיים. וכן הדבר פשוט דהכהנים כשקוראים זה אחר זה, יקרא החשוב חשוב קודם. ואם יש שם שני לוים ושני ישראלים, יקראו שני פעמים כהן לוי ישראל והאחרון יהיה כהן [נטש שם]:

כח **וזה** לשון רבינו הב"י בסעיף י"ב: וכל שאין ישראל בהם כרי סיפוקם או שאין שם ישראל כלל, קורא כהן אחר כהן, שאין שם משום פגם שהכל יודעים שאין שם אלא כהנים. וה"ה לעיר שכולה לוים. עכ"ל. וזה שכתב שאם אין בהם ישראל כרי סיפוקן קורא כהן אחר כהן, אין כוונתו שהישראלים לא יקראו כלל, דאין שום טעם בזה, אלא דהכי קאמר רכמה ישראלים שלא יספיקו להד' קרואים, יקרא כהן אחר כהן, כגון שיש ג' ישראלים, יקרא כהן ראשון ואחריו לוי כשיש לוי, ואם אין לוי יקרא הכהן עור פעם, ואח"כ יקראו הג' ישראל, והששי והשביעי יהיו כהנים. ויש גם ביכולת לקרא רביעי כהן וחמישי ישראל וששי כהן ושביעי ישראל, ויותר טוב לקרא ששי ישראל ושביעי כהן כמו שנתבאר, רהאחרון יכול להיות כהן בפשיטות, וזה שכתב כהן אחר כהן אין לצייר שיהיה בהכרח, רק כשאין כאן יותר משני ישראלים. וכלל הדברים

פסקי משנה ברורה

[יח] במשנ"ב (סקמ"ה): כתב בש"א דאם קראו לאחרון או למפטיר אע"פ שהאחר הוא ג"כ כהן או לוי מותר לקרותו בשם. [יט] במשנ"ב (סקל"ח): אבל בישראל אם קראוהו ואינו שם יכול לקרות לאחר בשמו. [יח] במשנ"ב (סק"מ): וכתבו האחרונים דמ"מ בנו מותר לקרות בשם.

נתבארו דבאין ברירה קורא כהן אחר כהן ולוי אחר לוי, וביש ברירה צריך להפסיק ישראל ביניהם[יח], ולכן יראו את אשר לפניהם. [וע"ע על המג"א סוף סק"כ שכתב ומ"כ יעלו הישראלים כולם ומ"כ כהנים ע"ש, ולמה לא נפסיק הישראל בין כהן לכהן, וכן עיקר לדינא[יט] ודו"ק]:

כט **בסימן** רפ"ב (סעיפים ט - י) יתבאר שאע"ג שמדינא קטן עולה למניין שבעה, מ"מ לדידן שכל העולים מברכין אין קורין לקטן במניין שבעה הקרואים לבד מפטיר ע"ש. וממילא דהוא הדין בב' וה' ושבת במנחה אין הקטן עולה במניין הג', וכן בראש חדש ויו"ט אינו עולה, ואף גם בתענית ציבור למפטיר אינו עולה כיון שהמפטיר במניין הקרואים, וכן ביום הכפורים במנחה. ואם סומא רשאי לעלות לתורה יתבאר בסימן קל"ט (סעיפים ז - ט) בס"ד:

לא **ל כתבו** רבותינו בעלי השו"ע בסעיף י"ד, בני אדם החבושים בבית האסורים אין מביאין אצלם ספר תורה אפילו בראש השנה ויום הכפורים[כא], והיינו דווקא בשעת הקריאה, אבל אם מכינים לו ספר תורה יום או יומיים קודם מותר, ואם הוא אדם חשוב בבל עניין שרי. עכ"ל. ביאור הדברים, דאין מכבוד התורה לטלטלה ממקום אחר, אם לא בשביל אדם חשוב, ולכן אם אינם חשובים אין לטלטל בעדם אפילו כשהם אנוסים ואין ביכולתם לבא לבית הכנסת כמו בני אדם החבושים בבית האסורים וכיוצא בזה, אבל בשביל אדם חשוב מותר אף בלא אונס, וזהו שכתבו דאם הוא אדם חשוב בכל עניין שרי, כלומר אף אם אינו אנוס, דהכי משמע להדיא בירושלמי פ"ז דיומא (ה"ל) רמטעם זה הביאו להכהן גדול ספר תורה ע"ש אף שלא היה אנוס:

לב **ויש** שפירש דתרתי בעינן, אונס ואדם חשוב [מג"א סקכ"ג[כא]], ולפ"ז צ"ל דזה שכתבו בכל עניין שרי, כוונתם בין שמכינים הספר תורה קודם ובין שמביאים אותה בעת הקריאה. ואע"ג דבירושלמי שם הביאו הספר תורה רק מפני חשיבות לבד, י"ל כהן גדול שאני שהוא יחיד לכל ישראל וכן ראש הגולה כמבואר שם, אבל סתם חשוב צריך אונס לזה. אבל באמת י"א רבחדא מינייהו סגי, או אנוס כגון חולה ויושב בבית האסורים וכיוצא בהם, או חשוב [שם נשם ט"ז וכן כתב נדרכי משה פוס ל"]. ומלשון הירושלמי משמע כן, שאומר בכל אתר אמר הולכים אחר התורה והכא מוליכים תורה אצלו, אלא ע"י שהם גדולים התורה נתעלה בהם. עכ"ל. הרי להדיא דמיירי במקום שיכולים לילך אל התורה, דאל"כ לא שייך הולכים אחר התורה, ולכן המורה כן אין מזניחין אותו[כב]. ובפרשת זכור מותר להביא ספר תורה לכל הדיעות, ונ"ל דהוא הדין לכל ד' פרשיות:

לג **ועוד** אמרו דזהו רק בשמביאים התורה מבית הכנסת בשעת הקריאה ראח"כ מחזירין אותה לבית הכנסת, אבל אם מביאים אותה מקודם[כג] ומניחין אותה בארון או בתיבה שיש לה מקום מיוחד על איזה זמן, ליכ לן בה. והמנהג לדקדק שיקראו בה ג' פעמים, דזה מקרי קביעות ואין בזיון במה שטלטלוה מבית הכנסת, אבל בפחות מג' פעמים, טלטלוה לצורך עראי ויש בזיון אף אם הביאוה מקודם. ומכל מה שנתבאר מבואר דלא יפה עושים רבים מהמון העם בראש השנה ויום הכפורים ושמחת תורה שקודם הקריאה נוטלין ספר תורה מהבית הכנסת לקרא במקום אחר, ואחר הקריאה מחזירין אותה לבית הכנסת, וכוונתם כדי לעלות לתורה בימים

פסקי משנה ברורה

[יח] במשנ"ב (סקמ"ה): אם אין שם אלא כהנים ולוים, יקרא כהן אחר כהן בהפסק לוי בינתים. [יט] במשנ"ב (סקמ"ד) כתב בהמג"א. [כ] במשנ"ב (סקמ"ו ובביה"ל ד"ה לוי): ועיין בביה"ל שכתבנו דדוקא כשאין שם עשרה אבל בשיש שם עשרה חבושים מותר. [כא] במשנ"ב (סק"ו) הביא ב' הדעות, וכתב: וטוב שיכין מקום. [כב] במשנ"ב (סקמ"ו) הביא ג"כ דעת המג"א בשם הא"ר, ולא הכריע. [כג] במשנ"ב (סקמ"ט): והאחרונים הסכימו דה"ה אם הכין מקום באותו יום שיהא מונח שם יום או יומיים דשפיר דמי, ובלבד שינידונה שם קורם זמן הקריאה ובשעת הקריאה יוציאנה ואח"כ יחזירנה

הלכות ספר תורה

הלכות ספר תורה

ספר תורה שנכתב שלא לשמה (ריב"ש סי' ל"ב) **אם יש לו תקנה** (ריב"ש סי' ל"ב) **אם אינו יכול לתקן

תזוח דעתו עליו, כמעט שאין מרגישין זה כלל. ונשאר רק טעם השני להיות דוגמא למלאכי השרת ביד"ב, ובפסח הוא ג"כ לחשיבות, שבשביל זה הא אין לאכל ללבוש.

ח. אם יכול לומר קדיש דרבנן על מה שהציבור למדו כשלא למד עמהם

בענין אמירת קדיש דדבנן. הנה על אמירת במה מדליקין שהוא מדברים שכל הציבור אומרין, וכן פרקי אבות במקומות שכל הציבור אומרין זה, ואפילו פרק איזהו מקומן שאומרין קודם התפילה - אף שהרבה מתאחרין לבא וממילא אין אומרין זה, מ"מ כיון שאם היו כאן היו ג"כ אומרין - שייך להחשיבן מלימודי הציבור. שלכן כיון שהוא מהציבור, שגם הוא לומד עמהם כשהיה כאן, והיה ביחד ללמוד עמהם, שייך להחשיב לימודם גם אליו ויש לו לומר קדיש אף שנזדמן שהוא לא למד עמהם. וכן הוא גם באמירת אין כאלקינו ופטום הקטורת שאומרין בשבת, ובאלו בתי כנסיות שאומרים בכל יום, שיכול - וממילא גם צריך - לומר כשהוא אבל על אביו ואמו. אבל בלימוד שלא שייך לציבור, אף שנתקבצו חבורה שלומדים ביחד, כמו חברה שלומדים פרק משניות וחברה ש"ס שלומדים בחבורה דף גמרא בכל יום או אלו הלומדים בכל שבת, היה מסתבר שאם לא למד עמהם אין לו לומר קדיש, מאחר דלא שייך ללימודם והוא עצמו הא לא למד. ואלו שג"כ למדו, ואף שרק שמעו מפי מגיד המשניות וחף הגמ' לפניהם, אף שלא הבינו הרבה דברים, ואף שלא שמעו כל הדברים, יכולין לומר קדיש שליבא שיעור למידת ההשתתפות בלימוד, לענין זה. וכשעושין כראוי, שהוא מסיימין בדבר אגדה כמתני' דר' חנניה בן עקשיא וברייתא דכל הקשונה הלכות, שזה מבינין ודאי, יכולין לומר קדיש.

ט. אם אבל מתפלל לפני התיבה בעשי"ת וברא"ש חדש

בסימן שע"ן ברמ"א בסופו איתא מתשובת מהרי"ל, שלא נהגו להתפלל בשבת ויו"ט. ובש"ך כתב וכן בימים נוראים אסור. והוא רק בר"ה ויו"כ, ולא בימי החול דימים נוראים שהן עשי"ת, כדאיתא בגוב"ק או"ח סימן ל"ב. ועל ר"ח גם כן לא נאמר שאסור, וא"כ היה שייך להניח לאבל להתפלל אפילו הלל ומוסף. אבל עכ"פ ברוב המקומות אין מניחין אותו לומר הלל, וכ"ש שאין מניחין שיתפלל מוסף לפני התיבה. וכן עושין כישיבה במקום שאני מתפלל, וכן עשו במקומותינו שהייתי ביוראפ. אכל יש גם מקומות שאין מניחין לאבל להתפלל בר"ח אפילו מעדיב ומנחה, ואין לשנות במקומותיהם.

י. אם להזכיר נשמות כשנה ראשונה

בשנה ראשונה, יש מקומות שאין מזכירין בשעת הוכרת נשמות אלו שעדיין הוא בתוך שנתם. ולע"ד אין זה דין מנהג, אף שאיבא קצת טעם שאולי יש לחוש שיבכה מאחר שאינו משתכח מן הלב עד אחר י"ב חודש (ברכות נ"ח ע"א), אף שאין מונעין את האבלים מלומר קדיש בשבת ויו"ט, אף מתחילת האבלות שלא נתרגלו, ולא תיישינן שיבכו מטעם דהוא התעוררות חדשה ואבלות, דבאמת הוא טעם קלוש. ולכן מי שרוצה להזכיר נשמות אביו ואמו אפילו בתוך שנה ראשונה, אין למחות ביחו משום שאדרבה הנכון עמו.

יא. בטעם שאבל אינו מקיף בלולב בסוכות וכהו"ר, והדין אם הוא גדול העיר

הקפות בלולב בהו"ר ובכל ימי הסוכות. הנה ברמ"א סימן תר"ס סעיף ב' איתא שאבל אינו מקיף, וכ"ה בדרכי משה שם ס"ק ד', אף שהכ"י שם תמה ע"ז דלמה יפסיד ההקפה. וטעמו דהב"י דאין ההקפה ענין שמחה, דהא אדרבה מתפללין אז באמירת הושענות. ולכן כתב הב"י שנוהגין שאף באירע לו אבל כחג הסוכות מקיף אף האבל עצמו, וכוונתו לקהילות הספרדים. מ"מ מנהגנו שהאבלים אין מקיפין כל הי"ב חדש כשהוא על אביו ועל אמו. וכן פשוט דאבל על שאר קרובים כל שלשים אינו מקיף, אף שלא הוזכר בפירוש. והטעם, כתב הב"ח בטעם שני משום דכתיב ושמחתם לפני ה' אלקיכם ז' ימים. וטעם זה כתב הגר"א מתוס' סוכה דף מ"ה ע"א ד"ה חקנו, שכתבו דהתקיעוה שעשו במקדש בזקיפת הערבה היה זה משום שמחה, וסובר הגר"א שהיה זה בשעת הקפה.

וטעם ראשון דהב"ח משום שאבל הוא פרוע ראש ופרוע ראש אסור להקיף את המזבח, הוא טעם תמוה. דאבל שנעשה בימי החג, שבזה איידי הרישא ודברי הכלם שהביא הב"י, לא היה עדיין פרוע ראש דהא נתגלח בערב החג, ופרוע ראש נעשה רק אחר שיעברו ל' יום, וצ"ע. ובעה"ש ס"ק ו' בתב טעם אחר, שהוא אדרבה מחמת שאנו מבקשים רחמים, ועל האבל שורה דינים. ובודאי מצא טעם זה, אכל הוא דלא כהב"ת והגר"א. ומה שכתב שאם האבל הוא גדול העיר צריך להקיף, נראה שהוא מסברא, דנחשב זה צורך גדול וצורך הרבים. ומסתמא היה כן המנהג בהמקומות שהיה. ואולי לא שייך מנהג ע"ז, שדבר שלא מצוי זה גבי גדול העיר. וולכן כתב שכן צריך לעשות גדול העיר, שהוא רב העיר, דכיון שהוא גדול העיר אינו בכלל מנהג זה דשאר אינשי שלא להקיף כשהם אכלים, משום דהוא כצורך הרבים, ועדיין צ"ע.

יב. בהא שיש לומר תתקבל בבית האבל בקדיש שאחר התפילה ואינו דומה לתשעה באב

בדבר תתקבל בקדיש שאחר כל תפילה, אם יש לאבל לאמרו. הנה פשוט וברור שצריך לומר תתקבל,

ואין זה שייך לאבלות. ולא דמי לחשעה באב שאין אומרים תתקבל אחר הקינות (או"ח סי' תקנ"ט ס"ד), מאחר שאמרו תתקבל אחר תפלה מעריב, דהוא (הקויש שעליו אומרים תתקבל בחשעה באב) משום הקינות (דראה מש"כ הגר"מ או"ח ח"ג סימן פ"ו), שלא שייך זה לאבל המתפללין כמו כל ישראל בכל יום ויום. שלכן אף האבל עצמו צריך לומר תתקבל, ואין לדון בזה כלל. ומעולם מדינותינו ביוראפ לא היה בזה ספק ולא נשאל דבר זה כלל, שהיה פשוט לכל שצריך לומר תתקבל. אבל מ"מ כאן נשאלתי איזה פעם, בהרבה שנים קודם, והשבתי דמצאתי מפורש בתשובת רעק"א חנינא אשר נדפס דלא כבר, שבמדינותינו לא היה ספר זה, בסימן כ"ד, ע"כ כתב כדכתבתי, שהוא דבר פשוט שלא שייך לעלה על הדעת לדלג תתקבל, וכי תפלה י"ת של אבל לא יתקבל. אבל השואל הראה לו בספר התיים דכתב שלא לומר, ומ"מ מסיק שאינו כלום והוא שבוש לעות, אלא שצריך לומר תתקבל. והסיק בסוף התשובה דאף אם באיזו מקומה נהגיו שלא לומר תתקבל בט"ב מחמת אף בבל היום - אין לדמות אבל לזה, וישתקע הדבר. והוא כדכתבתי שאין לשאול כלל, שפשוט שצריך לומר תתקבל, שמובן לכ"ע החלוק מט"ב.

יג. אם מותר להביא ס"ת לבית האבל, ואם הוא דוקא כשיוכלו לקרוא בו ג' פעמים

נהגין בזמנו שבבל בית אכל עושין מנין לכל תפילות בתול, ומביאין ס"ת לשם. אבל מקפידין שיקראו שם שלש קריאות. ויש מקומות שיש לגחש"א, ולביהכ"נ גדול, ארון קדש קטן לס"ח אחת מיוחד לזה. אבל אף בשליבא ארון קדש קטן מיוחד לס"ת קובעין מקום להס"ת באיזה מקום בבית האבל. ועיין במ"ב סימן קל"ה ס"ק מ"ז וכבאור הלבה, דאף דאר"ש בשו"ע סעיף י"ד דבני אדם החבושין בבית האסורין אין מביאים אצלם ס"ת, מ"מ כיון עשרה שאין יכולין לילך, בחבושין בבית האסורין והי"ה לחולה שבאין אצלו עשרה לבקרו, שדעתו שמותר להביא. שא"ב כ"ש לאבל, שאיבא מעלה זכות להמת שיתפללו שם בעשרה, שיכולין להביא ס"ת. שלכן נהגינא להמ"ב רשאין להביא ס"ת, אף כשלא יקראו שם ג' פ'. אבל ודאי יש להשחדל לקרות שם ג"פ, שהוא בעשות מנין למנחה בשבת. ואם לא היה אפשר אז, יעשו מנין פעם אחת ביום קריאה אחר האבלות.

יד. מופר שפסקו עמו להגיד קדיש ביום היא"צ לעולם, לכמה שנים מחויבת סמיקה זו

מה שפסקו הבנים עם איזו ישיבה או מוסד צדקה להגיד קדיש ביום היא"צ לעולם, לכמה שנים הוא החיוב על מנהלי הישיבה והמוסד. הנה כשלא החנו בפירוש הוא כל זמן שהמוסד והישיבה קיימין, אף כשהחליפו המקום וגם הוחלפו המנהלים. וגם מסחבר שלא יחזר מחמישים שנה, שיש על זה שם לעולם. דא"א לאינשי שיחזיבו, אף למוסדות וישיבות, לעולם ממש. שלכן אם דיה החיוב אלעולם ממש היה זה דבר בטל, ולא היה הדהתחייבות כלום. אלא משום דחלינן דאין כוונת לשון בני אדם אלעולם ממש, שידוע לכו"ע, אף לסתם אינשי, שזה דבר שאי אפשר לאינשי אף לחשוב כו. דלכן כיון שמצינו שחמישים שנה נקרא בשם עולם, דהא זמן היובל נקרא בלשון הקרא בלשון לעולם, אף הכא תליבן שהכוונה לחמישים שנה.

ואף שהתם הא הוא זמן קבוע שיצא הנרצע כשמגיע היובל, ואינו עובו חמישים שנה מיום רציעתו אף שבקרא איתא ועבדו לעולם, מ"מ מה שנקרא יובל בלשון עולם הוא משום שהוא בשנת החמישים של ספירת השנים, שלכן שייך למיחשב זמן חמישים שנה מיום שפסקו בלשון לעולם. ואף שלא ידוע ראיה ממש לזה - דהא באסר על עצמו איזה דבר לעולם הוא לעולם ממש, כדאיתא ביו"ד בסימן רי"ט סעיף ג' דאפילו מי שאסר בלא זמן אסור לעולם, הוא משום שהוא רק לימי חייו. ול"ד למנהג לדכר טוב שצריכין גם הבנים לנהוג כן, בראיתא בפסחים בכל הני משניות דפרק מקום שנהגו ובסוגיות הגמ', דהם ענייני סייגים וגדרים שילפינן מקרא דשמע בני מוסר אביך ואל חטוש תורת אמך, כדאמר ר' יחנן לבניהו דבני ביישן כדף נ' ע"ב. אכל התחייבות דגבאי ומנהלי הישיבות והמוסדות לנהוג יא"צ ולומר קדיש לעולם, שהוא לעשות דבר שא"א שיקיימו זה לעולם, בהכרח שהכוונה הוא רק על זמן גדול, שלכן אין לחייב על יותר מחמישים שנה. וטוב שיהיה כך כתוב בפנקס הישיבה והמוסד, שהוא רק לחמישים שנה, וברור שלא יהיה שום אדם שלא יתן מה שיקצבו עליו אם יאמרו שהוא עד חמישים שנה, שלכן יש לתלות שלא יקפיד ע"ז. ואם ימצא איזה איש או אשה שלא ידצה אלא עד שיבטיחו לו ליותר מחמישים שנה, לא יקבלו ממנו. אכל בסתמא אין לחוש לאינשי באלו ואין צורך לפרש להם שהוא לחמישים שנה.

טו. מי שאומר קדיש על אחר שאינו אביו, אם יש לו לומר י"ב חודש, ואם מי שנשבר לזה חייב לומר קדיש י"ב חודש

בדבר אחד שהכטיח לומר קדיש, שהוא אין לו לחוש למה שנמצא שבשיאמר קדיש י"ב חדדש הוא חרשש לשמא היה המת, שאומר אחריו קדיש, דהא רשע, דהא אינו חייב בכבודו, ולכן היה ודאי טוב שיאמר קדיש י"ב חודש. ולכן אם אומר הקדיש מצד ידידות להמת ולזדעו, יש לומר י"ב חודש. אבל מי שאומר קדיש מחמת ששכרו הבן, מחמת שאיבא ימים שלא ידבל לומר קדיש, תליא בלשון שאמר לו הבן בשעה שהשכירו.

להכניסן לארץ, ולית ליה סברא זו שהרי לא הבסיחן מתי יכנסו, והרי לבסוף נשארו ארבעים שנה במדבר. ואף להירוש' י"ל שבפחות משמנה או תשעה ימים אפי' בנין לשעה לא הוי. ע"ש. וע' בשואל ומשיב דביעאה (ח"ג סי' כה). ובשו"ת מחנה חיים ח"ג (האו"ח סי' כג). ע"ש. ומעתה לא מביעא לרוב האחרונים דס"ל שהעיקר כהש"ס דידן דבנין לשעה לא הוי בנין, אלא אף להסוברים שגם לדעת הש"ס דידן בנין לשעה הוי בנין, מ"מ פריסת הסלית רנ"ר שרעתם להסיר מיד אחר הקריאה, לכ"ע לא חשיב אפי' בנין לשעה, ובפרט לפי מ"ש התפארת ישראל הנ"ל. ולכן נ"ל שהמנהג שפשט ברוב קהלות ישראל לפרוס סלית על ראש הילדים העולים לס"ת בשמחת תורה (שעיקרו נזכר בשלמי חגיגה דף רצ"ג ע"ג), יסודתו בהרדי קודש, ואין בו שום חשש איסור כלל. הילכך מכל הני טעמי תריצי יש לקיים המנהג, והנח להם לישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם. הנלע"ד כתבתי.

עובדיה יוסף
ראשון לציון הרב הראשי לישראל

סימן נו

נשאלתי בענין המנהג שנהגו שלומי ישראל ביום שמחת תורה להוציא את ספרי התורה לרחובה של עיר לדקוד ולשמוח בשירה ובזמרה בשמחת התורה, וכן עושים גם במוצאי שמחת תורה בהקפות שניות, האם אין לחוש בזה למה שאסרו חז"ל לטלטל ולהעביר ספרי תורה ממקום למקום, לפי שאין זה כבוד לתורה. הנני להשיב בס"ד.

א) **בירושלמי** (יומא פרק ז ה"א), הקשו על מה ששנינו שם, ברין קריאת התורה ביום הכפורים על ידי הכהן הגדול: "חזן הכנסת נוטל ס"ת ונותנו לראש הכנסת, וראש הכנסת נותנו לסגן, והסגן נותנו לכהן גדול, והכהן הגדול עומד ומקבלו וקורא בו". ובירדש' בכל אתר את אמר הולכים אחר התורה, והכא את אמר מוליכין את התורה אצלם, אלא על ידי שהם בני ארם גדולים התורה מתעלה בהם. הא תמן מובילין אורייתא לגבי ריש גלותא (אע"פ שלפעמים אינם חשובים כל כך), א"ר יוסי ב"ר בון תמן על ידי שזרעו של דוד משוקע שם אינון עברין כמנהג אבהתהון. (וכן הוא גם בירדש' סוטה פ"ז ה"ז לגבי קריאת ס"ת בפרשת הקהל). ודברי הירדש' הובאו להלכה באור זרוע ח"א (סימן ס). ובשו"ת מהר"ם בר ברוך (דפוס פראג סי' כג). ובספר תשב"ץ (סי' קפט). ובמרדכי (סוף פ"ק דראש השנה). ועוד. וזו לשון מרן השלחן ערוך (סי' קלה סעיף יד): "בני ארם החבושים בבית האסורים של גוים, אין מביאים אליהם ספר תורה לקרות בו, אפילו בראש השנה וביום הכפורים". וכתב ע"ז הרמ"א בהגה, ומיהו אם הוא ארם חשוב מותר. ובספר יד אהרן (בהגהות בית יוסף שם) הביא דברי מהר"י אלמושנינו בשו"ת עדות ביהוסף (סי' מו) שתמה על מרן הש"ע שהשמיט מ"ש בירדש' שלבני ארם גדולים מוליכים הס"ת, וכ' לתרץ שי"ל דס"ל דדוקא לאנשים גדולים כמו כהן גדול וסגן, אבל לשאר בני ארם אע"פ שהם גדולים אין מוליכים, שהרי הירדש' מקשה ממה שהיו מוליכים ס"ת אצל ריש גלותא, אלמא שאפי' אצל ארם חשוב אין מוליכין ס"ת, זולת כ"ג וסגן. ושכן כתב המהר"ם פרואה. ע"ש. (וראה עוד בספר טוב עין סי' יח אות מה בשם הגאון רבי דוד קורינלרי בכת"י.) ואינו מחוור לפע"ד, שהקושיא ממה שהיו מוליכים אצל ריש גלותא, היא מפני שלא היו תמיד אנשים הגונים, וכמ"ש בקרבן העדה, וכ"כ בשו"ת בנין של שמחה (סי' ה). ע"ש. ולעולם ארם חשוב בתורה, עדיף מכהן גדול וסגנו, וכרתנן בהוריות (יג.) שאפי' ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ, וילפינן לה מדכתיב יקרה היא מפנינים מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים. ובירדש' שם, סברין מימר דהיינו לפדותו ולהחיותו ולכסותו, הא לישיבה לא, א"ר אבון אפי' לישיבה, מה טעם, יקרה היא מפנינים מכ"ג שנכנס לפני ולפנים. וכן ראיתי למרן החיד"א בספר לדוד אמת (סי' ד אות י) שהביא להלכה דברי הרמ"א, שלארם חשוב אע"פ שאינו חולה אפשר להביא לו ס"ת בשעת קס"ת. וראיתי להמהר"י עייאש במטה יהודה (סי' תקפר דין ג) שכ', דלכאורה היה נראה שקושית הירדש' מריש גלותא, אע"פ שהוא ארם גדול, משום דמשמע ליה דבעינן דוקא כגון כהן גדול וסגנו, שהתורה נתנה להם תואר גדולים, וכן בלשון חכמים ובלשון בני ארם נקראים כן, משא"כ ריש גלותא שלא נתנה לו תורה תואר זה, אבל אין זה כלום, שהרי הירדש' תלה זה בעילוי התורה שמתעלה באנשים גדולים, וכל שהוא גדול במעלה שייך בו עילוי התורה, אלא הפירוש בירדש' דפריך מהנך דאשי גליות שבבבל שלא היו מהוגנים, והיו נכנסים לגדולה בזרוע, שאותה גדולה אינה נחשבת לכלום, כיון שאינה ברצון חכמים. וכ"כ בקרבן העדה. וזהי דעת הגהות אשרי שהובאה בהגהת הרמ"א (ס"ס קלה) שאם הוא ארם חשוב מותר. ומה שמרן סתם בש"ע ולא הביא דבר זה, י"ל שגידסת מרן בירדש' היתה ולא כמנהג אבהתהון וכו'. ע"ש. ובמחכ"ת דבריו דחוקים מאד ברעת מרן הש"ע, שסוף כל סוף כל שהוא ארם חשוב מחמת גדולתו בתורה, הרי הוא עדיף יותר מכהן גדול, וא"כ למה לא יוליכו אליו הס"ת, הרי התורה מתעלה על ידו. וכן מתבאר להריא בשו"ת נשאל דוד אופנהיים (האו"ח סוף סי' ג). ע"ש. וכן מבואר עוד בביאורי הגר"א (סוף סי' קלה). וע"ע בשו"ת אמרי דוד (סי' נא) ובשו"ת אגרות משה (האו"ח ס"ס לד). ע"ש. אלא צ"ל כמ"ש הרב יד אהרן עצמו (בסי' שב בהגב"י), דמה שהשמיטו מרן בש"ע, אין מזה הכרע דלא ס"ל הכי, שהרי כמה דברים שהביא בבית יוסף מכמה גדולים ולא הביאם בש"ע לפסק הלכה. ע"כ. וכ"כ בספר יד מלאכי (בכללי מרן הש"ע אות ד) בשם הרב מנחת כהן (בשער התערובות ח"ג פ"ז) שמצאנו כמה דברים שהביא מרן בבית יוסף והשמיטם בש"ע אע"פ שהם אליבא דהלכתא. ע"כ. ונראה שזוהי דעת מרן החיד"א בס' לדוד אמת הנ"ל שהביא דבר זה להלכה. וכן הוא בספר אמת ליעקב (בריני הקמת ס"ת אות י). ובספר בית מנוחה (בריני הוצאת ס"ת אות ז). ע"ש. ושוב מצאתי להגאון רבי אליהו חזן בשו"ת חקרי לב (חלק ח"מ ח"א סי' ז) שהאריך מאד בזה, והביא מ"ש הרב יד אהרן הנ"ל, וכתב, ובמחכ"ת אין שום הכרח ברעת מרן שאוסר אף לארם גדול, וסתם בני ארם החבושים לאו בגדר ארם חשוב נינהו, וגם מ"ש הרב יד אהרן בשם מהר"ם פרואה, שההיתר שלו כשמיחדין ארון ותיבה היינו דוקא גבי ארם חשוב דוקא, במחכ"ת ליתא, ודבריו תמהים מאד, דהא בהריא כתב הרב שם היפך דבריו, דכי מצריכינן ארם חשוב היינו להתיר אף ברליכא התם ארון ותיבה וכו'. ושו"ד בשו"ת אשרות הפסגה (תאו"ח סי' קיח) שהביא דברי הרב יד אהרן, והשיג עליו כאמור. ע"ש. וע"ע בשו"ת זרע אמת ח"א (סי' לז) שכתב, מעשה אירע בבהכ"נ שלי במנחה בשבת שלא יכלו לפתחה את ארון הקודש מבלי שבירת המנעול, והודתי שילכו עשרה בני ארם, להביא ס"ת מבית הכנסת הסמוך, ושילכו עמו העשרה לכבוד הס"ת, ואע"פ שכתב המרדכי שאין מביאים ס"ת אצל בני ארם החבושים, וכן פסק בש"ע (ס"ס קלה), מ"מ הרי כתב הרמ"א בהגה שאם הוא ארם חשוב מביאים אצלו ס"ת, וכ"ש בנ"ד לגבי דבים דעריפי טפי שאין לנו לבטל קס"ת במנחה בשביל כך, וכ"כ האליה רבה שבשביל דבים שפיר דמי להביא ס"ת אצלם, ואף שיכולים הצבור ללכת לבהכ"נ הסמוך, אין לנו לבטל התמיד של בהכ"נ הזה, ועוד שכל הקובע מקום לתפלתו אלהי אברהם בעזרו וכו', ואף שיכולים לשמוע קרה"ת בבהכ"נ האחר ויחזרו לבהכ"נ הזה להתפלל, מ"מ יש בזה טרחה צבור, וידוע כמה חששו חז"ל לטירחא דצבורא. עכת"ד. ומוכח דלא ס"ל כמ"ש הרב יד אהרן שמדן אוסר גם לארם חשוב, שהרי עיקר סמיכתו על מ"ש הרמ"א להתיר בארם חשוב, ולרוב הענה שלא רצה להחזיק עצמו כן שיכל את ידיו להתיר בשביל דבים. וע' בשו"ת נהרי אפרסמון (תאו"ח סי' ל) דס"ל דלא מהני לטלטל ס"ת בשביל צבור. ע"ש. ואין דבריו מוכרחים. וע' בהוריות (יג.), שעיר של עכו"ם קודם לשעיר של נשיא, מ"ט האי צבור והאי יחיד וכו'. ע"ש. וכבר כתב המשנה ברורה בביאור הלכה (ס"ס קלה), דהא ראמרינן בשאין מביאים ס"ת אצל בני ארם החבושים בבית האסורים, מיירי ביחידים החבושים ורוצים לאסוף שם מנין לקריאת התורה, בזה הוא שאסור, משום שאין חובה על יחיד מצות קריאת התורה, אבל באופן שיש שם עשרה, כיון שחלה עליהם מצות קריאה בס"ת, והם אינם יכולים לצאת משם, ללכת אחריה, לכ"ע צריך להביא להם ס"ת לקרות בה. ושכן כתב האליה רבה. ע"ש. וכ"כ בשו"ת פתחא זוטא (סי' ח). ע"ש. ושו"ד ההוכחה מהוריות (יג.) הנ"ל בשו"ת דברי יעקב (סי' סח). וע"ע בשו"ת זכר יהוסף (סי' לה) בד"ה ואמנם. ע"ש. וע' בשו"ת נהרי אפרסמון הנ"ל (סי' נג) ובשו"ת בית שלמה (סי' לד). ובשו"ת בנין של

שמחה (סי' ה). ובשו"ת יגל יעקב (סי' יד). ובשואל ומשיב דביעאה (ח"ג סימן ב). ובשו"ת פרי השדה ח"ד (סימן טו). ובשו"ת מהרש"ם חלק ו' (ירושלים תש"ו, בקונטרס אהלי שם עמוד קכו). ובשו"ת הרב"ז (סי' מב אות ד). וי"ל ע"ד. ואכמ"ל.

ב) **אמנם** בזהר הקדוש (פרשת אחרי דף עא ע"א) החמיר מאד בנוגע לטלטול ספר תורה ממקום למקום, ושם (ע"ב), א"ר אלעזר האי דאמרי חברייא גלותא דספר תורה אסור היינו אפילו מבי כנישתא לבי כנישתא אחרא, וכל שכן לבי רחוב, ואמאי לבי רחוב, א"ר יהודה בגין דיתערון עליה ויבעון רחמי על עלְמא, א"ר אבא שכינתא כד אתגלייא מאתר לאתר, עד דאמרה מי יתנני במדבר מלון אורחים וכו'. אוף הכא כקדמיתא מבי כנישתא לבי כנישתא, ולבתר לבי רחוב, ולבתר כמדבר מלון אורחים. וא"ר יהודה בני בבל מסתפו ולא עבדי אפי' מבי כנישתא לבי כנישתא וכל שכן האי וכו'. ע"ש. ומכאן למדו כמה אחרונים להחמיר אפי' כשמכינים ארון לס"ת לכמה ימים, כגון בבית האבל וכיו"ב. וע' בשו"ת יגל יעקב (וזאו"ח סי' יד). ובכף החיים (סי' קלה סוף ס"ק פ"ג). אולם הגאון רבי דוד פארדו בשו"ת מכתם לדוד (וזאו"ח ס"ס טו) כתב, שכל שמכינים מקום מיוחד לס"ת בבית האבל אין בזה שום גמגום ופקפוק כלל, וכמ"ש המהר"ם פדואה (סי' פז), ואל תשיבני מלשון הזוהר (פרשת ויחי דף רכה ע"א), וי ליה לדדא ראצטריך ס"ת לאגלאה ליה מאתר לאתר אפי' מבי כנישתא לבי כנישתא וכו', שאין הדברים כמשמען, דהא לא קאמר דמפקו ליה מאתר לאתר, אלא אי אצטריך לאגלאה, ופשוטו הוא היכא דאיכא ריתחא בעלמא ואצטריך לאגלאה ברחוב, וכן אין האיסור אלא כשמוציאים אותו בגלוי. ועוד לאלוה מלין בסודו של מאמר זה, ואין למדים ממדרשים נעלמים שלא ניתנו לפרשם אלא ליודעי חן, ולדינא אין לנו אלא דברי הש"ס והפוסקים שדבריהם ברוח מללו, ומעשים בכל יום שכאשר מקריש אדם ס"ת לבהכ"נ שמוליכים אצלו ספרי התורה האחרים מבהכ"נ וכו', סוף דבר אין דברי הזהר אמורים ככיוצא בזה. ע"ש. וע' בפסקי הריקאנטי (סימן מג) שכתב וז"ל: "המוליך ספר תורה מבית כנסת לבית כנסת, טוב שלכבוד הס"ת יהיו עשרה בהליכתו, אבל אין איסור בדבר כלל, ואינו אלא משום כבוד בלבד". וכן הובא להלכה בכנסת הגדולה יו"ד (סי' רפב הגה"ס אות ז) ובברכי יוסף (שם סק"ג). וכ"כ בשו"ת זרע אמת ח"א (סי' לז) הנ"ל. וע"ע בשו"ת חקרי לב (וזאו"ח ח"כ סי' ו, וחלק חו"מ ח"א סימן קיח). ובשו"ת לב חיים פלאג'י ח"כ (סי' כב). ע"ש. וכן מעשים בכל יום. וכשמוליכים אותו כהצנע לכת בתוך מכונית מיוחדת נראה שיש להקל גם בלא עשרה אנשים, וכמ"ש המכתם לדוד הנ"ל.

ג) **ועל** כל פנים נראה שלצורך שמחת תורה מותר להוציא ספרי התורה לרחובה של עיר בריקודים ובשירים ופזמונים כדי להכב את התורה על כל שכבות העם וחכיכה מצוה בשעתה, וכמ"ש כיו"ב הגאון רבינו יעקב קשסרו בהגהותיו ערך להם (סי' קלה), שכל שמוציאים ספר התורה מבית כנסת לבית כנסת כדי להניחו שם דרך קבע מותר. וכן לשמחת התורה מותר, כיון שהוא לכבודה של תורה. וכן המנהג. ויש סמך לזה ממה שהיו נוהגים בזמן כית המקדש. ע"כ. ונראה כוונתו למה שאמרו ביומא (ע.) שכל אחד ואחד היה מביא מביתו את ספר התורה שלו וקורא בו, כדי להראות חזותו לדבים. ופירש רש"י, להראות נוי הס"ת ותפארת בעליה שסרה להתבאות במצוה, שנאמר זה אלי ואנוהו, ודרשינן (שבת קלג:) התבאה לפניו במצות, ס"ת נאה בקלף נאה ובריו נאה ובלבלר אומן, ומערב יהכ"פ היו מביאים אותו שם. עכ"ל. ואע"פ ששם היו קוראים בו, ואילו כאן אין מוציאים ספרי התורה אלא לשמחת התורה בלי קריאה, וכן חילק כיו"ב בשו"ת בית דוד (וזאו"ח סי' נה). ע"ש. מ"מ כיון שיש בזה משום כבוד התורה וחביבותה יש להקל גם בלא קריאה. וכן העלה הגאון יעב"ץ בספר מוד וקציעה (סי' קלה) על פי דברי הגמרא ביומא הנ"ל. וכן כתב כיו"כ בספר מאורי אור (חלק באר שבע דף לה ע"א). וע"ש. וע"ע בשו"ת צפיחת בדבש (סי' נ דף קמב ע"ב). ע"ש. גם מדן החיד"א בברכי יוסף א"ח (סי' קלה ס"ק יג) כתב, שאע"פ שהגאון רבי יוסף אידגאס אמר, שאפילו להוציא ס"ת מבית הכנסת כדי לקרם פני ספר תורה חדש המובא לבהכ"נ, לא נכון לעשות כן על דרך הסוד, אולם הגאון רבי יעקב אבוהב בתשובה כתיבת יד העלה להתיר להוציא ס"ת מבהכ"נ לקראת ס"ת חדש, וכן להביא ספרי תורה מבית כנסת אחד כדי שיהיו שבעה ספרי תורה להקיף בהם בשמחת התורה יש להתיר. ולא אסרו בזוהר פרשת אחרי מות (עא.) לטלטל ספר תורה אלא ביום צרה ותוכחה, כמבואר ברברי הזוהר שם, אבל להוציא ס"ת לשמחת התורה ולכבודה כגון ביום שמחת תורה, שפיר דמי לכל הדעות. ע"כ. (וזה כדברי המכתם לדוד הנ"ל.) וכן כתב עוד בספרו לדוד אמת (סימן ד אות יז). גם הגאון רבי יצחק למפרזנטי בספר פחד יצחק (ערך ספר תורה וכבודו) כתב להתיר להלכה ולמעשה להוציא ס"ת מבהכ"נ לקראת ס"ת חדש המובא לבכה"נ, ושכן מעשים בכל יום בפני רבנים וגדולים, ואין פוצה פה כנגדם. וכן המנהג פשוט כפיראר אשר באיטליה, ואף לדברי הזהר שהחמיר בזה, לא החמיר אלא ביום צרה ותוכחה ותענית צבור, אבל כשמוציאים ס"ת לכבודה של תורה שפיר דמי, ומה גם שעל ידי כך יתעוררו נריבי עמינו בראותם במו עיניהם את הכבוד הגדול והשמחה העצומה שנעשים לכבוד ספר התורה כקול דנה ותורה המון חוגג, יעשו גם הם כל אשר ידבנו לבו לזכות בכתיבת ס"ת לשמו, שהיא מ"ע מן התורה, ולהפקידו בבהכ"נ לזכות בו את הרבים. ואף הגאון רבי מלאכי הכהן, בעל יד מלאכי, שצידד להחמיר בזה בספרו שבחי תורה, אינו חולק על האמור, אלא הכל תלוי בזה, שאם הדבר נעשה שלא בדרך כבוד לס"ת אז בודאי שיש להחמיר, אבל אם הדבר נעשה בכבוד ויקר כיאות לס"ת אין ספק ששלמים וכן דבים מתירים בזה בכל הזמנים. ע"כ. והובא להלכה בספר עקרי הד"ט (וזאו"ח סי' ח אות כח). ע"ש. וכ"כ הגאון רבי חיים פלאג'י בשו"ת לב חיים ח"ב (סי' כא) ע"פ דברי האחרונים להתיר להוציא ס"ת שבבהכ"נ לקראת ס"ת חדש, שהוא לכבוד התורה, ע"ש. וכ"כ עוד בספריו החפץ חיים (סי' נא אות ס). ובספר חיים (סי' ו אות ב). ע"ש. וכן פסק הגאון רבי אפרים זלמן מרגליות בספר שערי אפרים (סימן ט סעיף מו). וכ"כ הגאון רבי יצחק אייזיק הלוי הרצוג בשו"ת היכל יצחק (וזאו"ח ס"ס ז). וכן העלה בשו"ת ישכיל עבדי חלק ה' (וזאו"ח סי' ט). וכן כתב בשו"ת דברי חכמים (סי' נב). ע"ש. וע"ע כשו"ת כית שערים (וזאו"ח סי' מס ונב). ע"ש. ודו"ק.

ד) **ובהיותי** בזה ראיתי בשו"ת בית דוד (וזאו"ח סי' נה), שנשאל אודות בית הכנסת בשמחת תורה אשר זכה בו נער צעיר להיות חתן בראשית, ומנהגם היה כי החתן עצמו נושא את הס"ת שקורא בו, אך בהיות שספר התורה היה גדול וכבד, ואין הנער יכול לעשות הקמת ספר תורה, רצו להביא ס"ת קטן מבית כנסת אחד כדי שיוכל להקימו, האם רשאים לעשות כן, והשיב, כי מה שהתיר הרמ"א בהגה (סוף סי' קלה) להביא ס"ת למקום שיש ארון ותיבה המוכנים לכך יום או יומים קודם הקריאה, לא נאמר דבר זה שע"י הכנת הארון, או היכא דאיכא אדם חשוב, מותר, אלא באופן שאין להם שם ס"ת לקרות בו, וצריכים להביאו לצורך קריאה, שאם לא כן תתבטל הקריאה מן הצבור. אבל בנידון זה שאינו לצורך קריאה כלל, אלא בשביל שאין הנער יכול להקים את ספר התורה, אין להתיר משום כך שלטול הס"ת. ואפילו אם יאמרו לקרות באותו ספר קטן שיכיאו לא אריך למעבר הכי כי היא הערמה ניכרת. ע"כ. ובשו"ת פני אהרן אמרילין (וזאו"ח סי' י) נשאל אודות בית מדרש הקבוע לתפלה כשבתות וימים טובים, ויש שם ס"ת אחד, האם מותר להביא לשם ס"ת מן הכית של איש אחד אשר אין קוראים בו, כדי לשמוח בו בשמחת תורה, או שמא יש לאסור מטעם הנאמר בש"ע שאסור להביא ס"ת אצל בני אדם החברשים לקרות בו, וכתב, שאע"פ שהרמ"א התיר להביא ס"ת ממקום אחד יום או יומים קודם הקריאה, שאני התם שאי אפשר בלאו הכי, שהם צריכים לקרות בו, אבל כאן שאפשר בלא הבאתו מפני שיש להם ס"ת אחד שיכולים לקרות בו כל מה שירצו בכה"ג אין להתיר, וראיה לזה ממ"ש הרב בית דוד (סי' נה) וכו', הרי שכתב הרב שלא התירו להביא ס"ת אלא דוקא לצורך קריאה, שאל"כ יתבטלו ויפסידו הקריאה, אלמא שלא התירו הפוסקים אלא באופן שאין להם ס"ת כלל ועיקר, שאז יפסידו הקריאה, אבל אם יש ס"ת אחד אז יקראו באותו ס"ת כל מה שירצו ולא יביאו ס"ת ממקום אחד וכו'. וכבר היה מעשה בשנת התק"ז שהביאו בבית אחד ס"ת מבהכ"נ כדי לקרות בו ביום שמחת תורה, ונער בהם מודי הרב נר"ו ולא אריך למעבר הכי וכו', ואפילו אם אין להם ס"ת, הרי יכולים לילך לבהכ"נ ולשמוח שם בשמחת תורה.

מד א ולא היתה עמו אשה. אבל אם אשתו עמו אסור גזירה שמא ישמש בהן (גמרא פרק ב' דסוכה כו, ב): ב ישן בהם. ולא משיב היסח הדעת אלא כשהוא עומד בשמוק או בקלות רגש (עור). ומכל מקום מצוה מן המובחר שלא יסיח דעתו מהם כלל (ב"מ ד"ה ומ"ש ולא), (ג) עיין סימן רנ"ב [פעיף ו ומ"א פ"ק כה]. ועלה לי דלפי מה שכתב הטור א"כ בשעת תפלה אין לריך למשמש בהם דבלאו הכי אסור בשמוק וקלות רגש, (ד) עיין סימן קנ"א [פעיף א]: ג שינת עראי. ואין שיעור לזה, ויש אומרים כדי הילוך ק' אמה והוא (ה) אלא ס"ז אמצעה, בקירוב: ד אסור ליישן. דמיישינן שמא יפלו מידו: ה בגרתקן. העיטור [הלכות תפילין פ"ו ס, ג] לא כתב אלא דלא מיישינן להפסה כשהן בגרתיקן, ורמ"א מידש דלשמא יפלו נמי לא מיישנן בגרתיקן, ועיין מה שכתבתי סימן מ"ג סעיף ז' [פ"ק יד]. וכמשפטי שמואל [סימן י"ב] כתב קצת סתם למה שנהגו העולם להתענות א) כשנפלו תפילין על הארץ ה), והוא הדין כשנפל ספר תורה, ע"ש. ונראה לי דמירי אלא בגרתיקן, אבל בספר תורה אפילו בגרתיקן, (ו) עיין סימן מ' [במ"א פ"ק ב]:

מה א בבית הקברות. ואפילו תוך ד' אמות של בית הקברות אסור, וכן הוא פי"ד סימן רפ"ג סעיף ד' ושם"ז סעיף ט' אסור ליכנס א בבית הקברות (א) או בתוך ד' אמות מד (א) אפילו שינת עראי. דלא כהטור והרא"ש [ה"ק, תפילין סימן כא] שמתירין שינת עראי. הקשה ב"י [ד"ה אסור] למה לא המיאו הרא"ש והטור כמה שיעור שינת עראי, דאיתא בגמרא [סוכה כו, ב] על זה תנא רמי בר יחזקאל כדי הילוך מאה אמה, ומירך דאיכא בריתא אחריתי [שם ע"כ] דתנא הנכנס לישן ביום רצה מולך רצה מניח כו', וזה מולך על שיעור דק' אמה אלא אמרינן ליה דמוחר לישן בהם שינת יום דהייגו שינת עראי, כדאמרינן בסוכה. ומתוה מאד דהא פירש רש"י גם בהאיא בריתא אחריתי [שם ד"ה רצה מניח] לפי שביום אינו דרכו לישן עם אשתו ולא לישן שינת קבע כו', הרי דגם שם תלוי בשינת עראי ומאי שנא עראי זה מעראי דבריתא דרמי בר יחזקאל. ותו דשינת יום אמרינן בסוכה פרק הישן [שם] דהייגו שעיס נשמי וכמו שכתוב בשו"ע לעיל סימן ד' סעיף י"ו [והגהה] שכן היה דרכו של דוד [ברכות ג, ב], ומאן לימא דלאו אידי ואידי חד שיעורא הוא שעיס נשמי והילוך ק' אמה. ונראה לענ"ד דהאי שיעורא דק' אמה אין אנו יכולים לשער אותו כלל כמו שכתב ב"י [ד"ה אסור] בשם הרא"ש [בהגאותיו על הרז"ה סוכה יב, ו אות ב] דמשום הכי יש להחמיר לפסוק דלא ישן בהם כלל, אבל להרא"ש והטור לא נראה להחמיר בזה כי לא ניתנה תורה למלאכי השרת, או דוקא לבני אדם מכשיל ביותר, וכיון דעיקרא דהא מילתא אין בו איסור רק משום גזירה מדרבנן אזלינן בו לקולא ויכול לישן בהם שינת עראי לפי דרכו של אדם, והייגו על דרך שכתב הטור סימן מ"ז בשם הרא"ש [שו"ת כלל ד סימן ל] דכל שאדם ישן על אצילי ידיו הוה עראי, כן נראה לי דעת הטור. אלא שהש"ע החמיר ופסק כאן כדעת הרמב"ם [תפילין ד, טז]. כתב ב"י [שם] בשם הרא"ש [ה"ק, תפילין סימן כא] והר"ר יונה [ברכות יח, ב, ד"ה ולא] וא"ת היאך שינת עראי מותר, והא אסור להסיח דעתו מהם, וי"ל דלא מקרי היסח הדעת אלא כשעומד בקלות רגש ושמוק, אבל כשהוא מתנמנם אין כאן היסח הדעת כי הוא שוכח הכלי עולם, עכ"ל:

מה (א) או בתוך ארבע אמות של מת. משמע דבית הקברות אסור אפילו חוץ לד' אמות מן הקבר, דאם לא כן ליערבינהו ולימא אסור ליכך תוך ד' אמות של קבר או של מת. וברש פרק מי שמתו [ברכות יח, א] אמרינן תוך ד' אמות הוא דאסור חוץ לד' אמות [מיב] [שרי] א). פירוש לקרות קריאת שמע, וכן כתב ב"י בסימן כ"ג [ד"ה ודע] וז"ל, ודע דבגמרא אמרינן לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו דוקא תוך ד' אמות הוא דאסור אבל חוץ לד' אמות שרי, א"כ קשה על לשון הטור והש"ע דכאן. ונראה לי דהטור סבירא ליה דודאי עיקר האיסור הוא תוך ד' אמות לקבר, אלא משום גדר לא יכנס בבית הקברות ותפילין בראשו דשמא יתקרב לתוך ד' אמות של קבר ולאו אדעתיה, וכמו שאמרו [בעבודה זרה יח, א] בגזיר אסור אסור לברמא לא תקרב. ומכל מקום אי מקלע

ערך לחם למהריק"ש

מד סעיף א אפילו שינת עראי. אמרינן בסוכה פרק כ"ו [ע"א] דשינת עראי הוא הילוך כדי אלף אמות:

באר היטב

מד (א) עראי. ולא משיב היסח הדעת אלא כשהוא עומד בשמוק או בקלות רגש, טור. ומכל מקום מצוה מן המובחר שלא יסיח דעתו כלל, כ"מ, [מ"א פ"ק ב]. וזה לשון הר"ר יונה [ברכות יח, ב ד"ה ולא] דלא משיב היסח הדעת אלא כשעומד בקלות רגש ובשמוק, אבל מתעסק בצרכיו אע"פ שמתעסק במלאכתו ואומנתו ואין דעתו עליהם ממש, אין זה נקרא היסח הדעת. לכאורה נ"ע הא דאמרינן בשבת [יב, א] יוצא אדם בתפילין ערב שבת עם תשיכה וכו', ע"ש. ושמא הואיל ומצוה מן המובחר הוא שלא יסיח דעתו מהם כלל לא מיישינן שיצא בהם בשבת לרשות הרבים, עיין יד אהרן [הגה"מ]. והאר"י ז"ל התמיר מאוד מה אפילו בשעת התפלה, אלא בשעת תפלת שמונה עשרה ובשעה שלומד, [פרי עץ חיים שער התפילין פרק י; שפר הכוונות דרוש ו], עיין מ"א [ס"ק ב]. ועיין סימן ב"ח סעיף א' [ס"ק א] מה שכתבנו שם: (ב) שינת עראי. לחיישינן שמא יפלו מידו, [מ"א פ"ק ד]. עיין כ"י וברמב"ם פרק ד' מהלכות תפילה [הלכה טו-טז]. והמתבר מגדל עוז כתב שם ח"ל, ואמי אומר שזה הלשון לא נמצא בגמרא שלנו, אלא הכי גרסינן לה בפרק הישן וכו', ע"ש. ונראה דלשמתיב מיניה להא דתנא רבנן לא יתפוח וכו' ברכות דף כ"ג ע"ב, עיין סוכה דף מ"ב ע"א, ודו"ק: (ג) שרי. ועיין לעיל סימן מ' ס"ק כ' מה שכתבתי שם:

ביאור הגר"א

מד [א] [פעיף א] כל זמן כו'. לשון הרמב"ם [תפילין ד, טו] וכפי פירושו בגמרא שם [סוכה כו, א], דלפירוש רש"י [שם ד"ה דנקיט] הוה ליה למימר הא דנקיט להו בידיה בסוף, אבל כל הפוסקים סבירא להו כפירוש רש"י וכן הרב רבינו יונה [ברכות יח, ב ד"ה ולא] והטור: [ב] ולא כו'. שם [סוכה כו עמוד] ב' וכו' יוסי, דהלכה כרבי יוסי מתביריו כמו שכתוב בספרק ד' דעירובין [מו, ב], וסבירא להו דילדים לאו דוקא: [ג] וכיצד הוא כו'. כו' יוחנן [סוכה שם ע"א], ורבא לא פליג עליה בתפילין כמו שכתב רש"י שם [ד"ה רבא], וסובר דרמי בר יחזקאל פליג עליה והלכה כרבי יוחנן. וצ"ע, חדא דמשמע דלא פליג אלא איהו ספרש שיעורא ור' יוחנן קאמר שאף בהאי שיעורא צריך דוקא ראשו כין ברכיו ושלא ירדם, ועוד דהא תניא כוותיה דרמי בר יחזקאל: [ד] ואם אוחזן כו'. ברכות כ"ג כ', (וכן) [ו]הקשו על הרמב"ם [תפילין ד, טו] ורמ"ך [מובא בהגהות מייטוניות דפוס קושטא א] שם] מזה הברייתא, ותירץ ב"י [סוף הסימן] וכסף משנה [שם] דשם בעינן כרוכים ולכן כתב הרמב"ם כרוכים דלא חיישינן שמא יפלו: [ה] [הגה] ודווקא כו'. עיין רש"י ברכות שם [כנ] א' ד"ה עושה כו', ולפי זה בכיס ספה דוקא, ועיין לעיל סימן מ"ג סעיף ו':

ציונים לרמ"א

מד ב) כ"י [ד"ה כתב] כשם העיטור [הלכות תפילין פ"ו ס, ג]:

עטרת זקנים

מד א) וכיצד הוא עושה מניח ראשו בין ברכיו כו'. אף אם פורס סודר עליהם מכל מקום יש לחוש שמא לא יזכור ויבא לידי שינת קבע, ולכן צריך לעשות גם את זה להניח את ראשו בין ברכיו, (ל"ח כ"ד ע"ב בטרי ממתות ברכות פ"ג סימן כא אות נח). ויש מי שכתב אף בפורס סודר לחוד סגי, (מהרדמ"י נתיב קפיף ח). ושינת עראי כדי הילוך ק' אמה אז אין חבירו צריך להקיצו דעדיין לא ישן אפילו שינת עראי ואפילו יותר מן ק' אמה לא נקרא רק שינת עראי כל זמן שלא נרדם טובא ונשתקע בשינה, על כן אין להחמיר כל זמן שלא נשתקע בשינה, (מורי בב"ח ד"ה ומ"ש רפינו):

מה א) אסור ליכנס בבית הקברות. ויש אומרים כל אותו החדר שהמת מונח בו חשוב כד' אמות:

הגהות והערות

מד א) בהגה"ם שלפנינו מובא דין זה בסתם ולא בשם הרמ"ך:

ב) עיין משב"ז סוף סימן לא:

ג) עיין מאור הלכה ד"ה יען, ובא"ח סימן כא אות ח:

ד) עיין בא"ח סימן לא אות ג מש"כ בשיטת הרמ"א מפלגו:

ה) ועיין בפר הטבע סימן מקעא ס"ק ח מדין זה:

מה א) תוקן בהגהות אמ"ד מ"ס:

שו"ת רבי שמואל לבית קלעי נדפס

משפטי שמואל שאלה יב יג יד

...כלשונו פת כמו על שמי יין דכשלמא כשר הא דעל
דשקו לא כירך דקא פטר ליה פת אכל מפת קטה ואומ"ר ת"
דיין אית כיה תרתי מיקער מעיד ומומחי משמן
אכל פת לית כיה שא חד מסער מעיד • ועוד כראה לי
דיותר יש לברך על שמני יין דכידי שמים הוא דאין אדם יכול
לעשות מיין גרועמיהיה מסוב אכל פת אם אין הסולת יפה
יכול לברור הסולת כיפה כמה פעמים עד שתהיה יפה או
יכול לברור החטין גרסין אחר גרסין עד שתהא החטה יפה
ואו יהיה הפת יפה • ועוד אומרו דמברכין על היין הטוב
והמעיב שכתבו לקבורה שכנרו מה כרמיהם כלא זכו ולכך
כתקן על יין אדום שהאדום כמו דם ולייך לכן לא פליג רבנו
תברדה שאלתך • אבי הוא חמיך שמואל הקטן כן נא"ל
כמהר"מ שה לבית קלעי זלהה:

שאלה יב

פרצ"ד דתותיה קלא לשם ולתהלה גזע הקדש הה
הכהן כ"ה יחיאל כמהר"ר דוד ז"ל אליך
רוב שלום ועל שאלתך ששלת ממני לאהכתך אמרתי להשיבך
לך בקצרה לאחם פנאי הזל שאלתך:

שאלת ממני כני ידידי יקירי הכהן כמהר"ר יחיאל
ויטאל לו שתחיה שמך למה שאומרים העולם
שמי שנופלים לו תפילין שצריך להתענות:

תשובה דע שהתפלין יש כהם קדושה גדולה ואלו
לאהר מהם וכשנופלין מידו שייך בהם אבול והוא שאמרו חז"ל
שתפלין שנשרפו כורעו צריך הרואה לקרוע שמי קריעות כמו
בת שנשרף כראיתא כמ"ק פ' ואלו מגלחין ואחרי שהם ככת
וכי שתפסך אדם שמי שנפל בת מידו לא יתענה וקנת דאיה
יש ממה שאמרו שהרואה בת שנשרף כאלים חייב להתענות
אבי' כשכת וזה יספיק לתת שמך למנהג שנהגו:

שאלת יג

עוד שאלת ממני לתרץ קושיא שמקשים קצת אנשים
כמה שפרש"ז אל כפרשת וירא שמה ממכר כאלוני
ממרא הוא שכתן לו עצה על המילה וכי אדם גדול כאברהם
היה צריך לעצת ממרא:

דע כי כפי' הגאון מהר"ר אליא מורחי זלהה על פי' רש"
זל של התורה מזכיר תרץ לזה ועם אך אני מנאתי
כלקוטים ואומר שם כי אאעה קיים כל התורה בולה ואפי'
עיר וכי תבטילין ולא היה מצוה ועושה ועתה אחרי שקיים כל
התורה היה מצטער לקיים מצות המילה קודם שימהו הש"ו ואז
יעצהו ממרא ואמר לו השמר לך מעצות זה כי כשלמא ככל
התורה יפה כוונת ולא כראשונים שלא עשו אלא ז' מצות כי יפ'
עשית ליטול שכר לכל הפחות כמי שאינו מצוה ועושה ואם
ינזה הש"ו לך לעשותם לו תעול שכר מצוה ועושה שהוא גדול
יותר אבל המלה אם תתקיים אתה בעצמך כלא מצות הש"ו שוב
לא תוכל לקיים אותה ולא תהא עליה מצוה ועושה ויש לך
לחזור על הש"ו שודאי ינזה לך כדי שתהיה תמים וכן הכהים
דעתו של הקב"ה ונהו עליה ושמח אברהם על אותה העצה
אבל זכה להגלות הב"ה כחלקו שאלום לך כנפשך ונפש אהובך
שמואל הקטן כן נא"ל כמה"ר משה לבית קלעי זלהה:

שאלה יד

אדירים יקרים אנשי קדש כני קלן גורפו ועל ועל
רואיהם תכמיהם וכבוריהם ומנהיגיהם לכבוד
אדרוש לשלום שאלתכם הגיעה אלי וזל השאה:

איך מזמן קדמון היה כ"ה בתוך המגדל אשר הי יתש
מתפללים בו ואח"כ גזרה המלכות שלא יעשה שום
יהודי להתקבץ להתפלל תוך המגדל ולא בשום מקום אחר תוך
העיר וכשמעמע זה עשינו קדר ותקון בינינו והלכנו ונעקנו
מרה על זה עד שהרשו לנו לשכור כ"ה אחר חוץ לעיר להתפלל
בו כמו שהיינו מתפללים שם וכן עשינו ושכרנו בית אחר
ועכשיו מקרוב כא לנו יו"ל שכן לאותו כ"ה שבתוך המגדל
ואמר לנו שנמכור אותו לו ויתן לנו דמיו והוא יעשה סדר לקחת
אותו מיד המלכות כי אם נתתין מיחזירוהו לנו זה לא יהיה
לעולם ולכן מטיהיה מוכרח לנו יותר טוב שנמכרהו לו ודעתנו
כי כן הוא האמת שלא יחזירוהו לנו לעולם • ולכן ילמדנו
רבינו אם רשאים אנחנו למוכרו ולקבל דמיו ולתתו לזין זה או
לאחר ואם מותר לקבל דמיו מה נעשה מהם אם לפדות
שכירות הב"ה האחר או אם מוכל לתתם בכל נדרי נכור או לא:

תשובה לכאורה היה נראה שלהיות שב"ה זה היא של
כדבים שעוברים ושבים שם א"כ אין כח לכם
למוכרו אפי' ז' טובי העיר כמעמד אנשי העיר שכל הטעמים
אמרו בכ"ה של כדבים אותה הכא כפי שפי' כו המכרשים
זל מלבד את אלו מצינו בהגהות של הרא"ש זל וזל אכל האל
כתב שכל כ"ה שיהיה שכני העיר בנו אותו ולא נבו זוזי
מעלמא יש להמכר עפ"י טובי העיר וכן אחיד שבנה כ"ה עכ"ל
וכעין זה כתב ראבי"ה זל וזל נראה כמעמד אנשי העיר
בשתם שלא מיחו בדבר וגם הוא לא עשו בנעה שלא יתגלה
אבל אם אמרו כלם כפירוש אנו מתרצים אפי' כשל כרך מהני
כדמשמע בירושלמי דגרסינקהדא דתימא ב"ה של יחיד פי'
של כפרים עד וכל מה שאנו סומכים בכפרים אבל לא
בכרכים ה"מ בתמא אבל אם כני כרך בירו ז' טובי העיר
או פחות או יותר וכו' עד שמכיון עליהו אם בנאוהו בני
כרך משלהם וכמו שמכרוהו כמעמ' אנשי העי' דכיון דמשלהם
בנאוהו ה"ל וכתבו וכו' עד דלגבי כמי העיר אם קבלוהו
אפילו אחר עכ"ל ואם כן לדעת הא"ז ורא"ה זל היה צר
להתיר והיינו בשבנאוהו משלהם דלפי דעתם הוא טעמא
מפני דתמא מ' נתן חלק בו • ולהיות שאני שמתפק דתמא
ב"ה זה לא אתם לבדכם כמיתם אותו אלא אחרים היו עמכם
אז ואם כן לדעת הא"ז ורא"ה זל אין מיוע לכם מדבריהם
וכל שכן לפי הטעמים האחרים שפי' הגדולים כעמין כ"ה של
כרכים שרבי המה גדולים וטובים אך לפי דעתם זל יש לברר
בענין שאלתכם שאחרי שלפי דבריכם אין תקנה להחזירו
יותר כידכם גם כי הקנם גדול שלא להתפלל שם עוד עכ"
אומר אני לדעת כלם מכמות כזה ואפילו שהיו אות' אחרי'
לבמינו היו מסכימים כזה לשלא יפקד מכל וכל וכעין זה
אמרינן בכמה דוכתי דבשים לומר בכגון זה אמדינן דעתיהו
ואחרי דעמין קדושתו כ"ה לאו קדושה גמורה הוי דאמר דאין
לנו כח להפקיע קדושתו הן לשע' שפי' הרא"מכם הן לשעם שפי'
הלן זל כאם האחרי' כזה כפ כני העי' דקדש' קלים היא ויש כח
להפקיע דהא בכפרי אמרי' דאפי' למשתי כיה שכרא מותר
ולדעתו אפילו ד' דברים יכולים לעשות אם כן תלוי כידם שא

55

ברוך בכלל וברוך בפרט. ארור בכלל וארור בפרט. שש עשרה בריתות על כל דבר ודבר. ללמוד וללמד לשמור ולעשות וכן בהר סיני וכן בערבות מואב. ר' שמעון היה מוציא של הר גריזים ושל הר עיבל ומביא של אהל מועד תחתיהן. וכן היה ר' שמעון אומר אין כל דבר ודבר מן התורה שאין כרות עליו חמש מאות ושבעים ושש בריתות. שתים עשרה כברוך ושתים עשרה בארור. ושתים עשרה בכלל ושתים עשרה בפרט. הרי ארבעים ושמונה בריתות ללמוד וללמד לשמור ולעשות הרי מאה ותשעים ושנים בריתות. וכן בהר סיני וכן בערבות מואב הרי חמש מאות ושבעים ושש בריתות. רבי שמעון בן יהודה איש כפר אמום אומר משום רבי שמעון שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים. רבי אומר אם כדברי ר' שמעון בן יהודה איש כפר אמום שאמר משום רבי שמעון אין כל דבר ודבר מן התורה שאין כרות עליו ארבעים ושמונה פעמים על כל פעם ופעם שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים. עד כדון דברים שנכללו ונפרטו. דברים שנכללו ולא נפרטו. אמר ליה כן אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון כל שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד. לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא. אמר ליה לא בדבר אחד. דילמא בשני דברים והכא בשני דברים אנן קיימין. אמר רבי תנחומא מכיון דכתיב בסוף אמן במי שכולו דבר אחד. כתיב °ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת. ‡וכי יש תורה נופלת. שמעון בן יקים אומר זה ההזן שהוא עומד. דבי שמעון בן חלפתא אומר זה הבית שלמטן דאמר רב חונה רב יהודה בשם שמואל על הדבר הזה קרע יאשיהו ואמר עלי להקים. ר' אחא בשם דבי תנחום ברבי חייה למד ולימד ושכר ועשה והיתה ספיקה בידו להחזיק ולא החזיק הרי זה בכלל ארור. ר' ירמיה בשם רבי חייה בר בא לא למד ולא לימד ולא שמר ולא עשה ולא היתה ספיקה בידו להחזיק והחזיק הרי זה בכלל ברוך. ואמר רבי חנה רבי ירמיה בשם דבי חייה עתיד הקב"ה לעשות צל לבעלי מצות בצילה של בעלי תורה. קפ"ח מאי טעמא °כי בצל החכמה בצל הכסף. ואומר

עין

ברוך בכלל וברוך בפרט. כל הברכות והקללות נאמרו בהר גריזים והר עיבל בכלל ופרט ברוך בכלל על כל המורה ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת וכתיב בפרט ברוך אשר לא יעשה פסל ומסכה ארור בכלל ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת וארור בפרט ארור האיש אור

אשר יעשה פסל ומסכ' וכן כולן: לשמוד וללמד לשמור ולעשות. כל המצות כולן מעונין ארבעה אלה דכתיב ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם וכתיב ולמדתם אותם את בניכם וגו' הרי כאן ארבעה מצות לכל מצוה ומצוה ארבעתן נמסרו ארור וברוך בכלל ופרט ברוך אשר ילמדו ארור אשר לא ילמדו וכן ללמד וכן לשמור וכן לעשות בכל אחת ארבעה בריתו' ברית לברוך בכלל ברית לברוך בפרט ברית לארור בכלל ברית לארור בפרט: וכן בהר סיני וכן בערבות מואב. בכל אחד היו שם עשרה בריתות על כל מצוה: ר"ב היה מוציא של הר גריזים ושל הר עיבל. אלא נאמרו עליהן כל התורה אלא מצות שבפרשה: ומביא של אהל מועד תחתיהן. שלאחר שהוקם המשכן דיבר הקב"ה עם משה ביטוש ולמדו כל התורה כדכתיב וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר: י"ב בברוך. כנגד י"ב שבטים ח"ל כנגד י"ב אחרוניים שבפרשה שכולן נאמרו על עולם ועולמ' כדאיתא בבכלי דף ל"ז וילפינן מינו' שה"ם על כל מצות שבתורה נאמרו י"ב ברכות וי"ב קללות: תר"ג אלף ומק"ן. כמנין בני ישראל שהיו בסיני שכל אחד נעשה ערב על כל אחיו: שאין כרות עליו מ"מ פעמים. כדאמרי' לעיל ברוך בכלל וכו' וכל אחד תר"ג אלף ומק"ן: על כדון וכו'. ופריך אלא דאמר אין כל דבר ודבר מן התורה וכו': ע"כ לא שמעתו. שנתערבו ישראל זה על זה אלא בדברים שנכללו ונפרטו בהר גריזים ובהר עיבל והייו האחרוניים האמורי' בפרשה: דברי' שנכללו

ולא נפרטו. שם מנין שנתערבו דבהר גריזים היה שברכות ח"ל דברים שלא נאמרו בפירוש בתורה אלא אחיין מדרש' מנין: כל דבר שהיה בכלל וכו'. דמצות אלו האחרוניים בפרש' היו בכלל אחרון אשר לא יקים את דברי התורה הזאת וילאו מן הכלל שמפורשים כאן לא ללמד על עצמן יצאו אלא על כל כל המצות כולן יצאו ללמד שעל כולן נתערבו וכולן נפרטו: ח"ל לא בדבר אחד. לא אמרינן מדה זו דבר שהיה בכלל וילא מן הכלל וכו' אלא אם היולא דבר אחד אבל אם יצאו שני דברי' לא אמרינן כן אלא ה"ל שני כתובים ואין מלמדין וכאן י"ל אחרוניים כתובים: מכיון דכתיב אמן בסוף. לאחר כל האחרוניים כתיב ופנו כל העם ואמרו אמן כאלו שם דבור אחד וילפינן מיניהו במדה דכל דבר שילא מן הכלל: ופריך וכי יש תורה נופלת. בתמי' דאמרת אשר לא יקים והו' לשון הקמ' משמע שצריך להקי': זה החזן שהו' עומד. ומגביה הס"ת ומרא' הכתב לעם צריך להקימה כראוי שירחו כולם הכתב: ה"נ זה הב"ד שלמטן. וה"פ הב"ד שלמטן והם המלך והנביא והשופטי' שבישראל ידרשו בהקמה זאת בית המלך והכנסיות שבידם להקים את התורה ביד המבטלים: על הדבר הזה קרע יאשיהו. אח בגדיו שהכהיר לו חלקיהו את הס"ת ומצא כתוב ארור אשר לא יקים ואמר עלי להקים ולכך כתיב אחריו שקבץ כל יהודה וישראל לכרות ברית חדשה ללכת אחרי ה': **להחזיק. אשר העם שלמטן ולא החזיק ה"ז בכלל ארור: ה"נ ר' ירמי' בשם רחב"ל**: ולא היתה ספק בידו להחזיק. לומדי תורה והחזיק יוצר מכדי יכלתו: כלילה של בעלי תורה. כלומר שכר המחזיקי' שזה לשכר העוסקים בתורה: לבעלי המצ'. הייטו המחזיקי' ביד ת"ח שילמד:

מה

נר מצוה

מסורת השים

עין משפט

ציון ירושלים

כל הברכות והקללות נאמרו בהר גריזים והר עיבל בכלל ופרט ברוך בכלל ברוך אשר לא יקים את דברי התורה הזאת ברוך אשר לא יעשה פסל ומסכה ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת ארור בפרט ארור אשר לא יעשה פסל ומסכה ארור בכלל ברוך אשר לא יקים את דברי התורה הזאת ברוך בפרט ברוך אשר לא יעשה פסל ומסכה ארור בכלל ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת ארור בפרט ברוך אשר לא יעשה פסל ומסכה ארור בכלל ברוך אשר לא יקים את דברי התורה הזאת ברוך

הרה"ג ר' חיים הלברשטאם נבי' האדמ"ק בונא

סימן נט שמה

להרב הגאון הגדול החריף המפורסם בו' מו"ה שמואל אהרן נ"י:

שאלה על דבר הסיבה אשר קרה בק' ברינגל רחמנא ליצלן שבא השמש של בית המדרש בליל שבת קודש לביהמ"ד לגון שם ולא מצא שם שום אדם ולא רצה לישן שם יחידי ונעל הביהמ"ד והלך לבימו לישן ובבוקר ביום השק מצאו הספרי תורה מונחים על האשפה בבזיון שבאו גנבים בלילה והוציאו הספרי תורה והפשיטום והשליכום ארצה ושאלו אנשי העיר מה לעשות:

תשובה מכתבו הגיעני והנה בעיקר הדבר שנוהגין אנו בני אשכנז להתענות בנפל ספר תורה או תפלין אין לו שום רמז בש"ס והכפות תמרים ז"ל [ד"ה מיתיבי] רצה להסמיכו על הא דלא יתפלל אדם וספר תורה בידו [סוכה מ"א ע"ב] ואחכמי אין רמז בזה לתענית ובודאי צריך לחבר בשמירת ספר תורה אבל אם אפילו באונס נפלה להתענות כל מי שהיה בבית הכנסת כאשר נהגין אין ראיה מזה ואדרבה בש"ס בני בליעת תפלין במועד קטן [דף כ"ו ע"א] משמע בהדיא דבאונס שלא ע"י אדם להכעיס אין צריך כלל לא קריעה ולא תענית וגם אפילו בהכעיס על ידו דבעי קריעה היינו אם נתבערו מן העולם דוגמא דשריפה כמבואר ברש"י מועד קטן שם [ד"ה השתא] ובספר תשובות אמרי אש [או"ח סי' ו'] שנדפסו מחדש כתב להחזיק המנהג משום הא דירושלמי [סוטה פ"ז הל' ד'] גבי ארור אשר לא יקים גם משם לא מוכח המנהג שצריכים כולם להתענות:

אמנם נראה לי לומר דהטעם הוא דמבואר בתענית בגמרא שם [דף ט"ז ע"א] שאמרו על מה שמוליאין המיבה לרחוב לומר כלי צנוע היה לנו ותבזה בעוונותינו הרי שעוונות גורמין לבזיון התורה ואם ח"ו נקרה סיבה לבזיון התורה ודאי מחמת חטא אנשי אותה העיר והיינו אותם שהיה להם הכלי צנוע ותבזה ולכן כל בני בית הכנסת והחברות של אותה בית הכנסת ראוים להתענות לתשובה על עוונותיהם שגרמו הכלי צנוע הקדושה שנתבזה מחמת עוונותיהם:

ולכן נראה לי לגזור תענית על אותן אנשי בית הכנסת בה"ב ומי שאינו בריא בכחו יוכל לפדות התענית לפי נדבת לבבו ולפי ערכו ויעשו איזה מצוה מהממון אשר לצורך מצוה זו מוכרין ספר תורה [עי' מגילה כ"ז ע"ב] כגון להשיא יתום או להספקת לומדי תורה ובודאי תשובתם יעלה לרצון ועוונות יהפכו לזכיות וימתקו הדינים ויהיה חיים ושלום לכולם:

ומה שמפלפל מעלת כ"ת בענין פשיעת השומר בודאי מקרי פושע דלא גרע משומר חנם שהיה ליה לקדש דהוי פושע [נ"מ ל"ג ע"ב] ואי מקרי שמו. זה פשיעה שמחמת אימת שבת וטרדת הלילה שמז היה נתפז אולי דומה לאונס כבר האריכו בזה בתשובת תכמי ספרד בסברות שונות והענין סובל אריכות למאד וספרים אין אתי ובפרט שאינו נוגע כמעט לזה כמו שכתבתי משום הכי לא האריכתי בזה והיה שלום מאדון השלום כדברי ידידו דורש שלום תורתו בלב ונפש חפילה פה אודין שנת תרי"ח:

סימן ס

שאלה איש אחד קנה בית עם פרדס מנכרי אחד ובתוך הפרדס הרבה אילנות מיני ממיני שונים ושב שם שנה אחת ועכשיו נתודע לו שיש מורכבים בתוך פרדיסו שאינם ניכרים אם הם מורכב מין במינו או מין באינו מינו מפני שדרך הנכרים להרכיב אילן מאכל על אילן סרק על דרך זה היינו שקוצצין האילן סרק הגדל בתוך הפרדס עד סמוך לקרקע כמו לערך אמה ומרכיבין על גבי הנשאר מחובר לקרקע אילן מאכל ומכירים הרבה אילנות בתוך הפרדס שהם מורכבים על דרך הנ"ל ואף על פי כן אינם ניכרים שהמה דוקא מורכבים על דרך הנ"ל שהיא מין באינו מינו ויוכל להיות שהמה מורכבים מין במינו דדרך הנכרים להרכיב מין במינו ג"כ כמו על דרך הנ"ל. ועתה שאל בעל הפרדס מה יעשה עם האילנות הנ"ל שהוא הפסד גדול מאד לקוצצם:

תשובה מתחלה נתקור אם המקיים בכלאים הוא מן התורה או מדרבנן:

והנה מבואר בש"ס במכות ובמועד קטן ובעבודת אלילים וזה לשון הש"ס (ע"א ס"ג ע"ב) יתיב רב נחמן בו' וקא מבעיא להו שכרו לשבור ביין נסך מהו מי אמרינן כיון דרוצה בקיומו אסור או דלמא כל למעוטי תיפלה שפיר דמי אמר רב נחמן ישבור וחבא עליו ברכה ליתא מסייע ליה אין עודרין עם הנכרי בכלאים אבל עוקרין עמו כדי למעוטי את התיפלה סברוה הא מני רבי עקיבא היא דאמר המקיים בכלאים לוקה דתניא המנכש והמחפה בכלאים לוקה רבי עקיבא אומר אף המקיים מ"ט דרבי עקיבא אמר קרא שדך לא תזרע כלאים אין לי אלא זורע מקיים מנין ת"ל לא כלאים ואלו למעוטי תיפלה שרי לא הא מני רבנן הוא עכ"ל והנה לכאורה משמע דרבנן פליגי עליה דרבי עקיבא ואם כן הלכה כרבנן דמותר לקיים אך הלא כמה משניות מוכחין בפתמא דאסור לקיים ובהדיא תנינן בריש פ"ח דכלאים [מ"א] כלאי הכרם אסורין מלזרוע ומלקיים:

שמה. העתק מתשובה זו עם שינויים קלים נמצא בספר השואל, שו"ת שם עולם ח"א סימן ל"ט.

שמו. בספר שם עולם הנ"ל הגירסא: ואי לא מקרי.

שמז. אולי צ"ל אימת הלילה וטרדת השבת.

הגה"ג ר' שמעון גרינפעלד בס' תלק א

קאסטע שקאנטע הנהוג שכתב תקנה לאדם כשר ולבעל נפש שרוצה לעשות בהיתר שיאמר לפני עדים שאינו רוצה לקנות הסחורה אלא שיהי' אצלו בעסקא על יד ה"ע ואז כשישלם העודף ישלם בהיתר ועוי"ש ואני תמה איך מועיל אמירה של הקונה בלא הסכמת המוכר והרי פשיטא שהמוכר לא יסכים ע"ז, כי באם יהי' אצל הלוקח בעסקא אזי כשיבא שלא הרויח יהי' פטור מלשלם העודף, אבל עתה לפי התנאי שלהם שהתנו שבהקפה ישלם יותר יהיה מחויב לשלם בכל ענין בין אם יהיה בין לא יהיה, והמוכר שהוא קל ואינו חושש לאיסור ריבית בודאי רוצה שיהי' התנאי קיים בכל ענין בין יהיה בין לא יהיה וצ"ע].

ואמנם לפי מה שאני מבין הדבר הוא נוגע לפיקוח פרנסה לאיש ירא שמים אמרתי לחפש לו עצה שבשיכור הסחורה להסרסור מפעסע ימכור לו במחיר היומי של הבערזא בפעסע ועוד בנכיון הפרלאנענע של המעות שקבל מהסרסור מפעסע דבזה לבאורה אין איסור שהרי השאי הוא למכור סחורתו בפחות מהשער לא מבעיא בשם לו להלוקח הסחורה ודאי דשרי כמבואר ביו"ד סימן קע"ג סעי' י' והוא מימרא דר"נ בב"מ דף ס"ג עיי"ש אלא אפילו באם אין לו הסחורה עדיין בשעת קבלת המעות מן הסרסור מ"מ יכול להיות דאע"ג דהסחורה נמכרת בפחות מהבאלגעם פרייז דעיר פעסע מ"מ אינו פחות מהפרייז אשר באילאק כי אף אם ימכור לו הסחורה בפחות כפי מה שעולה נכיון הפרלאנענע מ"מ יכולים לקנות באילאק סחורה גם בעד שער הפחות הנ"ל, וכיון שאינו נמכר בפחות מהפרייז אשר באילאק מותר אף באין לו הסחורה כל שילא השער כמבואר בש"ע סימן קע"ה סעיף א' בהגה דפוסקין על שער עיירות. ועוד אמינא דאפילו במוכר בפחות מהפרייז אשר באילאק ג"כ יש לצדד להתיר דגבי דלמכור פחות מהשער במקדיש לו מעות אין היתר רק בשם לו ומבואר בש"ע סימן קע"ה סעיף ד' וכן בסימן קע"ג סעי' י' דבעינן שיהי' לו סחורה כפי דמי כל המעות שקיבל. ובנ"ד אפשר דאין לו עדיין להאיש הנ"ל כל הסחורה מ"מ הרי בלי ספק מעט סחורה בודאי יש לו והרי ברמ"א בסי' קע"ג סעיף ד' אם מתיר אפילו באין לו רק מעט סחורה כמו בהלואת סאה בסאה עיי"ש, ומהי דהע"ז והש"ך בסי' הנ"ח והלבוש חולקים עליו מדברי הש"ע בסי' קע"ה הנ"ל מ"מ בחו"ד אם כתב לתלק ולישב דבריו דבאם הרשות ביד המוכר למסור לו הסחורה תיכף ולא קבע לו זמן אז קיל יותר ושרי אפילו באין לו סחורה כדי דמי כל המעות שקבל עיי"ש ומהי דבחו"ד אם סיים דמי יצא להקל נגד דברי האחרונים מ"מ יש לומר דהיינו לגבי המלוה דהיינו בנ"ד הלוקח שהקדים המעות אבל לגבי לוה בלאה"כ מבואר בש"ע סימן קי"ם סעיף א' בהגה דבריבית דרבנן אין הלוה מוזהר אלא משום לפ"ע שפיר יש לסמוך אדברי חו"ד הנ"ל שמישב שיעת הרמ"א, והרי בנ"ד לפי הגראה לא קבע הסרסור מפעסע שום זמן להמוכר דקהילתכם למסירת הסחורה על הבאהן והרשות ביד האיש מקהילתכם לעלות תיכף את הסחורה וכיון שכן אין אסור לו נמכור בפחות מהשער אפילו באם אין לו כל הסחורה של המעות רק מעט ממנה כנ"ל.

ועוד נראה לי לחפש היתר עבורו דנראה דמכל מקום כיון דהסרסור מפעסע נותן מעות ומקבל סחורה הוי מ"מ דרך מקח וממכר, שהרי מתחלה אינו נותן המעות בהלואה שיחזור וישלם לו מעות רק שיתן לו סחורה ובכה"ג פשיטא דהוי רק דרך מו"מ ולא הוי מ"מ רק ריבית דרבנן וכיון דמבואר בסימן ק"ם בהג"ה הנ"ל דבריבית דרבנן אין הלוה מוזהר אלא משום לפ"ע, ונהי דאיכא איסור לפ"ע מ"מ הרי בנחלת צבי שם [מבעל המחבר ספר פתחי תשובה] בסימן ק"ם הנ"ל מביא דברי הרא"ש במ"ק דבאיסור דרבנן אינו שייך לפ"ע, והקשה סתירה ומיישב דבריו דהיכא דהנכשל הוא מחיד ומומר לא שייך בו לפ"ע באיסור דרבנן עיי"ש, וא"כ בנ"ד נראה דהסרסור הוא מחיד ומומר לא שייך בהאיש הירא איסור של לפ"ע באיסור דרבנן הנ"ל, ובצירוף כל הנ"ל נראה דאם האיש הירא מקהילתכם ימכור לו כפי הבאלגעספרייז אשר בפעסע ובנכיון כפי מה שעולה הפרלאנענע מהמעות שקיבל ממנו אין עליו אשמה כנ"ל **ואין** לפקפק על הנ"ל דאיך יעשה פרייז על הסחורה כפי נכיון הפרלאנענע הלא נראה בלע דזכו משום הריבית הוא וכוי בהערמת ריבית, דזה אינו דכיון דהוא מוכר לו כן הסחורה אין השם בדבר דאדם רשאי לעשות השבון במכירת סחורה גם מן ריבית כיון שהוא מוכר הסחורה ליה לן בה וכמו דשרי בערשא ובמשכנתא בנכייתא בדבר מועט אע"ג דהכל רואים ויודעים דמשום המתנת המעות הוא כל שהוא בדרך היתר ליה לן בה הנ"ל כיון שהוא רק הפרייז של הסחורה רשאי הוא לעשות הפרייז כפי הבאלגעם פרייז ולגרף גם נכיון הריבית. הנלענ"ד כתבתי ואסיים בברכת גמר חתימה טובה ידידו דו"ש בלו"ת.

שמעון גרינפעלד

סימן נג

סעמיראלי יל"ו. תרע"ג לפ"ק.

שוכ"ט לכבוד אהובי ידידי המאה"ג וכו' **אליעזר מאיר שיפפמאנן** נ"י אבדק"ק ניר לאגאש יל"ו.

אחדשה"ט.

בדבר מקרה לא עוד שאירע בקהילתו בהוש"ר העבר שבכניתם בחזרה הס"ת שהי' מבחוץ בעת אמירת הושענות כמנהג ישראל נפל ספר תורה אחד מאה"ק לחוץ ולא נגמרו רק הכף ורגשו אחד כגיע לארץ ע"ג המדרגה של הארון ורגשו שלמטה נסמך לחיבה של האה"ק ועתה נפשו בשאלתו אם מחויב עכ"פ המנין להתענות או אפשר גם הרואים, ומעכ"ת נ"י נדד בקל מכמה טעמים אי משום שלא הי' נפילה גמורה שלא הגיע לארץ רק רגשו אחד וגם זה רק ע"ג המדרגה, וגם משום שהי' ס"ת פסול שאין עלי' רק קדושת חומשין ולכן דעתו שיתנו כל אחד

ח"י ל"ל ומה יתנו לעורך תקון כעין החיים של הס"ת שהי נשבר ומה בא סיבת הנפילה, ולהיות הענין חמור בעיני הטולם ומה גם שהי בהוש"ל שאל חוו"ד.

והנה אם כן דינים אלו אין להם יסוד בש"ס וכל מה דאיירי בה הרב שאירע במקומו שפיר קא הורה, מ"מ כשאני לעצמי היה נ"ל דשל האנשים שהיו אז בביהכנ"ס שפיר קא הורה מעכ"ת דיתנו כל אחד מ"י ל"ל, אבל האדם המניח הס"ת נ"ל דיש להורות עליו דיתענה לכה"פ יום א' ב' או ה' ועוד יפדה ב' תעניתים בעד כל אחד יתן מ"י ל"ל, ומשום דעל כמה מהלדדים שלדד מעכ"ת להקל עליו יש להביא דמש"כ דמשום דאם ס"ת הוא פסול אין בו אלא קדושת חומשין כמ"ש בש"ע או"ח סימן קנ"ג סעיף ג' לו יהא כן מ"מ בחומשין גופייהו אם נכתבו על קלף כשר בגלילה כמו שהי המנהג בימי הש"ם, אם אורע שאחד הפילן לארץ יש להתענות ג"כ לפי הס' משפטי שמואל שהביא המג"א בסימן מ"ד דמתענין גבי תפילין אף שקדושתן קלה מקדושת ס"ת א"כ הכ"ד גבי חומשין דלדעתי קדושת חומשין אינו קלה מקדושת תפילין שהרי נכתבו בהו כל התורה וכיון דמתענין גבי תפילין הכ"ד בחומשים.

ועוד נלענ"ד דהא דס"ת פסולה אין עלי אלא קדושת חומשין היינו באם היתה פסולה מתחילתה שנמלא שמעולם לא הי עליה קדושת ס"ת אבל אם מתחילה היתה כשרה ורק שבמשך הזמן נפסלה ע"י עשטושין ומחקים וכדומה עדיין קדושת ס"ת אשר הי לה בראשונה עליה, וראיה לדבר דהרי ש"ס מפורש ופסק בש"ע יו"ד סי' ר"ל דס"ת שבלה אין עושין ממנה מזוזה לפי שאין מורידין, עיי"ש, וקשה הא כיון שבלה נפסלה ולא הוי אלא כמו חומשין ועכ"ת נ"ל דכיון דהיתה מתחילה כשרה חמור עפי שעדיין קדושה הראשונה עלי ולא פקעה ממנה לגמרי וא"כ בנ"ד לפי הגראה בודאי הס"ת היתה כשרה מתחילתה רק שאח"כ במשך הזמן נפסלה וא"כ כיון דהיתה כשרה מתחילתה אחתי קדושתה הראשונה לא פקעה לגמרי כנ"ל דוגמא מה דאמרי' האהרו בזקן ששכח תלמודו מחמת חולשו ואמרי' דלוחות ושברי לוחות מונחים בארון, והגם שבמכתב מעכ"ת כתב שהוא פסול מחסר ויתיר וטעויות והרי חסר ויתיר פסול מתחילתו הוא מ"מ נראה ודאי שלשונו אינו מדוקדק דקשה לומר על ספר שהיה פסול מתחילתו דא"כ למה כתבוהו ועכ"ת דעיקר הפסול הוא רק מחמת קפילת הדיו ועשטושין, ועוד דחסר ויתיר ג"כ לאו פסול גמור הוא שהרי אין מוציאין אחרת אם נמצא חסר או יתיר בתמצא הקריאה. ושוב ראיתי בש"ת הימ שאל [להגאון חיד"א ז"ל] בח"א סימן י"ב שכתב וז"ל אבל לענין תענית אין להקל כלל אפילו בס"ת פסול עכ"ל, הרי דפשוט בעיניו דמה שהס"ת פסול אינו מועיל כלל לענין שלא יצטרך להתענות עי"ז בנפל.

דגם על הסניף שכתב מעכ"ת להקל מהוס דלא נפלה לגמרי רק חלק וקלה אחת נגעה במדרגה שלפני הארה"ק ולא הוי כנפל ע"ג קרקע ממש, גם פ"ז יש לפקפק דמזכה מש"ם בפ"ק דב"מ לענין שניה אוחזין בעניה דהגראה שהוא קנין גם הוי אלא דמונגבה לגמרי כלו מעל הארץ, הא כל שראשו אחד מונח על הארץ אף שראשו השני מונגבה מ"מ לא חשיב קנין הגבהה והוי כמונח כלו על הארץ עיי"ש, וכן נפסק בש"ע חו"מ סימן רס"א סעיף ה' עיי"ש, וכיון שכן לכאורה משמע קלת דמה שראשו וקלה האחד מונח ע"ג הקרקע חשיב כאלו מונח כלו ע"ג הקרקע, אלא דיש לדחות קלת דשאני התם דהבגד היה מתחילה כלו ע"ג הקרקע לכן לא חשיב הגבהה אלא באם הגביהה אותו כולה מן הקרקע עד שלא תשאר נוגע בארץ אפילו ראשו אחת, אבל בנ"ד דהס"ת הי מתחילה במקום גבוה מן הארץ באה"ק שפיר י"ל דלא חשיב נפילה זולת באם נפלה כולה אבל לא בנפלה מקצתה, ומ"מ הענין צריך הכרע ומשום חומר כבוד הס"ת יש לדד להמיר.

ועוד נ"ל די"ל דזה עצמו מה שמתבפך הס"ת רגלו למעלה ולראשו למטה זה בעצמו חשיב בזיון כדמוכח בש"ס מירודין דהבפך הס"ת ע"ג הכתב חשיב בזיון ומינה דהה"ד דחשיב בזיון באם נהבפך הכתב באופן שעומד ראשי האותיות למטה ורגלי האותיות למעלה דמה בין זה לזה אינו ואינו שלא כדרכו הוא.

ועוד אפשר לומר דמה שמחבם הס"ת הי ג"כ דרך בזיון ואפילו באם נפל ע"ג שלחן או אחר מקום גבוה כל שנפל ממקום גבוה יותר ונפל ע"י חבטה בכח הוי דרך בזיון וא"כ גם בנ"ד כיון דנפל דרך נפילה מהא"ק ולחון הוי דרך בזיון אף שלא נפלה לגמרי רק לד אחד נגע במדרגה שלפני הא"ק, ולכן נ"ל שמן הראוי לנזוד על האיש שהניח את הס"ת בא"ק שיתענה יום אחד ב' או ה' ועוד ב' תעניתים יפדה את עצמו מן התעניתים שיתן בעד כל אוס ח"י ל"ל, וכ"ז לאיש שהניח הס"ת בא"ק, ושאר לאנשים שהי בביהכנ"ס בשעת נפילת הס"ת אינם לריכי להתענות כלל הק כל אחד יפדה תענית יום אחד דהיינו שיתן ח"י ל"ל אחד, ומהמעות יפקנו את הבעל חייס של הס"ת ומה שנשאר עוד מן המעות הנ"ל יתנו לת"ח העסק בתורה הכוח כלל חד עם תקון הס"ת וכמו שאמרו במסכת מכות כמה טפשאי הני אנשי דקיימו מקמי ס"ת, ולא קיימו מקמי גברא רבא, דאלו בתורה כתיב ארבעים יכנו ואחת רבנן ובגרו חדא ואם יקיימו הנ"ל אז לא יאונה להם כל און, וגם יזהרו מכאן ולהבא לדקדק שלא יניחו ליטול ס"ת למן דהוא אלא לאיש זהיר ונזהר כי מאחר שאירע להם מעשה

קלת לריכים מכאן ולהבא לחבר יותר ויותר.

ומש"ב מענין אי הלכה כר"ע גם נגד ר"א, הואיל שר' אלעזר היה רבו ואמרו בכתובות פ"ד הלכה כר"ע מחברו ולא כנגד רבו. הנה בדברי המגדלי בפ' אמור ובמ"ז בסימן תרכ"ב שהביא מעכ"ת לא ראיתי שיחבירו בדבריהם שם דהלכה כר"ע מחבירו רק פשוט חקרו אם הלכה כר"ע או כר"א ולא מצד דהלכה כר"ע מחברו, ובאמת בלאו"כ בדבר שאין נ"מ לדינא כמו בנדון דסוכות לא נאמרו כלל בכללים דהלכה כתלמיד או כהרב כיון שאין נ"מ לדינא בקביעות הלכה בזה, וגם בלא"ה לדעתי אין נ"מ כל כך בכללים אלו כיון שאין למדים מן הכללות אפילו במקום שנאמר בהם מון והרי בב' ושמואל הלכה כרב באיסורא ואע"ז הרבה פעמים הלכה כשמואל נגון בפלוגתא דעילאי אי תתאה גבר,

יותר מן ד' שנים שמע מפי ר' אילי' הגי"ל אחר ששאלו מעשה כגון והשיב ל' מהם נהרג בקתמונין והשני הלך שם ומת ג"כ והעד השני העיד ששמע מפיו ששמי בגיו אינם עוד בעולם ל' נהרג והשני מת והר' ר' אילי' הגי"ל הי' ע"ה וכור אבל הי' אדם כשר עכת"ד השאלה:

והנה בגוף הדין אם ע"ל נאמן ביכמה כבר נודע מחלוקת הראשונים שבתה"ע סי' קנ"ם ס"ג ורוב הפוסקים ס"ל דאפי' ע"ל ואפי' אשה ובכד ושפחה ואפי' עד מפ"ע נאמן אבל דעת הרא"ש והוא דעת י"ל שהביא רמ"א דאין על"ג כזה והאחרונים הסכימו להקל במקום ענין כד ת"ל רוב הפוסקים גם בעד מפ"ע ובד"מ וב"ש הביאו בשם רמ"פ ג"כ להקל והתעיין שם ומלת דהשואל הגאון מו"ה נתן בתשו' סי' כ"א סיים דכיון דהס"מ והר"ן מבאים דיעות רבות שהסכימו עם הרי"ף ורמב"ם להקל והם בארמ"ו יש להקל אפי' שלא במקום ענגון ומכ"ם במקום ענגון והרמ"פ סי' כ"ב העלה ג"כ להקל ומ"ש לירוף שם עוד והוכיח מהתוס' יבמות דדוקא היכי דחשוד לקלקלה חייש' לנאמנות עד א' וכיון דשם העידו העדים קודם שנגערכה האשה לזה ועוד קודם שלקח אחיו אשה א"כ אין לחוש עוד לקלקול ושפיר יש להקל לכ"ע ע"ש ועי' תשו' ג"פ סי' ת' שפקפק בדברי רמ"פ וחזר לייסבו על נכון ופסק ג"כ להקל דבכה"ג לא הוי נגד חז"ל וגם ליכא חשש קלקול ויש להקל ע"ש וא"כ בכ"ד שעשיו ב' עדים דלא חשידי ב' עדים לקלקל ונאמנים בכל דבר וליכא חשש אלא מפני שכל עדותם הוא רק מה ששמעו מפי אבי האח והוא אמר ד"ז לפי תומו עוד קודם שנשאת אשה זו לבנו שהי' בעולה וליכא שום חשד שנתכוין לקלקל א"כ לכ"ע נאמן ע"א וממילא הה"ס קרוב נאמן כיון דאפי' אשה ועבד ושפחה נאמנים:

ובגוף הדין אם מא"ג ביבמה הנה מלאתי בתשו' מהר"ם זיסקונד רוטנבורג סי' כ"א בשובדא שהעיד הר' משולם ששמע מפי ע"א שמת היכום והשיב שהי' השאלה לפני חכמי הישיבה דק' פ"פ וגם הוא הי' בחותו מנין והעלו הלכה לתעשה להתיר והקיפו לחיות ותשובות תבילות שיש בהם ממש אלא שחזר ופקפק מפני שנראה מעדות העד שע"י ששמע שירד לנחלה הוא משער שמת ועוד משום שהי' במלחמה והבית בעצמו מדברי הס"מ סוף הל' גירושין ותשו' מהרמא"ל סי' מ' דכשהעד אומר שמת תולין שעדותו מבוררת ובודאי ראה שמת כיון שא"א לשאלו ואין דיש אפשר מא"א וכל פקפוקו רק מפני טעמים הנ"ל וא"כ בנ"ד שפיר יש להקל ואף בנ"ד גם האב לא ראה שהרי הלך בנו למרחקים מ"מ תולין ששמע דבר ברור ואין הבדל בעדות עד מפ"ע כין ב' או ג' עדים והן אמת דבתשו' נו"כ מ"ת העיר דמהרי"ף לא נשמע להקל בעד מפ"ע ואשה ועבד ונשאר רק הרמב"ם נגד הרא"ש אבל הנה בתשו' ב"א חא"ע סי' קל"ת תמה עליו שהרי בתשו' הרשב"א סי' אלף רכ"ב שרמז הב"י כתב להדיא שגם עמפ"ע וכל הנאמנים בעדות אשה נאמנים גם ביבמה וסריא לאנסוני ושכ"ה דעת הה"ג ע"ש וגם בשאר שכרות הנו"כ שם שרלה לחדש ע"פ דברי בעה"מ דבזמה"ז דליכא יכוס אין כאן תומר ולא דייקא האריך שם הב"א לדחות דבריו וגם העלה דאם לא נודע מקומו של יבם י"ל שעולה בדעתה אולי הוא במקום שנוהגים ביבום ואלך אחריו לשם תשו' מהרי"ו סי' מ"ח שבאב דגם בעמפ"ע איכא טעמא דעל"ג וזהו דלא כהגו"ב מה"ק סי' כ"ז כ"מ לג' שהעלה דטעמא דעל"ג שייך רק בעד שהעיד שראה מיתתו ולא בעמפ"ע וגם הבית הב"א מתשו' הר"ן סי' מ"ז שפסק ג"כ להתיר בעמפ"ע דבמה ובשו"ת ב"י כתב דגם הרא"ש כתב רק דקשה להקל ולא פסק איסור ורמז לתשו' כנ"י סי' מ"ה וסיים דגם הרמ"א לא הביא דעת הרא"ש אלא להתמיר שלא במקום ענגון ובנקל לחקור על הדבר וגם לידד לגרף דברי מהר"י מינץ דבזה"ז אין מייבמין יש להקל יותר ע"ש ואף דבשו"ת ספר יהושע סי' ל"ז דחה דבריו בשתי ידיים הנה בשו"ת ברכת יוסף חא"ע סי' ב' וסי' ק"כ החזיק בדעת הנ"ל ודחה כל ראיות העה"ג סי' ע"ז ע"ש באורך:

ועי' תשו' ג"פ סי' מ' דאפי' מפי כתב בלא חתימה יש להקל

בכה"ג שהי' העדות מקודם שנשא האשה וגם בלא מנו נאמן וגם העלה דיון שלא הכירתו ליבם מעונס ל"ש דמיסני סניא לי' ולכ"ע יש להתיר ע"פ ע"א ע"ש ועי' תשו' תפ"ל חא"ע סי' כ"ז שהוכיח נ"כ מהס"ם דגם בשמפ"ש הוי מלתא דעל"ג ע"ש ואף שבכ"ד דוק האב שהוא חמי' יש לפקפק בו עפ"ד הסוברים דגם בזכריים כח דינא דה' נשים הפוגות מ"מ בנ"ד שאמר עדותו מאז קודם שנשאת לבעלה ליכא חשש זה וכבר כתב הב"ש סי' י"ז סקי"ד בשם הה"מ דבזכרים ל"ש לומר לא פלוג כיון דאינו מבואר בש"ס וגם כבר

אחריך בשו"ת ברכת יוסף סי' ק"כ להקל גם בעדות חמותה בזה? דאין מייבמין והעלה דבעגונה ל"ש לומר לא פלוג והביא כמה ראיות וגם העלה דבאחרה עדותה בשתי' בעלה מי אין לחוש לכונת קלקול מפני שנאה והאריך להביא ראיות ע"ש ומכ"ש בנ"ד שהיא חמי' ואמר זאת קודם בשואין בודאי נאמן וגם הרי דעת תמ"ת סי' י"ז דבזה"ז אין מייבמין דגם היבם נאמן וכמה אחרונים הסכימו עמו דלא בהב"ש ועי"ש בפת"ש סקכ"ז:

אך הרו"מ הסיר דיון דטעמא דעל"ג משום דדייקא ומינסבא ובנ"ד הרי חזינן דלא דייקא שהרי הזהירה שלא תנשא לאיש והיא עברה ע"ז ונשאת אבל נראה לפמ"ש בתשו' רע"א סי' קכ"ה בתשובת הגאון מליסא דגם היכי דל"ש סברת דייקא בדידה מ"מ דייקא שלא תעשה בני' ממזרים וכו' א"כ בנ"ד שידוע שלא נבעלה עוד יש לחלות שלא נשאת אלא מפני שחשבה שע"ז יתירוה לבעלה שיחשב לדיעבד ורו"מ כתב כי אנשים הביאוה לזה ויש לדונה כשוגגת וי"ל שלא היתה נבעלת לבעלה שלא יהי' ספק ממזרים כדין יבמה לשוק דלאחר דיעה הולך ממזר מדרבנן וכולהו נמי לאו דינא גמירי ושול דעכ"פ הולך פגום ועוד די"ל שהיא דקדקה באמת ויודעת שמת היבם ולכן נשאת ולא השניחה על אחרת הרב מפני שידעה בנפשה שהיא עוזה ומושם שמא מי הוא יודעת שמת ועוד והוא העיק דכבר הבאתי מתשו' נ"פ הביכי דהאמירה הי' קודם שנשאת ולא הי' עוד שום חז"ל העד נאמן גם בלא סברת אשה דייקא ורלאיתי בתשו' בהרי"ו סי' ל"ט שהאריך לגדר דבאמר הבעל קודם נישואין דרך שיחה בעלמא ל"ש מנו ואינו נאמן והאריך בדברי הריב"ש סי' מ"ז דבאמר על ראובן שהוא קרובו בעת שהי"ל בנים ראוים לירש דאין לבטוך ע"ז לעשותו יורש דשמא אמר מלתא דכדי דלא רמיא עלי' והביא מהתשב"ן ח"א סי' נ"ח וקלה"ח וגה"מ סי' רפ"ד והאריך בזה ולענ"ד דבאמר שמת אחיו דקיי"ל אל יפתח אדם פיו לשטן לא חייש' למלתא דלא רמיא ומילי דכדי ובפרע בא"ב על בנו ועוד דהתם שאינו נאמן אלא במנו בכה"ג ליכא מנו כמ"ש בקלה"ח שם ואף שבכה"מ תולה עליו כבר כתב בתשו' הרי"ו שם לקיים דברי קלה"ח אבל

בנ"ד הבאתי בשם הג"פ דא"ל למנו כלל:

וגם יש לדון בזה מדברי הריב"ש סי' קפ"ב בדברי הרי"ף דיבמות

גבי אשתמודעינהו דשלא בשעת מעשה העד נאמן גם במקום שלריכים ב' עדים ואף דהב"י סי' קנ"ז כתב דש"פ לא ס"ל כהריב"ש סייגו במ"ש דבהעידו בשעת מעשה אינם נאמנים אבל בסברא ע לא נחלקו וע"ש בתשו' הרי"ו מ"ש בזה אך די"ל דהייטו באמר דרך עדות משא"כ כשיחה בעלמא בלא שום כונה כלל ואף דגבי עדות א"ל כונה ולא קיי"ל כחוס' כריתות (ד' י"ב) מ"מ י"ל דבכה"ג שלא הי' שום נ"מ בדבריו ל"מ דרך שיחה ומ"מ נראה כמש"ל דגבי אב על בנו מדקדק שלא לפתות פיו לשטן ואף שהי' האב ע"ה ואפשר שלא ידע מזה מ"מ גם בלא"ה אין לחוש לזה כי הנה מלאתי בתשו' רדב"ז ח"ג סי' תקס"ד שהביא דברי הריב"ש ותמה עליו וכתב תמהני פה קדוש יאמר ד"ז ודחה כל ראיותיו ובאמת שהריב"ש עלמו לא כ"כ אלא כמבתפק וע"ש בהדב"ז שהריב"ש כ"כ רק דרך סיוע ועיקר טעמו מפני שאין על"ג בזה ע"ש באורך וכבר כתב בקלה"ח שגם דברי מהרי"ק שרש קמ"ה הם נגד דברי ריב"ש וע"ע בתשו' רשד"ש חי"ד סי' קע"ט וחח"מ סי' ש"ט ותשו' מבי"ט ח"א סי' פ"ז ותשו' בגדי כהונה ח"מ סי' י"א ותשו' כ"ש חו"מ סי' ק"י והגי"ה שם ומכל הלין טעמי יוכל להתירה:

סימן רסד להרב וכו' מו"ה בנימין זאב גאלער נ"י אבד"ק קריפטש:

ד מכתבו סניעני ובדבר שאלתו במקרה ל"ט אשר קרה פ"ל קודם ל"ה העבר שהמוזזות משטרי ביהמ"ד נמלאו חתומים לב' חתיכות בתוך שמות הקדושים ובו' מקום להלות קלת בעמ"ש ובעה נמלא כן שניה והוא מזוזה פנימית ואי"ל לחלות כן בעמ"ש בשום אופן ונסתפק אם לריכים לקרוע ע"ז ולגנזו תעניה והבאתי מדברי הש"ע יו"ד סי' של"ד סל"ז ותשו' ח"ל סי' י"ז שפלפל עם הש"ך בביאור מ"ש שנשרף בזרוע ובכ"ד שנעשה בידו"ל והי' פשוטה כיון שנעשה כן פעם ב' והו"ל ליזהר לתקן לקבוע המזוזות בשפופרת ואף שהמ"ל סי' י"ז כתב דדוקא ברואה בשעת מעשה ודאה דברי שב"י מ"מ מלבד דבהגהת י"ש הביא ממס' שמחות פ"ט דמבואר בהשב"י ועוד ד"ל דנקרע גרע שפי שעיגנו רואות הקריעה לפמ"ש

ולמי

ולמי נמתו מוטל לפ
מייב לקבוע עכת"ד.
גם לחוש כיון דנתהוה
בלוגם גם בלאיסורין
בסוגיא דאשו מעוש מ
בעוד שיש לו זמן מ
דמיקרי פשע שהרי
לו הסלמה ע"ש ומוכח
ובש"ם דמ"ק (י"ד ע"ל
אף שנאנס אח"כ אינ
בילה לשונו ע"ש וע"ע
בעין זה אך די"ל דכי
אף דאיכי שלא הזהירו
בזה כמ"ש כה"ג בתו
ובו' דהתם פשע הא
כה"ג בהוס' כ"מ (דף כ
בל"ד הזהיר רו"מ לותו
עברו מעשים דרך הטע

ועוד נראה דגם

דיבמות (דף
מבריא בנגר שיש ברא
ס"ת בחמתן קרעו ס
הי' מוסכו אלו וזה
אמר תמי' אמו אם לא
שע"י עון זה שעשו
בביהכ"נ בית ע"ז וכיון
ת' ובפרע בנ"ד שגב
הביהמ"ד לרחמי שמיב
ואף שמגד ת' י"ל דה
אבל הרי הי' לש"ם
אלא מאליו ובנ"ד כ
וגם קרעוה בידים ואף
להקל בכפל מידו מזה
שאין דבריו מוכרחים
ש"מ שם. ובגוף דין
שאל ת"ת סי' י"ב וא
אחרונים הנה מלאתי
ומהרי"ל) סי' קכ"ז ב
אאם לא אבל בו ב
בתענית אלוו דעוב
בלריך תשובה וגם ב
דאהפיך לי'. לועה
שעות בו ביום (ופס
מעוש אלזול וסל"כ ב
הענית ביום אחר) וכ
להתענות בשבת אם
אלא יתענה ובהגי"ה
אז יתענה עכת"ד שם.
(ד' מ"ז) שמוליאין בתב
הי' לנו ונתבזה בעוטה
כשאירע בזיון לס"ת
מנין הרה"נ מבלאוב
בהתם התענית בשביל
הבוטה שבעוטתינו נעלה
לבהם"ת שיהי' עתנו כל
בהתם אנו עושים כן
ע"ג תיבה כדי לעורר
מחליו ע"י פשיעה וב
כי בתורה נקראת מ
ברו וכו' ולכן בשלא שמ
לגתק התקבורת רוחנו
סי' ו' בביאור מ"ש ו
שמירת התורה שאמר
מעוה התורה ולקיים מ"

ודמי נמחק מוטל לפניו דבריו גם בלא עמוד בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע עכת"ד. והנה לענ"ד גם אם הקריעה היתה כעין לוגם ים לחוש כיון דמתהום ע"י פשיעת הקהל ותחלתו בפשיעה אף דסופו באונס גם באיסורין נמשך לפשיעה כמ"ש הגימוק"י פ"ב דב"ק בסוגיית דאשו משום תלו דלפי פי' הרמ"ה כ"ל ברור דמי שלא התפלל בעוד שיש לו זמן מפני שסבור שיש עוד זמן וכיון כך עברה השעה דמיקרי פושע שהרי גזרו שלא יעמוד לפני הספר סמוך למנחה ואין לו השלמה ע"ש ומוכח דכיון דהוא פושע בתחלתו אף דבסופו לוגם חייב וכש"ם דמ"ק (י"ד ע"א) דל"י המפרש ליס הגדול כיון שיצא שלא ברשות אף שנאנס אח"כ אינו מגלח במועד דתחלתו בפשיעה וקי"ל הכי ביצא לשוט ע"ש וע"ע בתוס' שבת (ד' ע"א) בהא דהמירו לרדותה כעין זה אך די"ל דכיון שיש שם הממונה לעשות כל לרכי ביהמ"ד אף דהיכי שאי אפשר להזיזו הקהל מיקרי פשיעה מלדם דהו"ל להזיזו בזה כמ"ש לה"ג בתוס' כתובות (דף ל"ד ע"ב) בד"ה אבל אריאה וכו' דהתם פשע האב להי"ל לומר לבניו שאינה שלו וכו' וע"ע בה"ג בתוס' ב"מ (דף פ' ע"א) בד"ה ואי וכו' יעו"ש בסוה"ד מ"מ הרי בנ"ד הזהיר רו"מ אותו לקבוע בשפופרת ולא עשה אך די"ל דכיון דכמ"פ עברו אנשים דרך השער ולא שלא עשה שפופרת אבתי איכא פשיעה:

ועוד נראה דגם לה אין חייבים לקרוע מ"מ הרי מלינו בש"ס דיבמות (דף ל"ו ע"ב) לא כך הי' המעשה בביהכ"נ של טבריא בנגר שיש בראשו נלוסטרא שנתלקו בו ר"א וי"ו עד שקרעו ס"ת בתחתן קרעו ס"ד אלא שנקרע ס"ת בתחתן (ובערוך פי' זה הי' מוסכו אצלו וזה מוסכו אצלו עד שנקרע) והי' שם ריב"ק אחר תמי' אנו אם לא יהי' ביהכ"נ זה בית ע"ז וכן הוא ע"ש הרי שע"י עון זה שעשו רק קצתן האוחזים בהס"ת נעשו כולן שנעשו הביהכ"נ בית ע"ז וכיון דלענין קריעה לא תלקו בין ס"ת ובין פרשה א' ובפרט בנ"ד שנקרעו שמות הקדושים בודאי לריכים כל בני הביהמ"ד לרחמי שמים שלא יעבור בחורבן הביהמ"ד ח"ו בעון זה ואף שמצד א' י"ל דהתם משום שלא מיחו הרואים וגדול המחלוקת אבל הכי הי' לש"ש שנתלקו בהלכה וגם לא נקרע בשתא נפש אלא מאליו ובכ"מ כבר נתבאר דאיכא נמי פשיעה מצד הקהל וגם קרעוה בידים ואף שראיתי מובא בשם לב חיים ח"ב סי' קל"א להקל בנפל מידו מזוזה דא"ל להתענות דקיל קדושתה מתפילין מלבד שאין דבריו מוכרחים גם י"ל דבנקרע ממיר טפי וכמ"ש ביו"ד סי' ש"מ שם. ובנוף דין ס"ת ותפילין שנפלו שהאריכו בשו"ת חיים שאל ח"א סי' י"ב ואמרי אש ח"ח סי' ו' וד"ח סי' כ"ט ושאר אחרונים הנה מצאתי בשו"ת מהר"י מברונא (חבורים של מהרי"ו ומהרי"ל) סי' קכ"ז שנשאל בזה והשיב כך ראיתי רבותי נוהגים שאם לא אכל בו ביום יתענה באותו יום ומתפלל עניו כמו בתענית חלום דעוד יותר בו ביום והטעם שהרחוהו מן השמים בלריך תשובה וגם בנפילת תפילין איכא סימנא כדאמרי' במלן דאתפיף לי' לרועה והגא"ה כתב דלנעריים הורה שילמדו כ' או ג' שעות בו ביום (ושם בהגא"ה בשם גדול א' דיל דעשמא דיתענה משום זלזול ושל"כ בס' ב"ש סי' י"ב א"כ עדיף שיקבל עליו העניית ביום אחר) ותענית עדיף מלדקה ומ"מ אין לסמוך ע"ז להתענות בשבת אם אינו כן ויש מורים ליתן לצדקה ואינו כ"ל הלא יתענה והגא"ה מיקל גם לגדולים ליתן לצדקה אח"כ פשע לא יתענה עכת"ד שם. והנה מ"ש בהשו' ד"ח שמוכיח מהא דתענית (ד' ט"ז) שמוליאין בתענית את התיבה וס"ת לרחוב לומר לבי לטוע הי' לנו ומחבה בשוטיהו הרי שהשוטות גורמים לבזיון הס"ת א"כ כשאירע בזיון לס"ת הוא בשוטות אנשי העיר ובכר פקפק עליו הרה"ג מבלחוב כי דמ"מ מל"ל שלריך להתענות עבור זה דהתם התענית בשביל שלירת גשמים ולענ"ד בלא"ה אין ראי' דהתם הכונה שבשוטיהו נעלרו הגשמים ואם לריכים לעשות בידים בזיון להס"ת שיהי' עמנו בלבה כדי לעורר רחמי שמים ואדע שהרי התם אנו עושים כן בידים לסולא התיבה לרחוב ומנימים אפר ע"ג תיבה כדי לעורר רחמים ומה ענין זה לריכי שאירע ד"ז מאליו ע"י פשיעה ובפרט בשוגג. וגם מ"ש הרב מבלחוב שמוכיח כי התורה נקראת נה וכן הגשמה ואחז"ל אם אתה משמר את נרי וכו' ולכן בשלא שמרו הס"ת עד שנפל וכדומה עריכים להתענות לנתק התקשרות רוחנו בגשמי המתהוה ע"י אחיזה כמ"ש בא"ח סי' ו' בגיאור מ"ש ומשליה לשעות שמשקי ולא אחיז בי שנין שמירת התורה שאמר הש"ת אם אתה משמר נרי היינו לשמור מצות התורה ולקיים מ"ש בתורה ולפי דבריו אם רואים שיש בביהמ"ד פורלי בגד הטורה לעבור על מצות התוס"ק הי' ראוי יותר לגזור תענית על הקהל ומדוע דוקא בנפילת הס"ת יתוובו בזה. וגם מ"ש דבמזוזה אין חיוב רק לקבעה ויותר אין מוטל עליו הרי בנ"ד הי'

פשיעה בעת הקריעה כמש"ל וגם רו"מ העיר בזה:

סוף דבר כי בנ"ד לריכים לבקש רחמים שלא יעבור בחורבן הביהמ"ד אי"ל אבל אין בידינו להטיל תענית בדור החלוש הזה לש יסבבו בין כל אנשי הביהמ"ד וכל א' יתן פדיון נפש ונפשות ביום כפי שתשיג ידו ויחלקו לעניים וגם יתאספו כולם יחד ויאמרו כל תהלים בלא הפסק כלל וגם הפסוקים וי"ל לא יאמרו בין ספר לספר אלא אחר גמר כל תהלים כי אין מקובל מרבינו הבעש"ט כמ"ש בס' עש"ל שלזה רמז מ"ש מי ימלל גבורות ד' ישמיע כל תהלתו והשם הטוב יכפר בעדם:

סימן רסה להרב וכו' מו"ה פנחס הלוי הורוויץ נ"י ראב"ד קאסוב:

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו במי שבנה בביתו עלי' לדור בה (שטחק) נעשה פתח לתוך לאת משם אל המעקה (נאלינ"ק) אבל עדיין לא יעשה הגאלינ"ק רק הפתח נעשית במשקוף ומזוזות אם לריך לקבוע שם מזוזה או נימא דכיון שנעשה לכניסה ולילה מחייבת במזוזה או כיון שעתה א"ל לצאת ולבוא כל זמן שלא נבנה המעקה פטורה וכו"מ כ' דתלוי בפלוגתת רש"י ורמב"ם [בזו דמגמות (דף ל"ד ע"א) ורש"י ד"ה אע"נ דרגיל דהיכי דבשעת עשיית הפתחים הי' ב"כ מרובים ונתמעטו חייבים ומשמע דאם בשעת מעשה הי' מועטים אף שאח"כ יתרבו פטור ולפי' רמב"ם פ"ו ה"י חייבים וביו"ד סי' רפ"ו סי"ח ובבאה"ג אות ל' רמז שהוא שי' המור וז"א דהמור סובר כרש"י והבני המחבר הם כרמב"ם והא דלא כתב רמ"א וי"ת מפני שבמחבר אין הכרע כמ"ש בהגהת הגרא"ו אות י"ז ובכ"פ לפי' רש"י פטור עכ"ל]. והנה לענ"ד הדבר פשוט שפטור ממזוזה ול"מ אם המעקה אין בו דע"ד דודאי פטור כמ"ש בתשו' מהל"א מיו"ד סי' ל"א ואף דלפמ"ש החמ"ד ופמ"ש סי' רפ"ו סק"ע י"ל דחייב אבל בשו"ת ק"ס סי' קי"ח פסק דהטור ובתשו' ר"מ שיק סי' רפ"ז כתב דתלוי במחלוקת הפוסקים וע' ב"מ סוס"י רפ"ט בתשו' מהרי"ל שלא הנמיק כדא ושם מבואר להיפוך וגם אם יש בו לרבע דע"ד הרי לפי' המ"ז בא"ח סוס"י תרל"ד אם אינו רחב ד"א פטור לפי' רמב"ם ובתשו' א' הארכתי בזה מכמ"ק בש"ם ועמ"ש בס' י"ם לפי' רפ"ו בשם הגאון מו"ה ר"נ אבד"ק ראווא דיש לעשות לפתח מעקה מזוזה בלא ברכה אם יש בו לרבע דע"ד וגם הוא הסכים עמו אך בנ"ד נראה דלכ"מ פטור כיון שא"א בלל לכנוס ולצאת דרך שם ואדרבה מחויב לסתום הדלת ולקבוע במסמרים שלא יעבור בלאו דלא תשוב דמים ובעשה כמ"ש בחו"מ סי' הכ"ז ובד"ז מוזהר בכל רגע אם אינו סותם ובכה"ג כל העומד ליסתם כסתום דמי ואיך נאמר שהוא בכלל ביתך ביאתך שחייבה תורה במזוזה ולכן כל זמן שאינו עושה המעקה פטור ממזוזה שאין זה בכלל פתח ודוקא היכי דאפשר לכנוס ולצאת אלא שא"ל לזה מפני שב"כ מועטין וכדומה נחלקו הפוסקים משא"כ בזה ואף דלענין מימחה תליא בפלילת הפיסין כדאי' בב"ב (דף י"ב) וכן לענין חזקת פתח וכן לענין נקב בשבת עיין שבת (דף קמ"ו) מ"מ בכל דהניא בדרך ביאתך שאני כמובן ומתו"ס ע"ז (דף כ"א ע"א) ד"ה אם אמר ר"מ וכו' דבית שלו ואינו דר בו פטור ממזוזה ופתו"ס מנחות (דף מ"ד ע"א) סוה"ס תלית וכו' ומכ"ש בזה:

סימן רסו להרב וכו' מו"ה אברהם עפשטיין נ"י מו"צ דק"ק ליטאווויסק:

מכתבו הגיעני וע"ד הדו"ד ברחובן ושמעון שנשתרמו ונתחייב ס' אבי הבלה לתן מ' מחוט ר"כ אלי עד ר"ה תרכ"ו ואלי השני עד חדש ממח תרכ"ו וזמן המסוגה מתי שיתרלו ב' הלדדים ונתנו מתנות זל"ז ולא סילק עד עתה שנת תרל"ח ובאיזו זמן תבעו לסלק והשיב ניסו בפני ש' שיסלם ריבית וש' שתק ופתה תובעו שיסלק הקרן והריבית וש' טופן כי מהריבית פטור ונס- הקרן יסלק עתה רק ב' מחות ועד ד' חדשים יסלק ד' מחות והשאר סך ב' מחות יתן ערחאנע לחלק שנה א' אחר הנישואין כי השעה דחוקה לו שנתקלקלו עסקי' ונאלץ לבנות לו בית וגם תובעו רחובן לעשות הנישואין וש' טוען שהילדים רכים ואין לנתו להשיאם עכת"ד. והנה בדבר הריבית

יונה סי' מ'. וחס הרב מהר"ם יונה סבר כמהר"י אדרבי ודאי מצי למימר קי"ל. הן אמת דהרב כנה"ג מפיק לה בלשון גראה ומוכח דלא כתב כן מהר"ם יונה בפסיעות וחס ים להעמים בדברי מהר"ם יונה להשוותו לשאר פוסקים הכי שפר' מילת' ומהר"י אדרבי הוא לבדו נשאר ולא מצי למימר קי"ל. ואין שו"ת מהר"ם יונה מצויות פה העירה. עוד ראיתי להרב הפוסק שכתב דדורונות שברשות אם הכלה לית דמירמי מינה ואף אמ"ל דהוי תפיסה לאחר שנולד הספק כיון דבהא פליגי אי הוי מוחזק אזלינן בתר רוב הפוס' כמ"ש הרב כנה"ג סי' ד' אות ע"ו עכ"ד ואני אומר דאיבר' שכך כתב שם הרב כנה"ג וכ"כ סי' כ"ה בכללי הקי"ל אות מ' אך שם בכללי הקי"ל כתב דמהריב"ל ומהרש"ך שיש טעמם ובהשמטות בסוף הס' כתב משם בנו ז"ל דאין כאן סתירה דהתם מיירי במטלטלין דשייך תפיסה וכן הוא הסכמת האחרונים דמצי למימר קי"ל כמו שכתבתי בעניותי בספרי הקנון ברכי יוסף ח"מ סי' כ"ה אות כ"ג ושם אתה מולא שנים עשר רבנים אחרונים דהסכימו דמצי לומר קי"ל עש"ב. ובלפייתנו לפינו להרב הפוסק נר"ו חדשות הוא מגיד לחייב לאחן מההיא דא"ה סי' ן' והאריך בזה והביא תשובת הרב החסיד מהר"ם זכות ז"ל בסי' מ"מ ופירש דבריו דמחלק בין אירוסין לנדוכין ותמה עליו מדברי הריטב"א שהביא הרב המגקי והאריך ככתוב בקונטריסו. ולי ההדיוט נראה דכונת הרמ"ז ז"ל דמאחר דנהגו שדוכין אלו ליסד וכו' ופשט המנהג דבהפרדם חוזרים הדורונות והסבלונות שהם בעין ואין דורש ואין מבקש שום עין הוצאה מצד אל צד. איכו השת' כך ראוי להורות דאמדן דעת הוא דעל דעת זה נעשין השדוכין וסברי וקבילי להתנהג כך. והרב ז"ל לא נעלם מעיני חכמתו דלפי דברי הפוסקים יש לדון בדבר. רק יצא לידון בדבר חדש מתורת מנהג והדר מנהג' השת' והוי דינא דכיון דהכי נהוג אמדן דעת הוא דאדעת' דהכי נמרי השדוכין ואין להם זה על זה מהוצאות כלום. ומ"מ הדבר בדור דגם לדעת הרמ"ז ז"ל חייב האתן לשלם במיעב' כל אשר נקח בהצואה לצורכי מזונותיו ולימודו וככל מ"ש מעלת הרב הפוסק נר"ו ודבריו אינם לדיכים חיזוק ותורה דיליה יוצאה בהיומ' בכל יום אדוכה. ומור"ע לביאה כי יותר ממה שקריתי לפניכם לדדתי לדדין ולידי לדדין בתנאי האתן ואחרי העיון נראה בעיני דהעיקר כדברי הרב הפוסק נר"ו וכל יסר הולך הבקיאים בדין לאמיתה של תורה יסר יחזו פנימו תכף לסמיכה. ומאפס פנאי הדיבר אין בי כאשר עם לבבי אמיתה אשר לא משכה. כללא דמילת' שהדורונות שהם תחת רשות אם הכלה מניח לאופסם בעד חובה ותלא דינ"א חלוטה ואתוכה. והיה הנשאר מן החוב שורת הדין דחייב לשלם אך נכון הדבר לפשר ביניהם ולמשרי האי תינר' לבלתי היות תוחלת ממושכה. את זה כתבתי בעני"ו של נא"ץ דעדידי' עובא הולך לדקות ומגיד מלרי"ם בעמק הבכ"ה. על ישראל ועל רבנן יושבי ארץ הלבי דיתבין ועסקי באוריית' מחוסר כל אפי' בכמ'. ברזל באה נפשם בידי אדונים קשים לא זורו ולא חוכשו ולא רוכבה. אשכלות מרורות למו עולמין תמכא. אולי יחנן ה' ויד הטריס והסגנים לעזר ולהועיל הפיסו זכה מי שזכה. אדמקיפל' דר"י קרי חדא ופרי נמר מיכ"ה מיכ"ה. אזו דאתאי לאפוקי נבר' לדוד בשטות"ו מעבה שאינה צריכה. אמר יאמר העבד זוער ובסיר נבר' חרוכה. קצן שאין בו דעת להשאל כתותי מכתת שאין בו סמיכה. החותם באהבה נאמן בברית אהבת מעלת הרב הפוסק נר"ו הוא האור רב נהורא"ו אני הצעיר **חיים יוסף דוד אזולאי** ס"ט.

סימן יב

בדין רוחה ס"ת שנפל:

שאלת ממני ידיד ה' נס בני חיים שחירע מקרה לתי שהיה טשא ס"ת מן ההיכל להביאו לתיבה והן בעודו הלך ונסוע אשתמוטי הוא דקא משתמיט מיניה הס"ת והן בעון נפל לארץ ומעתה שאול ישאלו אם העומדים שם ועיניהם הרואות שנפל הס"ת חייבים הם להתענות ושמע"ה:

תשובה עד שאתה שואלני אם הרואה חייב להתענ' אעיקר' דדינ' הא דפסיע' לך ולכל המון ישראל שמי שהיה בידו הס"ת ונפל חייב להתענות אינו מפורש בתלמוד ופסקי רבוואת' קמאי. אמנם מנהג ישראל שנם אשר יפלו מידו התפילין מתענה. וכ"ש מי שיפול מידו הס"ת. ובשנם סבר' הוא דאריך כפיה שבא לגזול לס"ת על ידו. לא נתבאר בדברי הש"ס והפוסקים הראשונים. רק הרב משפטי שמואל סי' י"ב ישמו בנותן טעם לנהג התפילין ומתב כשנופלים התפילין מידו שייך בהם לגזול ואמרו ז"ל שהתפילון שנשרפו בזרוע לריך לקרוע וכו' כמו ס"ת וכו' ואחרי שהם כס"ת וכי יסתפק אדם שמי שנפל ס"ת מידו לא יתענה עכ"ל עיניך הרואות דמסבר' קאמר שהנופל לו ס"ת יתענה ופסיע' ליה. והרב מהר"ם ן' חביב בס' כפות תמרים על דף מ"ח ע"ב כתב שמתן לתפילין ויליף מהש"ס דכשנופלים התפילין הוא גזול וא"כ נהגו להתענות לכפר העון ע"ש. ודבריו בכלל דברי הרב משפטי שמואל שהזכירו שם דגם הוא כתב דכשנופלים שייך גזול וזה אין לריך ראיה שהוא גזול:

איברא דבאגרות הרמ"ז ז"ל הנדפסות עתה כתב בס' ל"ן שיתענה אשר יפול מידו הס"ת נ' הפסקות על שני ימים שעולים לפ"א תעניות ועשה לו מנעמים וכוונת לזה ע"ש וכל כי הני מילי דמר הס מילי דחסידות'. דוהאי הרוצה להחמיר על עצמו אשר ל"ש לו בדרך שכתב הנה שכרו אתו ואש"ב עש קומה"ו. והא אשכחן דרב הונא התענה מ' תעניות על דאתהפיכ' ליה רצועה דתפילי. אך להורות לרבים ודאי לא אמרה הרב ז"ל. ומה שנתחפקת אם כל הרואים העומדים שם בעת נפילת הס"ת חייבים להתענות. אתה הראת לדעת דמי שנפל מידו הס"ת יש סבר' דאתגלגל עון זה על גזול ס"ת על ידו ומה גם אם בא הדבר מצד שלא נזהר כהונן. אבל לרואים נראה דאין לחייבם בתענית שהרי גבי הרואה ס"ת שנשרף לא אתרו אלא בזרוע וכמעשה שהיה וכמו שהוכיחו ומסקי הרב מהר"ר לבי אשכנזי בתשובותיו סי' עו"ב והרב שבות יעקב ח"א סי' פ"ד ומה שכתב הרב בית לחם יהודה סי' ש"ם דבחנם ערח הרב שבות יעקב דהוא מפורש בבית חדש ע"ש. תימא עליו דמאי דאצטריכ' ליה להרב שבות יעקב הוא משום מאי דאמרו בש"ס דשומר בשעת יציאת נשמה יקרע כרוחה ס"ת שנשרף ומשום מאי דפירש רש"י בזרוע שאינו יכול להיות דהוה משמע לקרוע אף אם נשרף בדליקה כמבואר באורך בתשובתו. ולזה אצטריך לברר מדברי הראשונים הדין ולהשוות דברי רש"י. ולזה לא היה מספיק בדברי הרב ב"ח שכתב דהכל תלוי כשרואה בחילול ה' בזרוע. דמ"מ הוה אפשר לומר דרש"י פליג והש"ס דשומר בשעת יציאת נשמה אתיא כוותיה ואינ' דניחוש לה. והלא תראה דהרב מהר"ן בתשובתו הזכיר שם הרב ב"ח לענין נוי ועש כל זה הולרך להאריך מטעמ' דאמרן. ושם אתה מולא שהביאו מדברי הרמב"ן דשם דאמרו בשומר ביציאת נשמה כרואה ס"ת שנשרף משל הוא. וכן ראיתי להריטב"א בחידושי מ"ק שכתב בדף כ"ה מהש"ס על פירש"י שפירש וזה הי"ל ללמוד וה"ל ס"ת וז"ל פירוש לפירושו כעין ס"ת ולאו כס"ת ממש דבעינן בזרוע ומ"מ קשה הדבר שיהא חרש חשוב כס"ת וכו' והנכון כתו שפירש ר"י דמקייתי מצות וכו' עכ"ל. ורש"י פ' האורג כתב כפירוש ר"י ע"ש. עלה בידינו מיסודן של ראשונים ואחרונים דהרואה ס"ת שנשרף בחוצה אינו חייב לקרוע דבעינן רוקא בזרוע לאפוקי נשרף בחוצה כמבואר בתשובות הרבנים הנ"ל ואי"כ נראה דה"ה הרואה ס"ת שנפל אינו חייב להתענות כיון דנפל מיד הנשא בחוצה ואלא מדעת. ונהי דמי שנפל מידו אף שלא נזכר בש"ס ופוסקים ראשונים טוב שיתענה ומה גם דהמנהג להתענות אפי' נפלו תפילין מידו. אבל הרואה ס"ת שנפל אין לחייבו תענית. וכל זה אני אומר מן הדין אבל ודאי המחמיר ומצטער על כבוד התורה תע"ב. ועוד אני אומר

אומר דהנם שלח מליט בס"ם ופסקי רבוותא' קמחי הא דאסר יפלו מידו התפילין יתענה מ"מ נתפשט מנהג זה בכל ישראל והמקל הוא מן המתמיהין בפנם ים מקום לגדר בזה ומ"מ כ"ל שאם הוא תם כח וקשה בעליו התענית וכ"ם אם הוא טורב' מרבנן וממעט בת"ת יתן לדקה לכפר עון נפילת התפילין ונדולה לדקה לכפר אפי' למזיד כמש"ל וק"ו לשונג או אנוס. אבל למי שנפל ס"ת מידו אין להקל ח"ו שלריך שיתענה. ואפי' שהס"ת שבידיו אינם כל כך כשרים ומה נם דאם יבדקו בס"ת זה שנפל אפשר שימצאו בו פיסול. מ"מ אין להקל שלא להתענות כיון דלענין קריעה דינא הוא אפי' שרף מגילה וכן כתב הריעב"א בחידושיו דף כ"ו מהש"ס דכל שיש בו הזכרת השם דינו כס"ת ע"ם ובס"ת זה אפי' שהוא פסול יש כמה אזכרות וכמה פרשיות כשרות. ומ"ש הרמ"ז שם ליתובי דעתיה דההוא שנפל מידו הס"ת דאם ימצא בו טעות יוצא דעתו. אין זה כי אם כלפי תוקף קדושת הס"ת וסודותיו ירחה בנחמה שלא היה הפנם כל כך אבל לענין תענית אין להקל כלל אפי' בס"ת פסול. אלא שבתפילין נראה להקל כיון דהפרשיות מחופין עור ושם שדי הרשום ברצועות אינו כתב נמור כמ"ש התוספות ביומא דף מ' ע"א נבי מ"ם חייב למשמש בתפיליו ק"ו מציץ ע"ם באורך ובס' ירחים מצוה י"ו דף יוד ע"ב. וכיון דלא נזכר בס"ם ופוסקים דיתענה מי שנפלו מידו התפילין יש להקל

לחשושי כח ובמקום תענית זה יתנו לדקה לכפרתם.

ואתה תחזה להרב כנס"נ י"ד סימן רפ"ב שכתב מי שנפל ס"ת מידו חייב להתענות משפטי שמואל סימן י"ב עכ"ל הרי שלא כתב אלא מי שנפל ס"ת מידו וכמ"ש הרב משפטי שמואל ולא זכרו כלל רואה. ולא אכחד דשמעתי דבאיזה ק"ק נפל ס"ת מיד הנושא והרב נזר תענית על כל הקהל ב' וה' וב'. וכיול' שמעתי מחומרות אחרות בענין זה. ואיבר' דרב המקום לפי ראות עיניו ינזור ויתקן כדי שיזהרו לעתיד והכל לפי מקומו ושעת"ו. והנלע"ד כתבתי:

סי' יג שאלה אחד מתושבי ארץ ישראל דאת' לח"ל על עסקיו ודעתו לחזור. ונזדרי הק"ק כבדוהו להיות חזן תורה ביום ש"ת בח"ל שבל יום ג' בשבוע שהוא יום אסרו חג בא"י יוריגו התורה אי אריך למעבד הכי כיון דהאי נבד' יושב הארץ לדידיה יום חול נמור ושכמ"ה:

תשובה זה מחלוקת קדוש בין האחרונים על בן א"י הנמל' בח"ל וקראוהו לס"ת בי"ט שני דיש מי שסבר שלא יעלה דהוא חול לגביה ויש מי שסבר שיעלה כאסר מפורש בשו"ת הלכות קטנות ובס' בני חיי ויתר אחרונים. וכשי"ט שני הוא יום קריאה התור כתב הרב המני"א בהלק"ט שם א"א סימן ד' דיעלה ויברך כיון דיום זה קו ין בתורה נם בא"י שהוא חול ואם אינו יום קריאת התורה כיון שקראוהו יעלה אך לא יברך עש"ב וא"כ בנ"ד שבל יום ש"ת דא"ל ביום נ' לפי סברי' זו אף אם קראוהו בעבור עולה פשוט דאינו יכול לברך. אמנם הענין הוא במחלקת וכל דברי האחרונים בספר נכתבים. ואין הזמן מסכים לעמוד בראיות כל אחד ובויכוחם כי יומא כי האידי' יום מקרא קדש חולו של מועד ושעת הקולר הוא לכבוד מועד. ואפי' לכתוב מה שמחדש בתורה הרשב"א ז"ל אסר שלא יכתוב מה שמחדש במועד כמו שהביא מרן בב"י א"ח סימן תקמ"ה תשובתו. ונדפסה עתה בשו"ת הרשב"א ח"צ הנדפסות עתה מחדש סימן רע"נ עיין שם. אלא שאנו סומכין בזה על התוספות ועל הרא"ש דעביד עובד' בנפשיה לכתוב תשובת שאלה בחש"מ וכמו שמבואר בעור וב"י סימן הנ"ל וכן פסק מרן בש"ע:

ומ"מ אקלר ואעלה זולתי מה שטנע לענין דינא לבד בס"ד. הנה מרן ז"ל א"ח סי' תקע"ו בשלחנו העיקור כתב השם יש מי שאומר דבהן שאינו מתענה ביום תענית לבור יצא הכהן מבית הכנסת ועומד לקרות בתורה ישראל המתענה וכן פסק מהריק"ש סימן קל"ה ובדבריהם ליכ' למימר כמ"ש הרב בני חיי סימן תקס"ו לדעת מהר"י קולון דלא אמרה אלא מטעם שנהנו. ומדברי מרן בבית יוסף סימן קל"ה משמע דסבר דאם קראוהו לא יעלה וכן הביאו בדעת מרן שלחנו המה מעיבי סע"ד הרב אמונת שמואל סימן מ"ו והרב מנן אברהם סי' תקס"ו והרב אליה רבה סימן קל"ה ס"ק ו'. וכן הוא הסכמת הרב אליה רבה שם והרב מנן דוד סימן תקס"ו וכן דעת הרב הגדול מהר"ר נבריאל איספירא'נסה והרמ"ח בהלק"ט שלא יברך:

אמנם הרב דבר שמואל סימן שכ"ד סבר דבדיעבד יעלה אך לכתחילה אסור. וזה נראה שהוא דעת הרב מהר"ח קזים הובא בס' בני חיי להתיר בדיעבד דהא מייתי ראיה מדין אבל שקראוהו בשבת ע"ם ומשמע דדוק' בדיעבד הוא דשרי כי התם אך לכתחילה לא. נם הרב בית דוד סימן רפ"ד שרי בדיעבד משום דהוי פרהסי' אבל לכתחילה לא דא"כ עשיתו בר חיוב' בילים וזו אין לנו. וכן דעת הרב אמונת שמואל בסי' מ"ו שכ' על דברי הרב בית חדש דהתיר בדיעבד דלא משמע כן מדברי הרב"י סי' קל"ה אלא שבבר הורה זקן. הרי דבדיעבד הוא שהתיר מעשה בבר הורה זקן:

ומעתה מ"ש הרב החסיד מהר"י אלנאזי בספר אמת ליעקב בעולין העולים לקס"ת אות ל' שהרב דבר שמואל והרב בית דוד והרב בני חיי כלם הסכימו לעלות לכתחילה ומעשה זה הורה לתושב חברון שקרא מגילה ביום י"ד בעיר ובליל ע"ו בא לעה"ק ירושלם והבקר חור בבה"כ קראוהו לס"ת לברך הנומל שיעלה אפי' אם היה ביום שאין בו קריאת ס"ת וכן כהן ירושלמי לעלות לס"ת בי"ט ב' היב' שיש אורחים שמתפללים בפני עצמם עיין שם באורך. ולעיל מזה הביא דברי הרב בני חיי דלכתחילה יכולים לקרותו ולהעלותו וכתב עלה וכן הסכים בית דוד ובתשובת אמונת שמואל סימן מ"ו עכ"ל. עמו הסליחה דהרב דבר שמואל והרב בית דוד בפירוש אתמר בדבריהם להתיר בדיעבד דוקא ומ"ש בס' בית דוד בין מאלי לבנה ועיין בספר בני חיי וכו' אינו מדברי הרב המחבר אלא מהמניה אסר בנה אלא ליון מורה מקום הוא דברי האחרונים כידוע. ודברי הרב אמונת שמואל בדיעבד אחירי כמ"ש לעיל. ואין מי שמתיר לכתחילה כי אם הרב בני חיי ז"ל. ונדון שלו ביום ט"ו דא"ר שהוא פוריס לבני עה"ק ירוש' ת"ו וקראוהו שם לבן עה"ק חברון שקרא בעירו המגילה ביום י"ד לס"ת. הנם שכ' שקראוהו לס"ת. הוי לכתחילה. כי בעה"ק ירושלם ת"ו לא נהנו שהש"ץ קורא לעולה בשמו בקול רם כמנהג א"ל. רק השמש עד שלא סיים העולה שהוא קורא בתורה הולך אצל יחיד אחד ואומר לו שיעלה. ואם היחיד אינו רואה לעלות מחמת איזה סיבה אומר לשמש שיקר' לאחר. וזה מצוי הרבה. וזו תקנת הראשונים שלא יהיה בכלל הקורין אותו ואינו עולה וזמנין שאינו רואה לעלות לעשם ידוע אצלו ואם היו קורין בשם היה מוכרח לעלות ונמשכו קפידות להכי תקנו שלא יקרא לעולה הש"ץ רק השמש יודיעו ביו לביו ואם רואה שלא לעלות אינו עולה וכן המנהג פשוט כידוע. וא"כ זה שקראוהו השמש יכול לומר לו שאינו רואה כמו שיארע פעמים אין מספר ולא חשיב דיעבד. ומאחר דאפי' המתירין לא התירו אלא בדיעבד כמבואר בדבריהם והרב בני חיי לאוד הוא דסבר דאף לכתחילה יכולין לקרותו ולהעלותו. נראה דאין לו לבן עה"ק חברון תו' שקרא בי"ד בעירו ונמל' בעה"ק ירושלם ביום ט"ו לעלות לס"ת וכן לכהן ביום טוב שני של גליות לעלות בתפלת האורחים בי"ט ב' לס"ת וכדעת רוב האחרונים. ומה נם דראית הרב בני חיי להתיר לכתחילה מדין אמה וקטן שעולין למנין ז' אע"נ דלאו בני חיוב' נינהו ים לדאות דשאני התם דעכ"פ האמה והקטן שוו בשעוריהם דנם לדידהו הוי יום שבת. משא"כ בעולה הזה דלדידיה הוי חול נמור. ומ"ש הרב בני חיי דהכל חייבים לעסוק בתורה וכו' אינו מתוור דקריאה זו נתקנה לכבוד י"ע ולעולה הזה הוא חול. ומכלל הדברים אתה הראת לדעת דנראה

כו׳ כ״כ מי שלא יאמרו ברכות כתובים כתורה ול״ר סבר ברכות ליכא למפטר והכל חייבים שלא יברכו כתובים כתורה לר״ז כלכה פוחה ורוחה ומבדך וכתובו כתובות לכתמלכה הוא נוגע וסותמו קדים שיבדך כדי שלא יאמרו שבברכות כתובות כו אבל כדאמרינן לקן נמוס שהרי לא שביחר פמי סלהן כ״ל אבל לאחר שקראו כו ולא צריך לנגוע קדים שיבדך לרי״ל אבל ולא״ל לעדוק מ״ע מנו כתר לדברי ר״מ כיון דלית לה״מ ר״ל הוא דלמה כתובים ולל דכתוב שוברים כיון שבעבים ל״ל דברכות ליכא לאמרם ביום ר״ל אבל בדיעבד מי אם כבר נגע בהם ר״ל דברכות ליכא לאמרם ביום שבת אחר לאחר הבדלה ולא״ל דבר אחר כמו לאחר הבדלה ולא״ל אבל אם כבר נגע בהם ר״ל דברכות ליכא לאמרם ביום שבת אחר לאחר הבדלה (מלה שבת דף ק״ו): * הקורא בתורה לא יבדך לאחת בשבת כתובה כתובה מהבריר״ל לחיות ל״ל מהנ״ל אבל בשבת אלוהר נרנו לא ה׳ מהבדך אלוה בב׳ ידיו כמנן הבאים אלוה״ל כמהאמר מלה״ל לאחר נחר בנו ראיה רק בחיוה״ל אלוה״ל בחנוך׳ בחורה ראוק בכתר ידיו בעבלים ל״ל בפסק מסה ובחר מעבר נגוע על מי בחור ר״ל:

נתיב חיים

מי״ קם מ״ח מקיב״ (מ״ב) מהבאים. רב מיק בכפרי ק״ן מעבלה מי״ ר״ם דם מ״ם:

דעל מרבבה

*) אלמרבר אלא בלמהל הרמב״ם בפירוש

בכושי שדך

מי״ קם מ״ם מעיף מ״ (מ״) אבמהבר מיק הבנה בלא מהבנה מי״ אלבב מ״א מקיב (מ״) אמלה מסב. מי״ אלמקיב אל״ל לאחר לאלה בפרבב אלוה מוד אלמ״ב מי בנה מנן מ״ב:

הגרות רעק״א

מי״ קל״ט מעיף יא אבנה. ובאה נבנו.נן לאלה מבמבה מהמרים מי״ ר״ם:

מי״ קים מבנא מיק בי אמלה מבב. לא מסב:

תתם סופר

מ״ קים בבנא מ״ק כי אמר״ לא שהה בב״ל. (שם) מ״ק ר״ שלא יבנים רבנים לבמל״ נ״ב מי״ לדעתם רבנ״ל לאחור אלבבר בלא אלמהל״ל אל״ב הל״ל לבנים בהבה בראנה בבנה אבל אם אלמהל״ל בבר מסק א״ בטל אבנה ראה לבנ״ם אל״ל לאחור ובבבר אז בראי״ אחור ריקא ברה ובאבי מיידי הסיג ואמנ״ם לקבן מ״ם אבל״ם ראלא בנים שם ובל״ל:

עטרת זקנים

מי״ קל״ט * בנבנה אלבבר אבר מבן לבן אבנה אלבר בב״ם אלבם בבר בראלאבה אבר בב בבנ״ם אל״ם אלבם בבר בבנ אל״ם אלבבר בבר בבר אלבבר בבר בבר אל״ם בבר בבר אל״ם בבר בבר אל״ם

קיז א פיי׳ פיז סמ״ג סמ״ע סמ״ק סלא״ן קפ׳ ז ופיי׳ בלעז: קיח ב פיי׳ סה סלסו ס״ג ס״ד סה כלבו ס״ג ס״ד סה סלא״ן ס״ד סה סלא״ן ס״ד סה סלא״ן

הבן שהוא אדם שכלי לתלמוד תורה, ואחר כך הקדושה העליונה הנבדלת לגמרי שמבדיל על היין, ודוקא המבדיל על היין כי היין מיוחד להבדלה כאשר בארנו אצל המבדיל על היין הויין לו בנים ראויים להוראה שנאמר להבדיל ולהורות ואין כאן מקום זה להאריך. ואלו שלשה דברים שזכרו הם נגד שלש קדושות שאנו מקדישין להקדוש בדוך הוא והם זו למעלה מזו והם כנגד שלשה עולמות כמו שתרגם אונקלוס וכמו שיתבאר, ועל ידי אלו שלש קדושות מוכן האדם אל הקדושה העליונה הוא קדושת עולם הבא, ופירוש זה ברור כאשר תכין מאוד:

ודע עוד כי האדם יש לו שלשה דברים זה למעלה מזה, האחר הוא גוף המקבל הנשמה, ואם האדם רוצה שיזכה אל העולם הקדוש שהוא עולם הבא צריך שיהיה גופו אשר הוא מקבל הנשמה גוף קדוש, ועוד יהיו כחות שלו אשר הם כחות נפשו בקדושה ואז ראוי אל עולם הבא הקדוש, ועוד יותר שתהיה הנשמה שממנו כחות אלו קדושה לגמרי מן הגוף, כי אלו שלשה דברים הם באדם הגוף והנשמה והכחות של הנשמה וכבר בארנו זה בפרק בעשרה (אבות פ"ה), ואשר הוא זוכה לעולם הבא הקדוש הוא על ידי שמקדש עצמו באלו שלשה דברים. וכאשר הוא דר בארץ ישראל אדמה קדושה וכזה מקדש גם כן אדמה שלו הוא בגופו, והגוף של אדם נברא מן האדמה של ארץ ישראל וכאשר יש לו קדושה מצד הגוף יש אליו הכנה אל עולם הבא. וכאשר מגדל בניו לתלמוד תורה ובניו הם כחות שיצאו ממנו בזה כחות שלו הם קדושים ונכדלים מן הגשמים. וכאשר מבדיל במוצאי שבת בדבר זה נשמה שיש לאדם נפש יתידה כשבת נבדל לגמרי מן החול עד שיש לו נפש קדושה לגמרי כאשר משייר מן הקידוש להבדלה ואז ראוי אל עולם הבא, ודברים אלו הם גדולים ונפלאים מאוד מאוד רק באנו לבאר לך מעלת המגדל בניו לתלמוד תורה. ואחר שהתבאר לך מעלת תלמידי חכמים שיש להם מדריגה השכלית מזה מתחייב כי ראוי לנהוג בהם כבוד:

פרק יא

כבוד חכמים ינחלו (משלי ג') ר"ל הכבוד ראוי אל החכמים העוסקים בתורה. ובמדרש (ילקו"ש ד"ה תתרע"ד) ויהי יעבץ נכבד מאחיו אמר ריש לקיש קרא מראש דברי הימים אדם אנוש עד יעבץ ואי אתה מוצא כבוד וכשאתה מגיע עד יעבץ כתיב ויהי יעבץ נכבד מאחיו לפי שעסק בתורה הוי כבוד חכמים ינחלו וכסילים מרים קלון, וכבר בארנו זה אצל המכבד את התורה במסכת אבות. וכל זה כי הכבוד מתיחס אל אשר הוא רחוק מן החמרי, כי החומר הוא בעל גנות וחרפה כי מצד החומר נמצא הזנות ושאר גנות, ואילו השכל הנבדל מן החומר הוא הכבוד. ולפיכך ראוי לנהוג כבוד בחכמים עד שאמרה תורה (ויקרא י"ט) מפני שיבה תקום והדרת פני זקן, וחיבר בעל שיבה גם כן עם זקן, מפני שהשיבה מפני זקנתו מסולק מן הגשמי החמרי לעת זקנתו עד שהוא קרוב להיות נבדל מן הגשמי, ולפיכך ראוי אל הכבוד ג"כ שכל אשר מסולק מן החמרי הוא ראוי אל הכבוד, ומפני כך נקרא יניק וחכים גם כן בשם זקן ואין זקן אלא שקנה חכמה, וכל זה מפני שבעל החכמה מסולק מן הגשמי וכן הזקן בימים ושניהם ראוים אל הכבוד:

ובפרק בתרא דמכות (כ"ב ע"ב) אמר רבא כמה טפשאי שאר אנשי דמקמי ספר תורה קיימי ולא קיימי קמי גברא רבא שהרי התורה אמרה ארכעים יכנו ואתו רבנן ובצרי חדא עד כאן. בא להודיע על מעלת החכם, שלא יאמר האדם כי בעל התורה הוא כמו שאר אדם ואין שם תורה נקרא עליו רק אדם שיודע תורה, ודבר זה אינו רק כי התלמיד חכם כמו עצם התורה ויש לו דמיון גמור אל התורה. וכודאי דבר זה הוא הטעם שאמרה התורה (דברים י"ד) לא תסור ימין ושמאל מכל אשר יורוך, כי החכמים הם עצם התורה גם כן, וכמו שגזר השם יתברך ונתן התורה

לישראל כך נתן החכמים והם גם כן עצם התורה כי לא דבר רק הוא דבריהם, ואין כאן מקום להאריך והארכנו במקום אחר. ובפרק חלק (סנהדרין צ"ט ע"א) המבזה תלמיד חכם הוי מגלה פנים בתורה, כי התלמיד חכם הוא עצם התורה. ומביא ראיה כי החכמים הם עצם התורה, שאם לא כן לא היה בידם כח למעט מן ארבעים מכות, אפילו יש בידם דרש מכל מקום אם לא היו החכמים עצם התורה אין ראוי לפחות דבר מן התורה על ידי החכמים שדרשו או קבלו כך, כי הם פוחתים מן התורה כי בתורה כתיב בפירוש ארבעים יכנו, אלא שגם החכמים עצם התורה והתורה יש בה כח לפרש התורה. ולכך אמר כמה טפשאי דקיימי מקמי ס"ת ולא קיימי מקמי גברא רבא, כי גם הם עצם התורה ולכך יש כח בת"ח למעט על פי דרשות שלהם וחכמתם אחד מן המספר:

וכבר התבאר לפני זה כי יש לקרב התלמיד חכם הן בגופו הן בנפשו הן במאודו כמו שמבואר למעלה. ובפרק קמא דברכות (י' ע"ב) אמר אביי ואיתימא ר' יצחק הרוצה ליהנות יהנה באלישע ושאינו רוצה ליהנות אל יהנה כשמואל הרמתי שנאמר ותשובתו הרמתה כי שם ביתו ואמר ר' יוחנן שכל מקום שהלך שם כיתו עמו ותאמר הנה נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא אמר ר' יוסי בר חנינא מכאן שהאשה מכרת באורחים יותר מן האיש קדוש הוא מנא ידעה רב ושמואל חד אמר שלא ראתה זבוב עובר על שלחנו וחד אמר סדין של פשתן הציעה על מטתו ולא ראתה קרי עליו, קדוש הוא אמר ר' יוסי בר חנינא הוא קדוש ומשרתו אינו קדוש שנאמר ויגש גחזי להדפה להוד יפיה עובר עלינו תמיד אמר ר' יוסי בר חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב כל המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומתנהו מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאלו מקריב תמידים שנאמר עובר עלינו תמיד, נעשה נא עלית קיר קטנה רב ושמואל חד אמר עליה פרוצה היתה וקירוה וחד אמר אכסדרא גדולה היתה וחלקוה לשנים. פירוש האשה מכרת באורחים, לפי שעליה מוטל צרכי הבית ומדקדקת אחר האורחים שבאים אל הבית, והאשה תקרא בית ולכך נותנת דעתה על האורחים שבאים לתוך הבית. ולמאן דאמר שלא עבר זבוב, פירוש שהקדושה היא נבדלת מן פחיתת הצורה כי הזבוב שהוא בעל חי מאוס יש לו פחיתות הצורה. ולמאן דאמר שלא ראתה קרי, הקרי הוא פחיתות הגוף הגשמי. ומחלוקת שלהם מאיזה מהם הקדושה יותר רחוק. למאן דאמר זבוב, הקדושה יותר רחוק מן פחיתת הצורה ולכך לא ראתה זבוב על שלחנו. ולמאן דאמר שלא ראתה קרי על מטתו, הקדושה יותר רחוק מן פחיתת החמרי כי הקרי הוא פחיתת חמרי. ויש לך להבין מחלוקת שלהם, שלא נמצא קרי שהוא מצד מיוחד, או שלא נמצא זבוב שהוא גם כן מצד מיוחד, וגם התבאר זה במקום אחר, ומאן דאמר עליה עשתה, סובר כי הקדוש הוא עליון במעלה ולפיכך איש קדוש ראוי שיהיה למעלה ואשר אינו קדוש הוא למטה, ולמאן דאמר אכסדרא היתה וחלקוה, סבר שהקדוש מחולק ונבדל מדבר שהוא אינו קדוש. ולדעת שניהם מורה על שהאיש הקדוש הוא נבדל מן אחר, רק כי האחד סבר עליה היתה וקירוה כי ראוי שיהיה הקדוש למעלה במדרגה נבדלת מן אחר, ולמאן דאמר אכסדרא היתה וחלקוה, כי בזה נראה יותר שהקדוש נבדל כאשר הוא מחולק ממנו, אבל על עליה אין זה מורה הבדל רק בנין למעלה מבנין, אבל כאשר היתה אכסדרא וחלקוה מורה דבר זה חלוק והבדל בין איש לאיש כמו שאמר אכסדרא היתה וחלקוה, אבל הבנין שהוא למעלה מבנין אין זה חלוק ר"ל שנבנה עליו בנין למעלה מבנין, כך הוא פירוש מחלוקת שלהם. ויש לפרש גם כן כי מחלוקת רב ושמואל איזה דבר יותר ראוי שיהיה נוהג עם התלמיד חכם, אם היראה שהוא ירא מפניו וכמו שאמרנו למעלה את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח, או האהבה דכתיב גם כן לאהבה את ה' אלהיך ולדבקה בו, וכמו שהתבאר למעלה שדבר זה מורה על הדביקות שיהיה לו אל התלמיד חכם. ולכך אמר עליה היה וקירוה כלומר שנתן איש הקדוש למעלה והוא למטה, וזה מורה על היראה שכך מורה היראה שהוא תחתיו והתלמיד חכם למעלה ומשפיל עצמו לפניו. ולמאן דאמר אכסדרה גדולה היתה וחלקוה ועתה היו שני הבתים מחוברים דביקים יחד, זה מורה שיהיה אוהב תלמיד חכם ריהיה דבק בו וכדכתיב לאהבה את ה' אלהיך ולדבקה

שלא יהא דבוק של שבת בדבוק של חול. כגון מקום המסמר המקוטום: דרומה מזרח. לתחתה כלפי מי וקו ליתלות לפי גדיך לתליית כל מלאכה: שעבר מזה זה יכול להניחה רגלו ראשונה. שעבר מזה זה לצדדים: קרום שעשוי שמרת. שקין רשות יחיד מכרי מפשוטה הרגלי אחת לזה לזה ואם הפיכה לזה זה: מחוט. אף לחלב לעקור לפם ע"ש קרום שעשוי שמרת. לקנות: ליקוף. לעקוף שלמתה כלה שם: ליעבור. מעשים הבלי מנים: ומכון דרומה מזרח. שמרי דמי: מבר מקום מקצות בלבד (שביעית פ"ב מ"ב) תוספות אור: מקום נמוך יותר מעמוד מקרקע

ר"ש מ"ב

ר"ש מ"ב

ר"ש מ"ב

ב"ר, ופ"ר, ופ"ר, ופ

עבירה: ג הוא היה אומר: אל תהי בז לכל אדם, ואל תהי מפליג לכל דבר, שאין לך אדם שאין לו שעה, ואין לך דבר שאין לו מקום: ד רבי לויטס איש יבנה אומר: מאד מאד הוי שפל רוח, שתקות אנוש רמה: ה רבי יוחנן בן ברוקה אומר: כל המחלל שם שמים בסתר, נפרעין ממנו בגלוי, אחד שוגג ואחד מזיד בחלול

ובברייתא (באבות דר"נ פכ"ה) סמכו לזה דבר נאה, והוא שאמרו שם: הוא היה אומר הפסק פיך מאליך, ויהא שכר להפסקתך, ואל יפסיקוך אחרים ויהא שכר להפסיקם, רד ממקומך, ר"ל הראוי, ב' וג' מעלות ושב, טוב שיאמרו לך עלה*6) הנה כו':

(ג) **הוא** היה אומר אל תהי בז לכל אדם כו', כלומר אפילו בפחות שבפחותים לא תקל שגאתו עליך, שאין לך אדם שאין לו שעה, שמא עומדת לו בזה הפעם להזיקך או להועילך, והוא מ"ש (במס' דרך ארץ רבה פ"ה) כל אדם יהיה בעיניך כליסטים, ותכבדם כר"ג וכן אל תהי מפליג לכל דבר, כלו' כשתשמע דבר שיפחידך באיזה ענין אל תהי (מרחיקך) [מרחיקך] משכלך, כלומר שלא תהיה בז לו, אלא הוי חושש בדבר ומשתכל בו מהנצל ממנו, שאין לך דבר שאין לו מקום לפעמים, וכבר אמר החכם [משלי י"ג י"ג], בז לדבר יחבל לו, וירא מצוה הוא ישולם:

(ד) **רבי** לויטס איש יבנה אומר מאד מאד הוי שפל רוח כו'. למדנו שאע"פ דבשאר המידות צריך ללכת בהן בדרך ממוצעת, בענוה ושפלות הרוח, צריך שיהיה נוטה בהן עד קצה אחרון, להכניע יצרו ולהשפילו, ולכן אמר בנתינת טעם על שפלותו, שתקות אנוש רימה. כלומר ואיך יתגאה. וכבר בארנו ענין השררה והגאוה, וענין הענוה ושפלות הרוח ושאר השמות המשתתפים לאלו, ומה שנמנע מהם לגמרי בדרביהם, ומה שהותר במקצתו למקצת בני אדם, ביאור מרווח ונאה בילדותינו בחיבור התשובה בפ"ה מחלק ראשון שבמאמר הראשון:

(ה) **רבי** יוחנן בן ברוקה אומר כל המחלל שם שמים כו'. כבר ביארנו ז) דהמחלל שם שמים בסתר הוא כאלו דוחק בציורו השגחת השי"ת ממקום עומדו, ולכן יחס לו מדה כנגד מדה, שהוא נענש עליה בגלוי, עד שתפורסם מגודל עונש[ו], חטאו שבסתר. ומה שאמר אחד שוגג ואחד מזיד בחלול השם, הוא שאף השוגג צריך כפרה, וכל שלא נתכפר אחרי ידיעתו נעשה כעין מזיד על שאינו מביא כפרתו ומתודה. ובדרך זה ייעד עונש על השוגג שהוא נענש בגלוי, העונש הראוי לו מצד משפט השי"ת, ופירש זה שהפלגת זה העונש הוא על חילול ה', ר"ל שאינו חוטא מצד תוקף היצר, אלא מצד פירוק עול ובזותו התורה ומצותיה, וכפירתו בידיעתו יתברך ובהשגחתו:

*6) חסר: משיאמרו לך רד, שנאמר (משלי כ"ה ז') כי טוב אמר לך עלה, ונשמע מעלה עד עלה.

7) לעיל פ"ג מי"ח.

השם: ו רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר: הלומד על מנת ללמד, מספיקין בידו ללמוד וללמד, והלומד על מנת לעשות, מספיקין בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות: ז ר' צדוק אומר: אל תעשם עטרה להתגדל בהם, ולא קרדום לחפר בהם, וכך היה הלל אומר: ודאשתמש בתגא חלף, הא למדת, כל הנהנה מדברי תורה, נוטל חייו מן העולם: ח רבי יוסי אומר: כל המכבד את

(ו) **רבי** ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר הלומד ע"מ ללמד כו'. ר"ל שדעתו וכונתו כשהוא לומד, שאחר השלימו עצמו, יהי' משפיע מחכמתו לזולתו, השי"ת גומלהו שישג למבוקשו, והוא אומרו מספיקין בידו ללמוד וללמד ולעשות, וכל זה אזהרה והערה לדורש בחכמה שלא ידרשנה בחינם, אבל בכונת קיום דרכיה, ובכונת השפעתו לזולתו, שזהו תכלית השלימות, ואמר החכם*8) תחילת החכמה שתיקה. והכ' ההאזנה. והנ' קיומה. והד' למודה:

(ז) **רבי** צדוק אומר אל תעשם עטרה להתגדל בהם כו'. הזהיר שלא יהא כונתו בתורה להשתרר ולהתגדל כה על שכניו, וכן שלא יהא כונתו בה למכור חכמתו בדמים ולהתעשר ממנה. שכל זה נקרא שלא לשמה, אבל צריך שיהא כונתו לידיעת האמת מצד עצמו. והכבוד והתועלת ימשכו אחריה מאליהם, ומה שאמר למעלה בשם הלל הזקן ודישתמש בתגא חלף, פירושו שמשתמש ונהנה בכבוד התורה במקום שאין צריך לו בבך, כגון דאפשר לו לינצל בדבר אחר ונמצא*9) בידו, וכן הענין בעצמו במה שאמר אחר זה הל' ו'*10), כל הנהנה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם, כלומר שהוא מבזה כבוד התורה ועושה אותה לעצמו חיי העולם הזה כזולת הצורך, וכמו שאמרו ברבי טרפון (נדרים ס"ב ע"א) שתפשו גנן אחד, מצד חושבו עליו שהוא גונב פירותיו, והיה מוליכו לנהר, וצעק אוי לטרפון שזה הרגו, וכששמע הגנן שהיה רבי טרפון הניחו, והיה רבי טרפון מצטער בעצמו על שהציל עצמו בכבוד התורה. ופירשו בתלמוד (שם ע"ב) טעם צערו מפני שהיה עשיר גדול, והיה יכול להציל עצמו בדמיו. וכן אמרו בראשון של בתרא (ח' ע"א) שמא יונתן תלמידך הוא שאינו רוצה ליהנות בכבוד התורה, רוצה בכל זה דאין להשתמש ולהועיל לעצמו בכבודה של תורה אא"כ יביאהו לזה לצורך ההכרחי, כל זה הערה להיות העוסק בתורה לשמה לבד, ולא שלא לשמה בשום צד:

(ח) **רבי** יוסי אומר כל המכבד את התורה כו'. מכבד את התורה שמעטר אותה בגופם מדותיו, שזה ודאי הוא כבוד התורה, בהיות לומדיה מטולסל ונקי ובעל מידות נכבדות, ואז הוא מכובד על הבריות, כמאמר הכתוב [משלי ד' ח'] סלסלה ותרוממך, על הדרך שביארנו אנו בילדותינו בחיבור התשובה.

8) מבחר הפנינים שער א' אות ל"ט. 9) צ"ל הנמצא. 10) הוא ראשי תיבות, הזן למדת.

התורה, גופו מכובד על הבריות, וכל המחלל את התורה, גופו מחולל על הבריות: ט רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר: החושך עצמו מן הדין, פורק ממנו: איבה, וגזל, ושבועת שוא, והגס לבו בהוראה, שוטה רשע וגס רוח: י הוא היה אומר: אל תהי דן יחידי, שאין דן יחידי אלא אחד, ואל תאמר קבלו דעתי, שהן רשאין ולא אתה: יא רבי יונתן אומר: כל המקים את התורה, מעוני, סופו לקימה מעושר,

וכמ"ש (יומא פ"ו ע"א) ראיתם פלוני שלמד תורה כמה נעים מעשיו וכמה מתוקנים [דרכיו], אשרי אביו שגדלו [11]), ואשרי רבו שלמדו תורה, והיפך הזא בהיפך, והוא שאמר וכל המחלל את התורה גופו מחולל על הבריות:

(ט) **רבי** ישמעאל בר' יוסי אומר כל החושך עצמו מן הדין כו'. הזהירו שיהא מסלק עצמו מן הדין כמה שיוכל, שכל שהוא חושך עצמו מן הדין, ר"ל שאפילו שנתמנה לדיין יסלק עצמו מגמר דין, אלא (שמשתדל) [שישתדל] לפשר ביניהם ברצוי כל אחד ואחד מבעלי דבר, ונמצא פורק מעצמו איבה שאין אחד מהם יוצא מתחת ידו מחויב, שיהא שונאו בכך. וכן פורק מעל עצמו גזל, ר"ל סרך שגגת גזל, בלומר [שמא] לא יחתוך את הדין כראוי, וכן פורק מעליו עונש שבועת שוא, ר"ל סרך שבועת שוא, שמא הוא משביעו שלא כדין, ונשבע לשקר, ונמצא נכשל על ידיו שלא כדין, ואמר אח"כ שכל הגס לבו בהוראה הוא שוטה רשע וגס רוח, וגס לבו בהוראה הוא כולל ב' דברים, אחד שנמהר להורות בלא שום (יראה כמו) [ראיה במה] שאינו ברור לו כל כך, (בנשען) [ונשען] שאם טעה או יחלוק עליו אדם, יעמיד סברתו מתוך פלפולו. והשנית שאחר שהורה וטעה מקנטר להעמיד הוראתו דרך נצוח:

(י) **הוא** היה אומר אל תהי דן יחידי כו'. ואע"פ שהותר למומחה לדון יחידי, כמו שביארנו בסנהדרין (ה' ע"א), הזהירו שלא יהא רגיל בכך, וכ"ש שהאזהרה כללית לשאר בני אדם שאינם מומחים, ואמר שאין דן יחידי אלא אחד, כלומר אין דאוי זה אלא להשם יתברך שהוא אחד. ואמר אחר כך ואל תאמר קבלו דעתי, כלומר שלא תמציא עצמך לבעלי הדין, לומר אני אדון את דיניכם וקבלו דעתי, שהם רשאים ולא אתה, ושמא יסרבו בדינך ונמצאת מתחלל על ידי עצמך. ויש לפרשה בכל עניני משא ומתן, כלומר כשיחלוקו עליך חברך, אל תאמר (קשה לקבל דעתם) [שיקבלו דעתך,] בלא ראיה, שהם רשאים ולא אתה:

(יא) **רבי** יונתן אומר כל המקיים את התורה מעוני כו'. כשמקיימה מעוני כלומר שעם כל עניות[ו] וצורכו לבקש טרפו הוא קובע עתים לתורה, סופו לקיימה מעושר, וכל שמבטלה מעושר מטרדת עושרו וקניינו, סופו לבטלה מתוך עוני, כל זה מדה כנגד מדה:

11) עי"ש גירסא שלפניתו.

וכל המבטל את התורה מעושר, סופו לבטלה מעוני: יב רבי מאיר אומר: הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה, והוי שפל רוח בפני כל אדם, ואם בטלת מן התורה, יש לך בטלים הרבה כנגדך, ואם עמלת בתורה, יש לו שכר הרבה ליתן לך: יג רבי אליעזר בן יעקב אומר: העושה

(יב) **רבי** מאיר אומר הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה כו'. אמר (שאם) [שיהא] ממעט בעסק (ועסק) [ויעסוק] בתורה, כלומר שרוב ההמיה לעסיקם ולסחורות, משכחת התורה (למי) [ממי] שמלמדה, וכל שכן שמפקיעתה מן הבא ללמוד, כאומרם ז"ל (עירובין נ"ה ע"א) [דברים ל' י"ג] ולא מעבר לים היא, לא תמצא בסוחרנין התגרים [בסחרנין ותגרים], ואמר אח"כ והוי שפל רוח בפני כל אדם, וזה ממה שביארנו (לעיל מ"ד) שזו המידה צריכה לנטיה אל הקצה ומתוך כך מזהידו להיותו שפל רוח אפילו למי שאין ראוי לכך, אחר שאינו מן הרשעים והגבלים:

ואמר אחר כך ואם בטלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כנגדך. כלומר (האם) [ואם] בטלת מן התורה להתעסק במלאכה אחרת או באומנות, לא תעלה מזה על מדרגת זולתך, כי אם תעשה סוחר, כמה מבני אדם סוחרים כמותך, וכן בכל המלאכות והאומניות, וקראם כולם בטלים כי הכל אפס ותוהו בערך אל התורה, אבל כשתשתדל במעלת התורה תעלה בה על מעלת זולתך, כי מעטים תמצא לחברתך. ואמרו חכמי המוסר [12] האמת כבד על כן נושאיו מועטים, ורבותינו אמרו (בב"ד פ' צ"א, י"א) [איוב כ"ח י"ב] והחכמה מאין תמצא וגו', ד' דברים הם יסודו של עולם, וכולם אם אבדו יש להם תמורה כנגדו, [איוב כ"ח א'] כי יש לכסף מוצא, ומקום לזהב [יזקו], ברזל מעפר יוקח, ואבן יצוק נחושה, אבל ת"ח שמת מי מביא לנו תמורתו, הה"ד וחכמה מאין תמצא:

ואמר אח"כ, ואם עמלת בתורה יש לו שכר הרבה ליתן לך. כלומר אם תתירא שמא אם תתעסק בתורה לא יספיק לך ממונך לצורכי גופך ובני ביתך, יש לך לבטוח בזה בנותנה יתברך, כי הוא יכין לך הדרך, להמציא לך כל מה שצריך לך:

(יג) **רבי** אליעזר בן יעקב אומר העושה מצוה אחת קנה לו פרקליט אחד כו'. פרקליט הוא מליץ בעדו, שמלמד זכותו, וקטיגור הוא בהפך. והעיר האדם שלא יהיה עשיית מצוה אחת קלה בעיניו, כי כל שעשה מצוה אחת כבר יש לו פרקליט אחד, וההפך בהפך. ואין העבירה יוצאה במצוה, אלא תגמל על המצוה כראוי, ונענש על העבירה כראוי, כאומרם [13] ז"ל [דברים י' י"ז] אשר לא יקח שוחד, זה שוחד מצוה, (ועיין לקמן ספ"ד), ואח"כ העידו שאפילו הפליג במריו לא יתיאש מן התשובה, והוא שאמר תשובה ומע"ט, כלומר הטבת מעשיו אחר חטאיו, כתריס וכמגן וציגה לפני הפורענות:

12) בתבור התשובה סוף עמוד 42 הביא מאמר זה בשם „חכמי הערב" עיי"ש.

13) עיין לעיל פ"א מ"ג ומש"ש.